

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет будівництва і
архітектури
Міністерство розвитку громад та територій України
Комітет з питань організації державної влади, місцевого
самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Верховної
Ради України
Фонд підтримки будівельної галузі (ФРН)
Представництво Польської академії наук в Києві**

П'ята Міжнародна науково-практична конференція

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ, УРБАНІСТИКА, ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ, АРХІТЕКТУРА

22 листопада 2019 року

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК V

Частина друга

КИЇВ 2019

УДК 323.171/.174+94(477)+711+72

ББК 66

Р 31

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного університету будівництва і архітектури, протокол № 17 від 18 жовтня 2019 р.

Редакційна колегія

Куліков П.М. – д.е.н., проф. (голова)

Негода В.А. – перший заступник міністра розвитку громад та територій України

Клочко А.А. – Голова Комітету з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування Верховної Ради України

Копиленко О.Л. – д.ю.н., проф., член-кор. НАН України, академік НАПрН України, Заслужений юрист України, народний депутат України

Маронкова Б. – Директор Центру інформації та документації НАТО в Україні

Вайзе Т. – віце-президент Фонду підтримки будівельної галузі

Собчук Г. – д.т.н., проф.

Головатий М.Ф. – д.п.н., проф.,

Деревінський В.Ф. – д.і.н., проф.,

Дьомін М.М. – д.арх., проф.,

Івашко Ю.В. – д.арх., проф.,

Ілскі З. – д.п.н., проф.,

Кресіна І.О. – д.п.н., проф.,

Малиновський В.Я. – д.п.н., проф.

Малкевич А. – д.п.н., проф.,

Мамедов А.М. – к.т.н., доц.,

Наумкіна С.М. – д.п.н., проф.,

Павук О. – д.е.н., проф.,

Перевода Є.В. – д.п.н., проф.,

Тимохін В.О. – д.арх., проф.,

Ткаченко В.В. – д.і.н., проф.

Шебек Н.М. – д.арх., проф.

Яковлев Д.В. – д.п.н., проф.

Рецензенти:

Горбатенко Володимир Павлович – доктор політичних наук, професор

Товбич Валерій Васильович – доктор архітектури, професор

Регіональна політика: політико-правові засади, урбаністика, просторове планування, архітектура [зб. наук. пр.]. Вип. V. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 22 листопада 2019 р.). Мін-во освіти і науки України, Мін-во розв. Громад та територій України, Київ. нац. ун-т будівн. і архіт-ри та ін. Київ–Тернопіль : «Бескиди», 2019. В 2-х ч. Ч. 2. 268 с.

Оргкомітет дякує керівництву ТОВ «Полісся-2002», яке сприяло у проведенні конференції та публікації збірника.

ISBN **978-966-206-124-6**

УДК 323.171/.174+94(477)+711+72

ББК 66

© КНУБА

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ. ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА

Буряченко А.Є.

Організація енергозощаджувальної державної політики.....8

Сакаль О.В.

Соціально-економічні передумови реалізації політики
низьковуглецевого розвитку.....12

Пасічник К.М.

Енергетична криза України в 1990-і роки.....15

ОСВОЄННЯ ПРОСТОРІВ ЗАСОБАМИ АРХІТЕКТУРИ ТА БУДІВНИЦТВА

Гулей Д.В., Іванченко Г.М.

CLT панелі як тенденція розвитку швидкого будівництва.....19

Бачинська Л.Г.

Художньо-естетична складова архітектури ХХ століття
у європейських державах та СРСР: політико-ідеологічний зміст.....21

Шпаковська В.Т.

Підйомники для маломобільних груп населення
як альтернатива пандусам.....25

Нізамов О.О., Бібер С.Г.

Особливості організації архітектурно-планувальних рішень
готельно-розважальних комплексів.....28

Чан Пен

Популяризація історичної архітектурної спадщини Китаю
як основа державної політики.....32

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА В ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО МІСТА

Бурда І.О.

Запровадження в Україні Стамбульської конвенції:
нові правила та шляхи подолання стигми.....36

Сіверс М.В.

Гендерні виміри сучасного міста і його просторів.....39

Кузьмік З.І.

Гендерний фактор в архітектурі.....42

ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Калиновський Ю.Ю., Мануйлов Є.М.

Сучасне українське державотворення: виклики та загрози духовній сфері...48

Козюра І.В.

Інституційне забезпечення регіонально-краєзнавчих досліджень.....52

Криськов А.А.

Реформа 30 липня 1863 року в губерніях Правобережної України:
соціально-економічний вектор національної політики в регіоні.....56

Маргулов А.Х.

Регіональні аспекти державної політики більшовиків у
національному питанні 1920-1930-х рр.....60

Дьомкін П.О.

Проблема столиці України в міжвоєнний період: етнополітичний аспект...62

Єгоров В.В.

Українська мова, література та перспективи українського націєтворення
в епістолярній спадщині П.О.Куліша.....67

Ігнатова Л.Р.

Особливості еволюції селянського землеволодіння у Наддніпрянській
Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.).....72

Красковська М.П.

Історичні засади українського регіоналізму.....75

Малежик Д.І.

Київська нонконформістська літературна інтелігенція
другої половини 1960-х рр.....79

Торон А.В.

До питання про походження роду Михайла Сергійовича Грушевського.
Грушевські та Чигиринщина.....82

Бачинська О.В.

Вплив політики на релігійне життя історичного Києва.....85

Салук В.Б.

Пам'ятки Тернопільщини, приурочені 950-літтю хрещення України.....89

РЕГІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Смирнов І.Г.

Архітектурний туризм та урботуризм: логістичне забезпечення
сталого розвитку в умовах овертуризму.....93

Васильчук В.М.

Аспекти розвитку туристичної галузі України.....97

Левицька Н.М., Коцюбанська О.О.

Культурна спадщина як чинник розвитку туризму регіонів України.....101

Пилипенко О.Є.	
Сучасна державна політика України в галузі туризму.....	106
Сардак С.Є., Кравчук В.А.	
Проблематика та перспективи розвитку туристичного ринку України.....	115
Антонишин А.П.	
Державне регулювання туристичної галузі Вінничини в контексті розвитку туризму України.....	117
Беркова О.П.	
Дослідження маркетингових інструментів просування на регіональному та національному туристичному ринках.....	121
Бурменко Л.М.	
Объекты культурного-исторического наследия Приднестровья как факторы развития познавательного туризма.....	125
Габа М.І.	
Роль і значення виставкових заходів для підприємств сфери туризму.....	129
Грушка В.В.	
Потенційні об'єкти промислового туризму м. Дніпро.....	131
Дністрянська Н.І.	
Впорядкування та інформаційна актуалізація історико-культурних та природних ресурсів Львівського Передкарпаття як передумова розвитку туризму.....	134
Жученко В.Г.	
Регіональні особливості розвитку дитячого туризму.....	138
Ільницька-Гикавчук Г.Я.	
Розвиток екологічного туризму в Львівській області.....	142
Корсак М.В., Онищенко Е.А.	
Сохранение исторических архитектурных ландшафтов в туристских дестинациях Приднестровья.....	146
Ніколаєва Т.М.	
Поштова площа – як туристична локація, та історичне різноманіття Києва.	150
Сайчук В.С.	
Регіональне планування та прогнозування в контексті управління туристичною діяльністю.....	154
Сеньків М.І., Думич В.А.	
Сучасні тенденції розвитку та досвід організації діяльності в туристичній галузі Китаю.....	158
Суматохіна І.М.	
Регіональні трансформації рекреаційно-туристичного потенціалу.....	162
Теодорович Л.В.	
Розвиток проблемних регіонів України в контексті регіонального розвитку туризму.....	165
Ткачук Л.М.	
Актуальна геополітична ситуація як чинник регіонального розвитку туризму.....	169

Фастовець О.О.	
Тенденції розвитку туризму в Саудівській Аравії.....	173
Яворська О.Г.	
Інтелектуальний капітал у сучасному регіональному кадровому плануванні розвитку туризму.....	178
Якуніна А.О., Сугаль С.	
Регіональні засади розвитку туризму.....	181
Набока Ю.В.	
Застосування сценарного підходу в маркетинговій діяльності рекреаційних підприємств на ринку медичного туризму.....	186

ІНШІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Медведська Л.Є.	
Українська соціально-політична блогосфера: риторичний аспект.....	189
Мельничук О.В.	
Ідентифікація об'єктів критичної інфраструктури: базові методи та критерії.....	193

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ

Бакр А.	
Архітектура як спосіб передачі інформації про трагедію, війну.....	198
Богомаз А.	
Вплив глобалізації на архітектуру України.....	201
Козенко В., Помазуновська Т.	
Корупція у відносинах між державними структурами та бізнесом. Порівняльна характеристика України та Сінгапуру.....	203
Костенко Н.	
Енерговитрати транспортного потоку як критерій оцінки рівнів обслуговування вулично-дорожньої мережі міста.....	208
Макаренко А.	
Дослідження впливу діяльності Івана Мазепи на розвиток української культури та архітектури кінця XVII – початку XVIII століття.....	212
Гріднєва А.	
Історичні хроніки церкви святого Івана Богослова.....	215
Катаной А.	
Брендинг міста як інструмент регіональної політики туризму (на прикладі туристичного бренду м. Києва).....	217
Мирян Д.	
Розвиток міського туризму.....	221

Михальчук І.	
Напрямки створення регіонального туристичного іміджу на прикладі Рівненської області.....	225
Мішкіна Р.	
Надання житлових площ дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування.....	229
Невмивака Є.	
Розвиток малих міст, політичні та соціально-економічні проблеми, їх вирішення.....	234
Паньків Д.	
Архітектура як засіб маніпуляції.....	238
Пешикова О.	
Вплив масонства на формування національної свідомості українців у ХХІ ст.....	240
Плетяк В.	
Досвід організації студентського самоврядування в Київському комерційному інституті.....	244
Пустова О.	
Регіональні засади розвитку туризму в Україні (на прикладі Львівської області).....	247
Сутика С.	
Засади сталого розвитку сільського «зеленого» туризму.....	251
Хачатрян К.	
Відображення українських традицій у сучасній архітектурі.....	254
Шашурін Я.	
Стан розвитку іноземного туризму в Україні.....	258
Михіденко М.	
Гармонізація середовища у с. Пірново, Київської області.....	262
Шуляр А.	
Концепція інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року.....	265

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ. ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА

*Буряченко Андрій Євгенович, доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів, ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
andrii.buriachenko@kneu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7354-7491>*

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕНЕРГОЗАОЩАДЖУВАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Глобалізаційні процеси, які зараз відбуваються, внесли зміни до господарського життя кожної країни світу. Відбувся процес інтернаціоналізації економік держав, а саме, посилення взаємозв'язків та взаємозалежності між ними. В деякій мірі, це дало багато можливостей та перспектив, але й зробило весь світ уразливим до негативного впливу даного об'єднання національних економік.

Наразі гостро постають питання щодо енергоконсервації та енергозаощаджувальної політики держав, які особливо залежать від імпортних енергоресурсів. Ця пролема є актуальною як для країн ЄС, так і для України. Рівень енергозалежності у Європі в середньому становить 60-62%, що є досить високим показником і, відповідно, свідчить про те, що енергозаощаджувальні політики цих країн не є ефективними і потребують реформування та вживання заходів задля вирішення важливих екологічних викликів держави.

Насамперед, енергозаощадження є важливою стратегічною ціллю, тому що це призводить не тільки до зменшення споживання енергоресурсів, але й до покращення довкілля та посилення національної безпеки в цілому. Тому не дивно, що саме ефективна енергозаощаджувальна політика є однією з ключових стратегій сталого розвитку.

Енергозбереження тісно пов'язано з проблемами енергетики, екології, технічної перебудови та перебудови всієї економіки. Важливість енергозаощаджувальної політики підтверджується особливою увагою з боку прогресивних країн світу (таких, як США, Японія, Німеччина тощо).

Енергозаощаджувальна політика держави полягає у регулюванні відносин між державою та юридичними й фізичними особами щодо питань енергозбереження, які пов'язані з видобутком, переробкою,

виробленням, зберіганням, транспортуванням та використанням енергоресурсів і стимулювання суб'єктів господарювання щодо розробки та впровадження енергозаощаджувальних технологій.

Енергозаощаджувальна політика в Україні регламентується Законом «Про енергозбереження» [1], до основних принципів якої можна віднести: 1) *мотивування суб'єктів господарювання до енергозаощаджувальної поведінки*. Це може здійснюватись шляхом надання пільг підприємствам, які використовують енергозберігаючі технології у виробництві або, наприклад, державне фінансування заходів пов'язаних з раціональним використанням енергоресурсів. Відповідно, це дасть змогу інтенсифікувати та розширити процеси енергозаощадження; 2) *здійснення державного регулювання енергозаощаджувальної сфери економіки шляхом економічних та нормативно-правових інструментів*. Затвердження законодавчих актів, норм та стандартів, які регулюють відносити в даній сфері або, наприклад, використання такого економічного інструменту як податок: впровадження так званого «енергетичного податку». В деяких штатах США, кожен споживач має визначений ліміт енергії, у разі перевищення якого, він має сплатити податок за перевищення даної межі; 3) *врахування пріоритетності енергозаощаджувальної політики при будь-якій діяльності держави*.

Енергозаощаджувальна політика тісно пов'язана з іншими політичними напрямками держави, тому не врахування даної політики при вживанні певних заходів, може призвести до їх провалу та неефективності; 4) *наукове обґрунтування необхідності стандартизації та дотримання норм у сфері енергозбереження*. Це можуть бути наукові дослідження чи експертні висновки, які мають довести чи спростувати ефективність впровадження даної політики або проектно-дослідницькі роботи, пов'язані з розвитком нових поновлюваних джерел енергії; 5) *широке впровадження технологій енергозаощадження*. Зокрема, це стосується того, що не тільки приватний сектор має прагнути до раціонального споживання енергоресурсів, але й державний; 6) *проведення державного аудиту енергозаощадження*.

Необхідно не лише регулювати діяльність у даній сфері, але й має бути контроль за результативністю впровадження даної політики, для того, щоб мати можливість у разі виявлення недоліків їх усунути. Тому проведення державної експертизи є необхідним інструментом задля розбудови енергозаощаджувальної політики; 7) *популяризація концепції збереження паливно-енергетичних ресурсів, шляхом раціонального споживання*.

Інформаційне забезпечення суб'єктів відносин енергозбереження щодо ефективності та результативності використання

альтернативних джерел енергії; 8) *обов'язковість обліку постачальниками і споживачами обсягу наданих паливно-енергетичних ресурсів*. Встановлення підвищених тарифів для об'єктів не обладнаних елементами обліку. Зобов'язати постачальників послуг за власний кошт встановлювати системи обліку наданих паливно-енергетичних ресурсів. 9) *створення умов для поширення заходів з енергоефективності та енергозбереження*. Одним з таких заходів є забезпечення фінансової підтримки програм пов'язаних з енергозаощадженням шляхом створення спеціальних фондів, кошти яких будуть складатися не лише з Державних, але й з коштів підприємців. Кредитування пріоритетних програм у сфері заощадження дасть змогу посилити позиції держави в енергозаощаджувальній політиці.

Зрозуміло, що енергозаощаджувальна політика є частиною одного цілого - політики держави в цілому. Тому не дивно, що всі спрямування політики держави мають надавати взаємодопомогу, діяти згладжено та не суперечити одна одній. Політика держави щодо енергозаощадження потребує підтримку з боку навчальних закладів для того, щоб виховати бережливе ставлення до енергоресурсів та популяризувати енергозбереження, як вектор до сталого розвитку держави.

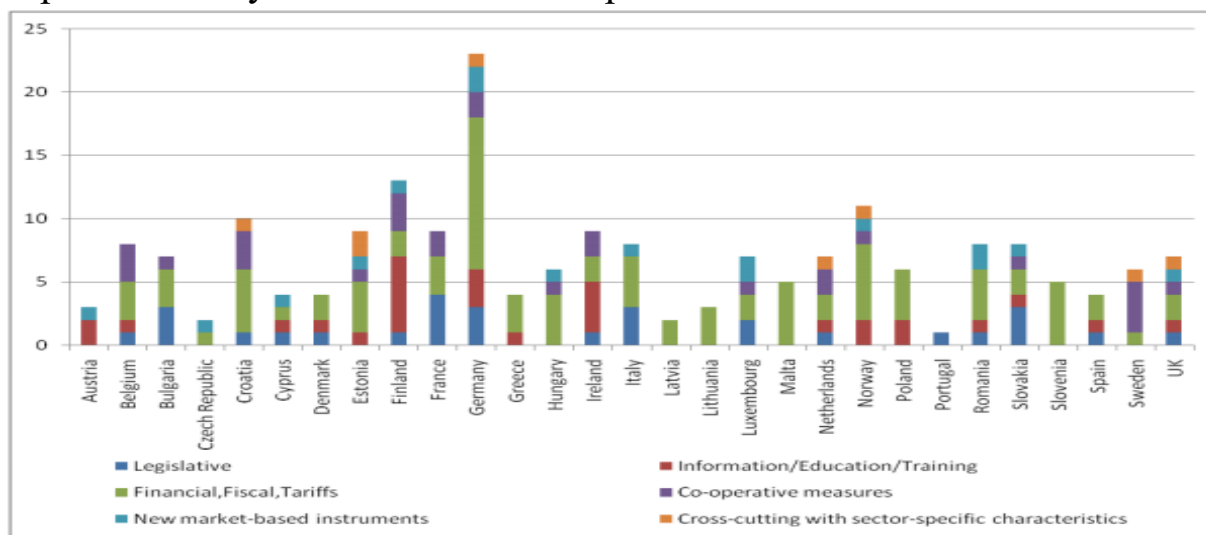
Держава також має створювати умови для фундаментальних та проектно-конструкторських досліджень у сфері енергозаощадження, щоб підтримати розвиток нетрадиційної енергетики та виробництво альтернативних видів палива. Відповідно, дані знання дадуть змогу організувати заходи для професійного розвитку кадрів, розробити стандарти, норми та нормативи у сфері енергозаощадження та здійснювати облік та контроль за використанням енергоресурсів.

Не менш важливою умовою ефективної енергозаощаджувальної політики є те, щоб цільові програми розроблялись та впроваджувались не лише на державному рівні, але й на регіональному та місцевому рівнях.

Якщо ж говорити про практичний бік даного питання, то варто зазначити, що зі всіх заходів, які передбачає енергозаощаджувальна політика, найпопулярнішими в Європі є заходи фінансового характеру (фіскальні та тарифи). Виключенням є лише Австрія, де переважають інформаційно-освітні заходи. На нашу думку, для ефективної політики в сфері збереження енергії необхідно дотримуватися збалансованого поєднання, що включає комплекс заходів. Зрозуміло, що набір інструментів різниться в залежності від самої країни. Наразі, тільки Німеччина та Великобританія застосовують усі типи заходів у своїй політиці з енергоефективності. Ще п'ять країн (Естонія, Фінляндія,

Нідерланди, Норвегія та Словаччина) застосовують майже всі типи заходів (Рис. 1.).

Зазначимо, що ключем ефективності енергозощаджувальної політики, та й будь-якої політики в цілому, є аудит та менеджмент. При правильному управлінні, побудові оптимальної стратегії та контролем за її виконанням, призведе до покращення результативності енергозощаджувальної політики держави.

При реалізації енергозощаджувальної політики в Україні в основному застосовуються фінансові та законодавчі інструменти. Інші заходи не отримують належної уваги, хоча і потребують її. Вважаємо, що варто звернути увагу саме на освітні та інформаційні заходи. В Україні дана державна політика здійснюється у вигляді прямого бюджетного фінансування, що не є ефективно тому, що не вирішує проблему нераціонального споживання. У той же час у країнах ЄС перевага надається принципу мотивування споживачів до енергозощаджувальної поведінки. Одним з заходів даного принципу є модернізація власного житла за умови співфінансування з державного та/або місцевих бюджетів. Отже, енергетична безпека незалежно від того, чи розглядається вона в контексті країни-експортера або імпортера енергетичних ресурсів, є одним з найважливіших елементів економіки і в цілому національної безпеки.

Забезпечення енергетичної безпеки є досить важливим як для окремих країн, так і для їх груп. Природно, що більш важко вирішувати проблему забезпечення енергетичної безпеки для країн (груп країн), енергопостачання яких повністю або в значній мірі залежить від зовнішніх постачальників з різних причин, можливостями її досягнення з використанням найефективніших і одночасно найменш капіталомістких шляхів, найреальнішим з яких є збагачення економіки енергозощаджувальними технологіями.

Підвищення енергоефективності - найшвидший і найменш затратний спосіб вирішення питань енергетичної безпеки, екологічних та економічних проблем. Тому, енергозаощаджувальна політика держави є стратегічною та однією з основних для досягнення сталого розвитку.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України «Про енергозбереження» - Редакція від 23.07.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>.

2. ODYSSEE and MURE Databases. Energy Efficiency Trends and Policies In Industry [Електронний ресурс] / ODYSSEE and MURE Databases – Режим доступу до ресурсу: <https://www.odyssee-mure.eu/publications/br/energy-efficiency-trends-policies-industry.pdf>.

*Сакаль Оксана Володимирівна,
доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
Третяк Наталія Антонівна, кандидат економічних наук,
відділ проблем економіки земельних і лісових ресурсів,
ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого
розвитку» НАН України*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Не зважаючи на значний поступ в усвідомленні, постановці й нормативному закріпленні проблеми зміни клімату як світовою спільнотою загалом, так і окремими країнами, а також наразі вжитих заходах щодо попередження, пом'якшення й адаптації до кліматичних збурень, тенденції їх результативності на всіх рівнях є недостатньо задовільними. Міжурядовою групою експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) у спеціальній доповіді [1] з високою ймовірністю відзначено, зокрема, що глобальне потепління досягне 1,5 °С протягом 2030–2052 рр., якщо продовжуватиметься існуючими темпами; потепління в результаті антропогенних викидів не припинятиметься тривалий час і буде причиною подальших довгострокових змін в кліматичній системі, а ризики, пов'язані зі зміною клімату, для природних і антропогенних систем вищі у випадку глобального потепління на 1,5 °С порівняно із сучасними, але нижчі, ніж у випадку потепління на 2 °С.

Україна для реалізації зобов'язань щодо зміцнення глобального реагування на загрозу зміни клімату в контексті сталого розвитку та

зусиль з викорінення бідності ухвалила низку документів державного стратегічного планування, серед яких, насамперед, відзначимо Паризьку угоду (ратифіковано Законом України № 1469-VIII від 14.07.2016), Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019 р. № 2697-VIII, Концепцію реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932-р) і План заходів щодо її виконання (затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 878-р), а також прийнятий на засіданні Кабінету Міністрів України 8 липня 2018 р. стратегічний документ переходу економіки України на модель низьковуглецевого розвитку – Стратегію низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. Зазначене також сприятиме забезпеченню національних інтересів, зростанню суспільного добробуту та досягненню Цілей сталого розвитку, визначених Організацією Об'єднаних Націй, зокрема, Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року відповідно до Указу Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019.

Вирішення проблеми більшістю дослідників вбачається у переході до низьковуглецевої економіки (наприклад, [2, 3]). Відзначимо, що вартість боротьби зі зміною клімату оцінюють як рівнозначну витратам на перехід до низьковуглецевої економіки [3].

Парадигму низьковуглецевої, або вуглецево-нейтральної, економіки найчастіше розглядають через призму розвитку технологій в енергетичному секторі, а вирішення проблеми зміни клімату лежить у площині поширення низьковуглецевих технологій, зокрема, відновлюваної, ядерної і водневої енергетики. Тоді як потенціал природокористування – неенергетичних секторів у сфері землекористування, сільського, водного і лісового господарства, поводження з відходами (відповідно до класифікації МГЕЗК) – у науковому пошуку можливостей, викликів і бар'єрів досягнення цілей низьковуглецевого (вуглецево-нейтрального) розвитку залишається поза увагою більшості суб'єктів, що приймають стратегічні рішення. Такий підхід властивий більшості країн, які розвиваються, в т.ч. Україні, і окремим розвиненим країнам, що пояснюється найбільшим внеском енергосектора у загальний обсяг викидів парникових газів. Тоді як застосування інструментів досягнення визначених цілей в неенергетичних секторах може бути більш дієвим, конкурентним і менш витратним.

Іншим аспектом активізації досліджень низьковуглецевої, або вуглецево-нейтральної економіки з точки зору якості сучасного

економічного зростання і пошуку інноваційних моделей, які забезпечують збалансований еколого-економічні взаємодії стала концепція зеленого зростання, що передбачає якісну трансформацію виробництва і споживання, інтеграцію зелених принципів в систему стратегічного планування і бюджетування, екологізацію бізнесу та інфраструктури. Пріоритетною рисою зеленої економіки також є радикальне підвищення енергоефективності.

Завдяки саме прогресивності положень низьковуглецевої економіки у частині практичної реалізації більш гармонійного узгодження економічних, соціальних і екологічних аспектів розвитку, скорочення викидів в рамках всього ланцюжка створення вартості така модель розвитку дасть змогу подолати екстенсивний підхід до природокористування, властивий економіці України [4], раціонально й стратегічно врахувати природоресурсні обмеження.

Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року визначає узгоджене зацікавленими сторонами національне бачення щодо відокремлення подальшого економічного зростання та соціального розвитку держави від збільшення викидів парникових газів [5].

Виходячи з визначення зазначеної Стратегії як інструменту державного управління і формування, низьковуглецевий розвиток означає кліматично відповідальну поведінку бізнесу та громадян, а на міжнародному рівні – підтримку глобальної мети стабілізації концентрацій парникових газів відповідно до сценарію утримання приросту глобальної середньої температури в межах менше 2 °C від доіндустріального рівня.

Дієві політика й регулювання є основою всієї суспільної діяльності в умовах зміни клімату. Перехід до низьковуглецевої економіки полягає в масштабності цього економічного явища, його глобальності. Стратегічні рішення щодо цього повинні охоплювати такі аспекти як активне скорочення викидів, інкорпорування зусиль багатьох секторів економіки, прийнятність різними країнами й регіонами, фінансово ефективними, справедливими для різних груп стейкхолдерів. Очевидно, що рішення стосуватимуться не лише залежних від стабільності клімату сфер суспільних відносин [3, с. 56].

Отже, існує об'єктивна необхідність взаємоузгодження економічних та екологічних імперативів розвитку економіки, а також забезпечення економічного зростання без збільшення викидів парникових газів саме неенергетичних секторів (декарбонізація), сприяння посилення адаптаційної спроможності, зміцнення опірності та зниження вразливості до зміни клімату, щоб зробити внесок до сталого

розвитку та забезпечити адекватне адаптаційне реагування у контексті температурної цілі – стримання зростання глобальної середньої температури нижче 2 °С понад доіндустріальні рівні і докладання зусиль з метою обмеження зростання температури до 1,5 °С понад доіндустріальні рівні тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Summary for Policymakers. In: Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty [Електронний ресурс] / IPCC [Masson-Delmotte V., P. Zhai, H.-O. Pörtner et al. (eds.)], 2018. – Режим доступу: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/05/SR15_SPM_version_report_LR.pdf.

2. Порфирьев Б.Н. Парадигма низкоуглеродного развития и стратегия снижения рисков климатических изменений для экономики / Порфирьев Б.Н. // Проблемы прогнозирования. – 2019. – № 2. – С. 3–13.

3. Pathways to a Low-Carbon Economy: Version 2 of the Global Greenhouse Gas Abatement Cost Curve [Електронний ресурс] / McKinsey & Company, 2009. – Режим доступу: <http://www.mckinsey.com/businessfunctions/sustainability-and-resourceproductivity/our-insights/pathways-to-a-low-carbon-economy>.

4. Сакаль О. В. Природно-ресурсные комплексы и их влияние на развитие экономики Украины / О. В. Сакаль, Н. А. Третьяк // Пространственная экономика. – 2015. – № 1. – С. 135–143.

5. Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року [Електронний ресурс] / Рішення Кабінету Міністрів України від 8 липня 2018 р. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/Proekt/LEDS_ua_last.pdf.

*Пасічник Катерина Миколаївна, аспірантка
Київського національного університету будівництва і
архітектури,*

ЕНЕРГЕТИЧНА КРИЗА УКРАЇНИ В 1990-І РОКИ

Актуальність полягає в тому, що енергетична криза України в 1990-і рр.. практично не досліджувалася з історичної точки зору. Саме перша хвиля енергетичної кризи 90-х стала поштовхом до формування стратегії енергетичної безпеки країни. Вивчення цього періоду і явища

кризи дозволить побачити як саме формувалася енергетична система незалежної країни як одного з важливих елементів економічного розвитку держави.

Аналіз останніх публікацій та джерел. Питання енергетичної кризи України в період 1990-х рр. розкривається в працях Р. Яремчука [1], С. Плачкової, І. Плачкова, Н. Дунаєвської, В. Подгуренко [3], В. Литвина [2].

Мета дослідження полягає в короткому вивченні першої хвилі енергетичної кризи України 1990-і роки в контексті економічної кризи з моменту здобуття Незалежності.

Виклад матеріалу. Перші роки незалежності для України були складними, оскільки відбувся промисловий та економічний спад, що обумовлювався незбалансованістю природних ресурсів, міжгалузевої та між виробничої матеріально-технічної бази й виробничого потенціалу, мілітаризованим типом нарощування економіки, непропорційністю галузей економіки, перевантаженням та зношеністю основних фондів промислових підприємств. Все це призвело до низької самодостатності України.

Економічна криза початку 90-х рр. спричинила першу хвилю зниження попиту на електричну енергію. Низький рівень споживання електроенергії спричинив скорочення виробництва енергії для внутрішнього і зовнішнього ринків. Енергетичний спад призвів до скорочення видобування вугілля, закриття у 1996 – 2000 рр. 84 шахт та 2 розрізів, а нестача вугілля призвела до ще меншого виробництва енергії на тепло електростанціях і зниження їх потужностей [1, с. 185-188].

З 1993 по 1996 рр. енергетичний сектор України був у важкому технічному стані. Основні технічні потужності були неманевруючими та зношеними. До 1993 р. Україна не мала налагодженні міждержавні потоки енергії та не могла покрити енергетичні потреби власними ресурсами.

Ключовим рішенням для врегулювання енергетичної кризи та уникнення енергетичного колапсу України стали атомні електростанції. В 90-і рр. АЕС забезпечували майже 50% виробництва електроенергії та складали 40% електричної потужності (750 кВт) України. В 1995 р. було задіяно 6 енергетичний блок Запорізької АЕС (1000 МВт), у 1998 р. була задіяна лінія Південнодонабська – Донбас, а пізніше, в 2005 та 2006 рр., введено в експлуатацію нові блоки на Хмельницькій та Рівненській АЕС.

Крім економічної кризи Україна мала погіршення у відносинах з Росією на фоні правонаступництва СРСР, розрахунків з боргами між

країнами учасницями СРСР, питанні закордонного майна, розміщення військово-морського флоту Росії в Криму. Але найбільше – стосовно поставок російського газу та нафти. В 90-і рр.. Україна була катастрофічно залежною від іноземних енергоносіїв, особливо від Російських. В 90-і роки частка імпорту газу з Росії та Туркменістану складала 60% та 30% відповідно. Щороку 40 млн. тонн нафти постачалося з Росії. Інші потреби в нафті покривали за рахунок поставок з Румунії та інших країн Європи. Вихід України у 1992 р. із зони карбованця сприяв більшому погіршенню відносин з Росією та збільшенням цін на енергоносії, оскільки Росія припинила поставку енергоресурсів за спрощеною ціною домовленістю. З 1993 р. Україна почала закуповувати ресурси на загальних умовах на рівні з Європейськими країнами [2, с.153 - 154].

Через енергетичну кризу в Україні зупинили свою діяльність ряд великих нафтопереробних підприємств. У 1992 р. зупинився Лисичанський нафтопереробний завод. Одеський та Кременчуцький заводи перебували на межі закриття. Крім того, постраждали й інші галузі економіки: цукрова, зернова, овочева, так як не вистачало ресурсів для здійснення транспортних перевезень для експорту. Це призвело до вимушеної закупівлі зерна за кордоном (здебільшого в Казахстані) [3].

Незначним чином вдалося врегулювати питання ціни на газ з Росією в березні 1993 р., коли Україна заборонила транзит російського газу до країн Європи через свою територію.

Уряд України намагався зменшити енергетичну кризу. В 1993 р. намагалися відновити договір 1992 р. на поставку нафти і газу з Ірану. Обговорювалась можливість побудови газопроводу завдовжки 1500 км для поставки газу з Ірану в Україну та інші країни Європи та надання Україні кредиту (30 млн. дол.. США) за умов повернення натуральними товарами: поставками зерна, військової техніки та ін.

У 1994 р. для забезпечення транспортування нафти і газу в Україну, Уряд відпрацьовував план створення танкерного флоту, будівництво якого мало відбутися в квітні 1994 р. з терміналом в Одесі та річкової флотилії човнів. Проте, цьому так і не судилося стати реальністю. Також, були зроблені спроби реформування енергетичного сектору країни. Першим таким кроком було встановлення ринкових відносин у сфері генерування та постачання електроенергії споживачам. Більшість кроків у законодавчій та правовій сфері стосовно енергетичного сектору в Україні, стосувалися формування контролюючих органів цінової і тарифної політики на

енергоресурси, економічної і фінансової структурної перебудови в електроенергетичному комплексі України [5; 6].

Отже, в 1991 р. вже незалежна Україна зіткнулася з міждержавними конфліктами за Радянську спадщину, економічним і енергетичним тиском, та першою хвилею енергетичної кризи. Це стало загартовуючим інструментом для стратегічної розбудови енергетичної безпеки країни та незалежності держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Яремчук Р. Незалежність України/Яремчук Р. [перекл.з франц.] - Львів: ПАІС, 2018. – 328 с.

2. Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991 – 2000 рр.)/ Литвин В. М. – К., Видавничий дім «Альтернативи», 2000. – 360 с.

3. С. Г. Плачкова, І. В. Палачков, Н.І Дунаєвська, В. С. Подгуренко. Енергетика: Історія, сучасність і майбутнє/ Плачкова С. Г., Палачков І. В., Дунаєвська Н.І., Подгуренко В. С. [Електронний ресурс]: Енергетика: історія, сучасність і майбутнє - Режим доступу: <http://energetika.in.ua/ua/books> - 2012 - 2013.

4. О. М. Філонич. Розвиток енергетичної кризи та її вплив на енергетичну безпеку країни/ Філонич О. М.// Ефективна економіка. - 2015. - №2.

5. Про затвердження Програми розвитку вугільної промисловості та соціальної сфери шахтарських регіонів на період до 2005 року [Електронний ресурс]: Постанова кабінету Міністрів України. - Точка доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP940141.html.

6. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України. - [Електронний ресурс]: Постанова Верховної Ради України. - Точка доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/412/96-%D0%B2%D1%80>.

ОСВОЄННЯ ПРОСТОРІВ ЗАСОБАМИ АРХІТЕКТУРИ ТА БУДІВНИЦТВА

*Гулей Дарина Володимирівна,
аспірантка кафедри інформаційних технологій в архітектурі,
Іванченко Григорій Михайлович,
доктор технічних наук, професор, декан будівельного
факультету,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

CLT ПАНЕЛІ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ШВИДКОГО БУДІВНИЦТВА

На відміну від України, де переважно будують з залізобетону та сталі, майже вся Європа, Америка, Австралія та Канада поступово переходять на дерев'яне будівництво, адже деревина це єдиний відновлюваний екологічний будівельний матеріал. Вискотехнологічним матеріалом з деревини на сьогоднішній день вважають CLT панелі.

Деревина, як будівельний матеріал, відома людині ще з часів неоліту. Але появу CLT панелей як будівельного матеріал датують 1990 роком і відносять до здобутків австрійців. З 2000-х років панелі зайняли гідне місце на Європейському ринку, і з популяризацією ідеї «зеленого будівництва» CLT панелі почали набувати попит в країнах СНД [1.с.11-16].

CLT панель (Cross-Laminated Timber) - це масивна багат шарова клеєна деревина хвойних порід, яка має від 3 до 9 шарів, що укладають у взаємно перпендикулярних напрямках, проклеюють екологічно чистим суперміцним клеєм і пресують спеціальним пресом під великим тиском (6кГ /м²). Такі панелі мають товщину від 9-30 см, висоту 16 м та ширину 3,5 м і виготовляють на заводі із заздалегідь вирізаними віконними і дверними прорізами [2.с.5].

CLT панелі мають дуже багато переваг в порівнянні з залізобетом та сталлю. Варто зазначити їх найсуттєвіші переваги:

- швидкий монтаж панелей за принципом конструктору «LEGO». Монтаж CLT панелей на 20% швидше ніж монтаж виробів з залізобетону [3.с.79];
- задіюється на 50% менше монтажників-будівельників при монтажі CLT панелей ніж при зведенні будинку із залізобетонного каркасу [3.с.79];

- CLT панелі використовують в якості несучих конструктивних елементів будинку, адже вони мають високі показники міцності та несучої здатності;

- панелі є вогнетривкими – не горять, а обвуглюються. Швидкість згорання 0.7 мм /хв при температурі 1200 С⁰. Загальний час обвуглення – до 2 годин [3.с.62-67];

- вага панелей в 4 рази менша за вагу залізобетонного елемента - 480-500 кг / м³ [3.с.80];

- мають високі звукоізоляційні та звукопоглинальні характеристики.

- виробництво CLT панелей є безвідходним. Залишки від заводської порізки панелей перетворюють на біотопливні брикети, або ж виготовляють меблі [3.с.30].

Зі світового досвіду будівництва відомо багато прикладів застосування CLT панелей. Одним з найяскравіших прикладів є австралійський хмарочос «25 King» висотою 45 м, який було зведено суцільно з CLT панелей за 15 місяців. За рахунок використання дерев'яних панелей замовнику вдалося зменшити вагу будівлі на 20% в порівнянні з бетоном та зменшити енерговитрати будівлі на 46% [4].

Найбільшою зведеною «дерев'яною» будівлею вважається норвезький 18-ти поверховий хмарочос «Mjøstårnet». Його висота становить 85 м. В хмарочосі знаходяться офісні приміщення, ресторани, готель та навіть критий басейн на даху будівлі. Проект було втілено в 2019 році [5].

Отже, сучасні технології будівництва з використанням CLT панелей дають змогу зводити навіть багатопверхові проекти з покращеними технічними характеристиками, що надає змогу з неймовірною швидкістю будувати екологічні, економічно-вигідні, безпечні та сучасні будівлі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Zukunftsinstitut; «The future of Timber Construction. CLT – Cross Laminated Timber» - Germany, June 2017.

2. Binderholz GmbH & Saint-Gobain Rigips; «Solid timber manual 2.0. 1st edition» - Austria, May 2019

3. Waugh Thistleton Architects; «100 projects UK CLT, Waugh Thistleton Architects» - Canada, 2018.

4. CTBUH Journal; «Shaping Australia's Tall Tower Design And High Livability Standards» - Australia, 30 Oct 2017.

5. Полностью деревянный небоскреб строят в Норвегии [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://taratutenko.ru/polnostyyu-derevyanny-neboskreb-stroyat-v-norvegii.html>.

*Бачинська Людмила Георгіївна,
кандидат архітектури, доцент, професор,
член-кореспондент Української Академії архітектури,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНА СКЛАДОВА АРХІТЕКТУРИ XX СТОЛІТТЯ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ ТА СРСР: ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ

В багатьох попередніх публікаціях автора на прикладі радянського досвіду формування міського середовища та порівняння напрямків його формування з європейською практикою [1] доведено, що політично-економічний стан держави впливає на суспільство та його культурнотворчу діяльність. Між тим, з приводу з'ясування напрямків розвитку архітектури та містобудування радянських часів ще багато є нез'ясованих аспектів щодо глибокого переконливого обґрунтування. В багатьох публікаціях, присвячених цьому періоду історії або не помічається важливість суспільно-політичної та суспільно-економічної складових у суспільно-культурній діяльності, або матеріал публікацій має скоріше декларативний, претензійний характер, ніж дослідницький. Часто така позиція характерна для наукових пошуків, заснованих на ствердженнях запозичення або повного паралелізму архітектурно-історичної спадщини європейських країн та СРСР.

Отже, для з'ясування спільного та відмінностей в архітектурно-містобудівній практиці XX століття Європи та Радянського Союзу, а також виявлення глибинних причин появи того чи іншого, пропонується провести порівняння історично-політичної ситуації згідно з хронологією головних подій і державно-політичних станів держав Європи та СРСР, враховуючи ймовірні взаємовпливи та взаємозалежності країн єдиного континенту.

Таким чином, *об'єктом* дослідження є естетична виразність європейської та радянської архітектури XX століття. *Предмет* дослідження – динаміка змін у засобах естетичної виразності у європейській і радянській практиці XX століття, що відбувалася під впливом економічно-політичних чинників. *Мета* наукових пошуків - дослідити на основі порівняльного аналізу естетичні якості європейської та радянської архітектури XX століття, що виникли під впливом економічно-політичної ситуації, встановити напрямки спільного та відмінностей, а також причини їхньої появи. *Методика*

дослідження передбачає порівняльний аналіз європейської та радянської архітектурно-містобудівної спадщини, причинно-наслідковий зв'язок між економічно-політичною ситуацією зазначених країн та архітектурно-містобудівною практикою як напрямком культурнотворчої діяльності у ХХ ст.

Найзначнішою подією першої половини ХХ століття, що вплинула на подальшу долю інших держав, була Жовтнева революція в Російській імперії, яка призвела на світ новий економічно-політичний устрій в країні, що був намічений ще в програмах соціалістів-утопістів і розвинений в теоретичних працях марксизму-ленінізму. Ця подія підштовхнула революційну хвилю в інших європейських країнах. В робітничо-селянській Росії розпочалася акція заміни природно утвореної соціальної стратифікації на створену штучно згідно утопічної моделі гегемонії пролетаріату («Хто був ніким, той стане всім» - мрія робітників, оголошена текстом Інтернаціоналу). Так само згідно з моделями суспільного розвитку розпочалося будівництво новоствореної держави. Моделі, як завжди в будь-якій сфері діяльності, передбачали чистоту ідей, будови, дій. Тому праця над створенням держави нового типу відкидала будь-які компромісні вирішення і політичного режиму, і економічного стану. Народонаселення європейських держав, заможні верстви, переживало страх втрати статків за прикладом Радянської Росії, шукало шляхи порядку, що позбавлять державно-суспільного краху за радянським аналогом. Панацеєю від непередбаченого за наслідками хаосу вважалася орієнтація на посилення ролі партій, що сповідували порядок, яким італійці амбітно надали назву «фашистські»¹. Такі партії з'явилися у багатьох країнах європейського континенту і не тільки. Європейський революційний рух спричинив орієнтацію держав в бік тоталітарних режимів. Радянський Союз, знаходячись у ситуації тісних міжнародних контактів і впливів міжнародної ситуації, шукав зв'язки на політичному ґрунті, водночас готуючись до ймовірних військових нападів.

Пошук порядку, що забезпечував захист населенню європейських країн, а також потреби демонстрації моці новостворених політичних режимів і художньо-ідеологічних засобів оформлення відповідного до суспільно-налаштованих запитів архітектурно-містобудівного середовища призвели до опрацювання специфічних напрямків його формування у всіх країнах, що обрали

¹) Від італ. *fascio* — союз, пучок, зв'язка, об'єднання. Назва «фасція» виникла у Стародавньому Римі і позначала пучок пруття з сокиркою як атрибут влади.

саме такий шлях побудови (на чолі з однопартійною системою тоталітарного правління). Розгорнута Німеччиною II світова війна за встановлення панівного порядку у вигляді фашистської диктатури в Європі призвела до численних втрат ресурсів, руйнування економіки, нищення культурної спадщини, відкату від обраних в першій половині XX століття політичних спрямувань. Німеччина, що діяла за амбітними планами політичного режиму, разом з країнами-сателітами зазнала поразки. Відновлення відбувалося в умовах чіткого розуміння помилок і намагання після жорсткого щеплення нищівними діями війни відродитися на історичному досвіді європейського Середньовіччя. Країни, зберігаючи національну пам'ять, обрали демократичний шлях розвитку з орієнтацією на соціальні програми.

Радянський Союз з перших днів народження нової влади відстоював, вимушений був відстоювати право на владу робітників і селян в жорсткій боротьбі на полях громадянської війни, що розгорнулася на величезній території колишньої Російської імперії. Ідея народовладдя, що була сформована єдиною політичною партією, яка у жорсткому протистоянні знищила своїх політичних опонентів, мусила бути реалізована за допомогою системи рад народних депутатів. Але партійне керівництво не допустило втрати свого верховенства в рішенні політичних та економічних проблем новоствореної держави, а також державотворчих функцій. З часом на тлі генеральної позиції партійного керівництва на чолі з вождем починають проявлятися приклади прославлення влади і радянського способу життя народом навіть на межі обожнювання. Суспільна реакція на дії політичного режиму, що проявлялася в обіцянках мощі, надійності, захищеності, а відповідно й величі, непереможності, з вдячністю, з надією, з радістю сприймати будь-які рішення згори на тлі паралельного встановлення нового порядку за допомогою переслідувань, арештів свободомислячих громадян. 1-й з'їзд архітекторів у 1937 році закріпив стан суспільної думки тезою про нові напрямки в архітектурі і мистецтві згідно з «творчим переосмисленням класичної спадщини», чому передувало доволі тривалий час нищівної підготовки суспільної свідомості до категоричної відмови післяреволюційних спрямувань в утворенні архітектурно-містобудівного середовища. Цей період в теорії архітектури набув назви «сталінізму».

Зі смертю генераліссимуса в березні 1953 р. через певний час боротьби за першість у колегіальній формі парткерівництва перемогу отримав М.С. Хрущов, який разом з політикою протистояння ведучих держав світу, гонитви озброєнь, на відміну від попередньої закритості

і надзвичайної обмеженості впливів зовнішнього світу на соціальне життя в середині країни, зробив акцентуацію в питаннях внутрішньої політики на вирішення соціальних проблем. Перші роки за його керівництва ЦК КПРС ознаменувалися не тільки програмами «соціалізації» економіки: зменшенням робочого дня, тижня, підвищенням зарплати і пенсій та багатьма іншими [3], але й ознайомленням зі світовою культурою під час міжнародних зустрічей, форумів, зі світовим досвідом створення і реалізації соціально-політичних програм, спрямованих на врахування суспільних потреб організації життя. Соціальні програми СРСР як соціалістичної країни були спрямовані на планове підняття добробуту радянського народу (а це потребувало реклами програм й наслідків їх здійснення), також проголошувалося як головні економічні завдання «наздогнати і перегнати» ведучі країни по певних напрямках господарювання, що конче потрібно було для публічності пропаганди досягнень соціалістичного господарства та радянської влади на міжнародній арені. Після заміни особи генсека ЦК КПРС дії в цьому напрямку продовжили. Етап більш поширеного «спілкування» з європейськими країнами і США призвів до запозичення напрямків створення архітектурно-містобудівного середовища. Тому методика проектування і будівництва, а відповідно планування і формотворення кардинально змінилася в порівнянні зі «сталінською» епохою. Цей час відзначився поширенням авторитету компартій Європи, особливо країн з комуністичною партійною системою в керівництві. Радянський Союз, маючи дружні політичні стосунки, намагався здійснювати тиск на прокомуністичні політичні режими не тільки в політично-економічних питаннях, але й в напрямках формування архітектури і містобудування.

Отже, розглядаючи політичну ситуацію в європейських країнах у ХХ столітті, що певним чином визначила напрямки організації архітектурно-містобудівного середовища, можна побачити певну спільність і в етапах історичного формування систем правління, і в програмах соціального розвитку, але разом з відмінностями у формах господарювання, типах соціальної стратифікації і принципах утворення політичних режимів. Соціально-політичний експеримент СРСР, побудованого за утопічною моделлю соціального устрою, відзначився простотою правил формування державності, господарювання, соціальної структури, що відбивалося у суспільній свідомості, культурній діяльності і законах побудови архітектурно-містобудівного середовища.

Список використаних джерел та літератури:

1. Статті Бачинської Л.Г. в журналах “WORLD SCIENCE”, Warsaw, Poland. № 10-12, 2017; №1-2 та №7, 2018; “Web of Scholar”, Warsaw, Poland. №2-3 та №5, 2018, в матеріалах конференцій Proceedings of the International Scientific Conference. Warsaw, Poland. September, 2017; November, 2018 та інших.
2. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник. – К.: Укр.центр.духовн.культури, 1998 – 736 с.
3. Даниленко В. Спроби "соціалізації" радянської економіки в роки хрущовської "відлиги" (1955–1965 рр.) / В. Даниленко // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. - 2011. - Вип. 16. - С. 5-20.

*Шпаковська Віра Тимофіївна, кандидат архітектури, доцент,
доцент кафедри містобудування
Київського національного університету будівництва і
архітектури*

ПІДЙОМНИКИ ДЛЯ МАЛОМОБІЛЬНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ПАНДУСАМ

Згідно Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, яка була ратифікована у 2009 році і в якій говориться про те, що держави-учасники повинні надати особам з інвалідністю можливість вести належний спосіб життя та забезпечити доступ нарівні з іншими до фізичного оточення, транспорту, інформації та зв'язку, а також до об'єктів та послуг, Україна зобов'язалась забезпечити та заохочувати повну реалізацію всіх прав осіб з інвалідністю без будь якої дискримінації за ознаками інвалідності.

За даними Держкомстату в Україні налічується біля 2,6 млн. осіб з інвалідністю. 80% цих людей є працездатними та активними. Однак реалізація їх прав неможлива доти, доки в Україні не буде реальної доступності в громадських закладах та житлових будинках, на вулиці, в транспорті та інших видах інфраструктури. На сьогодні в Україні проживає 11 мільйонів осіб пенсійного віку та біля 8 мільйонів дітей. Всі ці категорії населення відносяться до маломобільних груп населення і потребують певних спеціальних умов для нормального існування в суспільстві. До маломобільних груп населення відносяться всі люди, що зазнають труднощів при самостійному пересуванні, отриманні послуг, необхідної інформації або при орієнтуванні у просторі. До них відносяться не тільки

інваліди, але й вагітні жінки, особи літнього віку, люди з дитячими колясками, маленькі діти.

1 квітня 2019 року набули чинності нові державні будівельні норми щодо обов'язкового створення в Україні безбар'єрного простору для маломобільних груп населення [1]. У нових ДБН міститься близько 100 якісних змін для забезпечення безпеки і комфорту кожного, в першу чергу людей з порушенням опорно-рухового апарату, зору, слуху та інших маломобільних груп населення.

Всі будинки і споруди в Україні, а також необхідна інфраструктура обов'язково повинні проектуватись з елементами доступу.

Люди з обмеженими фізичними можливостями кожен день зтикаються з різними проблемами. Найбільш поширена полягає в підйомі на верхні поверхи або рівні. Подолання навіть кількох сходинок нерідко стає складним завданням, особливо якщо поряд немає супроводжуючого або людини, яка б могла прийти на допомогу. Вирішення цих проблем стоять гостро у сучасному світовому співтоваристві.

Будівництво пандусів частково вирішує проблему підйому по сходинках, але не завжди є місце для їх облаштування, особливо коли йде мова про вузькі сходові клітини під'їздів існуючих будівель. Найчастіше пандуси займають досить багато місця, а занадто крутий ухил робить неможливим самостійне переміщення людини з обмеженими фізичними можливостями на інвалідній колясці. Для проєктованих та споруджуваних будівель вирішення організації підйому на поверхи маломобільних груп населення ці обов'язкові вимоги вирішуються легко, а як бути з величезним фондом вже існуючих будівель, де не завжди є можливість влаштувати пандус. Деякі споруди, наприклад, пам'ятки архітектури, неможливо реконструювати відповідно новим вимогам. Впровадження системи безбар'єрного простору у вже існуючих будівлях є доволі проблематичним. Вирішити цю проблему допоможуть спеціальні підйомники для інвалідів або людей, для яких важко подолати підйом. Вони забезпечують зручне та безпечне вертикальне переміщення без сторонньої допомоги.

Підйомники мають масу позитивних характеристик, серед яких:

- надійна конструкція, яка виключає псування механізму від несприятливих погодних умов або умисного псування;
- плавність переміщення, без різких ривків, що забезпечують безпеку людині в інвалідній колясці або дитині;

- низький рівень шуму завдяки гідравлічному механізму;
- простота управління кнопковим пультом з можливістю розміщення панелей управління на всіх необхідних рівнях або поверхах;
- безпечність за рахунок обладнання захисними конструкціями в різноманітних варіантах із скла або металу, що запобігає скочування з платформи.

На відміну від ліфтів, автоматичний підйомник не потребує реєстрації в державних органах і його використання можливе одразу ж після проведення випробувальних заходів та здачі в експлуатацію.

Середня вантажопідйомність обладнання складає від 150 до 250 кг. Цього достатньо для підйому на потрібний рівень людини у важкій інвалідній колясці та супроводжуючу його особу. Позитивно оцінять переваги такого обладнання і люди похилого віку, для яких пара десятків сходинок нерідко є складною перешкодою на шляху до лікаря або навіть власного будинку.

Підйомні платформи доцільно встановлювати в крупних торговельних центрах, медичних та державних установах, школах, крупних банках, якщо немає можливості облаштування заїзду без сходинок.

В житлових будинках назовні майже завжди є можливість організації підйому до вхідних дверей з допомогою пандуса, але дуже часто у збудованих в минулі роки житлових будинках треба піднятися на декілька сходинок вже всередині будинку, щоб підійти до ліфту. Саме в таких ситуаціях неможливо обійтись без підйомників.

Існує досить значний модельний ряд підйомних пристроїв, призначених для різноманітних конкретних ситуацій використання [2]:

1. Вертикальні підйомники. Вони бувають без шахтної огорожі, призначені для підйому не вище двох метрів, та з шахтною огорожею, що здійснює підйом на висоту до 12,5 м. Вертикальні підйомники можна порівняти з ліфтом.

2. Похилі сходові підйомники. Такі підйомники можуть бути стаціонарними для обладнання широких сходових маршів, або відкидними для вузьких маршів. В залежності від моделі вони можуть підіймати лише на один марш, або рухатися по складній траєкторії, повторюючи просторову траєкторію сходів, на декілька поверхів. В приватних будинках доцільно проектувати крісельні підйомники такого типу.

3. Мобільні гусеничні сходові підйомники. Такі пристрої дозволяють підійматися по сходах практично в будь-якому місці: на вузьких сходових маршах, в будинках не обладнаних пандусами та стаціонарними підйомниками, на міських вуличних та ландшафтних сходах.

Підйомники відрізняються конструкціями, механізмами, вантажопідйомністю та іншими деталями, але їх цільова спрямованість одна – полегшити життя людині, яка зовсім неспроможна або якій важко подолати сходи .

Динамічний розвиток сучасного суспільства, поява нових практик та інноваційних технологій сприяють можливостям значно полегшити існування людей з обмеженими фізичними можливостями та сформувати середовище, що доступне майже всім верствам населення.

Список використаних джерел та літератури:

1. ДБН В.2.2-40:2018 « Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення». – К. Мінрегіон України, 2018 – 63с.
2. Підйомне обладнання для інвалідів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: stolviv.ho.ua/gablif/gablif_glav.html/ - Назва з екрана.

*Нізамов Олег Олександрович, магістр, архітектор,
Бібер С.Г., старший викладач
ВСП Інститут інноваційної освіти
Київського національного університету будівництва і
архітектури*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНО- ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ ГОТЕЛЬНО–РОЗВАЖАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ

Давньоримський архітектор Вітрувій вважав, що архітектура це сукупність трьох складових - користі, міцності і краси. Ця формула залишається сучасною і сьогодні. Гармонійне поєднання функціонального, конструктивного і естетичного чинників дає в результаті не просто будівлю, а витвір архітектури, що відображає особливості своєї епохи.

Повноцінний комфортабельний відпочинок, можливість побачити нові міста і країни, відвідати історичні місця і визначні пам'ятки, насолодитися красою природи - заповітна мрія багатьох. За здійсненням цієї мрії, за втіленням чарівної казки в життя і відправляються сучасні

мандрівники. Часто мотивом для поїздки може бути просто бажання змінити обстановку. Тому роль готелю в сучасній інфраструктурі туризму важко переоцінити. Він повинен виправдати всі очікування клієнта, стати для нього на якийсь час затишним і комфортабельним будинком, що запам'ятається чимось індивідуально-неповторним. [1 с.37]

Імідж готелю - поняття складне і багатогранне, він стає результатом втілення в життя концепції готелю, тієї ідеї, яка лягає в основу його створення. Можна сказати, що позитивний імідж з'являється при гармонійній єдності форми і змісту. При цьому архітектурне вирішення готелю є формою, а робота сервісних служб - змістом.

Роль архітектури у формуванні іміджу готелів незвичайно важлива. Виразна архітектурна зовнішність стає тим візуальним чинником, який справляє найперше і сильне враження на клієнта. Готель дозволяє архітекторові втілити найсміливіші новаторські ідеї, створити виразний образ, що запам'ятовується.

Саме створення такого яскравого образу, а не просто споруди, і є тією метою, яку ставить перед автором проекту замовник-інвестор. При цьому важливо, щоб об'єкт був гармонійно вписаний в існуючу забудову або навколишній природний ландшафт. Виразна пластична зовнішність, самобутній інтер'єр, що запам'ятовується, використання національних особливостей місцевої архітектури і традиційних матеріалів - ось ті архітектурні засоби, якими створюється неповторна атмосфера - невід'ємна частина іміджу готелю. [2 с.42]

Архітектурно-планувальні рішення готелів часто диктуються природно-кліматичними чинниками, культурно-історичними особливостями певного регіону, його архітектурними традиціями. Окрім цього величезне значення має раціональна функціональна організація простору готелю - розділення його на гостьову і службову зони і забезпечення зручного зв'язку між ними, а також сучасне інженерне устаткування.

В сучасному світі існує величезна кількість готелів. Вони розрізняються за призначенням, місткістю, поверховістю, типу конструкцій, рівню комфорту, місцю розташування і іншим ознакам.

Відповідно до класифікації, прийнятої в Німеччині, готельні підприємства поділяються на п'ять класів. З метою гармонізації з європейською системою тут передбачається відповідність кожного класу певній кількості зірок:

· Туристський клас - «*»; · Стандартний клас - «**»; · Комфортний клас - «***»;

· перший клас – «****»;· Люкс - «*****».

Архітектурні споруди, як і інші явища сучасної художньої культури, важко загнати в жорсткі рамки якого-небудь стилю або напрямку. Вони часто знаходяться на грані, є складним поєднанням різних традиційних і новаторських архітектурних прийомів. Сучасні багатоповерхові готелі - комплекси з дуже високим рівнем комфорту, пропонують широкий набір послуг, мають розвинену інфраструктуру. Різноманітні ресторани і бари, конференц-зали, магазини, підземні паркінги, відкриті і закриті басейни і фітнес-центри, а також оснащені всіма сучасними засобами зв'язку бізнес-центри роблять їх привабливими як для туристів, так і для людей, мандрівних з суто діловими цілями. [3 с.57]

Архітектурна зовнішність таких готелів зазвичай не має національного забарвлення - це, перш за все, візуальний образ сучасної архітектури, що вражає уяву сміливістю форм і технічних рішень. Архітектура таких готелів гранично функціональна і сучасна, використовує новітні досягнення будівельних технологій, сучасні конструкції і будівельні матеріали. Це перш за все характерні для багатоповерхового будівництва каркасні системи (колони і балки із сталі або монолітного бетону), легкі теплозберігаючі конструкції, що захищають, міцне дзеркальне скло і так далі.

Високі темпи повсякденного життя і погана екологічна ситуація в сучасних мегаполісах примушують людину повертатися обличчям до природи, черпати в ній життєві сили. Достоїнства тихого і розміреного провінційного життя, спокій і відокремленість на лоні природи, національний колорит і особливості місцевої кухні роблять "агротуризм" все більш привабливим. Готелі, що пропонують такий відпочинок зазвичай розташовуються в сільській місцевості в будівлях традиційної архітектури. [7 с.31]

Національний колорит - одна з основних особливостей, характерних для архітектури замських готелів, призначених для відпочинку. Використання в архітектурній зовнішності традиційних для даної місцевості прийомів, деталей і матеріалів дозволяє гармонійно вписати будівлю в навколишнє середовище і оптимально пристосуватися до природно-кліматичних умов. Багатоповерхові будівлі, з прилеглою прибережною територією, де розташовані пляж, відкриті басейни, бари і майданчики для відпочинку. Архітектурно-планувальне рішення передбачає орієнтацію номерів і ресторанів так, щоб звідти відкривався вигляд на море.

Сучасні готелі відрізняються за призначенням, місткістю, поверховістю, типами конструкцій, рівнями комфорту, режимами

експлуатації (цілорічні, сезонні), місцем розташування (місто, курорт тощо), функціональним призначенням, забезпеченістю харчуванням, тривалістю проживання в них, рівнями цін. Усі ці фактори враховуються при проектуванні і впливають на склад приміщень готелю, архітектурно-планувальну структуру будівлі тощо. Основні ознаки, що характеризують готелі, це: місткість, поверховість, призначення і рівень комфорту. [4 с.24]

Новітнє прогресивне інженерне устаткування - системи енерго і водопостачання, вентиляції і обігріву дозволяють створювати всередині готельного комплексу свій мікроклімат, комфортне для людини середовище. Сучасні конструкції дають можливість перекривати великі прольоти, формувати складний багаторівневий простір з галереями, внутрішніми дворами і зимовими садами, робити світлопрозору покрівлю. Будучи автономним "містом в місті", такі комплекси дають можливість клієнтові реалізувати свої потреби в розвагах і відпочинку, не виходячи за його межі. Крім того там створені всі умови для успішного проведення різних бізнес-заходів - з'їздів, конференцій і так далі. [5 с.15]

Індустрія розваг, вирішує багатогранні завдання: виховання; формування оптимістичного настрою; освіти; відпочинку; розвитку культури людини, по суті своїй формує і розвиває особистість. Заповнюючи розвагами частину свого вільного часу, людина відновлює себе і як трудова одиниця.

Довгий час вивчення та задоволення духовних потреб людей приділялася недостатня увага, тому на розробленість в питаннях економіки, організації, управління підприємствами індустрії розваг пов'язано з відносною молодістю цієї індустрії. Хоча індустрія розваг виступає як самостійно відокремлений ланка економічної системи, залучаючи матеріальні, фінансові, трудові ресурси, підприємства індустрії розваг характеризуються спеціальними технологіями і системами управління.

До індустрії розваг відносяться підприємства з яскраво вираженим розважальним характером діяльності - цирку, зоопарки, атракціони, ігротеки, парки відпочинку, пересувні містечка і т. п.

Різноманітні видовищні підприємства, включаючи стаціонарні та пересувні театри, кінотеатри, ізостудії, концертні організації та колективи (оркестри, ансамблі, мюзик-холи та ін.), Також забезпечують процеси розваг. Розваги притаманні заняття фізичної культури (в штучних водних басейнах, в спортивних залах, клубах та ін.), А також спортивно-видовищним заходам. Залучення до культурних цінностей (у бібліотеках, музеях, на виставках) також пов'язано з розвагою. [6 с.17]

Сучасна ситуація в Україні характеризується руйнуванням індустрії розваг, сформованої за останні десятиліття, і виникненням нових тенденцій.

В даний час в усьому світі стало активно використовуватися зовсім новий напрямок - анімація, пожвавлення відпочинку та організація безпосередніх вражень відмінного участі в заходах. Дуже популярні тематичні парки . Розважальні комплекси мають різну спрямованість і різні форми послуг, що надаються клієнтам. Традиційним видом такого клубу є співіснування в одному комплексі цілого набору розваг - більярд, рулетка, боулінг, пивний бар, ресторан, сауна та ін.

Список використаних джерел та літератури:

1. Готельний і туристичний бізнес / Под ред. Чуднівського А. - М .: ЕКМОС, 2007.
2. Ільїна Є. Туроперейтинг. Організація діяльності. - М .: ФиС, 2006.
3. Котлер Ф., Боуен Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостинність і туризм: Підручник для вузів / Під ред. Ноздреве Р.Б. - М .: ЮНИТИ, 2004.
4. Лісник О.Л., Смирнова М. Н. Практичні аспекти роботи в готелях: Збірник ділових ситуацій для студентів і слухачів. - М .: АС ПЛЮС, 2008.
5. Лісник О.Л., Чернишов А.В. Корпоративне бізнес-планування в готельній індустрії. - М .: Інтел універсал, 2005.
6. Електронний ресурс : works.doklad.ru
7. Деякі аспекти функціонування індустрії туризму / За заг. ред. Лісника А.Л., Маціцько І.П., Чернишова О.В. - М .: Вісник, 2004.

Чан Пен, аспірант

*кафедри Основ архітектури і архітектурного проектування
Київського національного університету будівництва і
архітектури*

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ІСТОРИЧНОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ КИТАЮ ЯК ОСНОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Однією з форм презентації Китаю як потужної розвиненої держави на світовій арені є популяризація історичної архітектурної спадщини Китаю. Ця популяризація сьогодні заохочується різними способами: занесенням об'єктів Китаю до списку ЮНЕСКО, збільшенням кількості

туристів, розширенням туристичних маршрутів, виданням книг, проведенням виставок.

Заохочення науковців відбувається шляхом запрошення на навчання в ВУЗах Китаю іноземних студентів та аспірантів і видатних іноземних вчених, викладачів, проектувальників. Сьогодні все більше європейських і американських інвесторів визнають привабливість китайського ринку і відомі фірми відкривають там свої представництва. З останніх прикладів, на ринок Китаю вийшов бренд Corona компанії Grupo Modelo, і з метою популяризації свого пива компанія замовила художникам рекламні мурали з пивною темою на фасадах будинків китайських міст, які згодом оглядала міська влада.

З метою привернення уваги до менш відомих пам'яток архітектури на території Китаю великим тиражем видаються науково-популярні видання, які вміщують вичерпну інформацію про такі об'єкти, і таким чином також сприяють визнанню Китаю в світі. Сьогодні такі об'єкти, як ансамбль імператорського Забороненого міста в Пекіні (так званий Гугун) відомі в усьому світі, натомість такі об'єкти, як історичні павільйони, відомі значно менше, незважаючи на поважний їх вік і розповсюдження по всій території країни. Популяризація китайської архітектурної спадщини в пресі також є важливою складовою державної і регіональної політики. Такі книги видаються багатьма європейськими мовами. Нещодавно було започатковано цілу серію під назвою «Сто перлин китайської архітектури», в рамках якої було видано англійською мовою книги за такими темами:

- Архітектурна концепція (фен-шуй і архітектура, символізм і архітектура, культура Дракону в архітектурі);
- Архітектурний елемент (дах, ворота і двері, вікно, орнаментика, доугун, стилобати, традиційні китайські меблі, глазурована черепиця, колористика);
- Імперська архітектура (Заборонене місто в Пекіні, Імператорський палац в Шеньяні);
- Ритуальна архітектура;
- Релігійна архітектура (монастирі, гроти, пагоди);
- Давні столиці і міста (давні китайські міста і замки);

Рис.1. Павільйон Фоу Ань Гун ансамблю Гугун в Пекіні. Акварель Чан Пена, 2019.

- Давні села;
- Народна архітектура;
- Ландшафтна архітектура та ін.

Одна з книг була присвячена малим архітектурним формам – альтанкам, які відомі в Китаї під назвою «павільйон». Актуальність цієї теми пояснюється тим, що протягом останніх десятиліть спостерігається відродження моди на проектування малих архітектурних форм і ландшафтів «в китайському стилі». Причиною цього є в тому числі і - як протиставлення наступу індустріалізації – пошук шляхів гармонії з природою, потреба в створенні власного простору для естетичного усамітнення. Сьогодні безліч фірм пропонують індивідуальні і типові проекти альтанок і ландшафтного дизайну «в китайському стилі», однак такі сучасні альтанки безумовно не є буквальним повторенням давніх зразків. В житті європейця чи американця альтанка не відіграє такої важливої ролі, як відігравав садово-парковий чи міський павільйон в Китаї, де він виконував значно ширший перелік функцій, ніж зараз виконують сучасні стилізовані альтанки. Зазначимо, що будівництво павільйонів в Китаї було в усі часи під контролем влади, навіть видавались трактати, де описувались правила будівництва павільйонів, які були різними в містах, імператорських резиденціях, селах, монастирях або в природному оточенні, до того ж, зводились за

принципами фен-шуй і відображали певний прихований зміст, призначення споруди і соціальний статус власника.

Павільйон в Китаї з давніх часів був квінтесенцією національних форм і культурно-мистецьких уподобань, своєрідного мікрокосму китайського дизайну, насамперед через поширення цього типу будівель по всій території Китаю. Науково-популярне видання представляє історичну характеристику павільйонів, їх значущість для Китаю, найбільш виразні видові фотографії і креслення, історію їх будівництва. Популяризація таких споруд в пресі сприяє розробленню нових маршрутів і залученню туристів, що дозволяє отримувати додаткові джерела фінансування для реставрації історичних об'єктів .

Список використаних джерел та літератури:

1. Белова Е.Ю. (сост.). Мир китайской культуры: библиографический указатель. Владивосток: ПГПБ им. А.М. Горького, 2007.
2. Коган Д.Р. Древний Китай (энциклопедия). Пер. с англ. Р. Коган. М.:Мир книги,2007.
3. Колпакова О.В. Древний Китай. М.:Белый город. 2006.
4. Колпакова О.В. Китай. М.:Белый город, 2006.
5. Лоу Чинси. 10 этюдов по китайской архитектуре. М.: издательство ассоциации строительных вузов, 2009.
6. Chinese pavilions. Text and photo's by Qin Li. China Architecture and Building Press, 2019.

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА В ПРОСТОРИ СУЧАСНОГО МІСТА

*Бурда Інна Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури,
дипломований психолог*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ: НОВІ ПРАВИЛА ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СТИГМИ

Українське суспільство активно переймає європейські цінності, а також розбудовує та удосконалює те, що потребує змін та просвітницької роботи. І одним з питань, про яке варто сьогодні говорити, є питання домашнього насильства проти жінок.

В усьому світі відмічається те, що насилля має чоловіче обличчя. Так звана теорія токсичної маскулінності говорить про те, що це певна поведінка чоловіка, що описується як «чоловіча поведінка» (і цим часто виправдовується) веде до заподіяння шкоди. «Трикутник чоловічого насильства» не стосується лише жінок. Проявами токсичної маскулінності є прояви сили як над іншими чоловіками, так і над собою. Як наслідок, це може тягти за собою шкоду і самому кривднику, а саме – посилюються психологічні розлади, депресії, ускладнюється вихід зі стресових ситуацій, росте незадоволеність своїм тілом, людина може впадати в залежну поведінку (алкогольну, наркотичну, ігрову), відзначається низький рівень комунікації, потреба у владі, зростає поведінка переслідування.

Звичайно, жінки так само чинять насильство, але у меншій мірі над чоловіками. Більшість – це насилля над дітьми, над іншими жінками.

В преамбулі Стамбульської конвенції (Конвенція Ради Європи про запобігання насильства стосовно жінок і домашньому насильству та боротьба з цими явищами, Стамбул, 11.05.2011) зазначається, що насильство стосовно жінок є проявом історично нерівного співвідношення сил між жінками та чоловіками, яке призвело до домінування над жінками та дискримінації жінок чоловіками та до недопущення повноцінної емансипації жінок [1]. На сьогодні Стамбульську конвенцію підписали більшість європейських країн, а ратифікація впевнено триває.

Насильство має різні прояви – фізичне та психологічне (останнє є перманентним при будь-якому насильстві).

Стамбульська конвенція підводить під кримінальне право такі прояви насильства проти жінок в родині, як психологічне насильство, переслідування, фізичне насильство, сексуальне насильство, включаючи зґвалтування, що недвозначно покриває всі сексуальні активності з особою без її згоди, примусовий шлюб, жіноче обрізання, примусовий аборт, примусова стерилізація. Окремо під кримінальні санкції має потрапляти сексуальне домагання, а також злочини вчинені в ім'я так званої «честі». Слід наголосити на важливому факті – діти, які є свідками насилля в родині також тепер підпадають під категорію постраждалих [Там само].

Україна підписала Стамбульську конвенцію у 2011 р. і була однією з її розробників, але і досі не ратифікувала повністю, лише частково, що насправді є також рухом вперед. Наше суспільство мало багато дискусій і обговорень, що ще раз говорить про потребу посилення просвітницької роботи серед громадян.

Для того, щоб розуміти чому часто питання насилля не виходить за межі родини, варто сказати про жінок, які від нього потерпають. Ми справді маємо такий феномен, що жінки, які би мали голосно заявляти про насильство, мовчать. Це пов'язано з так званою вивченою безпорадністю, що добре описано в експериментах соціальної психології. Суть є такою, що часто жертви насилля не вірять в те, що можуть змінити своє життя, не мають на це сил та обирають залишатися поряд з кривдником.

Психолог Ленор Уолкер розробила так званий цикл насилля, в якому жінки перебувають довгі роки.

Першим дзвіночком, який варто почути жінкам в стосунках з насильником – це зростання напруги та невідповідність реакцій кривдника поведінці жінки. Далі йде вибух (прояв сили, критика, залякування). Такий стан обов'язково приводить до виснаження та спустошення. Але головним, що не дає жінці розірвати це коло - етап примирення [2]. Примирення – це коли кривдник говорить, що все буде добре, він просить пробачення, дарує подарунки та поводить себе «ідеально» в уявленні жінки. Варто знати, що допомога може бути лише на стадії наростання напруги та виснаження, спустошення. Під час вибуху та примирення жінки часто або не звертаються за допомогою (через страх) або не хочуть її приймати (в надії, що все зміниться).

Вивчена безпорадність та посилення циклу насилля роблять жінок такими, які не бачать виходу та часто не звертаються за допомогою. А акти примирення можуть взагалі утвердити жінку в думці, що допомога

їй не потрібна. З часом, пара буде все швидше та частіше рухатись по колу насильства, а примирення взагалі випаде.

Профілактичними заходами, у першу чергу, є пояснення що таке насильство та як його розпізнати на ранніх стадіях. Запобігти цьому можна знаючи свої права, а також ймовірною такою точкою буде відчуття, що ти можеш це зупинити і зупиняєш. Це може ввести насильника в стрес, але він не отримає підкріплення, що жінка робить те, що він хоче. Якщо ж жінка справді піддалася насиллю, то важливо або перевести її в безпечне місце, або ізолювати від кривдника.

Безпечне місце часто забезпечується громадськими організаціями. Тепер це є на законодавчому рівні, а саме вимога не наближатися за розпорядженням суду.

Також для профілактики ми можемо говорити про портрет кривдника дівчатам, які будують стосунки і можуть скористатися цією інформацією до заподіянням їм шкоди. Портрети кривдників вивчалися Емерсон Добаш та Рассел Добаш.

Насилля в родині травмує не лише жінку і дітей. Чоловіки, які вчиняють насильство, так само потребують психологічної допомоги, що примусово закріплено у інших державах на законодавчому рівні. Звичайно, в Україні ми поки що такого не маємо, а свідомо пройти психотерапію наважуються не багато чоловіків. І навіть ті з них, які б хотіли це зробити, не роблять цього через ряд причини (не хочуть розголошу, не знають куди звертатися, зневірені, брак коштів).

Сім'я – це основа будь-якої держави. Тому для українського суспільства варто активно долучатися до цієї теми, не мовчати, а спробувати розібратися та не бути байдужими. Зупиняючи насилля, ми зупиняємо часто смерть, самогубство, розвиток психічних розладів у жінок та дітей, залежність та деструктивну поведінку у чоловіків, а це сприяє оздоровленню суспільства загалом.

Список використаних джерел та літератури:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами та пояснювальна доповідь. Стамбул (Туреччина), 11.V.2011 [Електронний ресурс]. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e> (дата звернення: 01.11.2019).

2. За матеріалами семінару Марти Чумало «Гендерно зумовлене насильство: все що ви хотіли спитати», 16.03.2019.

*Сівєрс Марія Валеріївна,
асистент кафедри основ архітектури і архітектурного проектування,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

ГЕНДЕРНІ ВИМІРИ СУЧАСНОГО МІСТА І ЙОГО ПРОСТОРІВ

Гендерний вимір міста як питання для дослідження □ відносно нове поняття для України. Тим не менш характер міста, відповідно до гендерної проблематики, має давню історію [1]. То що ж таке гендер і чому це важливо? І яким чином гендер стосується міста і його просторів?

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає “гендер” як поняття, що стосується ролей, поведінки, діяльності, атрибутів та можливостей, які будь-яке суспільство вважає за потрібне для дівчат та хлопців, жінок та чоловіків. Гендер взаємодіє з бінарними категоріями біологічної статі, але при цьому відрізняється від них. Гендерна політика включає поняття рівних можливостей для обох статей [2].

Виходячи з цього, гендерно чутливе місто □ це, по-перше, про рівні можливості у прийнятті рішень щодо планування міста і залучення всіх його громадян. По-друге, місто – це єдиний складний суспільний організм, який настільки ж сильний, наскільки захищені його найуразливіші сегменти: найбідніші і найслабші, які часто непропорційно включають жінок. Так, за даними ПРООН, 70% найбідніших людей в світі є жінками [3]. Досі розрив оплати за одну й ту саму роботу досягає 40% навіть в найрозвинутіших країнах Європи. Молоді спеціалісти в більшості довше залишаються безробітними також серед жінок [4]. Патріархальна політика окрім того зміщує більшу частину працездатних жінок в так звані «жіночі» сектори, які є менш оплачуваними. На противагу в престижних секторах роботи, що включають інженерні і економічні професії, залучення жінок не перевищує 25% [5].

Щоб місто було ефективним, його інфраструктура і планування повинні відповідати потребам всіх громадян, забезпечуючи простий і безпечний доступ до ресурсів, послуг та інфраструктури, і враховуючи при цьому відмінності у потребах та можливостях [6, с. 6]. Що ж відбувається зараз? Відповідно до тенденцій капіталістичного розвитку, розподіл між привілейованими та непривілейованими верствами населення чітко прослідковується у структурі міста: заможна частина населення займає більшу і престижнішу територію під житло, мобільність та відпочинок. Бідна частина міста в більшості скупчується

в нетрях, часто не придатних для повноцінного життя, і піддається більшій небезпеці. Ці нерівності пов'язані з доходами, класом, статтю, віком, расою, етнічною приналежністю, станом здоров'я тощо. Як не дивно, така нерівність в плануванні міста несе і негативні кліматичні зміни: найкраща територія міста піддається найбільш негативному для клімату впливу і дає найбільший вуглецевий слід [6, с. 7]. Причиною найбільших викидів є не промисловість та електростанції, а саме споживання. І лише інтегрована та гендерно чутлива політика зможе досягти найбільш раціонального планування міста в цілому, і на рівні його окремих просторів. Орієнтація дій на адаптацію планування міста до найбільш вразливих груп зменшила б також кількість травм і нещасних випадків.

Сьогодні міста не забезпечують рівного доступу для всіх. Очевидний приклад: неякісні пандуси для маломобільних груп населення або їх повна відсутність. Однак і здорові, активні жителі всіх статей не можуть вважати міста для них доступними. Наприклад, чоловіки, як правило, не вважають погано освітлену вулицю, оточену ресторанами, барами чи клубами, небезпечною або важкодоступною частиною міста. Для жінок така вулиця має зовсім інші конотації. Згідно статистики, 30% фізичного насильства та 16% сексуального насильства над жінками відбувається саме в громадських місцях [7]. Така ситуація безпосередньо впливає на шлях пересування жінок по місту. І подібні приклади існують для всіх найуразливіших груп міського населення [8]. Таким чином в місті проявляються межі, встановлені нашими ролями в суспільстві.

Наступним чинником є транспортний рух. Здавалося б, до чого тут гендер? Однак повертаючись до різниці доходів, очевидним стає, що автомобілі доступні в меншості жінкам, а відповідно саме вони долають більше пішохідних переходів і світлофорів, частіше наражаючись на небезпеку. Відповідно, якість організації транспортного і пішохідного рухів має одне з найважливіших значень для гендерно орієнтованого міста.

Повертаючись до просторів міста, варто згадати, що саме в передмісті сучасних міст такі простори не є соціально придатними. Як правило, такі простори або відсутні, або є небезпечними з багатьох причин, що включають і суто соціальний фактор, і технічні питання безпеки і якості. За словами американської урбаністки Ясміні Бібіяун «Гендер залишається занедбаним фокусом теорії та практики у формуванні міст» [9, 323-334]. У міських гендерних дослідженнях багато дослідників працюють із соціальними конструктивістськими підходами, які ґрунтуються на припущенні, що ні гендер, ні простір не є

«природним» утворенням, а є суспільно продукованими. Гендерні уявлення та владні відносини вписуються в простір як структури та відтворюються за допомогою просторової взаємодії, але гендер є лише однією з кількох взаємозалежних категорій соціальної диференціації та нерівності, таких як раса, клас, релігія тощо. Привласнення простору відповідно стає засобом позиціонувати себе в межах ролі та ідентичності [11, 77-87].

Зараз міста по всьому світу починають приділяти більше уваги жіночому досвіду. Хороший приклад □ місто Умеа у Швеції, мерія якого почала створювати у громадські простори, що враховують жінок з метою забезпечення «умов для того, щоб жінки та чоловіки, дівчата та хлопці мали однакові можливості для формування суспільства та власного життя». Поруч з парками в місті встановлено світло, а міські тунелі та проїзди побудовані з метою безпеки та доступності. Темна громадська площа, де жінки боялися чекати автобусів тепер гучно освітлена [10]. В іншому шведському місті Карлскрога дослідили, що такі легкі засоби як прибирання снігу з пішохідних та велосипедних доріжок покращує доступ жінок, які, набагато частіше пересуваються на велосипеді, ніж чоловіки. Серед інших методів в своїх містах шведи замінили бетонні фасади на скляні для кращого огляду, а також запровадили ввечері зупинки місцевих автобусів між встановленими зупинками задля скорочення відстаней жінок до домівок.

У Німеччині гендерне планування міст, орієнтованих на жінок, ґрунтується на методах, які розроблені у 1970-х роках. Ці підходи були частковими, оскільки передусім прагнули до рівних можливостей та позитивних дій, будуючи просторові структури виключно задля посилення різноманітності жіночого способу життя та жіночої самостійності. Сьогодні гендерне планування привертає увагу як до жіночого, так і до чоловічого способу життя та до різниці між ними. Як підходи до планування, орієнтовані на жінок, так і підходи, орієнтовані на чоловіків, включають розробку рекомендацій та узагальнюють моделі найкращих практик, щоб показати, як покращується якість планування міста і його просторів при розгляді гендерних питань [11, 87-98].

Подібна практика, яку запроваджує місцеве самоврядування є найбільш ефективною, оскільки може охопити та залучити всі верстви населення, а не лише частину громадян, коли результат старих підходів може бути навіть шкідливим для певних соціальних груп. Гендерна інтеграція таким чином стає необхідним інструментом для оцінки різних наслідків в плануванні міста, політика та програми якої,

включаючи кліматичну політику, потрібно залучати в усі райони і простори міста та на всіх рівнях.

Список використаних джерел та літератури:

1. Linda Peake, Women, human settlements, and housing, Tavistock Publications, 1987, 222p
2. Gender. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/health-topics/gender>.
3. Human Development Report, UNDP, published for the United Nations Development Programme (UNDP) New York, Oxford University Press, 1995.
4. United Nations report, 2000
5. Statistisches Bundesamt, Statistisches Jahrbuch 2009
6. Gender, Cities and Climate Change Gotelind Alber Thematic report prepared for Cities and Climate Change Global Report on Human Settlements 2011
7. Violence against women: an EU-wide survey. Main results report, 2014
8. Your City Has a Gender and It's Male. Why city designers are increasingly thinking about the female perspective. Fouad Khan, 2018
9. Beebejaun, Y. Gender, urban space, and the right to everyday life. Journal of Urban Affairs, 39, 2016
10. "Imagining the ideal city, planning the gender-equal city" Malin Rönnblom, Linda Sandberg, Umea, Sweden, 2015.
11. S. Huning: Deconstructing space and gender? Options for „gender planning“. In: C. Schmoll, L. Dierenberger (Hg.): Le tournant spatial dans les études genre, Les Cahiers du Cedref, Paris, 2014

*Кузьмік Зорина Іванівна, викладач
ВСП «Київський індустріальний коледж»
Київського національного університету будівництва і архітектури,
аспірантка КНУБА*

ГЕНДЕРНИЙ ФАКТОР В АРХІТЕКТУРІ

Місто – це універсальний життєвий простір для проживання, роботи, дозвілля, а також культурного, політичного, економічного, соціального людського розвитку. Міські локації є одним з важливих факторів, які впливають на щоденне комфортне середовище мешканців. З одного боку, вони є гендернонейтральними як для чоловіків, так і для жінок. Однак в повсякденній взаємодії з міським простором щоденно виникає багато гендерної дискримінації, проблем,

пов'язаних з комфортом та безпекою. Так, жінки менше користуються автомобілями і частіше пересуваються пішки. Вони, незалежно від основної робочої зайнятості, поєднують професійні й родинні обов'язки. Маршрути чоловіків системніші – робота-дім-робота, натомість маршрути жінок більш мобільні, вони часто хаотично пересуваються по місті, адже виконують роботу по догляду за родиною переважно пішки (лікарня, магазин, школа, дитячий садок, місця відпочинку, хімчистка, відвідати літніх батьків тощо).

У міському плануванні досить проблемним залишається пішохідний рух, вулиці використовуються для автомобілів, а не для більшості населення, яке пересувається пішки. Запарковані тротуари неможливо використати батькам з дітьми у візочку, переходи часто незручні, пересуватися важко з купленими продуктами, система громадського транспорту якісна лише з периферії до центру, але практично відсутня в районі, облаштованих місць для відпочинку на вулицях бракує, на вулицях не вистачає лавок, пандусів, діючих ліфтів, вуличного освітлення, це все впливає на дискомфорт певних груп. Для сучасного містопланування важливо зрозуміти, що міста мають створювати рівні умови для існування мешканців і мешканок, незалежно від їх статі, віку.

При дослідженні гендерних проблем в архітектурі та місто плануванні слід враховувати, що жінка виступає як об'єкт архітектурної діяльності та водночас може виступати як її суб'єкт. Як об'єкт вона безпосередньо є користувачем архітектурного середовища. Як суб'єкт вона може бути архітектором, митцем й містопланувальником [2].

Феміністська концепція архітектури акцентує увагу на тому, що, якщо б містоплануванням займалися жінки, то вони будували би більше просторів для спілкування (а не парковки й банки), парки й дитячі майданчики (а технології й індустрія виносилися б за межі міста). Жінки думають про школи, лікарні, магазини, місця відпочинку [1].

Один із методів архітектури, який вплинув на всі ці негативні питання міського середовища, де жінки живуть в умовах гендерної дискримінації, де їх потреби не беруться до уваги, немає жодних заходів з боку міста, аби покращити їх становище у міжнародному досвіді було застосовано **гендерний мейнстрімінг**.

Гендерний мейнстрімінг у міському плануванні – це підхід до планування, який ставить на перше місце особливі потреби уразливих груп із увагою до їх статі, віку, фізичного стану. На прикладі Відня Кларисса Кнейс – планувальниця пішохідної вулиці Маріахільфер з широкою пішохідною частиною, на якій часто встановлені широкі зручні лавки, перші поверхи віддано магазинам, жодних автівок.

Вулиця Маріахільфер існує за принципами **fair-shared cities** — справедливих, або ж справедливо поділених міст: вулиці мають бути зручними для людей з інвалідністю, дітей, людей старшого віку, жінок, чоловіків, з увагою до щоденних завдань. Міська адміністрація Відня враховувала ці недоліки. Значно збільшили ширину тротуарів, обладнали необхідні місця пандусами, встановили лавочки для перепочинку, навіси для тіні й питні фонтани, нічне освітлення, жодних хащів і закапелків – замість них доріжки. Міжнародний досвід за допомогою гендерного мейнстрімінгу і справді робить міста справедливими для багатьох. Розуміння наявності різних груп в місті, різниці в їх соціальному й економічному становищі, усвідомлення різниці в їх потребах, а після того – вживання додаткових заходів гендерного мейнстрімінгу саме для більш уразливих груп – ось віденський рецепт справедливішого міста, у якому приємно й комфортно жити різним статеві-віковим групам, а не лише чоловікам [3].

Боротьба за рівність для жінок мала складний історичний проміжок часу. Освіта була одним із напрямків боротьби. Це довгий шлях від вивчення курсу рукоділля, Закону Божого, та отримання диплому домашніх наставниць і звань повивальних бабок до дозволу жінкам отримувати інженерні та архітектурні спеціальності в університетах. Жінки освоювали нові чоловічі професії, тому і архітектура не є виключенням, вона залишалася привілейованою і маскулінною професією.

Архітектор – одна з найдавніших професій, придуманих людиною. У перекладі з давньогрецької «архітектор» означає «головний будівельник», тобто фахівець, який проектує будівлю і здійснює керівництво на всьому протязі будівництва.[4].

У першій чверті ХХ століття розвиток професійної архітектурної освіти розпочався в навчальних закладах: Паризька національна вища школа витончених мистецтв у Парижі, Баугауз, «ВХУТЕМАС - ВХУТЕІН», московські жіночі будівельні курси, Київський художній інститут [5].

Наприклад, чоловіки-ікони школи Баугаузу, такі як Йозеф Альберс, Вальтер Гропіус, Ласло Могой-Надь і Пауль Клее, є одними з найбільш знаних піонерів сучасного мистецтва. Але жінки-мисткині, які викладали, вчилися і робили тут свої новаторські роботи, довгий час згадувались лишень як дружини чи подруги своїх колег-чоловіків або, що ще гірше, взагалі ніяк. І хоч в маніфесті Баугаузу говорилося, що школа вітає «будь-яку людину з хорошою репутацією, незалежно від віку чи статі», гендерна нерівність все ж надзвичайно сильно

трансформувала структуру закладу. Студенткам, наприклад, було рекомендовано займатися ткацтвом, а не напрямками, де домінували чоловіки, такими як живопис, різьблення та архітектура. Засновник школи Вальтер Гропіус заохочував ці відмінності своїм переконанням, нібито чоловіки думають в трьох вимірах, в той час як жінки можуть впоратися тільки з двома [6].

Освіта стала можливістю для жінки позбутися стереотипу про «кухонне рабство» і стати в суспільстві на рівних з чоловіками. Протягом багатьох років жінки-архітекторки створювали шедеври в архітектурі ні в чому не поступаючись чоловікам.

По-справжньому рівними чоловікам – архітекторам жінки стали тільки після Другої світової війни. Післявоєнне становище вимагало впровадження додаткових робочих ресурсів. Ситуація була ускладнена зменшенням вільної кількості чоловіків через військовий призов. Внаслідок цього було проведено кампанію із залучення жінок до галузей, що традиційно вважалися чоловічими. Цей рух отримав підтримку не тільки внаслідок громадянського сумління, другим аспектом був економічний. Жінки отримали можливість працевлаштування, не витримуючи тиск за гендерними параметрами. Зайнятість жінок відкрила для їх розуміння можливості, що раніше не було реалізовано [7, с. 263].

Але в той же час архітекторки змушені були поєднувати роботу і боротьбу за свою рівноправність. Вони боролися з гендерною дискримінацією керівних посад, ієрархією архітектурної професії, з гендерними стереотипами.

Перші феміністичні кроки було помітно у Сполучених Штатах Америки, коли жінка тільки отримала можливість здобути професійну архітектурну підготовку, швидко розпочала втілювати свою архітектурну майстерність на рівні з чоловіками.

Важливо згадати символічні для архітектурного фемінізму проекти, наприклад, «Франкфуртська кухня» Маргарете Шютте-Ліхоцькі (1927). Перша австрійська архітекторка (1897-2000), яка розробила прототип сучасних вбудованих кухонь, «франкфуртську кухню», обладнану всіма новинками техніки того часу, що полегшувала домашню працю жінки. Десятиліття потому Шютте-Ліхоцькі спроектувала павільйони дитячих садків, що засновані на ідеях Марії Монтесорі. У 1930-х рр. Маргарета активно працювала в Радянському Союзі. Ірландська дизайнерка Ейлін Грей (1878-1976), яка жила і працювала у Франції, створила предмети, які нині вважаються іконами дизайну ХХ століття. Вона однією з перших почала робити меблі з хромованих трубок, «меблі для бідних», як зневажливо казали тоді

критики. Майже до самої старості Ейлін залишалася в тіні. Тільки у 1973 році збулася її заповітна мрія і її об'єкти було впроваджено в масове виробництво [8].

Проблеми рівності, як в Україні, так й інших країнах Європи в архітектурі, дизайну і міському середовищі та методів їх вирішення є досить актуальними, адже й в українських, й у європейських містах дискримінованими є різні статево-вікові групи мешканців міста. Міське середовище залишається продуктом патріархальності, яке впливає на дискримінацію та нерівність. Необхідно знайти механізми протидії нерівності у місті архітектурно-планувальними інструментами для розвитку гармонії, демократії, рівності, комфорту.

Жінки в архітектурі все ще недооцінені. Вони залишаються в стороні, незважаючи на їх велику кількість у архітектурній професії, активну роботу і велику кількість створених об'єктів. До цього часу не зник гендерний стереотип, що жінок-архітекторок дуже мало, або вони не такі талановиті як чоловіки. На сьогодні українському суспільству потрібно подолати гендерний бар'єр, вплинути на радикальні зміни у формуванні міського середовища і архітектури, які зможуть зруйнувати закорінені гендерні стереотипи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Фесенко Г. Гендерночутливі локації в урбанізованому просторі [Електронний ресурс]. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78066935.pdf/> (дата звернення 01.11.2019).

2. Друга міжнародна конференція «Модерністки. Насильство в архітектурі і міському просторі» [Електронний ресурс]. URL: <https://www.urbanforms.org.ua/projects/modernistki-conference-2017/> (дата звернення 29.10.2019).

3. Місто багатьох: як гендерний підхід робить міста справедливими [Електронний ресурс]. URL: <http://ud.org.ua/statti/274-misto-bagatokh-yak-gendernij-pidkhid-robit-mista-spravedlivishimi> (дата звернення 30.10.2019).

4. Хто такий архітектор і чим він займається? [Електронний ресурс]. URL: <https://moyaosvita.com.ua/roboata/xto-takij-arxitektori-chim-vin-zajmayetsya/> (дата звернення 23.10.2019).

5. Жінка в архітектурі: ХХ століття і сьогодні [Електронний ресурс]. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2016/03/08/zhinka-v-arhitekturi-hh-stolittya-i-sogodennya/> (дата звернення 31.10.2019).

6. Архітекторки Баугаузу: Лотте Стам-Бейсе [Електронний ресурс]. URL: <https://www.prostranstvo.media/arhitektorki-baugauzu-lotte-stam-bejse/> (дата звернення 26.10.2019).

7. Матеріали X Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток». Тези доповідей. Частина 1 – Харків: ХНУБА, 2018. – 308 с.

8. Роль жінки в сфері архітектури [Електронний ресурс]. URL: https://eprints.kname.edu.ua/51582/1/ilovepdf_com-79-80.pdf (дата звернення 25.10.2019).

ІСТОРИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

*Калиновський Юрій Юрійович, доктор філософських наук, проф.,
Мануйлов Євген Миколайович, кандидат філософських наук, проф.,
кафедра філософії
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ДУХОВНІЙ СФЕРІ

Державницький поступ України обумовлений не тільки соціально-економічним зростанням й зміцненням політико-правової незалежності країни, а й вкоріненістю у суспільній свідомості тих духовних цінностей, які становлять основу національної культури та ментальності. В наш час, коли Україна стала об'єктом інформаційних і "гібридних" війн, збереження духовних цінностей, забезпечення духовно-ціннісної безпеки нашої держави є нагальним завданням.

Основні виклики та загрози духовній сфері української держави можна розподілити на дві групи – зовнішні та внутрішні. На переконання А. Сухорукової, до числа зовнішніх загроз вітчизняному державотворенню у духовній сфері можна віднести такі: політику окремих країн, що спрямована на домінування в культурній та духовній сферах, на протидію вільному розвитку власної культурно-духовної традиції країни, блокування рівноправної участі в міжнародному розподілі культурних надбань людства, насадження чужої ідеології; розгортання окремими країнами світу "культурної експансії" щодо інших країн. В Україні це виявляється, зокрема, у прагненні скоротити використання української мови як засобу спілкування й таким чином зменшити долучення українців до українського інформаційного простору, а також у підтримці культурної залежності, створюючи штучний попит, такий як на маскультуру; розробку окремими державами концепцій "інформаційної війни", які передбачають створення та використання засобів небезпечного впливу на духовну сферу інших країн з метою порушення її нормального функціонування й несанкціонованого доступу до всіх внутрішніх ресурсів країни; злочинну діяльність релігійних сект, організацій та окремих осіб у духовній сфері; діяльність економічних і політичних структур у духовній сфері, що спрямована проти національних інтересів країни [1].

У свою чергу, на думку О. Павлишина, основні світоглядні загрози духовній безпеці суспільства та держави (які мають переважно внутрішній характер) є такими:

1) культурно-ціннісна загроза (низький рівень розвитку світогляду, загальної та правової культури кожного члена суспільства, нерозвинене світобачення та світосприйняття особистості, недостатньо сформована система індивідуальних цінностей, відсутність власної життєвої позиції);

2) ідейно-доктринальна загроза (відсутність єдиної державної теоретичної суспільно-ідейної платформи, що призводить до заміщення відповідних прогалів альтернативними ідеологічними концептами);

3) суспільно-організаційна загроза (відсутність світоглядних, а відповідно – правових та організаційних передумов формування політичної свідомості населення та побудови дієвого механізму політико-правового забезпечення суспільного життя, здатного консолідувати суспільство, використати його неоднорідність як таку властивість соціальної системи, що додає їй гнучкості, динамізму, різноманітності, а відтак – життєздатності. Наслідком цього є наявність перманентних антагонізмів або відмова від активної участі в політичному житті, байдужість до реалізації людиною своїх прав і обов'язків, які можуть призвести до дезінтеграції українського суспільства) [2, с. 48-49].

Загалом, як внутрішні, так і зовнішні загрози духовній сфері нашої країни спрямовані на руйнування культурного коду нації, її цінностей, основ національно-культурної ідентичності. З точки зору Б. Парахонського та Г. Яворської, механізми впливу на ідентичність мають символічно-знакову природу, вони пов'язані зі смислами, з особливостями розуміння подій. Під час гібридної війни так само, як в інших новітніх конфліктах, пов'язаних, зокрема, із тероризмом, символічні компоненти виходять на перший план і починають відігравати ледь не вирішальну роль. Ідеться про символи владного домінування противника (нападника), що набувають поширення за допомогою засобів масової інформації [3, с. 12].

У цьому контексті зауважимо, що цінності за своєю природою є явищем досить консервативним, що, з одного боку, забезпечує стабільність буття нації, а з другого боку, гальмує суспільні трансформації. Як засвідчує досвід України, найбільш динамічно розуміння цінностей та їх ієрархія змінювалися під час потужних соціальних подій – Помаранчева революція, революція Гідності. Вищеозначені соціальні протести сприяли активному формуванню громадянського суспільства, політичної нації, продемонстрували

ціннісні пріоритети народу України. Громадяни показали свою здатність боротися за демократію, права людини, європейські цінності загалом, захищаючи духовну безпеку суспільства в умовах інформаційної агресії проти нашої держави [4, с. 29].

У зв'язку з вищенаведеними загрозами значно актуалізується проблема гарантування та зміцнення духовної безпеки Української держави. У сучасному дискурсі про духовну безпеку йдеться, перш за все, про відсутність небезпеки для людської духовності, тобто про наявність умов, при яких неможливе (без бажання суб'єкта) вторгнення у його духовний світ і, як наслідок, коректування змістовних блоків цього світу; зміна ціннісних орієнтацій; продукування інших, ніж реально існуючі, світоглядних переконань; «перереформатування» емоційного компонента тощо [5, с. 84].

З нашої точки зору, духовна безпека держави – це всебічний захист культурно-ціннісного простору країни, підвалин національно-культурної ідентичності народу, національних інформаційних ресурсів від зовнішніх та внутрішніх агресивних впливів.

Як стверджують фахівці, духовна безпека потребує адекватних соціальних цінностей, позитивного відношення до них переважної більшості населення, що безпосередньо пов'язано з довірою індивідів до суспільства і держави, з готовністю ідентифікувати себе з ними. Її, забезпечення в Україні реалізується через державні органи влади, релігійні та громадські організації, які необхідно включити в загальну схему, яка розкриватиме в цілому систему духовної безпеки. До цієї системи відносяться, в першу чергу, засоби масової інформації, які мають великий вплив на духовну безпеку, релігійні організації (традиційні конфесії), а також безпосередньо соціальні інститути (виховання та освіти), основною функцією яких є соціальне відтворення та духовно-моральний розвиток людини [6, с. 125].

Вочевидь, Україна на сучасному етапі державотворення стикається з посяганнями не тільки на територіальну цілісність, а й на духовний та інформаційний суверенітет. Загрози духовній сфері нашої країни мають “гібридний” характер – вони становлять комплексний характер й поєднують інформаційні, комунікаційно-технологічні, пропагандистські та інші заходи. Безумовно основний негативний вплив на духовність українського народу здійснюється за допомогою засобів масової комунікації. Можна констатувати, що Україна стала як об'єктом, так і суб'єктом інформаційної війни.

У загальному розумінні мета інформаційного протистояння – це забезпечення національних інтересів в інформаційно-психологічній сфері, що включає: забезпечення геополітичної і інформаційно-

психологічної безпеки держави; досягнення військово-політичної переваги і безперечного лідерства у сфері міжнародних відносин; забезпечення досягнення цілей національної економічної, ідеологічної, культурної, інформаційно-психологічної експансії; забезпечення сприятливих умов для переходу власної національної системи соціально-політичних відносин на новий, більш високорозвинутий і високотехнологічний етап еволюційного розвитку; трансформація структури національних економічного, політичного, соціально-культурного, інформаційно-психологічного просторів відповідно до власних принципів формування інформаційної картини світу [7, с. 285-286].

Таким чином, на сучасному етапі вітчизняного державотворення, всім суб'єктам задіяним у цьому процесі варто посилювати за допомогою різноманітних засобів духовну та інформаційну безпеку нашої країни, реалізовувати весь комплекс заходів щодо захисту інформаційно-культурного простору України.

Список використаних джерел та літератури:

1. Сухорукова А.В. Безпека духовності: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. ...канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / Сухорукова Анна Валеріївна. – Запоріжжя, 2010. – 18 с.

2. Павлишин О. В. Семіотико-правовий аналіз основних загроз духовній безпеці суспільства та передумов їх подолання в сучасній Україні / О. В. Павлишин // Духовна безпека України: погляд суспільствознавства і богослов'я: матеріали XVII науково-практичної конференції. – К. : ВНЗ « Національна академія управління», 2018. – С.47-49.

3. Парахонський Б. О. Онтологія гібридної війни: гра прихованих смислів / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська // Стратегічна панорама. – 2017. – № 1. – С. 7-16.

4. Калиновський Ю. Ю. Духовна безпека українського суспільства у державотворчих процесах сучасності / Ю. Ю. Калиновський, Є. М. Мануйлов // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія / редкол. : А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2019. – № 1 (40). – С. 21-39.

5. Павлов В. Л. Про зміст понять «духовність» і «духовна безпека» / В. Л. Павлов // Духовна безпека України: погляд суспільствознавства і богослов'я: матеріали XVII науково-практичної конференції. – К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2018. – С. 83-85.

6. Маслова А. А. Інституціональні засади впровадження політики забезпечення духовної безпеки суспільства / Л. А. Маслова // Економіка та держава. – 2011. – № 7. – С. 124-126.

7. Катеринчук П. Медіаполітика Росії як засіб політичного тиску у країнах ЦСЄ / П. Катеринчук // Історико-політичні проблеми сучасного світу. – 2017. – Т. 35-36. – С. 283-294.

Козюра Ігор Валерійович, доктор наук з державного управління, професор кафедри менеджменту ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНО-КРАЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В одному зі своїх інтерв'ю для газети «Вечірній Харків» директор Центру краєзнавства ім. академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна (далі – Центр) професор Сергій Куделко навів цікавий приклад: «Колись у Фрідріха II запитали: «Військова справа – мистецтво чи наука?» він відповів, що для людей розумних – це наука, для талановитих – мистецтво, а для посередніх – це ремесло». Так і з історією та краєзнавством» [2].

Підтвердженням цих слів може слугувати діяльність двох провідних центрів краєзнавства: згаданого харківського Центру (С. М. Куделко [4]) та Центру дослідження історії Полтавщини (О. А. Білоусько [3]), яким вдалося згуртувати навколо себе талановитих, творчих, працелюбних, залюблених у рідний край людей. Для них краєзнавство – як мистецтво.

Створені з ініціативи очільника Всеукраїнської спілки краєзнавців, академіка П. Т. Тронька, ці центри на практиці довели, як багато можуть зробити однодумці. Результати їх роботи вражають.

Перший в Україні університетський центр наукового краєзнавства був утворений наказом ректора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 18 березня 2008 р., офіційне відкриття відбулося 10 жовтня 2008 р. Центр був створений за підтримки Національної спілки краєзнавців України та функціонує як дослідницький структурний підрозділ Каразінського університету. Метою його діяльності є збереження і розвиток давніх традицій наукового краєзнавства Слобідської України, координація досліджень у галузі краєзнавства в Харківському класичному університеті, Харкові та на Слобожанщині.

З 2012 р. Центр носить ім'я Героя України, фундатора і першого голови відродженої Національної спілки краєзнавців України, видатного громадського і державного діяча, доктора історичних наук, академіка і віце-президента НАН України Петра Тронька (1915–2011).

Центр активно співпрацює з академічними й освітніми закладами гуманітарного профілю: НСКУ, Українським товариством охорони пам'яток історії і культури, іншими організаціями, передусім музеями, архівами та бібліотеками, національно-культурними об'єднаннями, релігійними громадами, а також з районними, міськими та обласною адміністраціями. За роки існування Центр отримав більше десяти грантів Харківської міської ради і Харківської обласної державної адміністрації. За участі співробітників Центру у Харкові та області встановлено чимало пам'ятників, пам'ятних і меморіальних дощок.

Плідні зв'язки налагоджені між Центром та іншими підрозділами: Центральною науковою бібліотекою, музеями та ін. На базі Центру проводяться заняття з історичного краєзнавства, екскурсії, надаються консультації зі створення експозицій музеїв і виставок, діють гуртки. Підрозділ є базою краєзнавчої та музейно-архівної навчально-виробничих практик історичного факультету. Важливим напрямком діяльності Центру є профорієнтаційна робота, яка здійснюється на базі закладів освіти, Палацу дитячої та юнацької творчості, Обласної станції юних туристів та ін. Також Центр надає консультації для вчителів міста та області, що викладають предмет «Харківщинознавство» [6].

У підрозділі реалізуються важливі проекти з публікації архівних матеріалів, краєзнавчої літератури, іншої друкованої продукції (насамперед – ювілейних збірок, енциклопедичної та довідкової літератури, путівників, різноманітних буклетів, календарів пам'ятних подій, інших видань). За участю працівників Центру підготовлений перший у країні підручник «Краєзнавство». Колектив популяризує історико-культурну спадщину регіону не лише у виданнях суто академічного профілю, але і в засобах масової інформації.

Співробітники регулярно беруть участь у роботі конференцій, симпозіумів, семінарів, «круглих столів» з актуальних проблем краєзнавства та пам'яткознавства, організовують конкурси студентських наукових робіт у галузі краєзнавства, надають допомогу викладачам, іншим зацікавленим особам у проведенні краєзнавчих досліджень, вивчають та узагальнюють досвід краєзнавчих осередків. Центром засновані щорічні премії на честь видатних істориків-краєзнавців П. Т. Тронька й А. Г. Слюсарського [1].

Для краян, хто захоплюється історією, краєзнавством, енциклопедичними дослідженнями, добре відомі діяльність і доробок регіонального науково-редакційного підрозділу – Центру дослідження історії Полтавщини Полтавської обласної ради (далі НРП-Центр), що перетворився на потужний самодостатній осередок наукових та енциклопедичних досліджень.

Завдяки зусиллям і авторитету академіка П. Т. Тронька Президія Верховної Ради України, Кабінет Міністрів України з метою забезпечення своєчасного випуску багатотомного науково-документального видання про жертв репресій в Україні ухвалили відповідні постанови від 6 квітня 1992 р. № 2256-ХІІ, від 11 вересня 1992 р. № 530. На їх виконання представником Президента України в Полтавській області було видано розпорядження «Про підготовку і випуск серії книг «Реабілітовані історією». Відповідно до зазначеного розпорядження міськрайвиконкоми, районні державні адміністрації мали створювати на місцях групи сприяння обласній редакційній колегії для вирішення нагальних практичних завдань. Але з часом стало зрозуміло, що для виконання таких завдань однієї редакційної колегії недостатньо – необхідне створення спеціального наукового центру, який би зміг об'єднати на регіональному рівні різні наукові інституції, фахівців-істориків та краєзнавців. Такий дослідницький центр незабаром було створено згідно з розпорядженням представника Президента України в Полтавській області від 15 лютого 1993 р. № 64 «Питання обласної редакційної колегії по підготовці та виданню серії книг «Реабілітовані історією».

Відтоді установа пережила кілька реорганізацій. Змінювалися керівники, тематика досліджень, матеріально-технічна база, підходи до виконання поставлених завдань. Якщо на етапі свого становлення НРП-Центр працював переважно над темою репресованих громадян (усього видано 5 томів серії «Реабілітовані історією»), то сьогодні на порядку денному науковців робота за кількома тематичними напрямками. Останні 12 років Центр дослідження історії Полтавщини очолює відомий історик, заслужений вчитель України Олександр Білоусько [3]. Ним було визначено пріоритети і спрямовано роботу невеликого колективу на виконання масштабних видавничих проєктів, у тому числі видання багатотомної регіональної енциклопедії «Полтавіка».

Також необхідно було продовжувати проєкт «Реабілітовані історією», згодом відповідно до державної програми – підготувати і видати обласний том «Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років. Полтавська область»; за дорученням органів виконавчої влади у стислі терміни виконувати інші важливі історико-краєзнавчі видавничі проєкти, урахувуючи пам'ятні та ювілейні дати у житті держави та області.

Знаковим у літопису НРП-Центру став 2009 рік, коли за редакторством і співавторством О. А. Білоуська було видруковано перший із томів «Полтавіки» – «Релігія і церква». Згодом побачили світ ще дві книги тому «Образотворче та декоративне мистецтво» (2015 р.)

та 1 книга тому «Освіта і наука» (2018 р.). Це ґрунтовні регіональні тематичні енциклопедичні видання, аналогів яким немає у жодній області України.

Незважаючи на обмежені фінансові можливості, НРП-Центр продовжує виконувати значний обсяг науково-дослідної, науково-організаційної, науково-допоміжної роботи. НРП-Центр багато років створює тематичні інформаційні бази даних, які дозволяють реалізовувати непідйомні для інших наукових інституцій видавничі проекти. Центр є видавцем різних за тематикою багатосторінкових інформативних видань: «Тарас Шевченко і Полтавщина», «Полтавська філармонія-70», «Чорнобиль 1986–2016. Книга слави і пам'яті. Полтавська область» (до 30-ї річниці аварії на Чорнобильській АЕС), «Полтавщина. Шлях до незалежності. 1986–1991» (до 25-ї річниці проголошення незалежності України), «Українська революція 1917–1921. Полтавський вимір. Події, постаті, документи. 1917–1921», презентаційне видання «Полтавщина. Пам'ять віків: Альбом». Лише за останні роки установою підготовлено і видано близько 50 наукових, енциклопедичних та довідкових видань.

Практичні всі книги, підготовлені і видані НРП-Центром, одержують Гран-прі обласного конкурсу «Краща книга Полтавщини», представляють область на вітчизняних і міжнародних книжкових форумах. Робота НРП-Центру відзначена численними грамотами і подяками, у т. ч. Президента України, Українського інституту Національної пам'яті тощо.

Такі підходи з інституційного забезпечення розвитку місцевих досліджень через функціонування регіональних центрів краєзнавства, діяльність яких формують науковий, інформаційний та видавничий бренд областей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Звіт про роботу ТронькоЦентру протягом 2014-2016 рр. URL: <http://tronkocentr.karazin.ua/otchet-raboty-tsentra-kraevedeniya/> (дата звернення: 06.11.2019).
2. Киш С. Как в Харькове учатся на ошибках истории. URL: <https://vecherniy.kharkov.ua/news/75089/> (дата звернення: 06.11.2019).
3. Краєзнавець № 1 (Білоусько О.А.) *Козюра І. Шлях до успіху.* Полтава: АСМІ, 2018. С. 70-77.
4. Невтомний дослідник рідного краю (Куделко С.М.) *Козюра І. Шлях до успіху.* Полтава: АСМІ, 2018. С. 29-40.
5. Пустовіт Т. Від серії книг «Реабілітовані історією» до багатотомної регіональної енциклопедії «Полтавіка». Центру дослідження історії Полтавщини – 25 років. URL:

<http://zorya.poltava.ua/vid-serii-knig-reabilitovani-istoriieju-do-bagatotomnoi-regionalnoi-enciklopedii-poltavika/>(дата звернення: 06.11.2019).

6. Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька. URL: <http://tronkocentr.karazin.ua/pro-nas/>(дата звернення: 06.11.2019).

*Криськов Андрій Анатолійович, доктор історичних наук,
доцент, завідувач кафедри Тернопільського національного технічного
університету імені Івана Пулюя*

РЕФОРМА 30 ЛИПНЯ 1863 РОКУ В ГУБЕРНІЯХ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВЕКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В РЕГІОНІ

Земельна реформа, започаткована 30 липня 1863 р., є порівняно мало вивченою, оскільки стосувалася вона чітко визначених регіонів колишньої Російської імперії. Проведена з політичних міркувань, вона виявилася значно радикальнішою, а її вплив на соціально-економічний і, опосередковано, на політичний розвиток колишніх губерній Правобережної України, потребує оцінки у розрізі регіональної політики російського самодержавства.

Визначальне місце в еволюції відносин землеволодіння в українських губерніях колишньої Російської імперії займає реформа 19 лютого 1861 р. Вона виходила з утопічних припущень і базувалася на нездійсненному розрахунку перетворити масу селянства у самодостатніх виробників, які, тим не менш, стояли би перед необхідністю віддавати частину своїх матеріальних і трудових ресурсів державі і поміщикам. Законодавчі акти, покликані регулювати аграрне реформування при переході від феодальної до капіталістичної системи суспільних відносин, не привели до чіткого розмежування поміщицької і селянської землі. Реформа не передбачала обов'язкового і негайного наділення селянства землею у власність. Законодавство лише надало таку можливість, але поставило процес наділення землею та звільнення від зобов'язаних відносин у залежність від добровільних угод, тобто не зробило його для селянства питанням правового регулювання.

Січневе польське повстання 1863 р., яке в губерніях Правобережної України так і не набуло розмаху, стало приводом для перегляду основ реформування поземельних відносин у краї з метою створення в особі селянства лояльної до влади опори в її протистоянні з місцевим польським дворянством. Адже польські землевласники

обіцяли селянам в разі перемоги повстання вічне право власності на землю, а безземельним гарантували по 1,5 дес. [3, с.130].

Вже указом Олександра II від 1 березня 1863 р. тимчасово-зобов'язаний стан передбачалося ліквідувати до 1 травня 1863 р. в білоруських та литовських губерніях [4]. Головний комітет з влаштування селянського стану 25 липня 1863 р. одногосно вирішив поширити на Київську, Волинську і Подільську губернії дію указу від 1 березня 1863 р. з наступними змінами: 1) у північно-західних губерніях селяни переводилися на оброк, зменшений на 20%; в губерніях же Правобережної України селян переводили відразу на зменшені, у порівнянні з оброком, платежі; 2) всі угоди, затверджені Головною викупною установою, а також губернськими у селянських справах присутствіями, якщо їх визнає правильними Головна викупна установа, залишалися правомочними. 30 липня 1863 р. це рішення було затверджене Олександром II [5]. Стан обов'язкових відносин скасовувався з 1 вересня 1863 р., селяни оголошувалися селянами-власниками і замість відробітку повинностей на користь поміщика зобов'язувалися сплачувати в казну викупні платежі за надільні землі.

Перетворення уставних грамот у викупні акти мало здійснюватися мировими посередниками. Їхнім з'їздам ставилося завдання перевірки правильності складання уставних грамот з правом виправлення невірних складених грамот як стосовно розміру наділу, так і стосовно суми викупних платежів. Щойно мирові з'їзди приступили до перевірки уставних грамот та перетворенню їх у викупні акти, до них стали надходити скарги на невідповідність викупних платежів вартості землі. Так, у листі Ямпільського повітового з'їзду мирових посередників йшлося про те, що невідповідність між доходністю наділу і викупними платежами, навіть після пониження їх на 20%, змушує селян відмовлятися від додаткового наділу у різних повітах Подільської губернії [7, арк.8-9, 22-25, 28-29]. У Волинській губернії селяни теж відмовлялися від додаткового наділу, оскільки «селянин швидше заорендує за дешеву плату землю в поміщика, ніж погодиться платити за додатковий наділ» [7, арк. 437]. Необхідно зазначити, що уряд зреагував на це дуже швидко: вже 3 вересня 1864 р. було видано закон, який дозволив селянам «при відмові викупити весь інвентарний наділ» викупляти «ту кількість землі, яка перебувала у дійсному користуванні селян при виданні Положень 19 лютого з наданням їм права на викуп залишкової частини інвентарного наділу протягом 9 років» [6, с.873]. Таким чином, певна частина землі залишалася на дев'ять років виведеною з господарського обігу, оскільки власник її не був чітко визначений.

Про необхідність зниження викупних платежів, але вже з метою послаблення позицій польського землеволодіння, писав і Київський військовий губернатор у листі до Генерал-губернатора М. Анненкова від 24 березня 1864 р. Пропонуючи понизити викупні платежі він, зокрема, констатував, що в сусідніх Чернігівській, Полтавській і Херсонській губерніях хоча й існує тимчасово зобов'язаний стан, але повинності значно нижчі встановлених для місцевих селян. Ця обставина, особливо за існуючих політичних умов краю, може мати шкідливий вплив на селян, «які допомагали уряду в придушенні польського повстання з більшою відданістю і самопожертвою, ніж селяни Мінської губернії і особливо Царства Польського. За статистикою число російських поміщиків поступово зменшується в міру віддалення від Дніпра на захід. В Київській губернії співвідношення російських і польських землевласників становить 1:6... У Волинській і Подільській губерніях це співвідношення 1:11. Отже, ...зменшення викупних платежів... буде впливати переважно на польських поміщиків» [7, арк. 5-6]. Головний комітет з влаштування селянського стану виніс рішення, яке надавало право губернським у селянських справах присутствіям при затвердженні викупних актів знижувати викупні платежі у розмірі до 15%. Якщо ж необхідно було знижувати викупні платежі більше, ніж на 15%, то губернські у селянських справах присутствія зобов'язувалися отримувати спеціальний дозвіл Київської тимчасової комісії, яка у виключних випадках мала право допускати зниження платежів на більший відсоток. Одночасно з цим викупні угоди, розглянуті губернськими у селянських справах присутствіями до 30 липня 1863 р. і не затверджені Головною викупною установою, призупинялися і підлягали перегляду. У випадку поступлення заяв селян про обтяжливість викупних платежів по затвердженим і приведеним у виконання угодам, Київській тимчасовій комісії надавалося право клопотатися перед міністром внутрішніх справ про внесення справи на перегляд до Головного комітету з влаштування селянського стану [2, с.226].

Перегляду в бік зменшення розміру повинностей сприяло те, що новим генерал-губернатором став рішучий прибічник якнайшвидшого виведення селянства з-під впливу польських поміщиків О. Безак, який поставив питання, пов'язані із зменшенням для селян викупних платежів за землю під особистий контроль [8, с.3]. Мирові посередники на місцях часто понижували розмір селянських повинностей більше, ніж це передбачалося законодавством. За даними Д. Ріхтера відсоток пониження повинностей складав: по Київській губернії – 41, по

Волинській – 58 і по Подільській – 45 [2, с.229]. За іншими даними – відповідно на 38,1%, 60,7% і 45,3% [9, с.113].

Необхідно зазначити, що реформа дещо поліпшила становище селянства. Так, за офіційними даними, суттєво зросла загальна площа селянського надільного землекористування. За даними Д. Ріхтера, який проаналізував 7639 викупних угод із загальної кількості 7994, площа земельних угідь у селян регіону зросла на 18% (з 3396535 дес. до 4016604 дес.). Суттєво різнилася і сума викупних платежів. Ті селяни, які приступили до викупу до 30 липня 1863 р., сплачували за десятину більше на 32-59%, ніж ті, яких було переведено на викуп після цієї дати [1, с.196-197].

Отже, Січневе 1863 р. повстання поляків виступило каталізатором радикалізації реформування земельних відносин. Урядові кола імперії вдало скористалися цим для послаблення економічної могутності польського поміщицтва. Іншою стороною проведення реформи стало формування в очах українського селянства регіону позитивного образу російської влади та консервація певних елементів феодалізму в аграрній сфері.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ежегодник Министерства финансов. Выпуск XXI. – СПб.: типография В. Киршбаума, 1894. – 544 с.
2. Зайончковский П.А. Отмена крепостного права в России / П.А. Зайончковский. – М.: Наука, 1960. – 366 с.
3. Олійник І.В. Поміщики і селяни в аграрних відносинах на Правобережній Україні (1861-1914 рр.) / І.В. Олійник // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004. – Т.12. – С. 129-138.
4. Полное собрание законов Российской империи. Собрание II. (Далі – ПСЗ-II). – Т.38, отд. I, 1863. - №39337. – С.196-198.
5. ПСЗ-II. – Т.38, отд. I, 1863. - №39928. – С.870-871.
6. ПСЗ-II. – Т.39, отд. I, 1864. - №41251. – С.872-873.
7. Центральний державний історичний архів України у м. Києві, ф.442, оп.303, спр. 122, част. 1, 583 арк.
8. Шандра В. Адміністративно-законодавчі заходи російського уряду для прискорення інтеграції Правобережної України у складі Російської імперії (60-ті роки XIX ст.) / В. Шандра // Історія України. – 1999. – №38. – С.3-4.
9. Шаховской Д.И. Выкупные платежи / Д.И. Шаховской // Великая реформа: Русское общество и крестьянский вопрос в прошлом и настоящем. – Т. VI. – М.: издание товарищества И.Д. Сытина, 1911. – С.104-136.

*Маргулов Артур Худувич, доктор історичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних відносин та туризму
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ БІЛЬШОВИКІВ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПИТАННІ 1920-1930-х рр.

Питання ефективності проведених більшовицьким урядом реформ сьогодні є предметом жвавого наукового диспуту. Науковці та громадськість мають різне бачення результативності цієї діяльності. Нами презентується розгляд регіональних аспектів національної політики більшовиків по відношенню до асирійського населення у двох радянських республіках – Української та Грузинської.

Маючи унітарний державний устрій від свого початку Радянський Союз на перших етапах був змушений використовувати диференційований підхід до своїх національних «окраїн». Проголошена у 1923 році політика «коренізації» відкрила широкі можливості для республіканських та менш дрібних національних меншин. Їх активно залучали до роботи у органах місцевого самоврядування, освітніх закладах, суді тощо. Тимчасова ефективність цієї політики була засвічена високої кількістю залучених до її реалізації представників національних меншин.

Для діагностування реалізації цієї політики ми обрали асирійську національну меншину та її представників у двох радянських республіках. В Україні це була громада яка не мала історичного коріння та була представлена, переважно, біженськими масами внаслідок Першої світової війни. Треба зазначити, що частка асирійців, які проживали на території республіки до 1914 року була критично низькою. Кардинально протилежною була ситуація у Грузії. Тут історично склалась потужна національна громада з певним позитивним соціально-економічним та освітньо-культурним розвитком. Тут також спостерігалось зростання кількості асирійців за рахунок біженських потоків. Наближеність до кордону безпосереднього театру бойових дій робило цю територію активно насиченою біженцями, які розглядали ситуацію як тимчасову. Серед цієї маси біженців був великий відсоток політичних та культурних національних діячів.

Політика по відношенню до асирійців у республіках складалась також різна. Відповідно в Україні республіканська влада не переймалась питаннями їх адаптації до суспільства та намагалась вивести за межі республіки. В Грузії ситуація була кардинально протилежна. Історичні зв'язки давали можливість місцевій владі розуміти потреби та ефективно їх забезпечувати. До цього треба додати що Грузія разом із

Вірменією була осередком російськомовних асирійців, які були використані на всіх партійно-державних рівнях на території Радянського Союзу.

Середині 1930-х років продемонструвала протиріччя між повними обертами коренізації та бажанням вибудувати вертикаль тоталітарного суспільства. Згорання цих процесів були визначені репресивними заходами з боку держави та державних органів по відношенню до свого населення. І тут також, на наш погляд, визначилась регіональна специфіка. Серед репресованих у Грузії велика частка громадсько-політичних діячів періоду національно-визвольних змагань грузинського народу. Треба зазначити, що репресії були використані проти священиків національної церкви, освітньої та культурної інтелігенції, пересічних асирійців. В Україні репресії були використані проти родоплемінної знаті, священиків та переважній більшості до пересічних асирійців.

Метою цих дій було виведення асирійців із стану використання практик традиційного способу життя та програмування на задоволення державних потреб. Але, у республіканських реаліях цьому перешкождали різні чинники у Грузії – освічена політично-громадська платформа місцевих та приїжджих асирійців. В Україні - великі маси неосвічених, проживаючих за родоплемінним звичаєм представників національної меншини. Ці категорії населення стали основною мішенню тоталітарної репресивної машини. Так ми побачили, що концепція управління в тоталітарному суспільстві була типовою: централізованість прийняття рішень, не критичність сприйняття, виконавча дисципліна. Радянська політика по відношенню до асирійців на території двох республік була типовою. Єдина мета реалізовувалась лише різними способами.

Список використаних джерел:

1. Архів Міністерства внутрішніх справ Грузії. Ф. 12. Списки розстріляних в 1937-1938 рр.; Архів Міністерства внутрішніх справ Грузії. Ф. 6, спр. 22110.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф.263. оп. 1. Спр. 49796.

*Дьомкін Петро Олексійович, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури*

ПРОБЛЕМА СТОЛИЦІ УКРАЇНИ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ЕТНОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Київ з давніх князівських часів був столицею України, а в періоди бездержавності зберігав статус національного і культурного центру. На початку ХХ ст. Київ був губернським центром, в якому, як і у всіх великих містах України, чисельно переважало російське населення (54,5%), а українське становило лише (21%) киян і спілкувалися між собою переважно російською мовою. Український національний рух проявлявся виключно в культурницьких формах, але й у такому безневинному стані він зустрічав лютий опір властей у центрі і на місцях. Нечисленні учасники українського визвольного руху не могли навіть вголос заявити своє ставлення до Києва як до міста символу – матеріалізованого втілення втраченої державності.

Однак падіння самодержавного режиму в результаті Лютневої 1917 р. демократичної революції в Росії ознаменувалося небаченим спалахом національно-визвольної боротьби, яка одразу набула політичних форм. На хвилі революційних потрясінь, українці отримали шанс на відновлення державної незалежності, а головним осередком національно-визвольної боротьби в Україні став Київ. Тут розміщувався і штаб цієї боротьби – Центральна Рада, яка вже в перших своїх відозвах «До українського народу», а також в Універсалах однозначно заявляла, що центром України є місто Київ.

Після ухвалення Центральною Радою 7 листопада 1917 року Третього Універсалу землі заселені українцями, визнано Українською Народною Республікою, а владу на території республіки надано Українській Центральній Раді та Генеральному Секретаріатові. Отже, місто Київ, в якому перебували вищі органи республіканської влади, отримав столичний статус УНР без обговорень і суперечок.

6 березня 1918 року Центральна Рада ухвалила закон «Про поділ України на землі», згідно якого губернський поділ скасовувався і запроваджувався новий адміністративно-територіальний устрій з поділом на землі (всього 32), з виділенням в окрему адміністративну одиницю «Київ з околицею (приблизно на 20 -30 верст)[1, с.181].

Отже, за короткий час розбудови української республіканської держави губернське місто Київ набув статусу столиці в якому перебували головні органи центральної влади парламент – Українська Центральна Рада, уряд – Генеральний Секретаріат, згодом Рада

Народних міністрів, судова гілка влади – Генеральний суд, Державний банк, а також дипломатичні представництва інших країн.

У перший період існування радянської влади (грудень 1917 – 1918 рр.) в Україні Харків був тимчасовим місцем перебування вищих органів влади радянської УНР, з огляду на підконтрольність Києва Центральній Раді. Водночас незаперечним є той факт, що наприкінці 1917 – на початку 1918 рр. усіма політичними силами, які намагалися прийти до влади в Україні, столицею бачили лише Київ. Тому як виникла можливість керівництво радянської УНР переїхало в Київ. За Харковом у перший період існування радянської влади в Україні можна визнати, і то із значними пересторогами, лише статус першої з «тимчасових столиць» радянської України, до числа яких з не меншими підставами можна зарахувати Полтаву, Катеринослав, Таганрог -- у цих містах перебував Народний Секретаріат після відступу з Києва.[2, с. 15 – 16].

Також безальтернативно у січні 1919 року було розв'язане питання про Київ як столицю соборної України, утвореної Актом Злуки УНР і ЗУНР. Але існування обох українських держав тривало недовго. Західноукраїнські землі були поділені між Польщею, Чехословаччиною та Румунією, а доля основної частини українських земель розв'язувалась у вогні громадянської війни і перемога в цій війні більшовиків або білогвардійців оберталась поразкою української справи.

У національному питанні білогвардійці відстоювали гасло «єдиної і неподільної Росії». На відміну від них більшовики були більш гнучкіші, формально визнаючи право націй на самовизначення аж до відокремлення. Це давало їм змогу контролювати національні окраїни, проводячи національно-державне будівництво в довільній формі, не зупиняючись навіть перед створенням формально незалежних радянських республік. Міра таких поступок була прямо пропорційною силі національно-визвольного руху.

Поразка Німеччини та її союзників у світовій війні дала можливість Раднаркому оголосити недійсними положення Брестського миру, у тому числі взяте ним зобов'язання визнати суверенітет України і укласти з нею мирний договір. У цій ситуації серед керівників РКП(б) почали зміцнюватися настрої на користь прямого злиття України з Росією. Так на другому з'їзді КП(б)У, який відбувся в жовтні 1918 р. в Москві, Л Каменєв заявив: «Наше найближче завдання у збройній боротьбі – відновити радянську владу на Україні і цю радянську Україну об'єднати з радянською Росією». [3, с.73]. У листопаді 1918 р. після капітуляції центральних держав перед Антантою, утворився

робітничо-селянський уряд України, під прикриттям якого російські війська знову почали просуватися в Україну. 3 січня 1919 р. вони зайняли Харків, а 5 лютого Київ. Деякий час ЦК КП(б)У і тимчасовий радянський уряд перебували в Харкові. 6 січня була встановлена за аналогією з радянською Росією нова назва держави – Українська Соціалістична Радянська Республіка (УСРР), яка в березні 1919 р. була закріплена в Конституції і зберігалася до січня 1937 р. Таким чином, існують вагомі підстави першостолічності того чи іншого міста в радянській Україні визначати саме починаючи з 1919 р.[2, с.17-18].

Відразу після зайняття Києва Червоною Армією і створення керованих більшовиками органів влади постало питання про переведення туди як до загальноновизнанного всеукраїнського центру вищих органів влади УСРР. 15 лютого 1919 р. на засіданні ЦК КП(б)У розглядалося питання про переведення столиці до Києва. Деякі діячі почали чинити спротив. Найбільш логічним було заперечення Якова Епштейна (Яковлева), яке по суті, добре пояснює мотиви майбутньої «столичності» Харкова. «У нас скликається з'їзд (Всеукраїнський з'їзд рад.) З'їзд має бути комуністичним. Якщо з'їзд буде у Харкові – центром з'їзду буде Донецький басейн, а Києві – Київський і Волинський та інші райони. Есерівська небезпека завелика, тому Київ непридатний» Інша частина -- Бубнов, Пятаков і Раковський – стояли за те, щоб столиця була перенесена до Києва. Це питання було вирішене на користь Києва. [2, с. 18].

До III Всеукраїнського з'їзду рад (6 – 10 березня 1919 р.) питання про столицю принципово було вже узгоджене. У перші години його роботи Християн Раковський після вітальних промов звернувся до делегатів з'їзду з такими словами: «Товариші, перед тим, як перейти до виборів президії, я від імені уряду буду просити З'їзд затвердити одне наше важливе рішення: бажаючи довести усім українським робітникам та селянам, а ще більше усім нашим ворогам зовнішнім та внутрішнім, що сучасна радянська влада на Україні є всеукраїнською радянською владою, уряд вирішив перенести столицю з Харкова до Києва. Пропоную З'їзду утвердити це рішення вставанням»[2, с.18].Таким чином, рішення про визнання Києва столицею України було затверджено найвищим органом влади України – Всеукраїнським з'їздом рад

В одному більшовицькі керівники УСРР виявили рішучість: наприкінці березня 1919р. вони все-таки переїхали в Київ, не узгоджуючи питання про українську столицю з Москвою. Можливо, що Х. Раковський та його оточення не бачили альтернативи Києву як столиці і навіть не здогадувалися, що таке рішення треба погоджувати

у вищій інстанції. Це викликало незадоволення більшовицького центру завеликою, як на його погляд, «самостійністю» українських владних органів під час ухвалення тих чи інших рішень. Як видно з постанови ЦК РКП(б) від 8 квітня 1919 р., центральне партійне керівництво у непрямій формі наполягало на тому, щоб статус української столиці перебрав на себе Харків.[3, с. 73-75]. Однак у квітні – серпні 1919 р. про наміри Кремля повернути політичний центр УСРР до Харкова не йшлося.

Київ залишався столицею УСРР до від'їзду звідти вищих урядовців 30 серпня 1919 р. в наслідок наступу денікінських військ. Та й після цієї евакуації саме Київ вбачався центром майбутньої радянської України. Взимку 1919 – 1920 рр. наступ Червоної Армії знову поставив Україну під контроль більшовиків. 11 грудня 1919 р. радянські війська зайняли Харків. а 16 грудня – Київ. 11 грудня в Москві було утворено надзвичайний орган радянської влади в Україні – Всеукраїнський революційний комітет, який незабаром перебазувався в Україну, але не в Київ, хоча вже була така можливість, а в Харків.

У численних постановах і резолюціях з українського питання, ухвалених у листопаді – грудні 1919 р. питання про столицю радянської України не ставилося, тому що під впливом військових успіхів серед центрального партійного керівництва поширилися настрої на користь злиття України з Росією. Актуалізувалося знову питання чи існуватиме взагалі сама Україна як радянська республіка? Після довгих дискусій VIII Всеросійська партконференція у грудні 1919 року прийняла резолюцію «Про радянську владу на Україні», в якій партійний центр пішов на «поступки» українцям, визнавалася формальна незалежність УСРР за умови побудови єдиної централізованої системи управління народним господарством і обороною безпосередньо з Москви.

Впродовж грудня 1919 – січня 1920 р. Харків остаточно утвердився як політико-адміністративний центр радянської України, де факто став її столицею і, попри ряд формальних неузгодженостей, залишався таким до 1934 р. Офіційних заяв про перенесення столиці з Києва в Харків не існує, все було зроблено явочним порядком. До 1929 р. немає жодного офіційного документа, який би формально відмінив рішення III Всеукраїнського з'їзду рад про визнання Києва столицею України. Лише в новій Конституції ухваленій XI Всеукраїнським з'їздом рад у травні 1929 р. було зазначено « 82. Столиця Української соціалістичної радянської республіки є місто Харків».[2, с.22 -23]. Через багато років у літературі стала поширюватися версія про неможливість розміщення урядових установ у Києві внаслідок його майже прикордонного розташування.

Перенесення столиці з Харкова у Київ відбувалося в зовсім іншій етнополітичній ситуації. Були остаточно вирішені внутріпартійні проблеми, державна партія позбулася будь-яких політичних суперників. зміцнилась особиста влада Сталіна. Був встановлений повний контроль над українським селом, доречно нагадати, що впродовж 1921-1932 рр. на теренах України загинуло за приблизними підрахунками близько 100 тисяч безпосередніх учасників збройних повстань. [4] Упокоривши село голодомором і знищивши потенційних носіїв сепаратизму, позбавивши українське суспільство здатності чинити відкритий опір режиму, перетворивши Україну на справжню фортецю СРСР, насправді зразкову республіку як у господарському так і в політичному плані. На думку Сталіна, настав час перенести столицю із Харкова в Київ.

Вперше на вищому партійно-державному рівні питання про перенесення столиці пролунало 18 січня 1934 р. на Пленумі ЦК КП(б)У, де було заявлено, що ЦК ВКП(б) пропонує столицю України перенести до Києва. XII з'їзд КП(б)У, який відбувся 18–23 січня 1934 р. в Харкові, ухвалив резолюцію «Про перенесення столиці Української Соціалістичної Радянської Республіки в місто Київ». В резолюції зазначалося: «Зважаючи на зміцнення основних промислових районів України, утворення областей, що полегшують керівництво цими промисловими районами України (Донбас, Харків, Дніпропетровськ), маючи на увазі необхідність наближення уряду України і центрального партійного та радянського апарату до найважливіших сільськогосподарських районів, якими є райони, розташовані на Правобережжі України, а також для дальшого і швидкого розвитку національно-культурного будівництва і більшовицької українізації на базі індустріалізації й колективізації, -- перенести столицю України у місто Київ, що є її природним географічним центром, Строк переїзду – осінь 1934 року». Цього ж дня відповідну постанову ухвалив ВУЦВК. [2, с. 49 - 50].

Наскільки відповідала дійсності наведена аргументація. По-перше увагу привертає інтерпретація назви тогочасної України. В заголовку постанови йдеться про УСРР, а в тексті – про Україну, що в той час це були поняття не тотожні. По – друге, аргумент щодо Києва як «природного географічного центру» -- надуманий. Київ, що знаходився неподалік західного кордону не міг бути географічним центром УСРР, а лише всієї України, тобто із західноукраїнськими землями включно. По-третє, аргумент про необхідність наближення уряду України та центрального партійного і державного апарату до найважливіших сільськогосподарських регіонів звучить непереконливо з огляду на те,

що партія міцно вкоренилася не тільки в промислових містах, а й сільській місцевості. По- четверте, про яке забезпечення дальшого і швидкого розвитку національно-культурного будівництва та більшовицької українізації може йти мова, коли, здійснюючи політику українізації, режим водночас переслідував національну інтелігенцію. По-п'яте, на зв'язок столичного статусу міста з історією українського народу постанова не вказувала. Власті загравали з національними почуттями громадян України і чудово усвідомлювали політичне значення свого кроку, але не могли цього визнати, бо довелося б пояснювати причини попереднього перенесення столиці в Харків. [2, с.50 -51].

Переїзд вищих партійних і радянських установ УСРР в Київ відбувся 24 червня і започаткував новий столичний відлік міста.

Список використаних джерел та літератури:

1. Українська Центральна рада. – Т. 2 10 грудня 1917 – 29 квітня 1918 р. – К., 1997. С. 181.
2. Від України до УРСР. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції до 80- річчя перенесення столиці радянської України до міста Києва. Київ 12 грудня 2014 р. – К.: Інститут історії України НАН України, 2016. – 268 с.
3. Роль столиці у процесах державотворення: історичний та сучасний аспекти. Матеріали науково-практичної конференції. Київ 28 лютого 1996 року. – К.: НАН України, Інститут України НАН України, Інститут держави і права імені В. М. Корецького, НДІ соціально-економічних проблем (м. Київ), Ліга історичних міст України, 1996. – 132 с.
4. Зятьєв Сергій. Від ярма комунізму// День. 2019. – 6 серпня.

*Єгоров Владислав Володимирович,
кандидат історичних наук, доцент,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

УКРАЇНСЬКА МОВА, ЛІТЕРАТУРА ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІЄТВОРЕННЯ В ЕПІСТОЛЯРНІЙ СПАДЩИНІ П.О.КУЛІША

Серед спадщини знаного представника українофільського руху першої половини– середини XIX ст. одного з провідників Кирило-Мефодієвського товариства П.О. Куліша (1819–1897) значне місце займало висвітлення проблем пов'язаних з розвитком української державницької думки XIX ст. В його спадщині йшлося про майбутній

розвиток українського народу, його культуру, ареал розселення та становлення української нації. Особливе значення з точки зору оцінки позицій П.О.Куліша з питань українського народу, його минулого та майбутнього має вже опублікована його чимала епістолярна спадщина 1840–1860-х рр. [8;9;10].

П.О.Куліш відомий як автор популярної *«Повести об украинском народе»* (1846), а також історичних творів, котрі викликали неоднозначне сприйняття сучасників – *«Записки о Южной Руси»* (1857), *«Отпадение Малороссии от Польши» 1340-1654»* (1888-1889) та *«История Воссоединения Руси»* (в 3 томах) (1874-1877), а також гострої критики сучасних авторів досліджень з історії України [6 , с.269; 2, с.64].

Саме в останньому автор відзначив вищість польської культури, варварську суть козацтва – розбійництво як народний ідеал в грубій формі. П.О.Куліш також звернув увагу на невігластво як головну рису українського духовенства, котра стала чи не головною причиною переходу українського панства на латинство [6 , с.146,167,175,199,213,199, 249, 259].Ці положення стали підставою обвинуватити його в «ополяченні», а його переклад Св. Письма було визначено «неприродним» за мовою [5 , с.221-231]. Причиною різкої зміни поглядів убачали у розумовому стані П.О.Куліша [11, с.173]. Критичні оцінки творчості П.О.Куліша зберігались і в пізніших дослідженнях [1, с.9–38]. В сучасних дослідженнях застережливі оцінки творів П.О.Куліша були доповнені увагою до малої кількості конкретики в історичних творах П.О.Куліша [14,с.87-90], а також тезою про те, що зміна козакофільських настроїв у П.О.Куліша була не раптовою, а мала своє коріння й була підготовлена в його творах на зламі 1850 –1860-х рр. [11, с.172,175–176].

Варто зазначити, що з точки зору оцінки суспільно-політичних та історичних поглядів П.О.Куліша, окрім його історичних розвідок та літературних творів, особливу цінність становить його листування. В листах П.О.Куліша містяться оцінки ролі та суті українського суспільства середини ХІХ ст., а також польського суспільства, власна оцінка П.О.Кулішем свого внеску в дослідження минулого (з 1840-х рр. ХІХ ст.), сьогодення тодішньої Малоросії, культурної спадщини українського народу. Важливою обставиною тут є й те, що оцінки висловлені П.О.Кулішем в листуванні за тривалий період свідчать про певну еволюцію поглядів П.О.Куліша від 1840-х рр. –1860-х рр.

В епістолярній спадщині П.О.Куліша також знайшли своє відображення – історія становлення українофільського руху, роль і значення використання української мови, проблема ставлення до

російської мови, літератури, народу. В листах П.О.Куліша висловлено погляди на процес становлення української літератури, наслідків перекладів зарубіжної літератури українською. В своїх листах він виклав своє розуміння особливостей формування української нації, свої погляди на її майбутнє, особливо в умовах гіпотетичного розпаду Російської імперії. Листування П.О.Куліша також містить докладну інформацію про особисту біографію, мотиви поведінки, зокрема початку роботи на державних посадах (у 1864–1867 рр.) у польських землях, що перебували під зверхністю Російської імперії.

Одна з важливих тем листування П.О.Куліша 1840–1860-х рр. – це проблема української мови як однієї з головних ознак народу. Так, ще 1845 р. П.О.Куліш відзначав велику цінність української мови, особливо тих осіб, хто нею розмовляє, що було приємним для П.О.Куліша [9, с.30–40]. Примітно, що в листі від 2.05. 1846 р. до М.І.Костомарова П.О.Куліш – засудив його за те, що казав що він не українець заперечивши, що його мати українка [3, с.269]. Вивченням української П.О.Куліш займався й наступні роки. Так, вже після повернення з заслання, у листі від 08.03. 1853 р. до родича М. Білозерського П.О.Куліш вказує на свою роботу з вивчення географії української мови на Чернігівщині [10 ,с.124–125]. Цінність використання української в літературі П.О.Куліш визначав і в листі до (слов'янофіла) С. Аксакова від 1855 р. Для Куліша зміст «*Чорної ради, хроніки 1863 р.*» (1857) викладений українською мовою набагато вище аніж російською. П.О.Куліш докладно виклав знаому слов'янофілу, що людність на півдні Русі давно жила самостійним життям, говорила такою мовою котрою спілкуються тепер (1855 р.) 13 млн. (українців). Ця мова почалася з грубої мови І.П.Котляревського [10, с.322 –323].Незабаром, П.О.Куліш висловлював подібні аргументи на сторінках часопису «Основа» й до польських опонентів українського руху [6, с.86].

Виходячи з попередньої поваги до традицій цих 13 млн. П.О.Куліш наголошував на необхідності здійснення перекладів українською вірців іноземної літератури. Мова йшла про переклади класичних творів грецької літератури, зокрема Гомера. Так, у листі з Варшави від 1868 р. П.О.Куліш наголошував,що такі переклади важливі для «усвоения украинской словесностью произведений древнегреческой литературы» [10,с.162].

З великою увагою П.О.Куліш ставився до видання перекладу Св. Письма (спочатку Нового заповіту), про що зазначав у листі від 23.03. 1869 р. (Венеція). Водночас він бачив можливість перекладу

українських пісень народних французькою мовою, з їх виданням [12, с . 895 – 898;10, с.178,181].

Така увага П.О.Куліша до майбутнього стану української мови, літератури була природною для П.О.Куліша, оскільки він ви словивив у листі до слов'янофіла К. Аксакова від 1.11. 1855 р. тезу де було зазначено, що саме він (порівнюючи себе з Нестором) (П.О.Куліш), його товариші «відкрили Малоросію», а до цього ніхто нічого про неї не знав [10, с.296–297].

Водночас, важливим для розуміння національно-культурної концепції українства П.О.Куліша є зміст його ставлення до російської мови, літератури. Так, у листі від 1.11. 1853 р. П.О.Куліш наголошує, що російська мова – «для нас» майже рідна. Водночас він звертав увагу на те, що у росіян є упередженість стосовно особливої ролі російської мови[10, с.320–321]. П.О.Куліш наголошував слов'янофілам, що вони вільні вважати українофільську діяльність як «благородне божевілля». Проте, українофільство – це діяльність з вивчення мови, літератури, котрі з'явилися в інших умовах, з іншими стимулами. Отже це інакше явище ніж російська література [10, с.321].

Слід зазначити, що П.О.Куліш, на тлі захоплення новим російським царем (Олександром II) у листі до братів Аксакових (Сергій і Костянтин) від 28. 03. 1856 р. підкреслював, що хоче навчитися у них любові та патріотизму який вони виявляють до усього російського, щоб ставитися так до усього Південно–Руського. Він також зауважив, що хоче пережити зиму в Москві аби краще осягнути «натуру великорусского человека» [10,с.241 –242].

Осягнення необхідності вивчення української мови, літератури, відносин з російським народом, культури суспільства цього часу, з точки зору тих завдань, що постали перед українським народом – саме таку оцінку П.О. Куліш сформулював у 1855 р. від 13.02. у листі до лікаря І.Славінського. [10, с.234–235, с.241–242]. Він звернув його увагу на те, що для лікаря який оселиться для роботи з народом, він швидко забуде усе, що дізнався з книг. Малоросійське панство П.О.Куліш визначив як скотів, подібних польським, тільки менш освічених. Простолюд в оцінці П.О.Куліша добрий для етнографа, а не медика. Крім того, на думку П.О.Куліша, історичних пам'яток, старовини, книжок можна знайти у великій кількості в польських містах, зважаючи на майже повну відсутність пам'яток в містах Лівобережної України [10, с.234 – 235].

Ці погляди формували оцінки П.О.Кулішем української нації загалом. Так, у листі від 5.03. 1864 р. до дружини Ганни Барвінок (Білозерської) він заявив, про наявність загального побоювання людей

говорунів, котрі створюють у своїй уяві українську націю, котру я (П.Куліш) «... нигде не нахожу от Санкт-Петербурга до Одессы..». На думку П.О.Куліша українці становили націю в етнографічному сенсі, а не політичному. Розмова про окрему, майбутню Україну йшла від людей, що найменше працювали над мовою, історією «.....этой проблематической страны». Він сумнівався в результативності таких розмов.

П.О.Куліш наголошував, що ці розмови лякають впливових людей через те, що вони не знають Україну й тому роблять висновки проти нас [8, с.195 –196].Така увага П.О.Куліша до ролі держави в націєтворенні може бути пояснена, детальним ознайомленням П.О.Куліша з життям Німеччини, зокрема з роллю державності в становленні нації. В українському ж житті він бачив необхідність запровадити хуторянство – поєднання бідності та багатства [13, с.122].

Для П.О.Куліша були дивними розмови про розпад Російської імперії, про відокремлення Лівобережної України. Для нього було очевидно, що у випадку розпаду Російської імперії Україна буде об'єктом зазіхань сусідніх націй. Цього могло б не бути, якби усі працювали над «пробуждением общественно – национального сознания» народу [8 , с.195–196]. Вочевидь, дані уявлення П.О.Куліша про перспективи політичного розвитку українського народу, його націєтворення були гармонійними з його критикою явища козацтва у 1860-1870-х рр. як анархічної, антидержавної сили[11 , с. 173,175,176,179].

Список використаних джерел та літератури:

1. Грушевський М.С.,1927. В тридцяті роковини Пантелеймона Куліша. Соціально – традиційні підоснови Кулішевої творчості., Україна. Науковий двохмісячник українознавства, №1, с.9– 38.

2. Житецький І.П.,1927. П.О.Куліш і М.І.Костомаров (Ненадруковане листування 1860-1870 рр., Україна. Науковий двохмісячник українознавства), №1,с.39 – 65.

3.Кирило–Мефодіївське товариство : у 3 т. 1990 / редкол.: П. С. Сохань (голов. ред.) [та ін.] ; АН УРСР, Археогр. Коміс. Упоряд.: І. І. Глизь (голов. упоряд.) [та ін.] ; наук. ред. тому: Г. І. Марахов, В. Г. Сарбей., Київ : Наук. Думка,Т.1., (Джерела з історії суспільно-політичного руху на Україні ХІХ - початку ХХ ст.) 540 с.

4. Костомаров Н.И.,1857., Рец. Записки о Южной Руси, изд. П.А.Кулиш , Т.1., Отечественные записки, Т.112. , №6.,с.41–74.

5. Костомаров Н.И.,1883. П.А.Кулиш и его последняя литературная деятельность, Киевская старина, №2, с. 221– 231.

6. Кулиш П.А.,1862., Полякам об украинцах (ответ на безимьянное письмо) Основа Южнорусский литературный вестник, №2 СПб в Тип. П.А.Кулиша с. 67–86.

7. Кулиш П.А.,1874. «История Воссоединения Руси» СПб., Т.1, 366 с.

8. Куліш П.О.,1997. Листи до М.Д.Білозерського. Упорядкування, вступна стаття, Олесь Федорук. Вид М.П. Коць Львів– Нью–Йорк, 220 с.

9. Куліш П.О.,2005. Листи 1841–1850 рр. К.: «Критика», Т .1,648 с.

10. Куліш П.О., 2009. Листування 1850–1856 рр. К.: «Критика», Т.2, 672 с.

11. Куліш П.О., 2016. Історія України од найдавніших часів. Упорядкування, вступна стаття, О.В.Ясь, Український історичний журнал, №3, – с.172 –200.

12. Рец.,1881 на Святе письмо Нового Завіту. Мовою руською. Українською переклали у купі П.О.Куліш и др. Пулюй. Печатано у Львові 1880, Вестник Европы, т.1.,кн.2, с.895 – 898.

13. Ульяновський В.І., 1999. Ранній В.Б.Антонович : поза контекстами,Київська старовина, № 1., с.117 – 145.

14. Ясь О.В., 2007. Історичні погляди Пантелеймона Куліша в світлі інтелектуальних метаморфоз 1870–1880-х років, Історіографічні дослідження в Україні,Вип.17.,с.78–105.

*Ігнатова Людмила Русланівна,
кандидат історичних наук, доцент,
НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського»*

ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ СЕЛЯНСЬКОГО ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ У НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

Друга половина ХІХ ст. стала переломним періодом для населення Наддніпрянської України. У 60-70-ті рр. уряд Російської імперії, до якої входили на той час 9 українських губерній, запровадив ряд реформ, які суттєво вплинули на подальший розвиток суспільства, у першу чергу селянства. Найважливішою серед них була відміна кріпацтва. Маніфестом від 19 лютого 1861 р. Олександр II звільняв селян імперії з кріпосної залежності. Проте умови, за якими селяни були звільнені з кріпацтва, для самих селян були не вигідними. Так, поміщики зберігали право власності на усі землі, які їм належали. Натомість поміщики

повинні були надати селянам у постійне користування їх присадибну ділянку та польову землю. Однак, до повного викупу землі селяни повинні були виконувати на користь поміщика певні повинності. Таке положення селян урядом було названо тимчасовозобов'язаним. І тільки після викупу присадибної ділянки, а зі згоди поміщиків і певної кількості польової землі, селяни звільнялися від зобов'язань щодо поміщиків та переходили до стану вільних селян-власників.

Казенні селяни були звільнені лише 1866 р. 18 січня було прийнято указ про адміністративний устрій, а 24 листопада – про поземельний. Таким чином, усі категорії селянського населення в Російській імперії повинні були отримати однаковий адміністративний устрій, однакові громадянські права.

Проте, відміна кріпацтва не вирішила тих земельних питань, які набули гостроти вже у середині ХІХ ст. Основою цієї аграрної політики царського уряду було не забезпечення селянства землею, а збереження великого поміщицького землеволодіння.

Як зазначають дослідники, розміри селянських наділів для трьох південноукраїнських губерній встановлювалися у розмірі від 3 до 5,6 десятини, на Лівобережній – від 1,5 до 4,5 десятин, а для Правобережжя – від 4,5 до 9,5 і більше десятин [1, с.608-609].

Насправді ж реальне забезпечення селян землею значно відрізнялося від розмірів, визначених урядом. В цілому по Україні після відміни кріпацтва відбулося скорочення селянських наділів у середньому на 28% [2, с.363].

Головною причиною зменшення селянських наділів було те, що якщо ці наділи перевищували встановлені норми, то надлишок землі переходив до поміщиків. У подальшому скорочення наділів відбувалося і внаслідок дроблення: дорослі діти прагнули отримати частку батьківського наділу.

Як наслідок, на початок ХХ ст. відбулася значна диференціація надільного землеволодіння. В Україні кількість господарств з наділом до 5 десятин складала майже 44%, з наділом від 5 до 10 десятин – 40%, понад 10 десятин – 16,5% загальної кількості дворів [3, с.386-387].

Рівень забезпечення селян землею був неоднаковим у різних регіонах України. На Правобережжі селянські наділи були значно меншими ніж на Лівобережжі. Навіть у межах окремих губерній селянські наділи значно відрізнялися за розмірами. Жителі м. Великий-Крупель Переяславського повіту Полтавської губернії, переважно козаки, володіли площами від 50 до 100 десятин, у селян було дещо менше, заможні селяни мали 20-25 десятин. Загальна ж кількість безземельних селян не перевищувала 2-3% всього населення. Поряд з

тим, у с. Ляменці Золотоношського повіту Полтавської губернії на сім'ю, яка частіше за все складалася з 10-12 душ, приходилося 6 чи 7 десятин [4].

У період після відміни кріпацтва приватне селянське землеволодіння починає зростати незначними темпами: за два десятиліття з 1863 по 1882 рр. – з 427,3 тис. десятин до 551,7 тис. десятин, тобто лише на 130 тис. десятин. Це було пов'язано зі становою обмеженістю землеволодіння та використання землі для кріпацьких засобів експлуатації селян поміщиками. Але світова аграрна криза 1875-1895 років призвела до того, що поміщики починають продавати свою землю на ринку. Цим скористалися заможні селяни. Вже у період з 1883 по 1892 рр. селянське землеволодіння збільшилося до 1480,9 тис. десятин, а з 1893 по 1902 рр. – до 1559,2 тис. десятин [5, с.16].

Незважаючи на відміну кріпацтва, аграрна політика поміщиків у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. ґрунтувалася на збереженні та підтримці сільської общини з невідчужуваністю надільної землі. Община відігравала роль середньовічної перегородки на шляху розвитку виробничих сил у сільському господарстві, повинна була, на думку кріпосників, замінити собою владу поміщика, можливість експлуатувати селянство. Для цього була встановлена система кругової поруки. Сільська спільнота у цілому відповідала за справну сплату податків. Общинне землеволодіння позбавляло можливості купівлі та продажу землі, перешкоджало переходу її від бідніших верств до заможних селян.

У відношенні володіння надільною землею усі селянські спільноти поділялися на дві великі категорії: спільноти з общинним землеволодінням та спільноти з подвірним володінням землею. Общинне землеволодіння панувало на Півдні України, особливо у Катеринославській губернії (99,5%), воно переважало над подвірним по всьому Лівобережжю. В губерніях Правобережжя панувало подвірне землеволодіння (96,3%). У Подільській губернії общинні землі становили лише 0,5% від надільного селянського землеволодіння [6, с.65-66].

Розпад общини у другій половині ХІХ ст. йшов швидкими темпами. Вони виявлялися у поступовому скороченні, а потім і припиненні земельних переділів. На початку ХХ ст. селянська община вже не могла бути опорою царизму, з допомогою якої він підтримував консерватизм та патріархальність села, виникла нагальна потреба у реформуванні наявного аграрного устрою.

Отже, старі общинні порядки та політика підтримки сільської общини з боку царського уряду та поміщиків були спробою затримати

розвиток капіталістичних відносин. Це призвело до того, що вже на початку ХХ ст. у країні виникла революційна ситуація. Селянські страйки, що почалися 1905 р., продовжували зростати. Уряд і поміщики всіляко намагалися придушити революційний настрій селянства за допомогою зброї. Але врешті змушені були піти на поступки. Указом від 9 листопада 1906 р. кожному домогосподарству, яке володіло надільною землею на общинному праві, було дозволено у будь-який час вимагати укріплення за собою у приватну власність частини землі, яка йому належала.

Указ від 9 листопада 1906 р. мав для більшості губерній України формальний характер. Він оформлював юридично остаточне знищення общини. Столипінська аграрна реформа узаконювала існуюче в українських губерніях індивідуальне селянське господарство, яке існувало напередодні реформи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Економічна історія України: історико-економічне дослідження: в 2 т. [відп. ред. В.А.Смолій]; К.: Ніка-центр, 2011. – Т.1. – 696 с.
2. Історія українського селянства: Нариси в 2-х т./ НАН України; Інститут історії України / В.А.Смолій (відп. ред.). – К.: Наук. Думка, 2006. – Т.1. – 632 с.
3. Історія селянства Української РСР. Т. 1: Від найдавніших часів до Великої жовтневої соціалістичної революції / Ред. кол.: В. А. Дядиченко (відп. ред.), М. Ю. Брайчевський, М. Н. Лещенко, К. І. Стецюк. АН Української РСР. Інститут історії. – К.: Наукова думка, 1967. – 561 с.
4. Полтавская земская газета. – 1906. 20 августа.
5. Погребинський О. Столипінська реформа на Україні. – Б.м.: Пролетар, 1931. – 127 с.
6. Ігнатова Л.Р., Рамазанов Ш.Ш. Економічне становище українського селянства у складі Російської імперії (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)/ Л.Р.Ігнатова, Ш.Ш.Рамазанов // Сторінки історії. – Вип. 32. – с.62-70.

*Красковська Маргарита Петрівна, канд. філософських наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури*

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОГО РЕГІОНАЛІЗМУ

Поняття «регіоналізм», як і відповідне йому явище, не є одномірним і не зводиться до позначення певних географічних, чи

адміністративно-територіальних утворень. Регіональна специфіка і регіональні відмінності в більшій, або меншій мірі притаманні всім сферам суспільного життя, в чому нескладно переконатись, аналізуючи прояви регіоналізму в українській державі і в українському суспільстві.

Перш за все, територія України являє собою яскраве втілення географічного регіоналізму, переконливим свідченням чому може служити звичайна географічна мапа. І, як відомо, на ранньому етапі існування і цивілізаційного розвитку людства саме географічні і кліматичні умови життя конкретної спільноти визначали способи її виживання, а, отже, - і характер етнічної психіки і культури. В подальшому спектр етноформуючих факторів значно розширюється, але через консерватизм людської психіки відлуння ранньої етнічної свідомості і культури разом з їхньою регіональною специфікою присутнє в будь-якому сучасному суспільстві. І Україна в цьому сенсі не є винятком, однак, в формуванні українського регіоналізму найбільш суттєву роль відіграла не українська географія, а українська історія.

Багатовікова розпорошеність українських земель, їхнє входження до складу різних держав і їхня різна історична доля призвели не лише до істотних відмінностей в характері і протіканні в них економічних, соціальних, культурних і політичних процесів, а і до розриву народної ментальності. Все це зумовило регіональну мозаїчність української держави і українського суспільства. Для послідовного аналізу специфіки окремих українських регіонів зручніш за все обрати географічний підхід, і тоді на перший план виступає західний регіон.

Не зважаючи на, так би мовити, внутрішній регіоналізм і зумовлені цим фактором певні етнокультурні і ментальні відмінності, населення західного регіону має багат спільних, або наближених одна до одної характеристик, серед яких необхідно відзначити: а) тривале в історичному часі компактне проживання на даній території; б) консервативний аграрний спосіб ведення господарства, а, отже, - і консервативний спосіб життя, що, в свою чергу, формувало певний тип народної свідомості і певний тип особистості; в) обмеженість контактів з зовнішнім світом; г) і, нарешті, всупереч багатовіковій відірваності від основних українських земель збереження своєї української ідентичності і української самосвідомості.

Ще одна особливість західного регіону полягає в тому, що його панівний клас складався в основному з польської і угорської аристократії, і в свідомості широких народних мас соціальний і національний гніт повністю асоціювався, створюючи сприятливий ґрунт для культивування міжнаціональної неприязні. Ці народні почуття і настрої вилились в ідеологію націоналізму, коли на арену

суспільного життя вийшла західно-українська, особливо галицька, інтелегенція. І цей психологічний і ідеологічний спадок і сьогодні залишається відчутною реальністю.

Наступний великий регіон, котрий охоплює більшість продавніх українських земель, ввійшов в історичну свідомість народу, як «Наддніпрянська Україна». Звичайно, різні місцевості цього регіону мають свою яскраво виражену локальну специфіку, але спільним знаменником, як і в західному регіоні, є тривале компактне проживання на даній території, багатовіковий спосіб ведення господарства з усіма відповідними наслідками, спільність, або принаймні, близькість історичної долі, що сприяло цілісності народної свідомості, самосвідомості і культури. І саме тому тут закладались основні засади майбутньої української нації. Ще одна особливість Наддніпрянщини полягала в тому, що тут не було значної національної розбіжності між панівним і пригнобленим класом, тому в народній свідомості на першому плані стояла не національна, а соціальна проблема, що відчувається і сьогодні.

За інших історичних обставин і на інших засадах формувався південний регіон, що включає сьогоднішні Одеську, Миколаєвську і Херсонську області. Протягом кількох сторіч Північне Причорномор'є належало Османській імперії, а його природне продовження – Таврійський степ, або, як його звали українці, «Дике поле», через турецькі і татарські набіги було небезпечною, а отже і малонаселеною територією. І тільки з кінця XVIII ст., коли ці землі переходять під контроль Російського імперії, починається їхнє інтенсивне освоєння. І хоч географічно територія є продовженням України, український елемент не був тут превалюючим, як з демографічних причин – недостатня чисельність населення, так і з причин соціальних – закріпаченість селянства, його прикутість до постійного місця проживання. Взагалі, вирішити проблему освоєння нових земель, в чому вкрай була зацікавлена імперська влада, за рахунок власних людських ресурсів було практично неможливо, і тому всіляко залучаючи власних підданих уряд в той же час почав активно запрошувати до колонізації південних територій іноземців. Врешті - решт, це створило дуже строкатий інтернаціональний склад населення, що включав в себе представників багатьох етнічних спільнот.

На новій території досить швидко почали рости міста теж з дуже строкатим етнічним складом населення, але головним її капіталом була земля, і тому вона розвивалась перш за все як аграрна. Однак, це вже не було господарство старого патріархального типу. На українську землю ступав капіталізм, інтенсивність розвитку якому надало скасування

кріпацтва. Іншим наслідком цього фактору стало посилення української присутності в південному регіоні, що, тим не менш, не могло кардинально змінити загальну ситуацію.

Розвиваючись на однаковій економічній основі, південний регіон тим не менш зберігав свою різноманітну етнічну структуру, кожна окрема спільнота якої дотримувалась своєї мови, культури, звичаїв і традицій і ідентифікувала себе, перш за все, зі своєю нацією. В такій ситуації істотним цементуючим фактором ставала російська мова і російська культура, наслідки чого ми спостерігаємо і сьогодні.

Надзвичайно складним регіоном України є Дніпровсько-донецький басейн, особливо його східна частина – Донбас. Як і південний регіон він сформувався досить пізно, по суті, уже в ХІХ ст., і на відміну від інших регіонів, в ньому переважало не аграрна, а індустріальна складова, чому сприяли природні фактори – наявність покладів залізної руди і високоякісного вугілля. Бурхливий розвиток промисловості потребував значних людських ресурсів, котрих не мала ця не дуже залюднена територія. Тому проблема вирішувалась за рахунок переважно внутрішніх міграційних процесів в великій багатонаціональній державі, що зумовило багатоетнічний склад місцевого населення. Причому представники різних етнічних спільнот оселялись не компактно, як на півдні України, а створювали нову багатонаціональну громаду, об'єднуючими факторами якої виступали: однакова трудова діяльність, однакові побутові умови існування, одна всім зрозуміла мова, приналежність до однієї держави і, особливо з розвитком засобів масової комунікації, перебування в одному культурному полі.

В той же час більшість нових поселенців, залишаючись на терені власної держави, продовжували підтримувати тісні родинні, дружні і культурні зв'язки зі своєю, так званою, «малою батьківщиною», сприймаючи територію свого теперішнього перебування не як нову батьківщину, а лише як місце проживання. І, оскільки міграція в цей регіон внаслідок різних історичних обставин тривала багато десятиріч, такий психологічний феномен постійно підтримувався, передаючись з певною тенденцією до згасання наступним поколінням. Нажаль, цю обставину ніколи не враховувала українська влада.

Буремне ХХст. внесло істотні корективи в існування і розвиток української держави і українського суспільства, які конкретизувались в інтенсивній індустріалізації і урбанізації в об'єднанні українських земель і, нарешті в становленні української держави.

Всі ці процеси і явища сприяли певному нівелюванню регіональних відмінностей. Однак і сьогодні регіональна специфіка

залишається достатньо відчутною і, навіть, загострюється в зв'язку з багатьма факторами, серед яких перш за все слід відзначити формування в різних регіонах місцевих економічних еліт, котри намагаючись чинити вплив на загальну державну політику, продукують і свою політичну еліту. Наслідком цього є боротьба так званих олігархічних кланів, що є істотним негативом українського регіоналізму.

*Малежик Дмитро Іванович, кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії та філософії історії
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

КИЇВСЬКА НОНКОНФОРМІСТСЬКА ЛІТЕРАТУРНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 1960-Х РР.

Період «хрущовської відлиги» позитивно вплинув на літературно-мистецьке життя в Україні. Саме тоді на мистецькому обрії з'явилося покоління «шістдесятників», творчість яких базувалась на засадах гуманізму та мистецьких європейських зразках. Навіть після усунення М. Хрущова від влади мистецьке пробудження тривало за інерцією. Одним із яскравих угруповань того часу стала Київська поетична школа.

Формування Київської школи поезії припадає на 1965–1968 рр., коли об'єднання мало напівлегальний характер, а сама назва групи виникла у 1969 і походить від того, що її членами були студенти філологічного та філософського факультетів Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка. До Київської школи поезії належали С. Вишенський, М. Воробйов, В. Голобородько, М. Григорів, В. Ілля, Н. Кир'ян, В. Кордун, В.Отрощенко, В. Рубан, М. Саченко, І. Семененко, до близького кола зараховують Т. Каунову, М. Лісову, П. Марусика, М. Москаленка, А. Павленко, М. Рачука. Ядро літературного об'єднання становили М. Воробйов, В. Голобородько, М. Григорів і В. Кордун [4, с.76]. Більш чітко окреслення персоналій вказати важко, оскільки коло представників змінювалось відповідно до пошуків представниками власного літературного шляху.

Дебютні вірші літераторів отримали схвальні відгуки старшого покоління письменників. Перші публікації поетів Київської школи з'явилися у «Літературній Україні», «Дніпрі», районних газетах Черкащини. Тоді ж відбувається дискусія між ідеологічним літературознавством та зародками нової критики. Поштовхом до неї були окремі критичні виступи І. Дзюби, М. Коцюбинської,

Є. Сверстюка та І. Світличного, у яких література розглядалась із позицій естетичної вартості та стильової динаміки, намагались побачити й підтримати нове, цінне, водночас зберігаючи наукову об'єктивність. Відзначали ірраціональний елемент поезії нового покоління [1, с.48].

Школа виникла в середовищі «шістдесятництва», проте сформувала власні ідейно-художні засади творчості. З огляду на це дослідники називають їх «лівим крилом шістдесятників», «постшістдесятниками» «нешістдесятниками» тощо [2]. Таке відсилання до явища шістдесятництва є досить приблизним як з хронологічної точки зору, так і з огляду на світоглядно-поетичну якість їхньої поезії.

Насамперед її представники відкидали естетичні засади «соцреалізму», базуючись на традиціях фольклорної та літературної класики й традицій модернізму, зокрема переосмислено засади «Української хати» та «Молодої музи», кларнетизму П. Тичини, ідей митців «розстріляного відродження» та поетів «Празької школи». Цим вони відрізнялися від поетів Нью-Йоркської групи, яка відкидала засади спадкоємності попередніх письменників. Основними ідейними засадами об'єднання були: повернення до первісних елементів і структур української міфологічної свідомості, трансформація давнього міфологічного мислення в образах сучасної поезії, повернення до лексичних першоджерел, розвинення їх до поетичних символів, розвиток українського вільного вірша. Літератори виражали найбільш радикальну модерну пропозицію в українській поезії другої половини ХХ ст. [2].

Вперше як про цілісне естетичне явище заговорили після публікації В. Рубана в газеті «Молода гвардія», пізніше – у статтях Б. Бойчука, Ю. Коваліва, О. Лишеги, А. Макарова, В. Моренця, М. Москаленка, К. Москальця, Л. Тарнашинської. Уперше прокоментовано феномен об'єднання в нарисі В. Кордуна «Київська школа поезії – що це таке?», у якій автор визначив такі особливості: свобода творчості, подано критерії тлумачення знакових систем учасників. В. Моренець відзначав, що існування школи свідчить про єдність літературного процесу в контексті спадкоємності модерних традицій покоління шістдесятників і вісімдесятників [5, с.19].

Поети «Київської школи» розвинули активну культурницьку діяльність яка виходила за межі офіційно дозволених заходів: влаштували неформальні літературні читання та художні виставки, вечори пам'яті репресованих митців, ставили замовчувані театральні п'єси, ставили петиції на захист української культури. До маніфестів

«Київська школа» не вдавалася. Представники об'єднання відновили традиції класичної дореволюційної інтелігенції, їй були притаманні прагнення до духовної незалежності, політичної відчуженості, ідеали громадського суспільства та служіння народу [2]. На компроміси із владою поети «Київської школи» не йшли, тому й належать до «витісненого покоління».

Зрештою, жорстка позиція радянського керівництва призвела до поступового усунення митців нової генерації з літературного життя. Радянська влада з підозрою ставилася до цього, як загалом до будь-якого, україномовного неформального об'єднання. Наслідком посилення ідеологічного тиску стало те, тож невдовзі з Київського університету було виключено Василя Рубана, Віктора Кордуна, Михайла Саченка, Надію Кир'ян, Миколу Воробйова. Із складу студентів Донецького педагогічного інституту на початку 1967 року був відрахований В. Голобородько. Наказ ректора про його виключення містив формулювання: «за дії несумісні зі званням радянського студента» [6, с.183]. Ці дії полягали в тому, що він поширював у Донецькому університеті серед студентів роботу Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація». До того ж, у 1967 року поет успішно пройшов творчий конкурс для вступу до Літературного інституту в Москві, але, попри це, не був допущений до складання вступних іспитів.

Водночас митців було піддано критиці на пленумі Спілки письменників України. Особливо «дісталася» письменнику В. Голобородьку. У лютому 1969 р. пленум Спілки письменників України розкритикував його збірку «Летюче віконце», а невдовзі її макет було знищено через незгоду автора співробітничати з органами державної безпеки СРСР [6, с.178].

Однією з відповідних реакцій влади стало внесення поетів до «чорного списку» із заборонаю друкувати власні твори. Так, від 1969 року і аж до 1986 року твори В. Голобородька не друкували в Україні. Наслідком політики радянської влади стало те, що представники Київської школи пережили період «вимушеної еміграції» під тиском партійної політики, а повернення до активної діяльності відбулось лише на початку 1980-х рр.

Отже, літератори «Київської школи» стали носіями нової поетичної мови як відображення нової художньої реальності. Їхня естетична позиція набула глибокого ідеологічного змісту, вийшовши далеко за межі власне літератури. Попри репресивну політику радянської влади, митці школи зберегли власне творче кредо і відновили активну діяльність у 1980-ті рр.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гордон О. Українська література другої половини ХХ ст.: поколіннєві суперечки та об'єктивно-історичний підхід / О. Гордон // Формат. – 2002. – Вип. 4. – С. 31-40.
2. Колесник В. Київська школа і В.Кордун: поезія зворотності: електронний ресурс / В. Колесник. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Magisterium/Lit/1999_2/10_kolesnuk_v.pdf
3. Кордун В. Київська школа поезії – що це таке? / В. Кордун // Світовид. – 1997, № 1-2 (26-27). – С.8-11.
4. Масловська Т.О. Поети Київської школи / Т. Масловська // «Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. – 2011. – № 2. – С. 76-79.
5. Моренець В. “Слово, що випало з мовчання філософів” / В. Моренець // Слово і Час. – 1997. – № 4. – С. 17–28.
6. Пастух Т. Київська школа поетів та її оточення (модерні стильові течії української поезії 1960-90-х років) / Т. Пастух. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 700 с.

***Торон Анатолій Васильович,**
доцент кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОХОДЖЕННЯ РОДУ МИХАЙЛА СЕРГІЙОВИЧА ГРУШЕВСЬКОГО. ГРУШЕВСЬКІ ТА ЧИГИРИНЩИНА

Михайло Сергійович Грушевський народився у вересні 1866 року у місті Холм (нині польське місто Хелм). У цьому місті пройшли перші роки його життя. Але родина Михайла Сергійовича походила не з Холмщини. «Я походжу з давньої (звісної з ХVIII в.), але бідної духовної родини Грушів, пізніше Грушевських, що загніздилася в Чигиринському повіті», — писав Михайло Сергійович в автобіографії. [1, с. 3]. «Наша сім'я походить з Чигиринщини. Найстарший осідок її мені відомий в селі Худоліївці...Мій далекий родич і приятель Марко Федорович Грушевський, що уродився сам в Худоліївці й збирав відомості про наш рід з клирових відомостей київської духовної консисторії, знаходив у них як найстаршого предка добродія, що підписувався: «Василь Грушѣвъ». Се був мій прадід, дячок, даліше котрого Марко Федорович не міг прослідити сього роду. Але оповідав, що, чистячи криницю в Худоліївці, чи при якійсь іншій okazji, витягли

брус з вирізаним іменем священика Данила Грушевського і роком 1770-им ...». [8, с.5-7].

Отже, рід Грушевських відомий з XVIII ст. на Чигиринщині і був церковним. Кілька його поколінь складалося зі священиків, дияконів, дячків і паламарів. Перші відомі предки цього роду були греко-католиками і писалися прізвищем Груша, якому згодом надали типової шляхетської форми. У зв'язку з цим прізвищем сформувалося припущення, яке пропонує виводити походження священиків Груш від дипломата, генерального писаря у 1657—1659 рр. Івана Груші. Підставою цієї гіпотези є спільність їхніх прізвищ та мешкання священиків Груш поблизу козацької столиці Чигирин, де й працював у гетьманській канцелярії Іван Груша [5].

А родовим гніздом Грушевських на Чигиринщині було с. Худоліївка, де вони півтора століття обіймали посади при місцевій церкві. Історія цього роду, біографічні дані про чільних і маловідомих його членів, відомості про чисельну рідню Михайла Грушевського ґрунтовно викладено в одному з кращих сучасних українських генеалогічних досліджень — книжці Миколи Кучеренка, Світлани Панькової і Галини Шевчук «Я був їх старший син (рід Михайла Грушевського)» [3]

На фото зліва направо. Перший ряд: Сергій Шамрай, Ольга Шамрай, Катерина Грушевська, Главіра Захарівна Грушевська. Другий ряд: Олександр Сергійович Грушевський, Ганна Сергіївна Шамрай (з роду Грушевських), Михайло Сергійович Грушевський, Марія Сильвестрівна Грушевська).

Найдавнішим відомим прямим предком Михайла Грушевського був Данило Груша (також Грушка і Грушевський), якого 1746 р. висвятив у священики до церкви св. Параскеви с. Худоліївка православний молдавський митрополит Никифор [5].

Прізвище Грушевських у масовій свідомості асоціюється з Михайлом Грушевським. У певному затінку його постаті залишаються родичі, ціла плеяда талановитих науковців та

громадських діячів, життя та діяльність яких була пов'язана з Чигиринським краєм. [5]. Це, насамперед, батько Михайла Грушевського — Грушевський Сергій Федорович (1830–1901) —

народився в Чигирині – український професор, педагог, організатор народної освіти, публіцист, дійсний статський радник, меценат, Сергій Федорович виріс у родині диякона. Свого часу він здобув вищу освіту — закінчив Київську духовну академію, проте після закінчення навчання не став священиком, а почав працювати вчителем словесності. Сергій Федорович був талановитим педагогом. Розпочавши кар'єру звичайним вчителем, він невдовзі вже працював інспектором, потім директором і отримав титул «превосходительства». Саме він склав зразковий шкільний підручник церковнослов'янської мови. Ця його праця мала визнання майже по всій Російській державі і принесла автору чималу славу та гроші [7].

Все життя присвятив Чигиринщині Марко Федорович Грушевський – церковний діяч, педагог, етнограф, краєзнавець – дядько Михайла Грушевського. Народився 25 квітня 1865 року в с. Худоліївці Чигиринського повіту. Закінчив Черкаське духовне училище і Київську духовну семінарію. У семінарії – член патріотично настроєної громади, що ставила за мету відродження українського православ'я та захист інтересів українського народу.

З 1889 року, по закінченні семінарії, вчителював у церковнопарафіяльній школі с. Худоліївки, служив учителем і псаломником у сусідньому с. Чорнявка, псаломником в Андріївській церкві в Києві. Через спроби втілювати в життя громадівські принципи зазнав переслідувань з боку царської влади, тому повернувся на Чигиринщину, де вчителював у селах Мордва та Голоківка (нині обидва села Чигиринського району). В 1897 році висвячений на священика, служив у Михайлівській церкві с. Суботова. Від 1899 року був також законовчителем у місцевому міністерському училищі. За роки праці на Чигиринщині зібрав багатий матеріал з історії, фольклористики та етнографії краю. Частина дослідницького доробку опублікував за підтримки Михайла Грушевського у Львові та Києві. Найбільшою науковою працею Марка Грушевського стало незакінчене дослідження «Дитина в звичаях і віруваннях українського народу», що 1906–1907 роках вийшло у Львові за редакцією Зенона Кузелі та стало одним із перших у світі досліджень з етнографії дитинства, високо оцінене Іваном Франком. Досліджував історію роду Грушевських (згодом матеріали вилучені НКВС), збирав старожитності для музеїв, зокрема разом із дружиною Марією Іванівною зібрав унікальну колекцію народних вишивок і ляльок (збереглася до нашого часу) [6].

Грушевський Григорій Миколайович (1867 – 1938) – далекий родич Михайла Грушевського – народився в с. Шабельники Чигиринського повіту – священик, громадський діяч. Товаришував із М.

Грушевським, про що свідчить їхнє листування. Був учителем у містечку Кам'янка та с. Кримки Чигиринського повіту, священником у с. Мордва (нині с. Красносілля Чигиринського району [1, с. 9; 7]).

Отже, Михайло Сергійович Грушевський походив із давнього роду Грушів-Грушевих, згодом - Грушевських, що згадується в козацьких реєстрах від XVII ст. А родина Грушевських віддавна, ще з XIII ст., як встановили дослідники, мешкала в Чигиринському повіті, самому серці України, в овіяному славою козацькому краї, батьківщині видатного гетьмана Богдана Хмельницького. Багато з пращурів М. С. Грушевського були служителями церкви у тих місцях, а пізніші покоління представників роду ставали видатними науковцями, активними учасниками суспільного життя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Грушевський М. Спомини // УІЖ, 2002. № 1–4.
 2. Грушевський Михайло Сергійович. Автобіографія : М. С. Грушевський. – Київ, 1926. – 31 с.
 3. Грушевські [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Грушевські>.
 4. Кучеренко М., Панько С., Г. Шевчук. Я був їх старший син (рід Михайла Грушевського). – К.: Видавництво «Кий» 2006 – 628 с.
 5. Лотоцький О. Сторінки минулого. Ч. 1. Варшава, 1932;
 6. Рудяченко Олександр. Грушевський. Наш Михайло Сергійович.– Електронний ресурс: http://espresso.tv/article/2014/09/29/hrushevskyy_nash_mykhaylo_serhiyovych_chastyna_i
 7. Чернецький Євген. Грушевські // День. – 2013. 7 листопада.
- Тагліна Ю. Михайло Грушевський [Електронний ресурс]. Харків. Фоліо. 2018. – Режим доступу: <http://smart.kyivstar.ua/books/3466/read/0>.

*Бачинська Ольга Василівна, аспірантка,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ НА РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ ІСТОРИЧНОГО КИЄВА

Вступ. Київ з давніх часів був важливим релігійним центром. В ньому існувало багато релігій, які знаходилися в різному статусі. Через це відрізнялася їх будівельна діяльність, деякі напрямки мали багато храмів, інші – декілька, деякі – взагалі єдиний храм. Одним з факторів, який впливав на стан релігії та її реалізацію в сакральній архітектурі,

була політика. Саме зв'язок релігій Києва і політики необхідно дослідити, щоб уявити політичний вплив на формування релігійного життя Києва.

Об'єкт дослідження - храми Києва до 1917 р. **Предмет дослідження:** вплив політики на будівництво храмів в Києві до 1917 р. **Мета дослідження:** виявити зв'язок між владою і релігійною ситуацією в Києві до 1917 р., дослідити вплив політики на будівництво храмів у визначений період. **Методика дослідження:** порівняльний аналіз релігій в Києві і їх будівельної діяльності, виявлення і дослідження впливу влади на релігію і будівництво її храмів.

Виклад основного матеріалу. Історичний Київ – полірелігійне місто. Всього в ньому до 1917 року було 11 релігій, кожна з яких залишила різний спадок у будівельній сфері.

З початку заснування Києва у 5 сторіччі населення міста сповідувало місцеве язичництво. Язичники не будували храми, у них були лише капища. Відомо, що в Києві був один храм Перуна, але як він виглядав, ніхто не знає.

З часом в середовище язичників почало проникати візантійське християнство. Воно мирно співіснувало з язичництвом, в місті стояли капища і християнські храми одночасно. В той час Київ став столицею Київської Русі. Все змінилося, коли київській князь вирішив прийняти візантійське православ'я, як державну релігію. Народ був охрещений, ідоли язичницьких Богів знищені, капища зруйновані. З того часу язичництво зникло на території Києва і більше не відродилося. Зате в місті почали будувати православні споруди: міські храми, монастирі, собори зі школами, бібліотеками, через які відбувалася реалізація державних функцій управління Київською Руссю. З часом під впливом різних факторів Київська Русь поступово почала занепадати. На її занепад впливали природні катаклізми, міжусобні війни, а потім нашествя монголо-татарського війська. Під час цього нашествя Київ мало не був знищений вщент.

Саме в цей трагічний час до Києва дійшли євреї, які принесли свою релігію – іудаїзм. До 1917 року збереглися їх релігійні будівлі – синагоги, але вони були збудовані в останні сторіччя перед 20 віком. Про більш давні споруди нічого не відомо. Євреї прожили в Києві довгий час, був період, коли їх виселяли і забороняли жити, але потім дозволили знову оселитися в місті. У 19 сторіччі вони мали декілька синагог.

Після довготривалого панування монголо-татар Київ захопили литовці. Вони принесли свою релігію - католицизм. На той час християнство з єдиного напрямку вже розпалося на дві течії:

православ'я та католицизм. Саме християнство Римо-католицької церкви сповідувала литовська влада і принесла його до Києва. Нові правителі нав'язували місцевим мешканцям свою віру, намагалися навернути їх в католицизм, будували багато католицьких храмів. Православні споруди занепадали і руйнувалися, був виданий наказ не ремонтувати православні храми і не будувати нові, заборону на дарування сільськогосподарських земель, які були основою економічного процвітання церков і монастирів. В певний час місто навіть було розділене на дві частини, одна належала католикам, де була головна резиденція правителя і духовного голови, і тільки католицькі храми, а в другій проживало населення і були православні і католицькі храми.

Для того, щоб навернути місцеве населення у віру Римо-католицької церкви, була створена Унія – греко-католицизм. По суті православних підпорядкували Римо-католицькій церкві, залишивши майже без змін їх обряди. Греко-католики забирали в Києві православні храми і служили в них, виганяючи православних. Після захоплення Києва Російською імперією кількість греко-католиків зменшилася, вони повернули захоплені храми православним. Наприкінці 19 сторіччя в місті з'явилося багато жителів Галичини, які ініціювали привезення своєї дерев'яної церкви до міста. Таким чином, в Києві залишилася тільки одна дерев'яна греко-католицька церква.

За час литовської влади в Києві була збудована єдина церква Вірменської православної церкви, але потім вона була зруйнована, і як споруда виглядала, невідомо.

Панування католиків в Києві перейшло у стадію війн, після чого місто перейшло до Російської імперії. В Росії правляча верхівка сповідувала православ'я місцевої православної Російської церкви. Через деякий час Російська церква підпорядкувала Київську митрополію своїй владі і візантійське православ'я було замінене на російське. Після цього почалася велика будівельна діяльність. Спочатку в Києві розбудовували монастирі і монастирські храми, потім міські православні церкви, з'явилися кладовищенські споруди, при закладах освіти, притулках, тюрмах, лікарнях. Ближче до 20 сторіччя розбудовували багато каплиць по всьому місту. Православні ходили в Київ на паломництва, слава міста і його святинь, монастирів, церков поширювалася далеко за межами Києва.

За час Російської імперії в Києві з'явилося багато нових релігій і їх храмів. Приїхали лютерани, яких запросили на проживання до Росії. В Києві вони збудували свою єдину кірху.

Для розбудови міста запросили багатих купців-старообрядців з

Сибіру, які принесли в Київ свою релігію і теж звели одну старообрядську церкву.

З Криму приїхали жити в місто караїми, які назбирали гроші з збудували свою сакральну споруду – кенаса. Їх вважають різновидом іудаїзму.

В місті з'явилися мусульмани, які теж почали будувати свою релігійну споруду. Їх сакральні споруди називаються мечеті, але в Києві до 1917 року був лише молитовний будинок, де збиралися для молитов. Мусульманська община не встигла звести мечеть.

Висновки. В Києві було всього 11 релігій, і вони мали різне положення, яке відображалось на їх будівельній діяльності. Одні релігії мали багато храмів, інші – декілька чи один. Є багато факторів, які впливали на будівельну діяльність різних релігійних напрямків. Це кількість adeptів, наявність у них грошей, комерційна діяльність і заробітки самої общини. Але одним з вагомих факторів була політика.

Якщо релігія притаманна владній верхівці, влада нав'язує свою віру іншим, розповсюджує її і створює її домінантність у порівнянні з іншими релігійними напрямками. У будівельній сфері влада сприяє розбудові своїх храмів, виділенню найкращих ділянок в місті, формуванню сакрального простору міста саме своєї релігії. Крім того влада душить інші релігійні напрямки, знищує їх храми, навертає adeptів інших релігій, якщо вважає якийсь з напрямків конкурентним.

В історії Києва так було три рази. Перший раз візантійське православ'я знищило місцеве язичництво, а влада розбудувала православні споруди. Другий раз католицизм мало не зруйнував всі православні храми, які завдяки його діяльності залишилися в руїнах. Третій раз Російська православна церква витіснила католицизм і греко-католицизм. Католицькі споруди були знищені ще до приходу Росії в Київ в перехідний період. Росія терпіла існування католиків, але тільки в якості невеличкої діаспори, і дозволяла зводити їм храми. Натомість російська влада забудувала місто православними церквами і розвивала існуючі монастирі. Греко-католицизм не належав до владної верхівки, але він був створений нею, як спосіб навернення населення, тому існував за таким самим принципом. На деякий час він практично зник з міста після того, яка пішла католицька влада, а потім відродився у вигляді релігії галицької західноукраїнської діаспори.

Після того, як влада йде через політичні процеси, її релігія занепадає. Так відбулося з візантійським православ'ям. Воно збереглося у католицький період тільки завдяки впертості місцевого населення, яке не бажало переходити в католицизм. Російське православ'я знищило візантійське остаточно. Ці дві церкви не були протилежними, вони

належали до одного напрямку, тому продовжили будівельні традиції одна одної. Так відбулося з католицизмом і греко-католицизмом, які не зникли, але перетворилися на релігію діаспор, які не відгравали значної ролі у релігійному житті Києва. Російська церква постраждала вже у 20 сторіччі, до 1917 року влада не змінювалася, тому церква панувала в місті.

Ще в Києві було багато релігій, які були діаспорами і не відігравали значної ролі. Це іудаїзм, Вірменська православна церква, лютерани, старообрядці, караїми і мусульмани. Ці напрямки мали взагалі один свій храм, тільки адепти іудаїзму збудували до десятка синагог. Роль таких невеличких релігійних парафій була в тому, що вони вносили різноманітність у релігійне життя міста, а їх храми урізноманітнювали своїми формами міське середовище.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закревский Н. Описание Киева. В 3 т. – Т. 1, 2. – М.: Тип. В. Грачева, 1868. – 950 с.
2. Шулькевич М.М., Дмитренко Т.Д. Киев. – 5-е изд. – К.: Будівельник, 1978. – 464 с.
3. Павлов В.С., Мезенцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігій. – К.: АртЕк, 1999. – 504 с.
4. Бачинська О.В. Релігійне життя Києва у дожовтневий період. – Конотопські читання: Збірник публікацій за результатами Конотопських читань 2011. – Конотоп: Відділ культури і туризму Конотопської міської ради Сумської області, Конотопський міський краєзнавчий музей ім. О.М. Лазаревського, 2011. – Вип. II – С. 10–15.

*Салук Володимир Богданович,
старший науковий співробітник Тернопільського обласного центру
охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини,
аспірант КНУБА*

ПАМ'ЯТКИ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ, ПРИУРОЧЕНІ 950-ЛІТТЮ ХРЕЩЕННЯ УКРАЇНИ

950-ліття хрещення України-Руси стало справжнім національним святом, яке відзначали усі християнські конфесії протягом 1938-1939 рр. В березні 1938 р., у Кременці православна церква організувала збори Волинського єпархіального комітету по підготовці до святкування 950-ліття хрещення України Володимиром Великим [4]. У Львові в травні того ж року греко-католики з цієї ж нагоди створили оргкомітет «Свята Християнської України» та місцеві ділові Комітети

на кожній парохії. Одним із завдань цих організаційних заходів було спорудження пам'ятників та пам'ятних знаків присвячених ювілейній даті. Активно долучилися до реалізації запланованого українці, які проживали на території сучасної Тернопільщини.

Відкриття ювілейних об'єктів приурочувалися до різних дат і супроводжувалося велелюдними урочистостями. В Галичині це відбувалося у дні рівноапостольних святих Володимира і Ольги (24-28.07.1938), День хрещення Русі (офіційно 14.08.1938), на свято Воздвиження Хреста Господнього (27.09.1938) та в ході проведення на парохіях духовних місій. Майже у кожному населеному пункті було освячено і встановлено біля церков ювілейні хрести, які в переважній більшості виготовлялися з дерева за визначеною формою та розмірами [3, с. 113]. Разом з тим втілювались інші місцеві ініціативи – освячення кам'яних фігур та пам'ятників до 950-ліття хрещення Русі, будівництво і розпис церков, встановлення іконостасів, пожертвування дзвонів та ін. [2, с. 212-216].

Православна Церква офіційно розпочала святкування 12-14 серпня 1938 р., а відтак ювілейні урочистості відбувалися на місцях у дні, залежно від обставин, упродовж серпня–жовтня того ж року [4].

За іронією долі відразу після завершення річного циклу святкувань 950-ліття хрещення Русі, у вересні 1939 р. відбулася окупація території Західної України Радянським Союзом. Протягом кількох десятиліть комуністичний режим СРСР жорстоко боровся з християнством, закривалися і нищилися церкви, руйнувалися сакральні пам'ятки.

Через 80 років по тому, попри різні лихоліття на Тернопільщині залишилося чимало різних об'єктів, які нагадують про поважний ювілей християнської України. На сьогодні велика база для вивчення цієї тематики зберігається в архіві Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини, спеціалізованої установи яка проводить детальну інвентаризацію пам'яток усієї області [1].

Із відомих нам об'єктів, пов'язаних із 950-літтям хрещення України можна виділити декілька видів. Серед них спостерігаються географічні відмінності по районах, в основному через різну конфесійну приналежність (в той час більша частина Тернопільщини була греко-католицькою, тоді ж як північна частина регіону – православна).

Найпоширенішими були ювілейні дерев'яні хрести із вирізьбленими текстами: «950 – хрещення Русі України 988 1938». Якщо під час святкувань на парохії проводилася духовна місія, то по її завершенні встановлювали хрест, на якому вирізали типовий напис: «Св. Місія. СМЕРТЬ СУД НЕБО ПЕКЛО 1938» із додаванням

монашого чину, який проводив духовні навчання («оо. Василіяни» чи «оо. Редемптористи»). Зрозуміло, що більшість дерев'яних хрестів не могли зберегтися до сьогодні через несприятливі природні чинники. Проте, в багатьох населених пунктах віряни встановлювали на місці старих хрестів нові (з різних матеріалів) із відповідними написами чи з додатковими (наприклад: «988-1938-1990»; «988-1988»; «Відновлений у...році»).

Доволі різноманітними були кам'яні пам'ятні знаки. Багато з них складаються із великого хреста на постаменті та багатоступінчастого цоколя. На особливу увагу заслуговує один зі старих хрестів в Борщівському районі, на якому для нащадків залишилася вичерпна інформація: «СЕЙ ХРЕСТ ПОСТАВИЛИ НА СЛАВУ СВ. ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО ХРЕСТИТЕЛЯ УКРАЇНИ В РОЦІ ЮВІЛЕЙНІМ 988-1938 Р. ХЛОПЦІ ЦЕРКОВНОГО БРАЦТВА В ЦИГАНАХ».

Оригінальні збережені пам'ятники можна розпізнати за лексичними особливостями викарбуваних написів. На постаменті під скульптурою Богородиці в с. Сидорів Гусятинського району залишилися імена фундаторів пам'ятника: «Дмитро і Тациянна Шинькар 1938».

Ще одна Богородична скульптура стояла до недавнього часу на подвір'ї відомого монастиря в Улашківцях Чортківського району. Тепер на цьому місці звели нову капличку. На жаль від старої пам'ятки залишилась тільки кам'яна брила від постаменту зі збереженими типовими написами 1938 р.

Деякі пам'ятники були встановлені до 950-літнього ювілею хрещення України, але разом з тим увіковічували її героїв. Так у Збаразькому районі в с. Залісці зведений великий пам'ятник, який складається з постаменту та колони, увінчаної православним хрестом з Розп'яттям. На ньому вказується 950-та ювілейна річниця, Євангельська цитата старослов'янською мовою та присвята: «На світлу й вічну пам'ять Христоролюбивим Воїнам...».

Інший пам'ятний знак 1938 року поставлений «На вічний спомин невідомим борцям за віру нарід і волю» знаходиться у с. Мала Білка на Лановеччині. На великому земляному насипі встановлений бетонний хрест, який ніби виростає із гілки стовбура дерева.

До пам'ятної дати масово виготовлялися хрести із мідного сплаву. Вони мають вигляд рівнораменного хреста розміром 0,4х0,4 м, по центру якого у вінку знаходиться вікопомна дата «988 1938». Такі хрести мали чотири отвори і фіксувалися на різних видних місцях у храмах (на фасаді чи в інтер'єрі) або ж могли би прибиватися до

великих дерев'яних хрестів надворі. Відомо, що у селі Малі Чорнокінці Чортківського району подібний хрест розміщений над вхідними дверима церкви.

Крім того, на церковних дзвіницях встановлювали ювілейні дзвони. На них позначалася дата, святкова подія 950-ліття, населений пункт та часто імена фундаторів. До прикладу, можна згадати дзвін «Олександрь» в с. Рожиськ Підволочиського району. В іншому ж селі над Збручем на дзвіниці римо-католицького костелу можна побачити дзвін «Ювілейний», на якому українською мовою згадані також «жертводавці з Тарноруди Р.Б. 1938» [1].

Як бачимо, що на Тернопільщині чисельно і різноманітно представлені пам'ятки, які нагадують нам про 950-річчя хрещення України. Хоч не всі ці створені об'єкти збереглися в оригінальному вигляді, проте факт їхнього існування продовжує нести свою місію – нагадувати суспільству про вагомість для всього українського народу цієї епохальної події, яка відбулася в далекому 988 році.

Список використаних джерел та літератури:

1. Архів Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини.

2. Великий А. Г. З літопису християнської України: церковно-історичні радіолекції з Ватикану / А. Г. Великий. – Рим: Вид-во оо. Василіян, 1977. Т. IX . XX ст. – 305 с.

3. Хроніка. 950-літній ювілей хрещення Руси-України. // Католицька Акція. Вістник Генерального Інституту Католицької Акції Гр.-Кат. Гал. Церк. Провінції. – Львів, 1938. – С. 113.

4. 950-річчя хрещення України-Руси крізь терни репресій [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://vgholos.com.ua/articles/950-richchya-hreshhennya-ukrayiny-rusy-kriz-terny-represij_108818.html

РЕГІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

*Смирнов Ігор Георгійович, доктор географічних наук, професор,
професор кафедри країнознавства та туризму
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

АРХІТЕКТУРНИЙ ТУРИЗМ ТА УРБОТУРИЗМ: ЛОГІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ОВЕРТУРИЗМУ

Недавно у туристичній літературі з'явився новітній термін - «overtourism» (англ. - надлишковий туризм) [1], що відображає гостроту проблеми управління зростаючими туристичними потоками, зокрема у міських (урбо) дестинаціях. Нині більше половини населення планети живе у містах, до 2050 р. цей показник сягне 70%. Зростаюча чисельність урботуристів збільшує споживання природних та туристичних ресурсів міст, здійснює соціокультурний вплив та зростаючий тиск на міську архітектуру та інфраструктуру. Тому для урботуризму нині важливим завданням є ефективне управління потоками туристів у містах з метою забезпечення сталості комплексного розвитку міст та збереження їх архітектурної спадщини. На необхідність узгодження розвитку урботуризму з розвитком міст вказує «Нова програма ООН з розвитку міст», у якій наводяться 17 цілей їх сталого розвитку [2]. Актуальність теми, що розглядається, підтверджується дослідженням «Overtourism? Understanding and managing urban tourism growth beyond perceptions» (англ. - Овертуризм? Розуміння та управління зростанням урботуризму), що було виконано на замовлення ЮНВТО на підставі аналізу даних 8 європейських міст (Амстердама, Барселони, Берліна, Копенгагена, Лісабона, Мюнхена, Зальцбурга та Таллінна) науковцями Центру експертизи рекреації, туризму та гостинності Університету Бреда (Нідерланди), Європейського інституту туризму майбутнього Університету Стенден (Нідерланди) за підтримки Європейської туристичної асоціації та міських влад відповідних міст. Здійснено оцінку сприйняття туризму і туристів мешканцями європейських міст та розроблено програму стратегій (11) і заходів (68) з метою попередження надмірної концентрації туристичних потоків у містах Європи та збереження їхньої архітектурної спадщини [2]. Їхній зміст вперше в Україні розкрито в недавній публікації автора [1]. Стратегії, заходи та пропозиції із

забезпечення сталого розвитку урботуризму в умовах овертуризму передбачають обов'язкове врахування логістичних та регіональних особливостей. Про зв'язок з логістикою (логістичний аспект) свідчить використання у дослідженнях урботуризму та овертуризму таких логістичних термінів, як: туристичний потік та його характеристики (у т.ч. величина, динаміка, ритмічність, щільність, концентрація та дисперсія), ємність та пропускна спроможність туристичної дестинації (одномоментна, денна, місячна, сезонна, річна); ємність готельної бази (число місць розміщення, загалом та за категоріями, ємність сезонна та річна); ємність ресторанної бази (число посадкових місць, загалом та за категоріями, ємність сезонна та річна); транспортно-туристичний потенціал (протяжність транспортних шляхів, у т.ч. за видами транспорту, якість транспортних шляхів, у т.ч. за категоріями, щільність транспортних шляхів, у т.ч. за видами транспорту, пропускна спроможність транспортної інфраструктури, у т.ч. за видами транспорту). При цьому кожний термін з вищенаведених має регіональний вимір, тобто локальні відмінності, які вимагають обов'язкового врахування у зазначених логістичних стратегіях та заходах.

Отже, архітектурний та урботуризм сьогодні стають все більш популярними як в Україні, так і у світі. Вони мають свою специфіку, пов'язану з високою концентрацією туристів на обмеженій території міст, особливо в їхніх центральних та історичних частинах, де зосереджені найбільш цікаві архітектурні об'єкти. У зв'язку з цим виникає проблема збільшення туристичного навантаження на ресурсну базу архітектурного туризму в містах (овертуризму), що може призвести до її погіршення та деградації. Вирішити цю проблему можна за допомогою логістичного підходу до сталого розвитку туризму взагалі та урботуризму та архітектурного туризму зокрема [3]. Увага до даної проблеми в науковій літературі поки що недостатня, хоча у практичному управлінні розвитком урботуризму ця проблема добре відома і відображена у розробці та прийнятті відповідних документів, наприклад, у м. Львові, де нещодавно було прийнято «Концепцію децентралізації туризму» у межах «Стратегії розвитку туризму міста до 2021 р.»[4]. Зокрема ця концепція передбачає використання архітектурної та пов'язаної з нею нематеріальної культурної спадщини у ході туристичного «розвантаження» середмістя Львова (площі Ринок та проспекту Свободи) шляхом вертикального та горизонтального розосередження туристичних потоків. Вертикальне розвантаження охоплює: а) розробку підземного туристичного маршруту від вежі Корнякта до площі Івана Підкови з створенням підземного музею

Львова та ресторану у підземеллях Ратуші; б) відкриття нового туристичного маршруту (екскурсії) «Дахами Львова» з відвідинами нещодавно створених ресторанів на останніх поверхах будинків на площі Ринок («Найвища ресторація Галичини» та «Ресторан дуже високої кухні» - ці концептуальні заклади створюють сучасну сторінку розвитку львівської гастрономії і належать відомому львівському ресторанныму концерну «!FEST»). Горизонтальне розвантаження передбачає: а) створення «другого центру» міста шляхом активнішого задіяння у туризмі архітектурних пам'яток проспекту Шевченка з площею М.Грушевського (цікаві об'єкти тут – пам'ятник М.Грушевському, старий будинок Львівського університету (тзв. «Університет Габсбургів», нині тут знаходяться геологічний та біологічний факультети ЛНУ імені Івана Франка), кав'ярня «Шкоцька» («Шотландська», нині ресторан), пов'язана з діяльністю в ній у довоєнний період тзв. «Львівської математичної школи» під керівництвом С.Банаха та С.Уляма; 2) розширення туристичної території міста за рахунок периферійних дільниць – Сихова, Майорівки, Левандівки тощо (видано путівник «Туристичний Сихів»); 3) запровадження екскурсії «Львів+» з відвідинами таких близьких до Львова міст, як Жовкви (бувшої королівської резиденції з цікавою історичною архітектурою) та Дрогобича (будинку відомого митця Бруно Шульца та найстарішої солеварні в Україні).

Нещодавно у Львові з'явилися нові екскурсійні маршрути, пов'язані зокрема зі спадщиною скульптора та архітектора Іоанна Пінзеля. Екскурсія передбачає чотири «точки», пов'язані з його творчістю та життям, а також 13 аудіозаписів про твори Пінзеля, які можна завантажити через спеціальні мобільні додатки. Завдяки додаткам туристи зможуть не лише прослухати інформацію про автора, його твори та епоху, в якій він жив і творив, коментарі науковців, а й побачити тривимірні копії скульптур майстра, які прикрашають архітектурні об'єкти Львова. Наступний новий туристичний маршрут під назвою «Дім, який збудував Іван», що запропонував благодійний фонд «Музей Івана Левинського», пов'язаний з постаттю «генерального архітектора» м.Львова початку ХХ ст. Проєкт реалізується в рамках відзначення року Івана Левинського з представленням мапи з маршрутом англійською та польською мовами. Цей туристичний маршрут унікальний тим, що містить елементи квесту: туристи мають знайти певні будинки, архітектором яких був І.Левинський. Мета – показати гостям Львова ближній центр, вулички за п'ять хвилин пішої ходи від площі Ринок. Серед новостворених туристичних місць –

громадський простір пам'яті героїв Небесної сотні, що на вул.Кривоноса, звідки відкривається вид на центр міста.

Нагальною потребою у Львові є забезпечення повної переробки загального обсягу міських відходів, включаючи туристичні, у т.ч. від ресторанів та кав'ярень. Зазначимо, що добовий обсяг відходів у Львові становить 600 т. Недивно, що туристичний рекорд Львова (2,6 млн. туристів у 2017 р. - перше місце серед міст України) збігся з «сміттевою кризою» у цьому місті. Щоб вирішити цю проблему, Львів будує найсучасніший в Україні сміттєпереробний комплекс. Одночасно ще у 2018 р. місцева влада обмежила використання пластикових пакетів, а з 9 квітня 2019 р. у місті стартувала просвітницька компанія «Без поліетилену», згідно якої магазини Львова відмовились від пластикових пакетів, пропонуючи покупцям альтернативну упаковку. Ресторани та кав'ярні Львова також використовують екологічні підходи у своїй діяльності, зокрема у збиранні, повторному використанні та переробці відходів. За даними Державної служби статистики України, українці щороку викидають приблизно 7 млн т придатних до споживання продуктів, вартість яких 5,5 млрд грн. У світовому рейтингу за кількістю відходів Україна має 9 місце і за цим критерієм ми обігнали Німеччину та Францію, населення яких майже вдвічі більше. Коли одні викидають хороші продукти, інші не мають що їсти. Тому у Львові створили громадську організацію «Тарілка», яка годуватиме безхатченків невикористаними стравами і продуктами із супермаркетів, ресторанів та кафе. Цей соціальний проект підтримали готель «Леополіс», ресторани «Кумпель», «Бачевських», супермаркети мереж «Рукавичка» та «Близенько».

Про ще один проблемний аспект урботуризму в умовах овертуризму попереджали американські експерти, що допомагали у розробці «Туристичної концепції Львова»: як тільки туризм міста набуде динамічного та масового розвитку, серед гостей міста з'являться ті, кого цікавлять інтимні послуги [5]. Який зв'язок з логістикою? Менше буде реклами відповідних закладів (нічних клубів, джентльмен-клубів, шоу-барів, стріп-барів тощо) – зменшаться відповідні туристопотоки. На противагу інтим-туризму Львів уже декілька років активно розвиває конференц-туризм та блогер-туризм.

Нарешті, ще один важливий аспект овертуризму у Львові пов'язаний з проблемами безпеки туристів, особливо у сферах проживання та харчування, що потребує постійного та жорсткого контролю з боку міської влади. Отже, логістичний підхід, застосований, у «Концепції туристичної децентралізації» м.Львова та використанні архітектурної та нематеріальної культурної спадщини, слід поширити

на всі аспекти та складники туристичного господарства міста. Ці рекомендації стосуються не тільки Львова, але й інших міст - значних туристичних центрів України – Києва, Харкова, Дніпра, Одеси тощо.

Список використаних джерел та літератури

1. Смирнов І.Г. Концептуальні засади стратегії сталого розвитку урботуризму в умовах овертуризму. Економіка, облік, фінанси та право в умовах глобалізації: тенденції та перспективи. *Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції*. Полтава, 2019. С. 65-70.

2. Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. : UNWTO Library, 2018. URL: <https://www.unwto.org/doi.pdf>

3. Смирнов І.Г. Логістика туризму. Київ: Знання, 2009. 354 с.

4. Смирнов І.Г. , Любіцева О.О. Маркетинг сталого туризму. Київ, 2019. 256 с.

5. Иванова Е.В. 50 оттенков Львова. Новое время страны, 2018. № 19. С.38-41.

*Васильчук Володимир Миколайович,
доктор історичних наук, професор кафедри
Історії України і туризму,
Київський національний лінгвістичний університет*

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Україна з перших днів незалежності впевнено стала на шлях створення власної туристичної індустрії, проголосивши туризм пріоритетною галуззю розвитку національної економіки. Так, робота туристичного ринку України впливає на діяльність майже 40 економічних галузей країни та на 10-15 % жителів нашої держави. В багатьох країнах і регіонах туризм став основним джерелом прибутків.

Дослідженням питань історії та розвитку туризму займаються багато науковців, серед яких Д.І. Басюк, В.Г. Герасименко, Л.П. Дяченко, В.Ф. Кифяк, В.К. Кіптенко, М.П. Бондаренко, О.О. Любіцева, М.П. Мальська, В.С. Пазенок, В.К. Федорченко, Ф.Ф. Шандор, І.М. Школа та інші. У працях зазначених вчених розкрито різні аспекти функціонування вітчизняного туристичного ринку.

Слово «туризм» – франкомовного походження від «tour» – подорож (поїздка, поход) у вільний від роботи час, один з видів активного відпочинку [1, с. 39].

Розвиток туризму поділяється на декілька етапів залежно від зміни наступних факторів: мотивації по подорожжям; способу подорожжям і

розвитку транспортних засобів; кількості подорожуючих і охоплення туризмом різних верств населення.

За цими критеріями можна поділити на етапи розвитку:

1. зародження туризму;
2. становлення організованого туризму;
3. формування індустрії туризму;
4. масовий туризм та глобалізація туристичної індустрії.

Більшість іноземних і вітчизняних науковців досліджують формування взаємин між транспортом і туризмом. Так, англійський вчений Джон Уокер вважає, що історія розвитку туризму в цілому поділяється на дві частини: перша – до появи й використання масових видів транспорту; друга – після їхньої появи, що, у свою чергу, складається з окремих етапів відповідно до виникнення нових видів транспортних засобів, а саме: вік залізниць, вік автомобілів, вік реактивних літаків і вік круїзів на морських судах.

В історії розвитку туризму чітко простежуються етапи:

1. до 1890 р. – передісторія туризму (охоплює античний туризм, коли основними мотивами подорожей були: торгівля, освіта, паломництво, лікування, спортивні змагання; середньовічний туризм, коли до подорожей спонукали: релігійний туризм, освіта, дипломатичні відносини; туризм нового часу, коли основні тенденції відпочинку визначила промислова революція, що збільшила обсяг робочого часу і вперше поставила питання про необхідність рекреації робітників та службовців);
2. 1890-1917 рр. – елітарний туризм; зародження спеціалізованих підприємств з виробництва туристських послуг (1841 р., Т. Кук);
3. 1918 – 1939 р. – період становлення соціального туризму;
4. після 1945 р. по теперішній час – масовий туризм, формування туристської індустрії як міжгалузєвого комплексу з виробництва товарів і послуг для туризму;

Етапи розвитку туризму в Україні.

Перший етап (до 1890 р.). Перші подорожі – первісний туризм. Ключовими чинниками, які сприяли розвитку туристичної діяльності за часів до появи держави, стали суспільне розшарування населення, поява товарно-грошових відносин (розвиток первісної торгівлі), що сприяло соціально-економічному розвитку суспільства; задоволенню потреб людини в пізнанні навколишнього середовища. Утворення перших держав.

Другий етап (1890-1917 рр.). Великі морські експедиції; розвиток культури та мистецтв – створення видатних пам'яток скульптури, архітектури, відкриття нових земель і місць з унікальним кліматом,

цілющими мінеральними джерелами. Зародження науки та дослідження довкілля стало передумовою розвитку культурного, освітнього й оздоровчого видів туризму, адже відбувалися подорожі до цілющих джерел, місцевостей з унікальним кліматом з метою відпочинку, лікування, відновлення фізичних сил і душевної рівноваги; зародження транзитного туризму супроводжувалося будівництвом доріг і закладів гостинності. Часто на заваді цьому процесові ставали війни та інші суспільні катаклізми, однак до кін. XIX ст. українці встигли зробити чималий внесок в географічні дослідження земної кулі (В. Григорович-Барський, Ю. Лисянський – співучасник навколосвітньої подорожі І. Крузенштерна, В. Ржевуський, М. Пржевальський, М. Миклухо-Маклай та ін.). Склад мандрівників того часу був різноманітним, адже подорожі здійснювалися з культурними й освітніми цілями. Просвітницький період став часом виникнення перших туристських організацій на території Російської та Австро-Угорської імперій. Характеризувався окремими прикладами використання екскурсій, походів, подорожей, насамперед з метою освіти і збирання науково-географічної і краєзнавчої інформації про різні райони і рідний край. Тоді ж розпочинається активне рекреаційне освоєння Криму, Карпат. Туризм і екскурсії значною мірою сприяли виконанню соціальних програм. Тому не випадково найактивніше їх використовували демократичні прошарки населення й інтелігенція - з метою вивчення національно-культурного надбання українського народу, його історії, традицій (Я. Головацький, І. Вагилевич, О. Партицький, І. Нечуй-Левицький, І. Франко та ін.).

Формується туристська інфраструктура - ресторани, готелі, транспортна мережа, активізується туристський ринок, в якому виділяються два основних сегменти - елітарний туризм заможних прошарків і екскурсійний, рекреаційний туризм інтелігенції. З'являються численні туристські фірми, бюро, компанії, клуби, товариства. В Україні стають відомими такі рекреаційні центри як Моршин, Немирів, Поляна, Синяк, Трускавець. Відбулися зміни на виробництві: робочий час скоротився, що призвело до збільшення вільного часу. Це сприяло здійсненню подорожей та залученню до туристичної діяльності працюючих категорій населення. Найпопулярнішими центрами туризму в Україні стали Київ, Одеса, Крим, Кам'янець-Подільський, а також Яремче, Ворохта, Коростів, Гребенів, Славське.

Третій етап (1918-1939 рр.). Україна стала частиною СРСР. На західноукраїнських землях, що перебували тоді під владою Польщі, Чехословаччини та Румунії, туристсько-краєзнавчою діяльністю

займалися товариства «Плай» і «Чорногора». В період «українізації» туристський рух особливо активізується, проте з часом він повністю підпорядковується централізованій системі управління туризмом, що характеризувалася домінуванням ідеологічних функцій над господарськими. З виникненням АТ «Радянський турист» (1928), а згодом Товариства пролетарського туризму (1929) почалася монополізація туризму.

У повоєнний період швидкими темпами йшло відновлення зруйнованої туристської інфраструктури, вдосконалювалася система управління. Проте розвиток туризму відбувався здебільшого екстенсивно - за рахунок включення нових ресурсів і територій. В СРСР склалася система трьох монопольних туристських структур: ВАТ «Інтурист», ТЕУ ВЦРПС, БММТ «Супутник» ЦК ВЛКСМ, філії яких працювали й в Україні. Так формувалася найбільша і найдешевша в світі матеріальна база соціального і самодіяльного туризму. Одночасно до кінця цього періоду в туризмі загострилися суперечності, насамперед через неможливість задоволення рекреаційних потреб усього населення за умови збереження низьких цін на відпочинок. Це призвело до необхідності переходу до нової форми організації і планування туризму, заснованої на системі соціальних нормативів, що і стало суттю наступного етапу.

Четвертий етап (після 1945 р. й по теперішній час). Розвивається міжнародний туристський рух. Лідером серед туристських організацій СРСР стало ВАТ «Інтурист». В Україні велику роботу проводила Українська республіканська рада з туризму і екскурсій. Зусиллями БММТ «Супутник» набув величезного розмаху молодіжний туризм. Цей період відзначався швидкими темпами розвитку соціального туризму, й одночасно - ще швидшим відставанням якості обслуговування від стандартів індустрії туризму західних країн. Спроби стимулювати розвиток туризму адміністративними заходами тільки загострили наявні протиріччя.

Україна, маючи значний природний та культурний потенціал, володіє можливістю приєднатися до найбільш відвідуваних країн [2].

18 жовтня 2005 р. у Відні під час засідання генеральної асамблеї Європейської туристичної комісії Україну першою серед країн СНД було прийнято до складу цієї впливової організації, наша держава стала дев'ятою країною, яка не є членом Європейського Союзу [3].

На жаль, на сьогоднішній день туристична інфраструктура України є недостатньо розвиненою. Саме з цієї причини наша країна суттєво не впливає на процес глобалізації. Таким чином, необхідно кардинальний перегляд використання туристичних ресурсів України, та

сприяння на рівні зовнішньої і внутрішньої політики. Туризм став важливим економічним інструментом у розвитку держави Україна.

Список використаних джерел та літератури

1. Биржаков М.Б. Введение в туризм : учеб. [для студентов высших учебных заведений] – Москва – Санкт-Петербург: Издательский дом —Герда, 2006. – 510 с.

2. Інтернет видання «Сегодня.ua» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/opinion/alexandrliievcolumn/turizm-yak-kozirna-karta-ukranksko-ekonomki-706563.html>.

3. Козловський Є. Шляхи формування еліти в туристичній галузі (вітчизняний та іноземний досвід) // Формування й оновлення політико-управлінської еліти в сучасній Україні: Зб. наук. пр. / За заг. ред. М. І. Пірен. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – С. 169 – 188.

*Левицька Надія Миколаївна, доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін,
Коцюбанська Ольга Олександрівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін,
Національний університет харчових технологій*

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Нині Україна впевнено та активно інтегрується до світового культурного простору. Тому при розробці регіональних стратегій розвитку пріоритетними мають бути проблеми збереження та використання пам'яток культурної спадщини. Для цього потрібне повноцінне виявлення й вивчення культурної спадщини з метою виваженого використання і комплексного збереження її. наукові дані твердять, що в Україні налічується більше 140 тис. історико-культурних пам'яток. Захист культурної та духовної спадщини визнано одним з пріоритетів Стратегії національної безпеки України.

В Україні створено належну вітчизняну законодавчу та нормативно-правову базу, що регулює роль держави, органів центральної виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, органів місцевого самоврядування, землекористувачів, юридичних та фізичних осіб незалежно від форми власності, в якій перебувають об'єкти та пам'ятки культурної спадщини (зокрема, прийнято закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про Загальнодержавну програму збереження та використання об'єктів культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про Перелік пам'яток

культурної спадщини, що не підлягають приватизації», «Про основи містобудування», «Про планування територій» тощо). Нині питання вивчення та оцінювання культурної спадщини є надзвичайно актуальною, необхідною й важливою умовою планування розвитку регіону.

В умовах гуманізації суспільства культурна спадщина відіграє особливу роль серед багатьох факторів життя людства протягом усієї його історії. Саме культурно-історичні пам'ятки тримають культурну рівновагу світу, роблять його збалансованим. Тому кожна держава визначає відповідальність за збереження своєї ідентичності, культурно-історичної спадщини й передачу її наступним поколінням.

Історико-культурна територія це єдиний комплекс, що забезпечує збереженість найбільш значимих об'єктів і явищ людської історії й культури. Як правило, унікальні території становлять каркас регіональних систем спадщини[1, с. 31-32]. Виділяються такі основні типи історико-культурних територій: – історичні міські та сільські поселення й території; – монастирські, садибні, палацові комплекси; – етноекотичні райони проживання нечисленних народів; – місця бойових дій; – історичні виробничі території; – історичні шляхи й дороги; – археологічні території.

Регіональна українська культурна спадщина дуже різна та своєрідна. Її у більшості випадків неможливо порівнювати, тож має детально вивчатися. Тому розвиток методичних підходів до її вивчення й оцінювання має велике практичне значення.

На державному обліку в Україні перебуває понад 130 тис. пам'яток, з них: 57 206 – пам'ятки археології (418 з яких національного значення), 51 364 – пам'ятки історії (147), 5926 – пам'ятки монументального мистецтва (45), 16 293 – пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтні (3 541)[2, с. 240]. Функціонує 61 історико-культурний заповідник, 13 з яких мають статус національних. До Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включено: Софійський собор з архітектурним ансамблем, Києво-Печерську лавру в м. Києві, історичний центр м. Львова.

У кожному регіоні України на державному обліку перебувають чимало пам'яток історії та культури, в тому числі міжнародного та національного значення. Базовим ресурсом є національна історико-культурна та природна неповторність і самобутність, однак можливості його використання в кожному регіоні індивідуальні через розбіжності щодо складу, кількісних і якісних характеристик об'єктів. Кількість таких пам'яток у кожному регіоні дуже різниться. Ми розглянемо детальніше на прикладі рідної Черкаській області. Там загальна

кількість об'єктів культурної спадщини налічує 4763 одиниці. Пам'яток національного значення налічують 132, а місцевого – 4686. Серед них пам'ятки історії -1818, монументального мистецтва – 360, археології – 2403, архітектури – 203[3, с. 98].

Більшість найвідоміших об'єктів культурної спадщини Черкащини знаходяться у складі державних та національних заповідників області. На території Черкаського краю розташовано 8 історико-культурних заповідників: 5 державних і 3 національних. Саме вони займаються охороною та дослідженням видатних об'єктів культурної спадщини Черкаського краю. Але, на думку багатьох дослідників та фахівців в галузі туризму, розвиток цих пам'яток як туристичних об'єктів є таким, що не відповідає туристичним потребам сьогодення, а головна увага заповідників направлена на охорону та збереження об'єктів культурної спадщини, а не їхню популяризацію та використання в галузі туризму.

Культурна спадщина є матеріальною та духовною основою розвитку багатьох видів туризму й насамперед культурного. Розвиток туризму виконує важливу роль у вирішенні регіональних соціально-економічних проблем: створюються нові робочі місця, підтримується високий рівень життя населення, створюються передумови для підвищення інвестиційної привабливості регіонів.

Культурний туризм – самостійний вид туризму, основою якого є історико-культурний потенціал країни, що включає все соціокультурне середовище із традиціями й звичаями, особливостями побутової й господарської діяльності [4, с. 48]; – культурний туризм – форма пізнання культурної спадщини; – культурний туризм спрямований на освоєння культурної, дослідження життєвого досвіду інших людей, їхніх звичаїв, інтелектуальних і творчих досягнень; культурний туризм відповідає об'єктивним тенденціям гуманізації, перетворення культури на ресурс розвитку цілих регіонів. Список визначних пам'яток, які можуть привернути увагу культурних туристів, наданий ЕСТАРС (1998): 1) місця археологічних розкопок і музеї; 2) архітектура (руїни, знамениті будинки, історичні міста); 3) мистецтво, скульптура, ремесла, галереї, фестивалі, події; 4) музика й танці (класична, народна, сучасна); 5) драма (театри, кіно, драматурги); 6) вивчення мови й літератури, події; 7) релігійні свята, паломництво; 8) культури й субкультури (народні або давніші).

У «Державній стратегії регіонального розвитку» розвиток туристично-рекреаційного комплексу передбачено лише у кількох регіонах: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Херсонська області, АР Крим та м. Севастополь. У

стратегії культурний туризм, нажаль, не розглядається як окремий вагомий фактор регіонального розвитку, формування загальнодержавних цінностей. Є лише «історичне краєзнавство, спрямоване на відродження духовності, історичної пам'яті, формування у громадян і передусім у молоді любові до рідного краю, національного патріотизму, поваги до людини, відповідальності за збереження історико-культурного надбання».

У нашій країні є проекти культурного туризму і місць історичної, культурної пам'яті, якими цікавиться держава та розглядає їх як потужний засіб пропаганди, утвердження національної ідентичності. До таких проектів відноситься Національний історико-культурний заповідник «Гетьманська столиця», Культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький Арсенал», Національний заповідник «Хортиця», Державна національно-культурна програма «Золота підкова Черкащини».

Велика сукупність культурної спадщини черкаського краю говорить про необхідність та найбільш сприятливі умови для розвитку культурного туризму. Ми виділили загальні проблеми історико-культурних заповідників Черкащини, які гальмують розвиток туризму: відсутність єдиної концепції бренду Черкаської області на туристичному ринку України та світу, яка б відображала самобутність, унікальність та цілісну картину краю; відсутність належної готельної інфраструктури, що робить заповідники лише екскурсійними, але не туристичними об'єктами; поганий стан доріг; відсутність належної уваги заповідників до своїх пам'яток культурної спадщини, як до туристичних об'єктів; відсутність реклами цих заповідників; малодосліджена і популяризована дерев'яна архітектура; згорання державної програми «Золота підкова Черкащини» та невиконання завдань по відродженню історичних та культурних центрів Черкаської області (нині діюча обласна «Програма розвитку туризму в Черкаській області на 2012-2020 роки» має звужену стратегію); недостатнє фінансування заповідників з державної казни, що здійснюється по залишковому принципу тощо.

Кожен із заповідників має свої проблеми. Наприклад Національний історико - культурний заповідник «Чигирин» за період реалізації програми «Золота підкова Черкащини» зазнав великих позитивних змін та розбудови. Не дивлячись на це, досі резиденція Б. Хмельницького, що планувалась як музей, закрита для відвідувачів[5, с. 154].

Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник фактично має статус національного, але фінансується з

обласного бюджету. Капітального ремонту та реставрації потребує палац Лопухіних - основний об'єкт заповідника, грандіозна пам'ятка архітектури та один із найкращих барокових палаців XVIII ст. в Україні. Окрім першого поверху, де розташована експозиція Корсунь-Шевченківської операції, палац пустує, відсутній інтер'єр.

Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура» набув розвитку завдяки програмі «Золота підкова Черкащини», але розвивався він більше завдяки власним силам, ніж завдяки фінансуванню програми державою. Директор заповідника Чабанюк організував акцію «Трипільська толока», у якій могли брати участь усі бажаючі, а саме: у побудові трипільських жител за трипільськими технологіями[6, с. 160]. «Трипільська толока» проводиться вже багато років у червні-липні. Завдяки акції збудовано три будинки. У двох будинках біля приміщення археологічних фондів збираються розмістити експозицію музею трипільської цивілізації; третій будинок та інші, які будуть збудовані під час наступних заходів «толоки», планують перетворити у готелі для туристів, де вони зможуть поринути в умови, життя трипільців. На нашу думку, реалізація плану «толока» буде сприяти розвитку туризму, а значить і регіону. Згортання програми «Золота підкова Черкащини», відсутність готельної інфраструктури, яка б могла забезпечити розміщення туристів, недостатнє фінансування - усе це гальмує перехід археологічної спадщини Трипільської культури до розряд туристичного об'єкту. Нині ми неможемо віднести цей заповідник до повноцінних туристичних об'єктів. Культурна спадщина історико-культурних заповідників Черкащини нині не в повній мірі залучена в туристичну діяльність. Серед головних проблем в цьому контексті є відсутність належного фінансування, згортання окремих програм, недостатній рівень розвитку подієвого туризму[6, с. 161-162].

Отже, аналіз сучасного стану та основних проблем збереження і використання культурної спадщини України показав, що країна та її регіони володіють величезним історико-культурним потенціалом, деякі складові якого мають загальносвітове значення. Тому одним з актуальних завдань держави має бути виважена, консолідована політика щодо використання національної культурної спадщини та підвищення ролі культурного туризму у формуванні спільних цінностей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Мазуров Ю.Л. Унікальные территории: концептуальный подход к выявлению, охране и использованию / Ю.Л. Мазуров // Унікальные территории в культурном и природном наследии регионов. – М.: Ин-т наследия, 1994. – С. 31–40.

2. Уникальные территории в культурном и природном наследии регионов: Сб. науч. тр. / Под ред. Ю.Л. Мазурова. – М. : Ин-т наследия, 1994. – 215 с.

3. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л.Г. – К.: Інститут географії НАН України, 2012. – 208 с.

4. Квартальнов В.А. Туризм: Учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 315 с.

5. Мартинова Г.П. Памятки Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» у державній програмі «Золота підкова Черкащини» / Г.П. Мартинова // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. - С. 154-158.

6. Спіріна Т.М. Канів – ланка «Золота підкова Черкащини» / Т.М. Спіріна // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. – 159-162.

*Пилипенко Олександр Євгенович, доктор історичних наук,
професор, професор кафедри гуманітарних дисциплін
Національного університету харчових технологій*

СУЧАСНА ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

В останні роки спостерігається зростання туристичних потоків до України з різних країн світу. Зростає й значення України як транзитної держави і це позначається на кількості нетривалх візитів, чисельність яких протягом останніх років стабільно росте, перевищуючи 50% всіх відвідувань. Особливо зріс транзитний потік через Україну з країн СНД (Туркменістану, Таджикистану, Російської Федерації, Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстану).

Туристична політика України на ринку міжнародного туризму базується на активній маркетинговій стратегії, спрямованій на стимулювання іноземного туризму шляхом створення позитивного туристичного іміджу країни та її регіонів. З цією метою вводиться спрощення візових формальностей, розбудовується індустрія туризму та підвищується відповідно до європейських стандартів якість обслуговування.

Розвиток внутрішнього туризму визначено Державної цільовою Програмою розвитку туризму та курортів на період до 2022 року як пріоритетний напрям туристичної діяльності і за останні три роки намітилась тенденція до зростання внутрішнього туризму та

екскурсійної діяльності [1]. Туризм, згідно Закону України «Про туризм» і заяв Президента України В.О. Зеленського визнаний одним з пріоритетних напрямків розвитку господарства країни, що потребує проведення стимулюючої державної туристичної політики, спрямованої на розбудову індустрії туризму відповідно до європейських стандартів. На даному етапі індустрія туризму знаходиться в стадії реформування, що значно ускладнює проведення послідовної туристичної політики і не стимулює розвиток інвестиційних процесів [2].

Державну туристичну політику на ринках міжнародного та внутрішнього туризму впроваджує Державна туристична адміністрація України шляхом координації інтересів державних і місцевих органів влади, некомерційних організацій та комерційних суб'єктів ринку. Розбудовується система підготовки кадрів для туризму і координуються зусилля в цьому напрям. В ареальних елементах територіальної структури з визначеною туристсько-рекреаційною спеціалізацією формуються поліцентричні місцеві ринки. Сфера гостинності індустрії туризму країни характеризується процесами перебудови на ринкових засадах, які позначились зміною форм власності, скороченням виробничих потужностей та чисельності зайнятих. Реструктуризація готельного та санаторно-курортного господарства проявляється у зростаючій сегментованості відповідних ринків. У готельному господарстві це призвело до перерозподілу підприємств розміщення різного типу і позначилось процесами територіальної концентрації готельного господарства в туристичних центрах, вузлах та курортних зонах. Найпопулярнішими туристичними центрами країни залишаються Київ, Одеса, Львів. Найбільших успіхів у реформуванні досягли Одеська, Київська, Волинська, Закарпатська області. В цілому транснаціоналізація ще не торкнулася національного туристичного ринку.

Туристична політика є системою, в межах якої сполучаються інтереси комерційних підприємств, некомерційних установ та держави, спрямовані на задоволення потреб населення в послугах туризму, на реалізацію економічних, політичних, соціокультурних та екологічних, просвітницьких та інших функцій туризму. Урізноманітнення і розвиток пропозиції України можливі на напрямках культурно-пізнавального і екскурсійного, екологічного, спортивного, а також сільського туризму. Потребує маркетингових зусиль ринок курортно-лікувального туризму, підтримки та відновлення - ринок круїзного та спортивного туризму, розбудови - ринок гірськолижного туризму. Відносно сегментів споживчого ринку, то основні маркетингові зусилля повинні бути спрямовані на розвиток дитячого відпочинку та оздоровлення,

сімейного відпочинку, відновлення та розбудову автотуризму (особливо це актуально стосовно статусу транзитної держави та створення трансєвропейських транспортних коридорів), релігійного туризму. Пріоритетним напрямом розвитку є внутрішній туризм. Його активізація передбачає диверсифікацію видових субринків та ускладнення територіальної структури внутрішнього ринку за рахунок формування місцевих територіальних ринків на основі інтенсифікації ресурсної бази туризму і розбудови туристичної інфраструктури. Основним регулятором повинно стати проведення регіональної туристичної політики стимулювання малого та середнього підприємництва у внутрішньому туризмі та організації екскурсійної діяльності [3, с. 278].

Розбудова індустрії туризму та формування національного ринку туристичних послуг позначиться на територіальній організації туристичного ринку країни процесами структуризації геопростору і диверсифікації місцевих ринків і сприятиме подальшій поляризації територіальної структури, ієрархізації територіальних ринків, що закріпиться процесами територіальної концентрації і спеціалізації..

Прогнозування й планування туристичної діяльності можна вести в трьох напрямках: дослідження попиту як відображення суспільної потреби в змістовному проведенні дозвілля, яке включає вивчення ринків відповідно до видів, форм, класів обслуговування та інших вимог до турпродукту різних сегментів споживчого ринку, виділених за геодемографічними, соціопсихологічними, економічними ознаками; дослідження пропозиції як відображення реальних умов країни з розвитку індустрії туризму, яке включає аналіз ефективності використання наявних, виявлення та залучення нових туристичних ресурсів; оцінку ефективності існуючої пропозиції турпродукту, його повноти та якості відповідно до існуючого попиту та його ймовірних змін; оптимізація співвідношення попиту та пропозиції на ринку туристичних послуг як наслідок моніторингу за станом ринку та проведення туристичної політики, націленої на зменшення сезонних та територіальних диспропорцій між попитом та пропозицією, удосконалення збутової системи та рекламно-інформаційної діяльності як чинників стимулювання попиту/пропозиції.

Україна відкрита і для міжнародного туристичного співробітництва, яке повною мірою віддзеркалює загальноєвропейські інтеграційні політичні та соціально-економічні процеси, враховує основні загальнонаціональні пріоритети. Виходячи з національних інтересів, міжнародна туристична політика України багатовекторна, реалізується на засадах економічної доцільності та взаємовигідної

співпраці з конкретною країною або регіоном, враховує особливості певного туристичного ринку.

Цілеспрямована та системна діяльність щодо розвитку міжнародних туристичних зв'язків. Першочерговим напрямком діяльності у цій сфері є розбудова договірно-правової бази зовнішніх зносин, укладання міжнародних угод міжурядового та міжвідомчого характеру про співробітництво в галузі туризму. Перевага і далі надаватиметься встановленню договірних відносин з країнами, що є перспективними для України туристичними ринками, вивченню та впровадженню практики створення нормативно-правової бази туризму, організаційних засад функціонування високорентабельної туристичної індустрії, прогресивного досвіду державного регулювання та стимулювання галузі. Створення та діяльність спільних міжурядових комісій з питань економічного та науково-технічного співробітництва є дієвим фактором реалізації міжнародних договорів у сфері туризму [4, с. 41].

Активно розвивається співпраця у складі численних спільних міжурядових комісій з питань економічного та науково-технічного співробітництва, особливо з країнами, з якими створено правову базу співробітництва, метою є формування в їх межах робочих груп по туризму. Реалізуючи положення укладених міжнародних угод про співробітництво в галузі туризму, створюються міжвідомчі робочі групи по туризму, регулярно проводяться їх засідання з метою аналізу та вирішення поточних проблем двостороннього співробітництва, визначення шляхів активізації туристичних обмінів.

Таким чином, туристична політика є практикою впровадження науково обґрунтованої концепції розвитку туризму в країні, що має за мету таку розбудову індустрії туризму, яка б за своїми кількісними та якісними параметрами дозволяла задовольняти потреби внутрішнього ринку і виступати з власним конкурентоспроможним турпродуктом на міжнародному туристичному ринку. Функціонування сфери туризму в сучасних умовах господарювання характеризується певною активізацією, однак існує цілий ряд вагомих стримуючих факторів. Найбільше значення серед них має недосконалість нормативно-правової бази, суперечливість і неузгодженість окремих її положень, відсутність дієвої державної програми регулювання туризму, як перспективного напряму розвитку сфери, чітко розроблених методик і механізмів її реалізації.

На сьогодні регулювання туристичної діяльності відбувається відповідно до положень достатньо значної кількості законодавчих актів та документів. Це закони України «Про туризм», «Про курорти», Укази

Президента, Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України. Однак, більшість діючих програм розвитку туризму носять декларативний характер, що означає більшість науковців містять загальну інформацію про стан галузі, основні проблеми, наявний ресурсний потенціал, що може бути використаний з метою їх вирішення, сукупність запланованих заходів. Однак, негативним фактом є відсутність визначення джерел отримання ресурсів для здійснення запланованих заходів, критеріїв для перевірки стану їх виконання, а також відповідальних осіб. Крім того, як свідчать проведені дослідження, в діючих нормативно-правових актах не визначені питання щодо налагодження взаємодії між державними органами влади і підприємницькими структурами, їх роль і значення в процесах розвитку сфери туризму.

В результаті здійснення певних змін в структурі державної влади в Україні з 2011 р. основним профільним органом, що регулює сферу туризму в Україні, є - Міністерство інфраструктури України. Відповідно центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів, є Державне агентство України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт України). Серед напрямків його діяльності найбільш пріоритетними є наступні: [5, с. 84].

- підтримка нової моделі науково-технологічних перетворень українського туризму, що орієнтовані на інноваційний розвиток та забезпечення сталих переваг українського туристичного продукту на світовому ринку;

- забезпечення розвитку в'їзного та внутрішнього туризму, курортів;

- децентралізація, підтримка місцевих ініціатив в розвитку туризму;

- державне стимулювання створення кластерних регіональних утворень, що беруть активну участь у міжнародному туризмі і співробітництві;

- поширення рекламної інформації про Україну;

- створення загальнодержавної інформаційної мережі у туристичній і курортній сферах;

- підтримка різних форм міжнародного міжнародного туристичного обміну.

Концептуально державне регулювання сфери туризму в Україні здійснюється в трьох основних напрямках: законодавчому, адміністративному та економічному, кожний з яких передбачає виконання низки завдань певними органами державної влади.

Законодавчі напрямки регулювання сфери туризму полягають у розробці і прийнятті ефективної, діючої нормативно-правової бази, що містить норми щодо організації діяльності туристичних підприємств, механізмів їх об'єднання шляхом налагодження партнерських відносин. Мають бути вдосконалені існуючі процедури ліцензування, сертифікації і стандартизації туристичних послуг, оскільки вони є недостатньо прозорими і об'єктивними, характеризуються наявністю певних обмежень і умовностей, не відповідають міжнародним нормам. Доцільним є визначення на державному рівні необхідності здійснення ліцензування суб'єктів туристичного ринку відповідно до виду туризму. З метою активізації туристичної діяльності в межах країни необхідно передбачити норму щодо видачі суб'єктам ліцензій на право надання послуг виїзного туризму лише за умов досягнення певного обсягу реалізації послуг в напрямках внутрішнього і в'їзного туризму. Основними напрямками державного регулювання туризму є:

1. У сфері законодавства:

- затвердження стратегічних програм розвитку туризму;
- створення вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку;
- вдосконалення норм сертифікації та стандартизації послуг, системи ліцензування;
- оптимізація процедур ведення реєстру територій сфери туризму;
- налагодження відносин партнерства і співробітництва з іноземними державами;
- вдосконалення земельного законодавства (відвід земельних ділянок для будівництва об'єктів туристичної інфраструктури, нормативи в орендних відносинах);
- проведення тендерів на використання в цілях туризму заповідних територій;
- регулювання процедур візового оформлення і отримання закордонних паспортів.

2. У сфері державного управління:

- розподіл повноважень серед спеціалізованих органів управління туризмом;
- організація державної аудиторської перевірки туристичних суб'єктів;
- розробка дієвих програм по залученню іноземних інвестицій;
- створення баз даних основних діячів вітчизняного туристичного ринку;
- проведення сучасних статистичних досліджень і аналіз основних показників;

- підвищення ефективності професійної підготовки спеціалістів у сфері туризму;
- активізація та фінансування рекламно-інформаційної політики регіонів;
- розробка нових туристичних маршрутів за умов взаємодії з закладами культури.

3. В економічній сфері:

- забезпечення умов кредитування, субсидування суб'єктів туризму;
- пільгове оподаткування суб'єктів внутрішнього і в'їзного туризму;
- фінансування наукових досліджень щодо розробки технологій ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу країни [6, с. 158].

Важливе значення в законодавчому напрямі має створення вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку в тих регіонах України, що мають значний туристичний потенціал, використання якого є обмеженим через неперспективність і неприбутковість їх для суб'єктів господарювання. Перш за все, це стосується периферійних територій, де розташовані пам'ятки історії та архітектури, музеї та виставкові зали, збережені автентичні традиції, культура і побут слов'янського народу. Тобто, в більшій мірі переважає не рекреаційний, а історичний і культурний потенціал, що сприяє розвитку найбільш перспективних напрямів туризму. Функціонування вільних економічних зон і територій пріоритетного розвитку створить умови для активізації інвестиційної діяльності, розвитку туристичної інфраструктури, підвищення рівня якості пропонованих послуг, обсягів обслугованих туристів і відповідно прибутків основних учасників туристичного ринку, розвитку сфери туризму в цілому.

Також на законодавчому рівні мають бути визначені пріоритетні види туризму з урахуванням існуючих національних ресурсів та традицій, на підтримку і розвиток яких мають бути спрямовані додаткові зусилля, в тому числі фінансові.

В цілому можна сформулювати наступні напрямки розвитку туризму:

- лікувальний туризм (санаторно-курортне бальнео- та грязелікування);
- етнографічний туризм, що визначається різноманіттям етнічної структури населення;
- активні види туризму, що орієнтовані перш за все на молодіжну аудиторію;

- пізнавально-культурний туризм (в Україні більше 150 тис. об'єктів культурної спадщини);

- екологічний туризм (38 національних парків, 53 регіональні ландшафтні парки, 3203 пам'ятки природи), сільський (зелений) та екологічний туризм.

Адміністративні заходи передбачають створення дієвого управлінського апарату, що формується з системи органів різних рівнів, між якими чітко розподіляються обов'язки, повноваження і відповідальність. Важливо оптимізувати діяльність органів влади по всій вертикалі, привести їх структуру у відповідність до вимог конкурентоспроможної економіки. Необхідно також забезпечити умови для здійснення діалогу між державними органами влади різних рівнів, громадськими організаціями, як представниками місцевого населення, недержавними органами, суб'єктами господарювання з приводу розробки заходів, спрямованих на розвиток сфери туризму. Дані учасники сфери туризму, взаємодіючи один з одним, повинні здійснювати координацію і контроль реалізації стратегій і програм розвитку туризму в межах окремих регіонів і держави в цілому. Основною проблемою, що стримує процеси розвитку сфери туризму України, є недостатній рівень її фінансування і підтримки з боку держави. Саме тому мають бути розроблені прозорі механізми створення спеціалізованих цільових фондів, що можуть бути використані з метою фінансування сфери туризму за рахунок субсидування і дотування окремих суб'єктів. Їх формування має відбуватися за рахунок створення сприятливих умов для залучення коштів господарюючих суб'єктів туристичної сфери, а також інвестицій, як в межах країни, так і з-за кордону.

В цілому протягом останніх років (2014-2019 рр.) політика держави в напрямку фінансування туризму не є стабільною. Цьому є ряд причин. По-перше, військово-політичний конфлікт на Донбасі. По-друге, нестабільна політична ситуація в країні, що відштовхує потенційних інвесторів.

Основною передумовою розвитку сфери туризму є підтримка державою внутрішнього і в'їзного туризму, як основних напрямів залучення коштів до державного бюджету, в тому числі валютних. Однак, активізація даних видів туризму є можливою лише за рахунок здійснення активної інформаційної підтримки України, окремих її туристичних регіонів і дестинацій, популяризації їх на національному і світовому ринках. Особливої актуальності набуває необхідність розробки централізованої державної рекламної програми, спрямованої на проведення і прийняття активної участі у роботах регулярних

міжнародних і національних виставок і конференцій, розміщення інформаційних стендів, активізацію видавничої і поліграфічної діяльності.

Економічні заходи державного регулювання сфери туризму пов'язані, перш за все, з переглядом норм оподаткування діяльності суб'єктів туристичного ринку. В даному аспекті, необхідно переглянути ставки оподаткування діяльності туристичних суб'єктів, створити умови для стимулювання активності бізнесу, зростання обсягів доходів, проводити заходи по детінезації даного сектору економіки і перешкоджанню вивозу капіталу за кордон.

Повинна здійснюватися також активна підтримка і створення спеціальних умов функціонування для учасників ринку, що займаються розробкою сучасних технологій використання національного туристично-рекреаційного потенціалу з метою пропозиції туристам нових видів послуг. Це стосується розвідки і забезпечення доступу до термальних вод, лікувальних грязей, джерел мінеральних вод, що забезпечить розширення асортименту туристичних послуг, диверсифікації туристичної діяльності [8, с. 110]. Реалізація запропонованих напрямів державного регулювання забезпечить створення сприятливих умов для ефективного розвитку сфери туризму в цілому. З метою забезпечення виконання концептуальних напрямків необхідно систематично здійснювати контроль і аналіз досягнутих результатів, виявляти відхилення від планів. В якості базових критеріїв оцінки ефективності їх реалізації можна визначити наступні:

- обсяги надходжень грошових коштів до місцевого і державного бюджетів за рахунок збільшення розмірів податкових платежів суб'єктів господарювання, а також доходів від реалізації туристичних послуг і продуктів в напрямках внутрішнього туризму;

- стан діяльності основних учасників сфери туризму, рівень їх прибутковості.

Ефективність діяльності кожного окремого суб'єкту свідчить про ефективність сфери загалом. Досить важливим є аналіз всіх зазначених критеріїв у динаміці з метою попередження збоїв у функціонуванні сфери, виявлення напрямів для здійснення державної підтримки та побудови прогнозів на майбутнє.

В результаті проведеного дослідження стану державного регулювання сфери туризму в Україні, можна стверджувати про існування нагальної необхідності чіткої конкретизації на загальнодержавному рівні базових стратегічних, тактичних та оперативних напрямків розвитку сфери туризму з одночасним

визначенням способів та критеріїв їх досягнення, відповідальних осіб, строків реалізації.

Список використаних джерел та літератури

1. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року - URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-p>.

2. Закон України про внесення змін до Закону України «Про туризм» // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - №13. - Ст.180.

3, Чкан А.С. Державне регулювання сфери туризму в Україні / А. С. Чкан // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. - 2012. - №2(18), - Том 3. - С. 276-290.

4. Донченко Л. М. Проблеми та перспективи державної підтримки розвитку туризму / Л. М. Донченко, Н. П. Гостєва // Держава та регіони. Сер. “Державне управління”.-2010.-№1.-С.37-42.

5. Захарова С.Г. Шляхи удосконалення державного регулювання туристичної сфери / С.Г. Захарова // Держава та регіони. Сер. “Державне управління”. - 2008. -№3.-С.81-87.

6. Парфіненко А. Ю. Сучасний стан та стратегічні пріоритети розвитку туристичної політики в Україні / А. Ю. Парфіненко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. – 2013. - № 1086. - С. 156-163.

7. Антонюк Н., Ванько Ю. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008. – Вип. 21. – С. 7-12.

8. Іляшенко А.Х. Інструменти здійснення регуляторної політики в галузі туризму / А.Х. Іляшенко // Держава та регіони. Сер. “Економіка та підприємництво”. - 2010. - №1. - С.110-113.

*Сардак Сергій Едуардович, доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки та менеджменту туристичного бізнесу*

*Кравчук В.А., студент
Дніпровський гуманітарний університет*

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Стан розвитку туристичного ринку України істотно впливає на більшість секторів національної економіки, перш за все, таких як торгівля, будівництво, транспорт. В Україні туризм є національним пріоритетом, в силу його значного впливу на зайнятість населення, наповнення державного бюджету та розвитку регіонів. Туристичний

ринок стрімко змінюється, реагуючи на зміни попиту споживачів та глобальної проблематики.

Україна зараз має достатній потенціал розвитку туризму, за рахунок якого відбувається виробництво турпродукту на внутрішньому та міжнародних ринках. Конкуренція на сучасному світовому туристичному ринку доволі велика, але враховуючи наявність в Україні достатньо розвинутих туристичних операторів, таких як Join Up, Anex Tour, TEZ Tour, Coral Travel, Tui Ukraine, Pegas Touristik можна сподіватися на поступове зростання ваги національного сегменту, який усе більше буде задовольняти попит та потреби міжнародних туристів.

Важливими чинниками, які й надалі впливатимуть на розвиток ринку туризму, є демографічні зміни, матеріальний і соціальний стан населення, рівень освіти, тривалість відпусток, професійна зайнятість. На розвиток туристичного ринку України безпосередній вплив здійснюють численні глобальні фактори, зокрема: проблеми, загрози, виклики, тенденції, ризики, суб'єкти [2].

За даними Державної служби статистики України було проаналізовано кількість туристів обслуговуваних туристичними операторами та агентами протягом останніх років (табл. 1).

Таблиця 1

Туристичний потік обслуговуваний туристичними підприємствами в Україні [1]

Рік	Кількість туристів обслуговуваних туристичними підприємствами (осіб)	У тому числі		
		в'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2008	3041655	372752	1282023	1386880
2009	2290097	282287	913640	1094170
2010	2280757	335835	1295623	649299
2011	2199977	234271	1250068	715638
2012	3000696	270064	1956662	773970
2013	3454316	232311	2519390	702615
2014	2425089	17070	2085273	322746
2015	2019576	15159	1647390	357027
2016	2549606	35071	2060974	453561
2017	2806426	39605	2289854	476967

2018	4557447	75945	4024703	456799
------	---------	-------	---------	--------

Аналізуючи вищенаведені дані, можна зазначити, що Україна має тенденцію зростання кількості обслуговуваних туристів туристичними підприємствами.

Проблематика туристичного ринку все ж таки існує і на сьогоднішній день її прояв відбивається у недостатньому рівні збереження об'єктів туристичної спадщини, скорочення державної підтримки та фінансування, відтоці робочої сили за кордон. Відповідно, без активної державної підтримки, раціонального збереження туристичної спадщини та інвестицій, розвиток туризму в Україні може уповільнитися.

Список використаних джерел та літератури

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану.
2. Sardak S. Global factors which influence the directions of social development / S. Sardak, M. Korneyev, A. Simakhova, O. Bilskaya // Problems and Perspectives in Management. – 2017. – № 15(3). – P. 323 – 333.

Антонишин Андрій Павлович,

кандидат історичних наук, доцент кафедри туризму

Національного університету фізичного виховання та спорту України

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ВІННИЧНИН В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Розвиток туризму та всіх його складових є досить динамічним процесом і це підтверджує міжнародна статистика останніх десятиліть [1]. Становлення туристичної галузі України, нажалі і надалі знаходиться, в законодавчому плані, на етапі становлення. Нажалі державний механізм «пострадянської» країни і надалі гальмує поступовий розвиток галузі, хоча незважаючи на різні перепони, незалежні фахівці відзначають значний прогрес розвитку, особливо в деяких видах туризму.

Звичайно, що вітчизняний туризм виступає невід'ємною складовою світового туристичного процесу. Природа нагородила Україну багатими і різноманітними екосистемами. Великі туристичні та екскурсійні можливості нашої країни обумовлені багатьма чинниками: унікальна історична спадщина, чудові краєвиди та багатство української

землі, зручні шляхи сполучення, привітні люди. Туристична галузь сприяє пізнанню і збереженню історичної та культурної спадщини українського народу, патріотичному вихованню, надає можливість ознайомити із нею усі без виключення верстви населення країни та іноземних мандрівників.

Свій внесок у дослідження цієї проблеми зробили такі науковці, як О. Ключковський, Л. Кирилюк, Н. Турло, І. Власенко, М. Дзюма, М. Костриця, М. Русинський, Ю. Зінько та інші. Незважаючи на це, ряд аспектів цієї проблеми у нових умовах залишаються недостатньо вивченими і потребують більш глибоких досліджень.

Метою дослідження є аналіз туристичного потенціалу Вінницької області та оцінка бізнес середовища регіону стосовно розвитку об'єктів туристичної індустрії, пропозиції розбудови ринку туризму на Вінниччині.

Реалізацію державної політики в сфері туризму здійснює Вінницька обласна державна адміністрація. Розвиток Вінницького регіону регулюється Стратегією збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2020 р. Саме цей документ визначає стратегічні напрямки та шляхи розвитку регіону на основі аналізу існуючого стану, конкурентного потенціалу та пріоритетів розвитку регіону. З метою проведення аналізу розвитку інфраструктури регіону було досліджено, в першу чергу, статистичні дані, що стосувалися вказаних напрямків. Для здійснення аналізу використовувались також звіти по окремим напрямкам діяльності (освіта, медицина тощо), дані відповідних управлінь, інформація, розміщена на Інвестиційному порталі Вінниччини тощо [2].

Для залучення туристів та екскурсантів до регіону, з метою популяризації рідного краю, розвитку туризму:

- за ініціативи Вінницької обласної ради, у області було проведено конкурс «Сім чудес Вінниччини», за підсумками якого визначено об'єкти, що увійшли до номінації «Перлини Поділля» [3].

Найпопулярнішою метою подорожей для усіх категорій туристів залишається дозвілля та відпочинок.

За ступенем доступності для рекреаційного використання природно-заповідні об'єкти області поділяються на: загальнодоступні, що мають статус охоронних об'єктів; відкриті для організованого туризму – всі парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва і більша частина пам'яток природи; відкриті для суворо регламентованого і організованого туризму – частина пам'яток природи і більшість заказників; закриті для туризму – частина пам'яток природи, як

правило, зоологічних. У компонентній структурі природно-ресурсного потенціалу Вінниччини природні рекреаційні ресурси складають 5,1%.

У Концепції соціально-економічного розвитку Вінницької області туризм розглядається як один з пріоритетних напрямів розвитку економіки області. Цей стратегічний пріоритет сформульований таким чином: «розвиток туризму як галузі, що здійснює вплив на розвиток багатьох секторів економіки області, збереження і використання її культурно-історичного і природного потенціалу та включає:

- розвиток м. Хмільника, як місто-курорт (розвиток рекреаційних ресурсів радонових вод через формування Хмільника, як місто-курорт);
- розвиток курортно-лікувального бізнесу на базі лікувальних вод Придністров'я (Садковецький, Броницький);
- розвиток екологічного та сільського туризму;
- розвиток туристичних маршрутів по історичних місцях Вінниччини;
- розширення інфраструктури для організації туристичних маршрутів;
- створення нових підприємств індустрії розваг;
- формування рекреаційної мережі для задоволення потреби в новій рекреації;
- розбудова культурно-мистецького простору та збереження культурної спадщини;
- здійснення комплексу заходів щодо збереження пам'яток історико-архітектурної спадщини: збереження, поповнення та дослідження музейних колекцій, проведення охоронних археологічних досліджень у зонах видобутку корисних копалин, природних та техногенних катастроф, заохочення комерційного використання пам'яток історико-архітектурної спадщини.

Реалізація вищеназваного стратегічного пріоритету розвитку регіону здійснюється через планування і реалізацію конкретних заходів, розроблених в рамках ряду регіональних стратегічних документів. Ці документи регіонального рівня доповнюються плановими документами муніципального і локального рівня. Документами, які, в своїй більшості, розроблені і реалізуються на рівні районів і окремих поселень Вінницької області, що мають найбільше значення з погляду розвитку туризму, слід назвати наступні:

- районні стратегічні плани і середньострокові програми соціально-економічного розвитку (у стратегічні планові документи більшості територій області включені комплекси заходів щодо розвитку туризму);
- районні цільові програми і стратегії розвитку;

- плани і програми розвитку туристично-рекреаційної і природоохоронної діяльності територій, що особливо охороняються;
- генеральні плани і схеми територіального планування розвитку міст і районів області [4].

Делегація Вінниччини взяла також участь у 25 Міжнародній виставці «UITT: Україна – подорожі та туризм». Де стенд регіону представляли Департамент міжнародного співробітництва та регіонального розвитку обласної державної адміністрації, департамент маркетингу міста та туризму Вінницької міської ради, а також місцеві представники туристичного бізнесу. Експозиція вінницького стенду поєднала цікаві сторінки з історії регіону та міста, сучасний розвиток, непересічних особистостей, яскраві події та унікальні туристичні маршрути, з якими варто ознайомитися під час туру вихідного дня. Вінниччину презентували як край, багатий пам'ятними місцями, вишуканими палацами, меморіальними музеями, унікальними витворами природи, сакральними спорудами та величчю храмів. Крім цього, відвідувачі заходу мали можливість ознайомитися з такими інформаційними матеріалами як: «Вінниччина туристична/Tourism in Vinnytsia region», «Economy and Tourism of Vinnytsia region» («Економіка та туризм Вінницької області»); «Стежками Вінниччини», «Вінниччина – подорож за враженнями»; «Хмільник – близький кожному» та з багатьма іншими [5].

Варто зазначити, що на прикладі Вінницької області ми бачимо гармонію взаємодії лідерів туристичного бізнесу та влади, що позитивно впливає на поступальний процес розвитку туристичної галузі в регіоні.

Список використаних джерел та літератури

1. UNWTO Tourism Highlights 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://tourlib.net/wto/UNWTO_Barometer_2019_02.pdf. [без нумерації].
2. Про сприяння Асоціації «Явір» розвитку туризму у Вінницькій області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.javirua.org/pro-spriyannya-asociacii-yavir-rozvitku-turizmu-u-vinnickij-oblasti/>.
3. Заболотна В. А. Використання ресурсного потенціалу Вінниччини при формуванні регіонального туристичного продукту // Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2015. – Вип. 1 (3). – С. 78-80.
4. Власенко І. В., Дзюмак М. А. Вивчення впливу економічних територій Вінницької області на розвиток територіально-рекреаційного

комплексу, в цілому та туризму зокрема // Молодий вчений. – 2016. Вип. 3 (30). – С. 41-44.

5. Унікальний туристичний продукт Вінниччини представлені на міжнародній виставці UITT-2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/17890-unikalnyi-turystychnyi-produkt-vinnychchyny-predstavleno-na-mizhnarodnii-vystavtsi-uitt-2019>. [без нумерації].

***Беркова Оксана Петрівна,**
к.е.н., доцент кафедри міжнародного туризму та країнознавства
Національного авіаційного університету*

ДОСЛІДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПРОСУВАННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ РИНКАХ

Успіх туристичних підприємств багато в чому залежить від просування туристичного продукту. Для цього використовують основні та синтетичні інструменти маркетингу.

Дані з іноземних джерел дали змогу створити рейтинг ефективності та частоти використання цих інструментів. Лідирують інтернет-комунікації (сайт, соціальні мережі), виставки, прямий маркетинг. Останні позиції займають ПР та сейлзпромоушн (зокрема, реклама у брошурах). Інтернет не можна вважати новітнім методом просування, його використання є умовою функціонування компанії. [1]

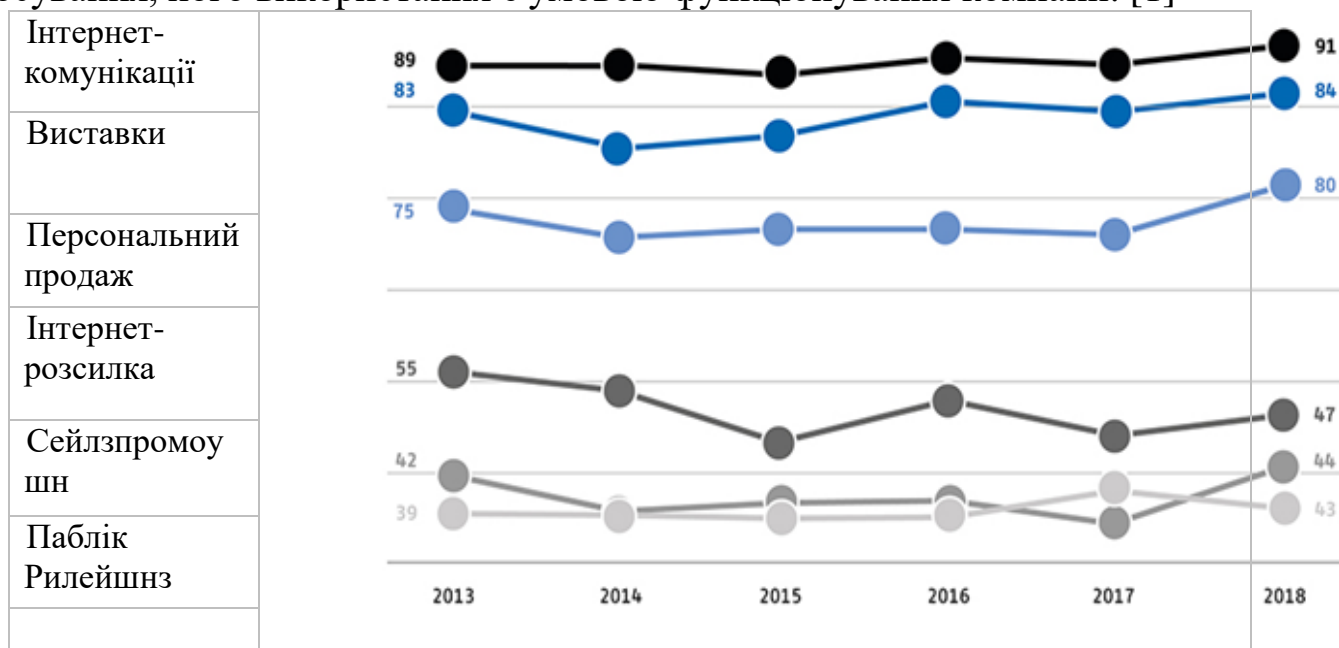
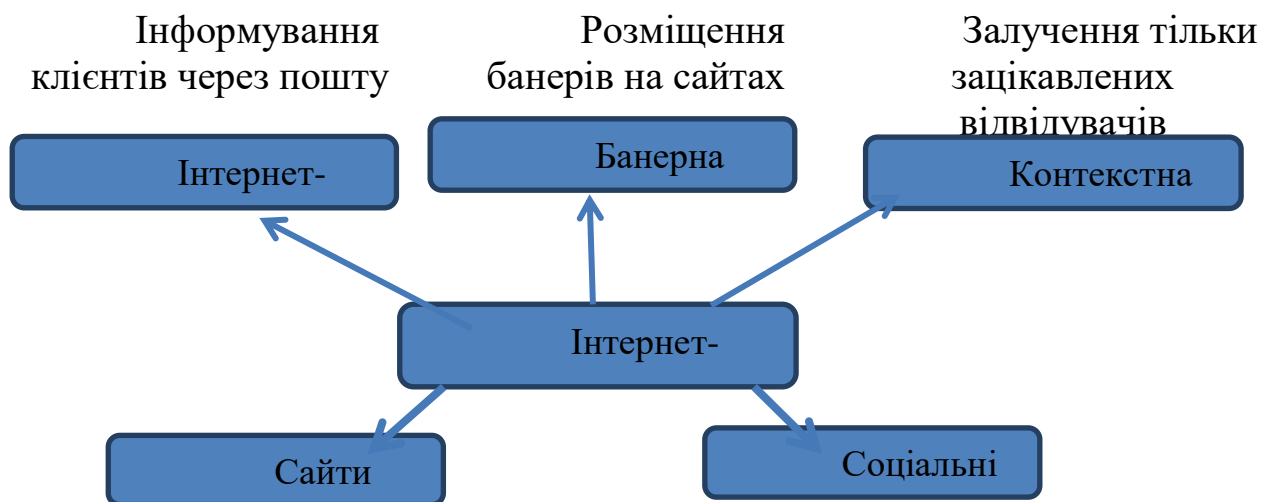

Рис.1 Рейтинг маркетингових інструментів просування на туристичному ринку

Інтернет-маркетинг включає в себе такі види просування (Рис. 2). Сьогодні сайт є частиною брендингу підприємства. Використання тієї чи іншої соціальної мережі дозволяє відразу визначитися з цільовою аудиторією та дає швидку зворотню реакцію на представлену інформацію. Також перевагами є можливість перегляду статистики, активності отримувачів розсилки сторінки та активне спілкування з потенційними клієнтами за допомогою коментарів, тем та опитувань.

Такі як:

- pizzatravel.com.ua
- navlasniochi.com
- tour-cn.com.ua
- doroga.ua

-   - соціальні мережі (Facebook(94%), Twitter(68%), MySpace, Druzi.org.ua)
- - фото- та відеосервіси (YouTube(45%), Instagram (54%), Dailymotion)
- - соціальні новини (Pikabu, Newsland)
- - веб-форуми (eurotourist.club, forum.kolomyya.org, forum.rukza k.ua),
- - геосоціальні мережі (Swarm, Foursquare)
- - системи контент-менеджменту (WordPress, Blogspot).

Рис. 2 Види інтернет-маркетингу

Реклама на сайтах та блогах (navlasniochi.com, pizzatravel.com.ua, doroga.ua, tour-cn.com.ua) дає змогу створити інформаційну хвилю, яка за рахунок рекомендацій і статей про нові туристичні продукти викличе

інтерес у цільовій аудиторії, але її чисельність є незначною порівняно з потенційно-можливою, до того ж немає швидкого зростання аудиторії. Альтернативою рекламі існує соціальний медіа-маркетинг, який може бути корисним не лише туристам, а й туристичним підприємствам у якості простору для просування туристичного продукту. Соціальні медіа, які використовуються маркетологами: соціальні мережі (Facebook, Twitter, MySpace, Druzi.org.ua), фото- та відеосервіси (YouTube, Instagram), соціальні закладки (Habrahabr), соціальні новини (Pikabu, Newsland), підкасти (Ustream), веб-форуми (eurotourist.club, forum.rukzak.ua), геосоціальні мережі (Swarm, Foursquare) та системи контент-менеджменту (WordPress, Blogspot). [2]

Незважаючи на те, що соціальні медіа дуже різноманітні, закордонні маркетологи здебільшого надають перевагу саме соціальним мережам, тому що в сучасних умовах розвитку інформаційної економіки вони є поєднанням великої кількості сервісів, що існують у мережі Інтернет та мають безліч переваг (Рис. 3.).

Рис. 3. Переваги застосування соціального медіа маркетингу

Дві основні переваги маркетингу в соціальних мережах – це посилення впливу на ринок (88%) та збільшення трафіку (78%). Більшість маркетологів використовують соціальні медіа для формування шанувальників (69%). Зазвичай використовуються такі медіа-платформи: Facebook (94%), Twitter (68%), LinkedIn (56%), Instagram (54%, порівняно з 2016 роком відбулось зростання на 10%), YouTube (45%), Pinterest (30%, порівняно з 2016 роком відбулось зменшення на 10%), Snapchat (7%) (Рис.4.) . [3]

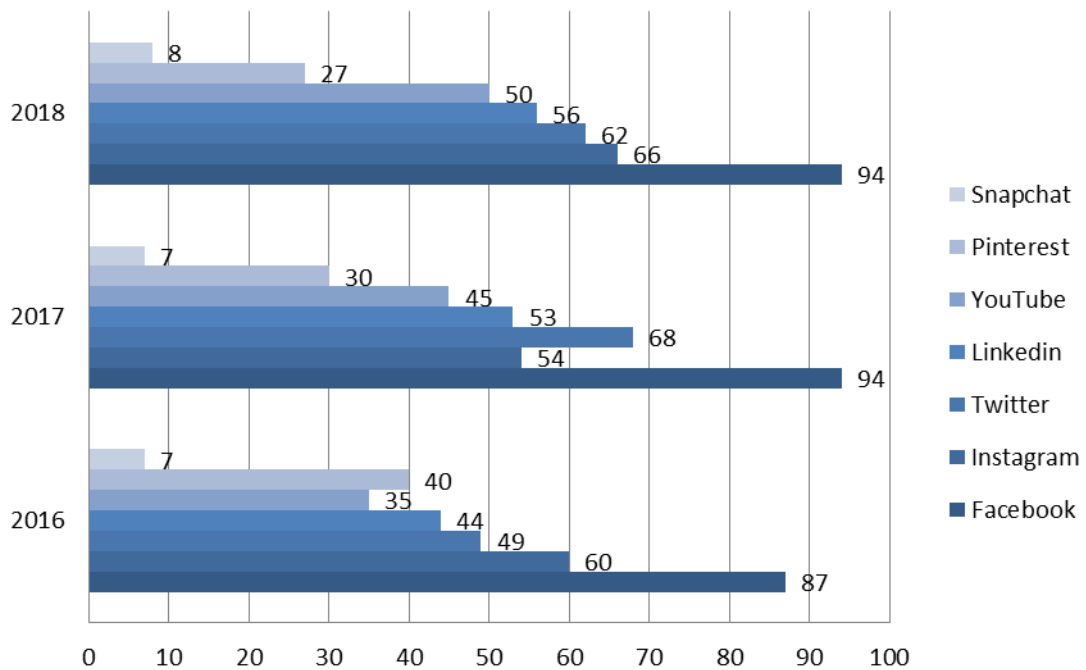

Рис. 4. Трафік використання соціальних медіа-платформ маркетологами за 2016-2018 рр.

За нашими спостереженнями вітчизняні туристичні підприємства також представлені у Facebook, але все зводиться до епізодичного інформування споживачів про існуючі тури, акції та нові туристичні продукти. Активний та системний вплив на аудиторію майже не здійснюється, як наслідок охоплення читачів є незначним, а використання соціального медіа маркетингу для маркетологів є не основним напрямком роботи з просування туристичного продукту. За допомогою Інтернет – розсилки можна щоденно інформувати турагентів та клієнтів про новини та актуальні пропозиції туристичних продуктів фірми з мінімальними витратами для туроператора. Банерна реклама найбільш подібна до зовнішньої реклами. Перевагами контекстної реклами є швидкий запуск рекламної кампанії, залучення саме зацікавлених відвідувачів, швидке перетворення відвідувачів у клієнтів, постійний потік відвідувачів на сайт, зручність управління оголошеннями.

Участь у виставках є ефективним рекламним та збутовим напрямком діяльності українських туроператорів та українського туризму взагалі. У туристичного підприємства є можливість розповсюдження та отримання інформації, за відносно низьких витрат. Виставкові заходи в туризмі є біржею інформації, показником цін, а також засобом прогнозування кон'юнктурних змін. Виставки та ярмарки це потужний засіб розширення маркетингових комунікацій туристичних підприємств, який дає компанії статус та довіру з боку інших. Найпопулярнішими виставками є: «World Travel Market»

(Великобританія, Лондон); «TOP RESA» (Франція, Париж); «JATA» (Японія, Токіо); «BIT» (Італія, Мілан); «ITB» (Німеччина, Берлін); «ATM – Arabian Travel Market» (ОАЕ, Дубай); «PHILOXENIA» (Греція, Салоніки) та інші. Серед національних туристичних виставок: Міжнародна туристична виставка UITT (Ukraine International Travel & Tourism) та Міжнародний туристичний салон «Україна» UITM.

Отже, ринок насичений традиційними інструментами просування і це змушує туристичні підприємства знаходити інші шляхи взаємодії з цільовими споживачами. Такі засоби є більш таргетованими та бюджетними порівняно з традиційними. Тому, спираючись на аналіз наукової та науково-практичної літератури, а також власних досліджень варто відзначити значний потенціал застосування інтернет-маркетингу, а саме соціальних медіа. Усвідомлення переваг від застосування соціального медіа маркетингу позитивно вплине на просування туристичного продукту та закріплення туристичного підприємства у інформаційному просторі.

Список використаних джерел та літератури

1. Kotler P. Marketing management / P. Kotler, K. Keller. – N.J. : Prentice-Hall, 2002. – 456 p
2. Presentation SEO and advertising agency “Martes New Media” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.martes.de/en/contact/>.
3. Stelzner M. Social Media Marketing Industry Report / M. Stelzner. – Social media examiner. – 2017. – 50 p.
4. Реклама в інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rekltime.info/uk/reklama-v-interneti.

*Бурменко Людмила Михайловна, кандидат исторических наук,
доцент кафедры политологии и государственного управления
Приднестровского государственного университета имени
Т.Г.Шевченко*

ОБЪЕКТЫ КУЛЬТУРНОГО-ИСТОРИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ ПРИДНЕСТРОВЬЯ КАК ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА

Современный взгляд на использование культурно-исторического наследия заключается в рассмотрении его не только как комплекса культурных ценностей (духовных и материальных), но и с позиции экономической перспективы. Решением Организации Объединенных Наций 2017 год был объявлен Международным годом устойчивого

туризма в интересах развития, признав тем самым огромный потенциал туризма как сферы деятельности, на долю которой приходится примерно 10% экономической активности в мире, и, соответственно, вклад туризма в борьбу с нищетой и укрепление взаимопонимания и межкультурного диалога, которые и составляют смысл миссии ЮНЕСКО.

По случаю празднования дней Европейского наследия, в сентябре 2018 г., ЮНЕСКО была презентована первая в истории веб-платформа, посвященная Всемирному наследию и путешествиям как элементу устойчивого развития. Она была разработана при поддержке Европейского Союза и в сотрудничестве с National Geographic, и представляет собой 34 объекта Всемирного наследия, расположенных в 19 странах ЕС. Главная задача Платформы - мотивировать людей к путешествиям за пределы крупных туристических центров, оставаться там на более продолжительное время и знакомиться с местными достопримечательностями региона. М.Ресслер, директор Центра Всемирного наследия ЮНЕСКО, заявила: «Наша цель - изменить стиль того, как люди путешествуют, побуждая их оставаться в местах назначения на более продолжительное время, знакомиться с местной культурой и окружающей средой, получать более глубокие знания о ценностях Всемирного наследия и проникаться уважением по отношению к ним» [1]. Подобный подход вполне применим к возможностям Приднестровья в сфере туризма, связанным с его богатым природно-ресурсным, историко-культурным и рекреационным потенциалом.

В перспективе наш край может занять достойное место в ряду аттрактивных туристских районов Европы, несмотря на его изолированность и пока непризнанный статус. Приднестровью с его глубокими историческими корнями, а это - наследие киммерийцев, скифов, фракийцев, сарматов и славян, которые по сей день хранит и понемногу отдает земля; причастность в разные периоды к истории Галицко-Волынского княжества, Польского королевства и Российской империи, - есть, чем гордится и есть, что показать. А как видно из опыта западных «культурных индустрий», в этом присутствует серьезная и долгосрочная перспектива привлечения региона к европейским и мировым туристическим маршрутам.

Ассоциация российских туроператоров (АТОР), изучив туристскую ситуацию 2017 г., отнесла Молдову к разряду стран с нераскрытым потенциалом, отметив, что организованного туризма из России в Молдавию *практически нет*, хотя в 2017 г. туда выехали 256 тыс. граждан РФ (рост на 21,9% к 2016 году). Но, в основном, этот

поток был обеспечен жителями Приднестровья с российскими паспортами. По официальной статистике, в 2016 году в гостиницах Молдавии переночевали всего 9,7 тыс. туристов из России (и организованных, и самостоятельных), то есть это - 3,8% от общего въездного потока. Молдавия и Приднестровье имеют потенциал с точки зрения МІСЕ, в сфере экскурсионного и гастрономического туризма. Однако, по мнению туроператоров, росту турпотока мешает низкая транспортная доступность, малая осведомленность туристов и турагентов о том, что можно делать в Молдавии, а в отношении Приднестровья препятствием становилась и политическая непризнанность [2].

В регионе постоянно обнаруживаются недвижимые объекты культурного наследия. Это памятники истории, архитектуры и градостроительства, монументального искусства и памятники археологии, являющиеся среди всех самым многочисленным видом (более 1800 единиц). Особое место занимает памятник архитектуры и истории XVI века - Бендерская крепость, возведенная по проекту турецкого зодчего Синана, взявшего за образец западноевропейские крепости бастионного типа.

Реконструкция военно-мемориального комплекса «Бендерская крепость», в исторической части города, воссозданная буквально «из небытия и запустения» на глазах всего Приднестровья в итоге привела к образованию центра культурной жизни приднестровцев. Просветительские и праздничные программы привлекают всех, кому интересна история родного края, а также и туристов из дальнего зарубежья. По сравнению с 2017 г., число желающих посетить Приднестровье значительно увеличилось, и чаще всего это путешественники из Германии, Италии, Израиля, Америки и Турции. В сравнении с 2017 г., в 2018 г. посещение Бендерской крепости иностранными туристами увеличилось на 20%.

Бендеры делают первые шаги в вопросе о создании туристической привлекательности для всего Приднестровья, но есть еще немало историко-культурных объектов, привлекавших туристов еще с советских времен, таких, как: памятник А. В. Суворову, Средняя (Срединная) крепость, объединенный музей, мемориал Славы, музей Г. И. Котовского, музей Н. Зелинского в Тирасполе; в Бендерах: военно-исторический мемориал «Бендерский военный некрополь», памятник 55-му пехотному Подольскому полку, арка Победы, а также католический костел Св. Иосифа в Рыбнице, Рашковский историко-архитектурный комплекс (православные церкви, еврейская синагога и католический костел Св. Каэтана XVIII в.), Ново-Нямецкий

монастырь в с. Кицканы, дом-музей композитора А. Г. Рубинштейна в с. Выхватинцы Рыбницкого района, дом-усадьба А. П. Юшневского (XIX в.) в с. Хрустовая Каменского района, «Старый парк» в Каменке, основанный в XIX в., с винными подвалами - бывшая часть усадьбы П. Х. Витгенштейна. Кроме того, специфический интерес представляют: виноградные террасы, винные подвалы в с. Строенцы Рыбницкого района, винный завод «Букет Молдавии» в Дубоссарах и Тираспольский винно-коньячный завод «KVINТ»; археологические памятники - группа скифских курганов у с. Бутор Григориопольского района, у сел Чобручи и Глиное Слободзейского района, многослойная стоянка у с. Гармацкое Дубоссарского района, Рашковский археологический комплекс, палеолитическая стоянка древнего человека, с. Выхватинцы и с. Белочи Рыбницкого района [3, с. 100].

По своему потенциалу, объекты культурно-исторического наследия Приднестровья могут и должны стать факторами развития познавательного туризма в регион, который, безусловно, располагает хорошим потенциалом для развития туристического кластера и принести (со временем) существенные экономические выгоды. В значительной степени это объясняется такими предпосылками, как наличие развитой инфраструктуры, близость к транспортным развязкам международного значения, благоприятные климатические условия, современные гостиничные комплексы, доступность продуктов на местном рынке, богатое историческое прошлое края и др. Большое значение сферы туризма было отмечено и в программном документе - Стратегии развития Приднестровья на 2019-2026 годы, предусматривающей среди многих задач, «обеспечение рационального использования и сохранения туристских ресурсов, становление туризма как высокорентабельной отрасли, создание эффективной системы туристской деятельности для обеспечения потребностей внутреннего и иностранного туризма» [4, с. 101-102]. Таким образом, сфера туризма в Приднестровье имеет перспективы при условии целенаправленной государственной поддержки и частных инвестиций, четкой и квалифицированной маркетинговой стратегии, использовании современных методов рекламного продвижения, наличии профессионально подготовленного персонала.

Список использованных источников и литературы

1. ЮНЕСКО запускает новую туристическую платформу «Путешествия по объектам Всемирного наследия» в интересах содействия устойчивому туризму в ЕС. - <https://ru.unesco.org/news/yunesko-zapuskayet-novuyu-turisticheskuyu-platformu-puteshestviya-po-obektam-vsemirnogo> - 12.10.2019

2. Выездной туризм в постсоветские страны. Динамика и тенденции. 05.04.2018. - <https://www.atorus.ru/news/press-centre/new/42676.html> - 04.11.2019

3. Палий В.Л. Туристско-рекреационный потенциал Приднестровья и перспективы его использования / В.Л. Палий // Вестник СПбГУ. Сер. 7. - 2016. - Вып. 2. - с. 98 -106.

4. Бурменко Л.М., Леонтьев С.В. Понятие и принципы государственного управления в сфере туризма / Л.М.Бурменко, С.В.Леонтьев // Общественная мысль Приднестровья. - 2019. - № 1. - с. 98 -102.

*Габа Мирослава Ігорівна,
кандидат економічних наук, асистент кафедри туризму
НУ «Львівська Політехніка»*

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ВИСТАВКОВИХ ЗАХОДІВ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

У маркетинговій діяльності туристичного підприємства особливе значення має популяризація галузі (зокрема її представників, продукції, послуг) через виставково-ярмаркові заходи. Вони надають туристичному підприємству великі можливості одночасного розповсюдження і отримання широкого спектру економічної, організаційної, технічної, комерційної інформації за відносно низьких витрат.

На сьогоднішній день виставки - один з ефективних способів просування продукції та послуг турфірм на туристичному ринку. Щорічно у світі відбувається понад 100 міжнародних виставково-ярмаркових заходів тематичного напрямку «Туризм. Відпочинок. Дозвілля». Слід зазначити, що ефект виставки посилюється за рахунок її масового характеру та значної кількості контактів. Це дозволяє виставці бути більш ефективним інструментом збуту туристичної продукції у порівнянні з іншими [1].

Виставкові заходи в туризмі є ніби дзеркалом розвитку галузі, біржею інформації, показником цін, а також засобом прогнозування кон'юнктурних змін. Участь в роботі виставок та ярмарок – активний та потужний засіб формування маркетингових комунікацій туристичних підприємств. Одночасно це складний комплекс прийомів та засобів, що відображають основні елементи маркетингового комплексу – рекламу (друковану, стендову тощо), пропаганду, особистий продаж (праця

стендистів), стимулювання збуту, розподіл сувенірів, надавання знижок тощо.

Виставки стабільно займають перші місця серед інструментів комплексу просування товарів, випереджаючи рекламу в ЗМІ, direct-mail тощо. Це найдієвіший з усіх маркетингових активів, тому що працює в режимі «тут і зараз». Жодна розсилка, жоден сайт і реклама не зможуть дати клієнту повного враження про компанію, надати інформацію про продукти та новинки, про характер роботи в цій компанії і ставленні до процесу роботи. Менеджер, що працює на виставці, в особистому контакті завжди переконливіший, його розповідь - у кілька разів наочніша, ніж телефонна розмова. А також виставка - це завжди майданчик, де зустрічаються професіонали.

Крім інформаційних та комерційних функцій, всі виставкові заходи формують основні напрями розвитку індустрії туризму як на національному, так і на світовому рівні, будучи важливим інформаційно-аналітичним центром прогнозування розвитку сфери туризму і гостинності, «свого роду дзеркалом розвитку галузі, біржею інформації, термометром цін, засобом прогнозування кон'юнктурних змін, а також соціальним явищем».

Беручи участь у виставці, туристичне підприємство володіє численними можливостями, які допоможуть перетворити для потенційних клієнтів відвідування виставки у вражаюче переживання, наприклад, за допомогою організації шоу-програм, вікторин, лотерей. Значення виставкових заходів для туристського підприємства можна порівняти з функцією барометра: його одного недостатньо для прогнозу погоди, але і без нього зробити прогноз неможливо.

В Україні виставкові заходи теж відіграють важливу роль для підприємств сфери туризму. Варто відзначити, що до найвідоміших виставкових заходів в Україні належать: УІТТ: «УКРАЇНА - Подорожі та Туризм», яка відбувається щороку у березні в м. Києві, Міжнародна туристична виставка «Україна»(УІТМ), Львівський міжнародний форум індустрії туризму та гостинності (м. Львів) та ін.

Саме Львівський міжнародний форум індустрії туризму та гостинності визначна подія у сфері туризму, гостинності та розваг у Західному регіоні України, що поєднує в собі дві взаємопов'язаних виставки, а саме міжнародну виставку-ярмарок «ТурЕКСПО» та спеціалізовану виставку «Готельний та ресторанний бізнес».

Виставка-ярмарок «ТурЕКСПО» – це визначна подія у туристичному бізнесі Західної України, місце зустрічі національних та представників міжнародних туристичних організацій, керівників закладів розміщення відпочинку та оздоровлення. Основною метою

виставки є популяризація туристичних можливостей та маловідомих об'єктів України та світу, демонстрація широкому колу фахівців новітніх досягнень в сфері туристичних послуг та гостинності.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що в даний час виставкові заходи є важливим засобом для вирішення питань підвищення популярності туристичного підприємства, а саме участь у великих виставках свідчить про солідність організації, що створює їй особливий імідж і престиж. Участь у роботі виставок і ярмарків є ефективним і потужним засобом формування маркетингових комунікацій туристичних підприємств.

Список використаних джерел та літератури

1. Виставковий маркетинг у туризмі: український та міжнародний досвід. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/58311.doc.htm

*Грушка Віктор Володимирович,
кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри географії
ДНУ ім. О.Гончара*

ПОТЕНЦІЙНІ ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОГО ТУРИЗМУ м. ДНІПРО

Місто Дніпро є одним з головних промислових центрів України. В місті зосереджені підприємства майже усіх секторів національної економіки. Більшість з цих підприємств можна розглядати як потенційні об'єкти показу промислового туризму.

Промисловий туризм має змогу бути одним із прибуткових видів діяльності в місті, бути джерелом фінансових надходжень, сприяти розвитку інфраструктурних елементів та формувати туристичний імідж міста.

Серед виробничих підприємств міста для розвитку промислового туризму можна виокремити підприємства – флагмани промисловості України.

Одним з провідних підприємств чорної металургії в місті Дніпро є ДМЗ «Євраз» (колишній завод ім. Петровського) [1].

Завод було збудовано після відкриття у травні 1884 року Катеринославської залізниці, що з'єднала Криворізький залізрудний басейн і вугільний Донбас. Враховуючи багатства Криворізького залізрудного басейну і наявність залізниці, яка дозволяла завозити у Придніпров'я донецьке вугілля у величезній кількості, Брянське акціонерне товариство 1885 року розпочало будівництво заводу на

околиці міста Катеринослава. Перша доменна піч була введена в дію 1887 року. Завод водним шляхом сполучався з основним заводом Брянського акціонерного товариства у місті Бежиці на річці Десні. Другу доменну піч було задано в 1888 році. Тут функціонувало коксове виробництво. У 1913 на заводі було 5 доменних і 7 мартенівських печей, 3 бесемерівських конвертори і 10 прокатних станів. 1932 року від заводу відділили деякі цехи, що були розбудовані як окремі заводи: Дніпропетровський трубопрокатний завод, Дніпропетровський завод металокопункцій ім. Бабушкіна, завод «Дніпроважмаш» і Дніпропетровський коксохімічний завод ім. Калініна.

У жовтні 1957 року на заводі вперше у світовій практиці успішно використано природний газ у роботі доменної печі. 1987 року на набережній Дніпра побудовано новий прокатний цех «Стан-550».

Сьогодні металургійний завод виробляє товарний чавун, товарну заготовку, швелер, кутник, рейки кранів, автоосі і автоободи. При заводі функціонує музей, де всі бажаючі зможуть побачити на власні очі як відбувався розвиток промисловості в регіоні [1].

ВАТ "ДЗМК ім. І.В. Бабушкіна" виготовляє зварні, важкі і складні, максимально укрупнені листові та ґратчасті металокопункції для цивільного і промислового будівництва. Завод є основним в Україні виробником мостових копункцій для автодорожніх та залізничних мостів із з'єднаннями на зварюванні і високоміцних болтах. Нині завод залишається на українському ринку лідером з виробництва металокопункцій. В даний час на підприємстві реалізується комплексна програма з модернізації виробництва, оновленню основних фондів [1].

Дніпровський трубний завод. Історія ПАТ «Дніпропетровський трубний завод» налічує понад століття (завод засновано 6 вересня 1889 року). В даний час підприємство є одним з найбільших виробників труб широкого спектру. Завод спеціалізується на виробництві безшовних і електрозварювальних труб круглого і профільного перетину з вуглецевих і низьколегованих сталей, виготовляє труби діаметром від 6 до 168 мм, з товщиною стінки від 1,0 до 25 мм [2].

У складі підприємства діють три основні цехи та сім допоміжних, сучасний комплекс контрольних і дослідних лабораторій для забезпечення виробництва, технологічних випробувань і контролю готової продукції.

Завод виготовив металокопункції мостів (р. Дніпро - м. Запоріжжя, міст через вхід в Гавань, р. Західна Двіна (Білорусь), р. Сож (Білорусь)), низку каркасів для торгівельно-розважальних центрів ряду обласних центрів України, металокопункції об'єктів соціально-

культурного призначення (м. Київ), офісно-готельний комплекс «Хілтон» (м. Київ), ангарний комплекс в аеропорту "Внуково" (Росія), складський комплекс "Логістичний парк", металокопструкції стадіону "Металург" (м. Дніпро), металокопструкції щогл і веж теле-радіостанцій, стільникового зв'язку [2].

Найсучасніший завод, що був збудований з «нуля» в Україні – це Інтерпайп. Початком групи «Інтерпайп» прийнято називати 1990 р., у якому утворилася науково-виробнича група «Інтерпайп». В 2012 р. першу продукцію випустив завод «Дніпросталь», який став першим металургійним підприємством, побудованим в Україні за часи незалежності [3].

Новий завод можна з упевненістю назвати «зеленою» інвестицією компанії «Інтерпайп». Повне виведення з експлуатації мартенівського виробництва в 4-му кварталі 2012 р дозволяє знизити валові викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в 2.5 рази (в порівнянні з мартенівським способом виробництва).

Новий високотехнологічний завод Інтерпайп сталь оснащений сучасними високоефективними технологіями захисту навколишнього середовища, що дозволяють практично виключити негативний вплив на екологічну ситуацію в регіоні.

Електросталеплавильний комплекс Інтерпайп сталь, в створення якого інвестовано \$ 700 мільйонів, є першим найбільшим промисловим підприємством, побудованим «з нуля» за всі роки незалежності України. Цей знаковий для українського суспільства проект об'єднує в собі новітні технології і п'ять великомасштабних арт-інсталяцій Олафура Еліассона, що стали невід'ємною частиною нового заводу.

Завод регулярно проводить екскурсії підприємством, а також пропонує молодятam свої локації для весільних фотосесій на фоні арт-об'єктів [3].

Поряд із металургійними підприємствами – в місті є флагмани космічної галузі. Ще за часів Радянського Союзу в місті був побудований Південний машинобудівний завод [4].

Дніпро не дарма має славу космічного серця України. Так 29 жовтня 2013 р. на проспекті Поля був відкритий «Парк ракет». Основа експозиції — натурні макети ракети, створені в різні роки на Південному машинобудівному заводі: одна з перших радянських балістичних ракет 8К11 (Р-11), перша ракета з мобільним стартом розробки КБ «Південне» 8К99 (РТ-20П), ракета-носіє «Циклон-3» — розроблена на основі міжконтинентальної балістичної ракети 8К67 (Р-36) триступенева ракета для запуску космічних апаратів на низькі і середні навколосемні орбіти [4]. До ансамблю парку входить також

виставкова зала, де проводяться оглядові лекції з історії космонавтики і введення в спеціальність для студентів навчальних закладів. Нині тут розташований громадський інформаційно-виставковий центр Mediaprostir.

Головним енергетичним серцем міста є Придніпровська теплова електростанція. Встановлена виробнича потужність якої складає 1765 МВт. Станція введена в експлуатацію в грудні 1954 року, електростанція в подальшому постійно нарощувала свою потужність. Основний вид палива: вугілля; газ та мазут – резервні [5].

Таким чином, можна стверджувати, що виробничі підприємства м. Дніпра є значним підґрунтям для розвитку промислового туризму в місті, завдяки чому воно має всі можливості зайняти місце головного осередку даного виду туризму в Україні.

Список використаних джерел та літератури

1. Дніпровський металургійний завод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.evraz.com/>
2. Дніпровський трубний завод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aodtz.dp.ua/>
3. Інтерпайп сталь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://interpipesteel.biz/>
4. Конструкторське бюро «Південне» ім. М.К. Янгеля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yuzhnoye.com/ua/home/>
5. Публічне акціонерне товариство «ДТЕК Дніпроенерго». Придніпровська ТЕС [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://dniproenergo.ua>

*Дністрянська Наталія Іванівна,
кандидат географічних наук, асистент,
НУ «Львівська політехніка»*

ВПОРЯДКУВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНА АКТУАЛІЗАЦІЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ЛЬВІВСЬКОГО ПЕРЕДКАРПАТТЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Львівське Передкарпаття охоплює територію Дрогобицького, Самбірського, Старосамбірського та Стрийського адміністративних районів, які розташовані на межі рівнинної та гірської місцевості. Його заселення і культурний розвиток завжди були пов'язані як з прилеглими рівнинними територіями, так і з особливостями освоєння гірської

місцевості. На сьогодні сільська місцевість Львівського Передкарпаття є найбільш густозаселеною, тут знаходиться чимала кількість природних та історико-культурних ресурсів. Разом з тим, враховуючи сучасну економічну ситуацію, це найбільш депресивна частина області.

У передгірських районах знаходиться широка мережа об'єктів природного та історико-культурного походження, які можуть мати туристичне значення за належної інформаційної підтримки та створення належної інженерної та соціально-культурної інфраструктури. Це, зокрема, дерев'яні церкви, датовані XV-XVI ст., деякі з яких є пам'ятками архітектури національного значення. У селах названих районів можна зустріти і руїни фортець та занедбані замки. Не менша кількість і відомих природних об'єктів, серед яких є давні лісові урочища з 300 літніми дубами та ботанічні пам'ятки природи місцевого значення.

Отже, передумовою активізації туризму у цій частині Львівської області є детальна інвентаризація ресурсної бази. В цьому аспекті в розрізі адміністративних районів можна виділити такі туристичні ресурси:

- історико-культурні та сакральні об'єкти Старосамбірського району: с. Викоти (дерев'яна церква (1671) є пам'яткою архітектури національного значення), с. Грубичі (в лісі біля села знаходиться Храм (1467) народна назва якого «Пастушкова» церква), с. Спас (штучні греблі-водоспади (1910), с. Тарнава (мурований замок Гербуртів (1566), с. Стрілки (давня фортеця), с. Созань (дерев'яна церква датується (1530), с. Скелівка (дерев'яна церква (1790), с. Нове Місто (готичний костел (1463) та ратуша), с. Лаврів (монастир (1547) [1];

- природні об'єкти Старосамбірського району: с. Бусовисько (Спаський чи Соколів камінь), с. Катина (заповідне урочище); с. Муроване (парк XVIII ст. та алея вікових лип) [1];

- історико-культурні та сакральні об'єкти Самбірського району: с. Містковичі (дерев'яна церква (1634), с. Викоти (пам'ятка архітектури національного значення – дерев'яна церква (1507), с. Максимовичі (дерев'яна церква (1507), с. Баранівці (дерев'яна церква (1510), с. Залужани (розкопки поселення III тисячоліття до н.е. – епохи міді), с. Кульчиці (могильний курган (III тис. до н.е.), виявлено залишки поселення епохи заліза VII—VI ст. до н. е), с. Ралівка (церква (1507), с. Велика Озимина (дерев'яна церква (1673), с. Городище (три кургани кінця бронзової доби (поч. I тис. до н.е.) та давньоруське городище XI-XIII ст., діючий дерев'яний храм (1889) – пам'ятка дерев'яної сакральної архітектури), с. Шептичі (одне з найстаріших сіл, відоме як

родовий маєток Шептицьких, дерев'яна церква (1507), с. Новосілки Гостинні (церква (1700) [2];

- природні об'єкти Самбірського району: с. Воля-Блажівська (найстаріший у області дуб, його вік понад 300 років), с. Чайковичі (заповідник, Віковий дуб), с. Вільшаник (природне джерело високомінералізованої води типу «нафтуса»), с. Чернихів (гарячий гейзер) [2];

- історико-культурні та сакральні об'єкти Стрийського району: с. Баня Лисовицька (солеварні (1541), с. Стрілків (дерев'яна церква (1650), с. Йосиповичі (дерев'яна церква (1667), с. Верчани (дерев'яна церква і дзвіниця XVIII ст. - внесені до реєстру пам'яток архітектури національного та місцевого значення), с. Добрівляни (дерев'яна церква (1738), с. Підгірці (дерев'яна церква (1810) та дзвіниця (1810) внесені до реєстру пам'яток архітектури національного значення), с. Розгірче (скельний монастир (XV ст.) [3];

- природні об'єкти Стрийського району: с. Баня Лисовицька (дуб Франца Йосифа — ботанічна пам'ятка природи місцевого значення), с. Бережниця (парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва XIX ст. місцевого значення), с. Лотатники (заповідне урочище «Березовий гай») [3];

- історико-культурні та сакральні об'єкти Дрогобицького району: с. Волоща (дерев'яна церква (1515), дерев'яний костел (1701), с. Битків (на околиці села знаходиться курган, його було досліджено у 1998-1999 рр. Основним об'єктом, виявленим у кургані, є рештки поховальної камери), с. Глинне (в урочищі Солтисова гора відкрили великий курганий могильник, який містить 51 курган, а його довжина 2 км.), с. Бистриця (дерев'яна церква (1888), с. Бистриця-Гірська (дерев'яна церква (1902), с. Бійничі (залишки середньовічних оборонних споруд та церква XVI ст.), с. Верхні Гаї (дерев'яна церква (1910), с. Волоща (дерев'яна церква (1897), с. Вороблевичі (мурована та дерев'яна церкви (1773), с. Глинне (дерев'яна церква-каплиця (1876), с. Городківка (дерев'яна церква (1923), с. Грушів (дерев'яна церква (1671), с. Далява (давня дерев'яна церква (перша згадка 1589), с. Добрівляни (дерев'яна церква (1875), с. Котоване (археологічна пам'ятка датована неолітом і енеолітом, поселення давньоруського часу), с. Летня (дерев'яна церква XVII ст.), с. Майдан (дерев'яна вілла-палац 1936), с. Монастир-Дережицький (дерев'яна церква (1899), с. Монастир-Лішнянський (дерев'яна церква (1698), с. Нагуєвичі (дерев'яна церква (1801), с. Новий Кропивник (мурована церква (1695) є пам'яткою архітектури державного значення), с. Новошичі (дерев'яна церква (1791), мури

Штілецького панського маєтку (XVIII ст.), с. Попелі (дерев'яна церква (XIV ст.), с. Снятинка (дерев'яна церква (1589) [4];

- природні об'єкти Дрогобицького району: с. Бистрий (реліктова липа, яка належить до ботанічних пам'яток природи місцевого значення), с. Верхні Гаї (заповідне урочище «Лазі»), с. Нагуєвичі (дуб Франка), с. Снятинка (ботанічна пам'ятка природи «Алея вікових лип») [4].

Названі об'єкти на сьогодні лише частково популяризуються органами районної влади. Ще меншою є їхня популяризація органами сільського самоврядування. Тому необхідно провести їхню паспортизацію та створити в межах адміністративних районів цілісні інформаційні системи туристичних ресурсів. Важливим джерелом популяризації названих туристичних ресурсів можуть стати заклади освіти, які так чи інакше мають проводити краєзнавчу туристичну роботу серед школярів.

Поєднання різних туристичних ресурсів в межах Львівського Передкарпаття, збереження етнічних та сільськогосподарських традицій в цьому субрегіоні свідчить про наявність значних перспектив для розвитку насамперед сільського зеленого туризму, який можна поєднувати з етнічним та екологічним. Але тут важливою є популяризація серед місцевого населення цього виду туристичної діяльності, його професійна та кадрова підготовка.

Саме активізація та розвиток туризму в сільській місцевості Львівського Передкарпаття дасть змогу передгірським поселенням подолати депресивність розвитку та забезпечити позитивну економічну динаміку.

Список використаних джерел та літератури

1. Населені пункти Старосамбірського району // Електронний ресурс. Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Населені_пункти_Старосамбірського_району.

2. Населені пункти Самбірського району // Електронний ресурс. Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Населені_пункти_Самбірського_району.

3. Населені пункти Стрийського району // Електронний ресурс. Режим доступу:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Населені_пункти_Стрийського_району.

4. Населені пункти Дрогобицького району // Електронний ресурс. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Населені_пункти_Дрогобицького_району.

*Жученко Валентина Григорівна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та рекреації
Київського національного торговельно-економічного університету*

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ

Дитячий туризм - вид туризму, що спрямований на задоволення дозвілля дітей. До основних суспільних функцій дитячого туризму можна віднести: рекреаційну або оздоровчу, результатом якої є підвищення ефективності навчально-виховного процесу дітей; соціокультурну - туризм допомагає повноцінно використати вільний час дитини, розширити її кругозір, поєднати активний відпочинок з пізнанням світу; виховну - моральне виховання (формування поваги дитини до своїх однолітків, інших людей, довкілля), естетичну (прищеплення дитині любові до культури свого народу та поваги до мистецтва інших народів) і фізичне виховання (орієнтація підростаючого покоління на здоровий спосіб життя, формування активної життєвої позиції).

Попит на дитячий туризм, так само як і пропозиція, носить яскраво виражений сезонний характер і залежить, як правило, від шкільних канікул. Літній період вважається найбільш «високим» сезоном, оскільки саме в цей період і попит, і пропозиція однаково високі і стабільні.

Сьогодні в Україні у галузі дитячого та молодіжного туризму одночасно працюють як комерційні, так і некомерційні організації.

Комерційна сфера складається з туристських фірм, туристських баз і приватних осіб, що працюють зі школярами та підлітками. Діяльність комерційних структур спрямована на отримання прибутку і здійснюється в умовах конкуренції на ринку дитячого та молодіжного туризму.

Некомерційна сфера представлена: державними та муніципальними органами управління; громадськими (самодіяльними) об'єднаннями (туристські клуби, спортивні секції, дитячі та молодіжні громадські організації та рухи).

Розглядаючи дитячий туризм неможливо оминати особливості його організації. Основні напрями дитячого туризму - це туристично-

краєзнавчий, науково-пізнавальний та культурно-просвітницький напрями, які охоплюють певні туристичні заходи.

Найбільш поширеним та масовим заходом туристично-краєзнавчого напрямку є туристичний зліт. Туристичний зліт - форма туристично-краєзнавчої діяльності, яка є оглядом певних досягнень.

Екскурсія - форма науково-пізнавального напрямку, яка проводиться з метою закріплення знань, отриманих на уроках. Вона потребує спеціальної попередньої підготовки, як з боку керівника, так і самих учнів. Саме на екскурсії учні можуть побачити такі об'єкти або процеси, які можна спостерігати в дії (в розвитку) тільки у природі. Екскурсія може мати на меті збір ілюстративного матеріалу (гербарію рослин чи колекції гірських порід та мінералів тощо). Основними методами роботи під час екскурсії можуть бути групові та індивідуальні спостереження.

Експедиція - найбільш складна форма науково-пізнавального напрямку, яка передбачає проведення певних наукових досліджень. Учасники цього заходу крім туристичної підготовки повинні мати ще й навички наукового спостереження. Правильно спланована експедиція буде сприяти фізичному оздоровленню учнів та поглибленню наукових знань з якогось питання. До експедицій слід залучати, головним чином, старшокласників, які вже мають певну туристичну підготовку та інтерес до науково-краєзнавчим дослідженням. Тематика експедицій може бути різноманітною - етнографічною, історико-графічною, геологічною, геоморфологічною чи таке ін.

Культурно-просвітницький напрям дитячого туризму включає походи, екскурсії у ході яких школярі не тільки поглиблюють свої знання з культури, побуту, традицій населення свого краю, а й виконують роботу, яка пов'язана з пропагандою наукових знань чи туризму.

Розвиток молодіжного та дитячого туризму в Україні сьогодні особливо важливий, оскільки саме цей вид туризму має патріотично-виховне значення, дає змогу в юному віці не тільки пізнати свою країну і весь світ, але й реалізувати конституційне право кожної дитини на відпочинок.

Волинська область належить до перспективних регіонів України з розвитку туристично-рекреаційної галузі. Саме тому особливості становлення туризму на Волині є актуальним питанням. Тому за нових економічних і соціальних умов постало питання розробки власних стратегій розвитку. Рекреаційні можливості, історична, культурна спадщина є потенційними ресурсами для розвитку як окремих міст, так і області загалом. Особливо це стосується тих малих міст, які найменше

потерпали від техногенних навантажень. Для більшості з них туризм може стати головною стратегією розвитку.

Існує певний зв'язок між розвитком туризму і розвитком міського середовища. Тут можна виокремити два напрями:

1. Роль великих міст і агломерацій у розвитку міжнародного і внутрішнього туризму. Незважаючи на те, що відпочинком у великих містах охоплені потужні туристичні потоки, його внесок у соціально-економічне життя цих міст є переважно незначним.

2. Роль малих і середніх міст у розвитку туризму. Невеликі міста приваблюють закордонних туристів як осередки культури та самобутності. Туристичні потоки до таких міст набагато менші за чисельністю, але їх роль в соціально-економічному житті є домінантною.

Туристів, що подорожують малими містами Волинської області, небагато порівняно з кількістю туристів, які подорожують до обласного центру - м. Луцька.

Розвиток туризму в містах Волинської області зазнає різноспрямованого і багатоаспектного впливу низки чинників серед яких основними є такі:

- природні (географічне положення міста, клімат, водойми);
- демографічні (чисельність населення, міграційний баланс);
- соціальні (умови життя населення, рівень сервісу, розвиток транспортної мережі);
- культурні (історія, традиції, наявність пам'яток і визначних місць);
- рівень освоєності території (ступінь заселення, насиченість господарськими об'єктами).
- природні (географічне положення міста, клімат, водойми);
- демографічні (чисельність населення, міграційний баланс);
- соціальні (умови життя населення, рівень сервісу, розвиток транспортної мережі).

З року в рік збільшується кількість екскурсантів. Основний контингент екскурсантів - діти, підлітки. Однак, незважаючи на помітні позитивні зрушення, реальні передумови розвитку туризму в області реалізуються далеко не повною мірою. Тим самим область втрачає значні кошти, а також тисячі потенційних робочих місць.

Для залучення широкої аудиторії споживачів туристичних послуг в сегменті дитячого туризму доцільно запропонувати декілька перспективних видів туризму, зокрема:

1. Замковий туризм - Замок Любарта (м. Луцьк), історія якого налічує майже 700 років та не менш важливий замково-палацовий

комплекс XVI - XVIII ст. з мальовничим парком на протилежному боці штучного озера, відомий як «замок князів Радзивілів», робить Волинь особливо привабливою для практичного використання.

2. Релігійний туризм - на Волині знаходиться більше десятка храмів, історія яких важлива не лише для області, але і для всієї України.

3. Пішохідний туризм - волинська земля має всі ресурси для розвитку цього виду діяльності.

4. Екологічний туризм - екологічні стежки у Шацькому національному природному парку («Світязьанка» та «Лісова пісня»), у Черемському природному заповіднику та у ландшафтному парку «Припять - Стохід» уже розроблені, але використовуються не в повній мірі.

Дослідження дозволяє стверджувати, що Волинська область має потужні природно-рекреаційні ресурси, історико-культурну спадщину, досить розвинуту туристичну інфраструктуру для великої кількості зацікавлених у розвитку дитячого туризму.

Список використаних джерел та літератури

1. Дитячий туризм : навч.-метод. посіб. / Л. В. Мальцева, Г. О. Сорокіна ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. - Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. - 107 с.

2. Іванов А. Проблеми у сфері літнього дитячого туризму (на прикладі Волинської області) / Андрій Іванов, Тетяна Чичкалюк // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали V Всеукр. наук.-прак. конф. - Львів, 2006. - С. 159 - 162.

3. Кан Ю. Основні принципи та підходи до дитячо-юнацького туризму / Юрій Кан // Актуальні проблеми юнацького спорту : матеріали VI Всеукр. наук.-прак. конф. - Херсон, 2008. - С. 251- 254.

4. Малиновська О., Іванова Ю. Географія дитячого туризму // Краєзнавство, географія, туризм, № 44 (577), листопад 2008, с. 3 - 5

5. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. - Київ: Академвидав, 2010. – 248 с.

*Ільницька-Гикавчук Галина Ярославівна,
кандидат економічних наук, доцент,
НУ «Львівська політехніка»*

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Екологічний туризм має рекреаційні і пізнавальні цілі та покликаний сформуванню у суспільства свідомість щодо охорони та раціонального використання природних ресурсів, донести необхідність та важливість захисту навколишнього середовища. Він набуває усе більшого поширення у сучасному світі, проте в Україні екологічний туризм перебуває на початковій стадії розвитку. Екотуристичні мандрівки організуються переважно на самодіяльному рівні, комерційна діяльність у цьому напрямку лише зароджується. Слід зазначити, що Україна володіє прекрасними екотуристичними ресурсами, які слід ефективно використовувати в туристичній діяльності. Актуальність розвитку екологічного туризму набуває дедалі більшого значення, тому що саме ця галузь може бути перспективним напрямом розвитку туризму.

Проблема розвитку екологічного туризму висвітлюється у працях О. Бейдика, М. Біржакова, В. Вишневського, О. Дмитрука, Я. Олійника, В. Гетьмана, В. Петранівського, М. Рутинського, А. Кускова, Л. Жданової, Ю. Зінько, П. Горішевського, В. Васильєва, Г. Сорокіної та інших.

Згідно О.О. Бейдика екологічний туризм – це складова частина рекреаційної діяльності, при якій негативний вплив на природне середовище та його компоненти є мінімальним. Екологічний туризм передбачає гармонійне єднання людини, засобів рекреації, природного середовища та рекреаційної інфраструктури [1]. Це туризм у місця з відносно незайманою природою, до цінних у природному відношенні об'єктів з метою отримання задоволення від перебування на природі, розширення знань про неї та оздоровлення [2].

Відмінності екотуризму від звичайного туризму наступні [3]:

- це подорожі та відвідування природних територій, що охороняються;
- поєднує відпочинок та екологічну освіту;
- наявність жорстких правил поведінки, дотримання яких є необхідною умовою успішного розвитку галузі;
- незначний вплив на природне середовище;
- місцеві жителі працюють як обслуговуючий персонал та живуть на території, що охороняється.

Екотуризм неможливий без наявності екоресурсів. Ними є об'єкти та явища природного чи антропогенного походження, які мають певну привабливість і можуть бути використані екотуризмі [4].

Можна виділити такі види екоресурсів [4]: природного та природно-антропогенного походження. До ресурсів природного походження відносяться: орографічні, кліматичні, водні, флористичні, фауністичні, ландшафтні. Ресурсами природно-антропогенного походження є: ботанічні сади, дендропарки, зоопарки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ставки, водосховища тощо.

Виділяють такі види екотуризму [3]:

1. Науковий туризм. Під час нього туристи досліджують природу, здійснюють польові спостереження. Найчастіше туристичними DESTИНАЦІЯМИ в таких турах є природні території, які охороняються державою: заповідники, національні парки тощо.

2. Тури історії природи. Це тури, метою яких є дослідження місцевої культури. Найчастіше це навчальні, науково-популярні і тематичні екскурсії, які проводяться екологічними стежками.

3. Пригодницький туризм. Це активні подорожі, метою яких є отримання нових відчуттів, вражень, досягнення спортивних результатів, поліпшення туристом фізичної форми. В дану групу можна віднести скелелазіння, альпінізм, спелеотуризм, гірський туризм, водний, лижний і гірськолижний та інші види туризму. При цьому у пригодницькому екотуризмі бажання туристів до пригод превалюють на природоохоронними цілями.

4. Подорожі в природні резервати.

Виділяють за територіальною ознакою такі види екологічного туризму: на територіях природно-заповідного фонду та поза територією заповідного фонду.

Львівська область має добрий потенціал для розвитку екологічного туризму. Так, частка природно-рекреаційного потенціалу Львівщини у сумарному потенціалі України становить 5,38%. Львівська область має високу лісистість. Так, 31,8 % всіх земель області є вкриті лісом. У середньому по Україні цей показник складає 15,7%. Ліси на Львівщині займають площу 694,6 тис. гектарів [5].

Земельний фонд природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення становить 117286,8 га тобто 5,37 % загальної площі земель області. В його складі землі природоохоронного значення становлять 113894,6 га (97 %), оздоровчого – 570,7 га (0,49 %), рекреаційного – 1735,3 га (1,48 %), історико-культурного – 1086,2 га (0,9%) [5].

Об'єкти природно-заповідного фонду Львівської області наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Об'єкти природно-заповідного фонду Львівської області [5]

Об'єкт	Кількість, од.	Площа, га
Усього	329	148539
Загальнодержавного значення:	25	64551
- природний заповідник «Розточчя»	1	2085
- національний природний парк «Яворівський»	1	7079
- національний природний парк «Сколівські Бескиди»	1	35684
- національний природний парк «Північне Поділля»	1	15587
- заказники	9	3303
- пам'ятки природи	2	593
- ботанічні сади	2	41
- дендрологічні парки	2	64
- парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	6	115
Місцевого значення:	304	83988
регіональні ландшафтні парки		
- «Знесіння»	1	312
- «Надсянський»	1	19428
- «Верхньодністровські Бескиди»	1	8536
- «Равське Розточчя»	1	19103
- заказники	33	27563
- пам'ятки природи	164	1772
- інші об'єкти	103	7274

Природно-рекреаційні та лікувально-оздоровчі ресурси області включають лікувальні та мінеральні води 7 типів, лікувальні грязі, озокерити. На їх основі функціонують курорти в м. Трускавець, смт. Східниця, м. Моршин, смт. Великий Любінь, смт. Немирів, смт. Шкло.

Характеризуючи розвиток сільського (зеленого) туризму, слід зазначити, що згідно статистичної інформації в 2017 році було 14 садиб [5]. Середня місткість садиб становила 19 місць. В 2017 році розміщено 2797 осіб, а середня тривалість перебування туристів 7 днів.

В Львівській області функціонує 282 туристичні підприємства [5], що більше порівняно з попередніми роками. Загальна кількість туристів зросла з 92128 осіб в 2014 році до 175150 осіб в 2017 році.

Кількість колективних засобів розміщування в 2017 році становила 337 од., з яких готелі становили 277 одиниць, спеціалізовані засоби – 60 одиниць.

Крім того, в 2017 році в області кількість театрів становила 10 од., концертних організацій - 13, музеїв - 27, бібліотек - 1332, закладів культури клубного типу - 1419.

Отже, область має добре інфраструктурне забезпечення для розвитку всіх видів туризму.

Крім природно-заповідного фонду основними об'єктами для розвитку екологічного туризму в Львівській області є наступні:

- гори: Високий Замок (м. Львів), гора Лева (м. Львів), Пікуй (Турківський район), Писана Криниця (Сколівський район) та інші;

- печери: Медова, Страдчанська;

- скелі: скала з трьома печерами на південно-східній окраїні с. Ілів Миколаївського району, скелі Довбуша, Татарський камінь, скеля Камінь-Велетень, кам'яний триніг, Чатові скелі (Чортові скелі), Урицькі скелі;

- водоспади Гуркало, Кам'янка.

Крім того, з території Львівської області беруть початок витoki багатьох річок: р. Дністер, р. Стрий, р. Буг, р. Стир.

Отже, Львівська область має добрий потенціал для розвитку екологічного туризму.

Список використаних джерел та літератури

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методи аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К.: Видавничо-полігр. Центр «Київський університет», 2001. – Т. 17. – 395 с.

2. Вишневецький В.І. Екологічний туризм. Навч. посібник./ В.І. Вишневецький. - К.: Інтерпрес ЛТД, 2015. — 140 с.

3. Піменов В. Г. Розвиток екологічного туризму в Україні: основні поняття, проблеми, сучасний стан / В. Г. Піменов // Вісник ХДАК. – 2018. - Випуск 52. – С. 198- 208

4. Вишневецький В.І. Ресурси екотуризму: основні поняття та визначення / В. І. Вишневецький // Географія та туризм. - 2012. - Вип. 18. - С. 19-24

5. Рекреаційний потенціал Львівщини / Статист. збірник. - Львів: Головне управління статистики у Львівській обл., 2012. – 96 с.

6. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/>

*Корсак Маргарита Викторовна,
канд. философских наук, доцент кафедры «Архитектура и дизайн»
Онищенко Елизавета Александровна, студентка,
Бендерский политехнический филиал Приднестровского
государственного университета им. Т. Г. Шевченко*

СОХРАНЕНИЕ ИСТОРИЧЕСКИХ АРХИТЕКТУРНЫХ ЛАНДШАФТОВ В ТУРИСТСКИХ ДЕСТИНАЦИЯХ ПРИДНЕСТРОВЬЯ

Каждый исторический город в любом регионе мира имеет свое, не похожее на других, культурное наследие. Историко-архитектурный ландшафт, как значимая часть этого наследия, представляет собой сложившуюся в конкретном городе и в конкретном месте историческую застройку. Такая застройка представляет собой значимый ресурс территории, в аспекте развития туристической сферы - «Объекты историко-архитектурного наследия как памятники отечественной культуры выступают «точками роста» – центрами развития данного вида туристской активности – и представляют современные туристские дестинации» [2, с. 100]. Историческая застройка города формирует пространственную среду, оказывающую воздействие на человека через формирование у него особого мировоззрения и образа жизни. Опыт архитектурной деятельности прошлых поколений во многом предсказывает и определяет архитектуру нынешнего и последующих поколений.

Проблема сохранения историко-архитектурного наследия как значимой составляющей потенциала города, основой его туристической привлекательности, наблюдается и в Приднестровье. Территория Приднестровья – своего рода место геополитического разлома. Здесь факторы экономические, политические, социокультурные проявились таким образом, что в республике по настоящее время причудливым образом соседствуют и исторические памятники молдавской, румынской архитектуры, и постройки советского периода, и новострой. Сложное политическое положение Приднестровской молдавской республики, ее непризнанность, сказываются на состоянии экономики, а также на состоянии культуры. При этом, руководство республики, а также выдающиеся деятели культуры, культурные организации, стремятся к активной деятельности по формированию позитивного имиджа Приднестровья на мировой арене, как края с богатыми традициями и культурой, мягким климатом, природными богатствами, гостеприимными жителями и, конечно, уникальными историческими памятниками,

вокруг которых на протяжении последних двух десятилетий формировались туристские дестинации. Сфера туризма особо значима для молодой республики, так как «способствует налаживанию межкультурного общения и росту взаимопонимания между представителями различных культур» [1, с. 66]. Архитектурное наследие города Тирасполь – столицы Приднестровья, представлено застройкой разных эпох, несущей свои культурные и духовные ценности; оно значительно по своим объемам, а также – полистилистично. Историко-культурные ландшафты, представляющие собой ценность как объекты туризма, расположены в центре города. Известно, что центральная часть города, как социально-архитектурный феномен, всегда имеет длительную историю – «для исторического центра провинциального города специфично то, что исторические изменения, новые тенденции мало влияли на уже сформированную архитектурную среду, сложившийся комплекс построек» [4, с. 89].

Главная улица – 25 Октября, ранее – Покровская, составляет исторический центр и одну из важнейших туристических дестинаций города. Сохранившаяся историческая ткань города является значимым фактором развития сферы туризма и в г. Тирасполь, и в регионе – в целом. На настоящее время, как известно, по всему миру «объекты культурного наследия и города, богатые архитектурными памятниками и историческими достопримечательностями, становятся местами посещения всё большего числа туристов» [1, с. 66]. Эта улица представлена рядом зданий выполненных в разнообразной стилистике. Неоклассика (1920г лавки - «Покровский пассаж», здание Управления социальной защиты города Тирасполь, ансамбль жилых домов 126А и 105 на пересечении улицы 25 Октября и бульвара им. Ю. А. Гагарина - 1941-1957 г. г.); Пост-конструктивизм (Драматический театр, датировка - 1935 г., архитектор Г. М. Готгельф; Жилой дом № 94 или «Стахановский дом», датировка - 1930-е гг. XX в.) и сталинский ампиризм или «Триумф» (Дом Советов; Городской дворец культуры, «Дом с бельведером» , датировка – 1952 г., архитекторы В. Ф. Смирнов, В. П. Александров). Все эти здания органично сочетаются друг с другом, не смотря на то, что выполнены в разной стилистике. Они несут в себе дух эпохи и вызывают определенные эмоции у горожан и гостей города Тирасполь. Архитектура тех времен преимущественно была ансамблевой. На базе таких ансамблей формируются туристские дестинации, так как здесь есть достаточно материальных, культурных условий для развертывания туристической инфраструктуры. Например, историко-

архитектурный ансамбль Театральной площади (датировка: 1930-е годы, Архитекторы Г. М. Готгельф, М. Е. Петров, Д. П. Коваленко). В ансамбль входят здания Приднестровского Государственного Университета им. Т. Г. Шевченко; ансамбль жилых домов 126А и 105 на пересечении улицы 25 Октября и бульвара им Ю. А. Гагарина (датировка 1941-1957 г.). При проектировании архитектурных объектов зодчими был использован антропологический масштаб - этажность основных зданий, задающих ритм всей улице, составляла от 1 до 4 этажей, это было характерно для небольшого города и создавало свою особую, уютную атмосферу. К сожалению, не все объекты культурного наследия нашего города сохранились. Упомянутый выше «Покровский пассаж», где в свое время располагались лавки, торговые ряды, аптека не сохранился до наших дней. Торговые ряды Покровского пассажа были визитной карточкой нашего города, их часто изображали на фото-открытках. Нынче на этом месте строится новый жилой комплекс и целая эпоха жизни прошлого поколения исчезла с главной улицы города. Столь радикальные трансформации внутри исторического центра города Тирасполь наносят свой урон и туристическому потенциалу города, разрушая его исторически сложившуюся аутентичность.

Сохранение культурного наследия должно быть неотъемлемой частью планирования и практики в рамках общей политики развития городов. Городская ткань очень чувствительна к переменам, так как город, будучи тем местом, где осуществляются процессы социально обусловленной деятельности человека, наиболее активно сталкивается с ними [4]. Особое внимание нужно уделять гармоничному синтезу между исторической городской застройкой и современными влияниями. Необходимо более широко использовать информационные и коммуникационные технологии для документирования и презентации комплексной, многослойной культуры города. Центр г. Тирасполя, как одна из главных туристских дестинаций в Приднестровье, мало насыщен специальными приспособлениями городской коммуникации и навигации – в дальнейшем следует устанавливать исчерпывающие информационные стенды в поле исторического центра, указатели, информационные табло с картами города и исторического центра. Важной частью здесь является анализ и сбор информации о сложившейся городской среде. С точки зрения архитектурного подхода к сохранению на улицах города исторической застройки применяется такой прием как реконструкция. Так как сейчас происходит быстрое развитие городов, сохранить историко-

архитектурное наследие - достаточно трудная задача. Центр города становится наиболее привлекательной площадью для осуществления коммерческой и другой деятельности, а так же является удобным местом с точки зрения транспортной доступности. Его историческая ценность также является привлекательным моментом, обращающим сюда внимание значительных масс туристов. Центральная часть г. Тирасполь обладает достаточно развитой туристической инфраструктурой. Она также насыщена исторически значимыми объектами и, в целом представляет собой историко-культурный ландшафт, имеющий свои региональные особенности.

На данный момент наиболее известным методом решения проблемы о сохранении культурного наследия является музеефикация – «направление музейной деятельности, заключающееся в преобразовании историко-культурных или природных объектов в музейные объекты с целью максимального сохранения и выявления их историко-культурной, научной, художественной ценности» [3, с. 6] . Архитектурный памятник при этом либо сам становится музеем, или ему присваивается статус «охраняемого государством», следовательно он становится объектом показа экскурсиям, или даже визитной карточкой целого города или отдельного района.

Все эти методы решения возникшей проблемы могут быть применимы относительно наших памятников архитектуры, они позволят восстановить если есть такая потребность и сохранить нашу культуру и традиции, а так же сохранить первоначальный образ города. Позволят сохранить преемственность поколений, а также задать правильный курс для появляющихся новых объектов, вживающихся уже в существующую ткань города.

Список использованных источников и литературы

1. Божко Л. Д. Архитектура как социально-культурный ресурс туризма//Академический вестник УРАЛНИИ ПРОЕКТ РААСН. 2014. №4. С. 66-71
2. Ильвицкая С. В., Смирнов А. В. Развитие культурно-досуговой инфраструктуры с целью сохранения историко-архитектурного наследия туристских дестинаций// Вестник РМАТ. 2014. №2. С. 100-103
3. Каулен М.Е. Музеефикация историко-культурного наследия России М.: Этерна, 2012. 432 с.
4. Корсак М. В. Архитектурная среда исторического центра города: социокультурный дискурс// Современное строительство и архитектура. Энергосберегающие технологии: сборник материалов VIII Республиканской научно-практической конференции (с

международным участием) 24 ноября 2016 года. Бендеры: Полиграфист, 2017. С. 88-91

5. Яргина З. Н. Эстетика города. М.: Стройиздат, 1991. 366с.

Ніколаєва Тетяна Михайлівна,
*кандидат історичних наук, доцент кафедри політичних технологій,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,*

ПОШТОВА ПЛОЩА – ЯК ТУРИСТИЧНА ЛОКАЦІЯ, ТА ІСТОРИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ КИЄВА

Анотація: На прикладі історії Поштової площі Києва, розглядаються можливості розкриття туристичного потенціалу місцевості, за рахунок як існуючих пам'яток історії і культури, так і майбутнього культурно-туристичного центру «Річкова брама тисячолітнього Києва», що створить комфортний публічний простір прибережної частини міста. Акцентується увага на своєрідності історичної забудови площі, а також на сучасних потребах реконструкції площі, як привабливого місця для туристичного дозвілля.

Ключові слова: киевознавство, пам'ятка історії та культури, реконструкція, туристична індустрія.

Пам'ятки історії та культури – духовне надбання людства, свідки еволюції, в яких закладено цінності минулих поколінь, а також джерело історичного пізнання, що впливає на почуття та емоції популяризацією культурного надбання народу. Історія кожного народу своєрідно несе майбутнім поколінням свою матеріальну спадщину. Саме від системи цінностей та значущості для суспільства, а також професійних вмінь фахівців, ентузіазму краєзнавців та міської громади залежить доля пам'яток історії та культури.

Вивчення давнього минулого Києва дає можливість усвідомити стратегічне бачення визначних та заповідних зон в інфраструктурі міста, пізнати шляхи вдосконалення на захисту історичного середовища, з метою збереження для наступних поколінь, сприяти туристичній привабливості міської агломерації столиці. Завдяки сучасним дослідження міста, які різняться і доповнюють один одного своїми поглядами на історію та культуру Києва, є змога вдосконалювати та популяризувати історично-культурне надбання туристичною індустрією. О. Анісімов, В. Галайба, І. Гірич, М.Кальницький, В.Ковалинський, А.Макаров, Д. Малаков,

М.Кальницький та інші дослідники внесли і вносять свій доробок в історичне киевознавство.

Будь яка археологічна знахідка минулого у великому місті, якому більш ніж тисяча років, викликає інтерес і певну реакцію в суспільстві. Все менш трапляється археологічних пам'яток, що збереглися з періоду Київської Русі. Тому будь-яка знахідка тих часів потребує ретельного вивчення, дослідження, та туристичної популяризації. [1, с.396] Останнім часом таким об'єктом стала одна з давніх площ Києва – Поштова, яка має аж три історичні пам'ятки.

Розміщення площі робить її досить привабливою для туристичної локації. Ця частина Києво-Подолу має за літописними посиленнями більш як тисячолітню історію. Давні археологічні дослідження вказують, що поселення були тут ще в IV столітті. Можливо тут, на думку деяких дослідників, Почайна впадала у Дніпро, у цьому місці швартувались торговельні судна, які ходили «з варяг у греки». А в часи Київської Русі – це одне з торжищ міста. Це тут за часів князя Володимира зводять церкву Різдва...

Назву площа отримала у першій половині XVIII століття, хоча приміщення поштової станції були збудовані 1846 року. І в цей час вже існувала ще одна назва – площа Різдва, що походила від церкви Різдва Христового, збудована на поч. XIX ст. (архітектор Андрій Меленський), та знищена у сталінські 30-ті роки. Храм Різдва Христового відбудовано на поч. XXI століття (нині діючий), як сокровенне місце для українців, адже у ній відбувався молебень за великим Кобзарем (травень 1861 року, під час його перевезення з Санкт-Петербурга до Канева на перепоховання). Багато киян називають Храм Різдва Христового Шевченківською церквою .

Поштова станція містилась у будинку, що зберігся з комплексу будівель середини XIX ст. У цьому будинку сортували кореспонденцію, а позаду станційного будинку містилися дерев'яні стайні, де міняли коней поштовим службовцям. У 1963 р. приміщення було взято під охорону держави, і як єдиній споруді поштового призначення XIX ст., що збереглася до нашого часу, присвоєно статус пам'ятки національного значення. Поштова станція є цікавим туристичним об'єктом цивільної архітектури у стилі класицизму середини XIX ст., а також місцем мемуарних спогадів багатьох визначних діячів, які протягом 1865—1919 років користувалися поштово-диліжансним сполученням. У приміщенні відреставрованої станції будинку до 1993 року перебувало правління Товариства філателістів, а також філателістична виставка та музейна експозиція (з історії поштового зв'язку) на основі зібрання київського колекціонера О. Лазаренка. [2] 3

нагоди святкування 500-річчя(1999 р.) з часу надання Києву Магдебурзького права у приміщенні Поштової станції відкрито виставку «До історії самоврядування в Києві». Нині пам'ятка перебуває на реставрації.

Річковий вокзал було побудовано в 1897 році, як Київська гавань на прокладеній набережній. З дрібних промислових, торговельних і складських приміщень виростає припортове містечко, з якого маршрути пасажирських суден пролягають по Дніпру, Десні, Прип'яті, стаючи найбільшою в ті часи гаванню в імперії. З часом на цьому місці у 1953-1961 роках було побудовано нову будівлю вокзалу за проектом архітекторів Гопкала, Ладного та ін., у вигляді великого теплохода, що причалив до площі: з баштою, яка нагадує щогли вітрильних суден, з шпилем, на якому красується золота каравела – емблема Дніпровської річкової флотилії, а також з капітанським містком, щоглою, палубою, камбузом. З 2016 р. Річковий вокзал Києва – нововиявлена пам'ятка архітектури місцевого значення.

Після часткової реставрації навесні 2019 року у будівлі Річкового вокзалу відкрито виставку сучасного мистецтва Renovation, у рамках культурного проекту «Бухта art space», в поєднанні з декорованими фресками 60-х років історії України Ернеста Коткова - відомого художника, графіка, скульптура. У приміщенні Річкового вокзалу, яке слугує майданчиком сучасного мистецтва, час від часу відбуваються виставки з використанням нових технологій медіа-арту (Chernobyl 33), а також фестивалі сучасного мистецтва (Міжнародний фестиваль світла й медіа-мистецтва). Що робить цю пам'ятку історії цікавою для туристичної індустрії[3]

Між будівлями Річковим вокзалом та Поштовою станцією, на якій було заплановано будівництво торгового центру були знайдені історичні артефакти. Нажаль в історії реконструкції міста траплялись випадки, коли нехтували такими знахідками. Наприклад - реконструкція Майдану Незалежності у 2001 році, коли було знищено тисячолітні артефакти – Залишки Печерських та Лядських воріт. Хоч і тепер з'явилося чимало проблем з забудовником, та Україна, як член ЮНЕСКО, дотримується Міжнародної хартії у проблемах урбанізації та стандартизації будівництва, та заходів, щодо збереження історичних міст, їх розвитку та гармонійного пристосування до життя, тому рішення призупинити будівництво приймається на державному рівні.[4,С.6] Враховуючи, що з періоду Київської Русі збереглись поодинокі пам'ятки, археологи з великою відповідальністю поставились до знахідок. В результаті розкопок (ініційованих громадськістю міста) на Поштовій площі у 2015 році археологами було знайдено частину

вулиці часів Київської Русі: фрагменти будівель, старі частоколи, зруби, криницю, дерев'яний настил дороги, що вів від берегової лінії до центральної частини міста, фрагменти дренажної системи XVIII ст... Горизонти культурного шару залягають на глибині 5,5-8 м, де знайдено будівлю виконану у зрубній техніці, за каркасно-стовповою конструкцією, характерною для XI ст. У травні 2019 року Поштова площа отримала статус пам'ятки археології та історії національного значення – «Ділянка прибережного міського кварталу середньовічного Києва». Ця подія стала результатом перемоги громади у захисті історичного середовища давнього міста [5].

Перебуваючи в Києві, директор групи національних музеїв Ліверпуля Девід Флемінг, ділячись власним досвідом у музейній справі сказав: «Нікому з нас не вистачає коштів. Потрібні гарні люди з гарними ідеями». [6] В результаті непростих перемовин з забудовниками, представниками влади, київськими краєзнавцями та відповідальними киянами під музей було виділено 110 квадратних метрів розкопаного котловану. Було проведено архітектурно-дизайнерський конкурс на кращу концепцію історико-культурного, туристичного центру «Річкова брама тисячолітнього Києва», де переміг творчий колектив під керівництвом Людмили Баженової.

Попереду - грандіозна робота, яка повинна здійснити давню мрію киевознавців та активістів - створення сучасного музею на Поштової площі, можливо схожим на Йорвік у Великобританії, чи на Підземелля площі Ринок у Кракові, де кожен охочий міг би на власні очі побачити життя і побут середньовічного Києва, поряд з сучасною інфраструктурою, а також можливе поновлення туристичного маршруту Дніпром - «шлях з варяг у греки». На думку одного з організаторів цього проекту Віталія Білецького: «Це дозволить вберегти унікальні пам'ятки археології та історії та популяризувати Київ як потужний туристичний центр і серед «варягів», і серед «греків» [7] .

Виставки, конкурси, річкові мандрівки, фестивалі та музей - безперечно, значно більше розкриють потенціал Поштової площі, створять комфортний публічний простір та сприятимуть туристичному різноманіттю стародавньої прибережної частини м. Києва, захоплюючи минулим і сучасним як киян, так і гостей міста, а також цікаво збагатять маршрут «Чотири площі», який проходить через території, де містяться храм Святої Софії Київської, Михайлівський Золотоверхий монастир, Контрактова та оновленої Поштової площі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження./Монографія /[від.ред. і уряд. В.О.Горбик.] К.,1998. 399 с.
2. <http://pamyatky.kiev.ua/streets/poshtova-ploshcha/poshtova-stantsiya>
3. <https://tsn.ua/tourism/u-kiyevi-vidkrili-richkoviy-vokzal>
4. Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження./Монографія /[від.ред. і уряд. В.О.Горбик.] К.,1998. 399 с.
5. <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2705863-postova-stalaramatkou-arheologii-ta-istorii-nacionalnogo-znacenna>
6. В музеях не должно быть тишины. Британский музейный гургу сформулировал свои профессиональные принципы. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/publications/v-muzeyah-ne-dolzhno-byt-tishiny-britanskiy-muzeynu-guru-sformuliroval-svoi-professionalnye-principy-56815.html>
7. Україна і туризм. Кияни пропонують відновити «шлях з варяг у греки». Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29915957.html>

*Сайчук Віктор Степанович, кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародного туризму та країнознавства
факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету*

РЕГІОНАЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Вступ. Туризм є надзвичайно важливою специфічною сферою економіки, яка охоплює різні аспекти життєдіяльності населення і сприяє задоволенню як економічних, так і соціально-культурних потреб людей. Основними завданнями туристичної діяльності є відновлення якісних показників трудових ресурсів і підвищення добробуту населення.

Регіональне планування і програмування в туризмі носить індикативний характер. Основними завданнями індикативного планування на рівні адміністративно-територіальної одиниці регіонального рівня є:

– визначення основних напрямів розвитку і структури туристичної сфери з урахуванням місцевої специфіки та дотриманням законних прав та інтересів населення;

– виявлення проблемних питань, які потребують втручання державних органів управління.

Регіональне програмування поєднує в собі науковий прогноз і, на його основі, регулювання (пряме і непряме) всієї сукупності процесів управління в сфері туризму шляхом підготовки і виконання регіональних (муніципальних) програми розвитку туризму. Регіональне програмування є науковим обґрунтуванням організації туристичної сфери як цілісної системи.

Матеріали і методика роботи. Методологія регіонального планування та програмування в туризмі включає логіку, принципи, методи дослідження і ґрунтується на врахуванні дії закономірностей розвитку туристичної сфери та її складових в процесі розробки регіональних (муніципальних) програми розвитку туризму відповідно до даних прогнозування і поставлених цілей.

Аналітична робота з визначення рівня розвитку і формування рекреаційно-туристичного комплексу, його функціональної і територіальної (просторової) структури, динаміки і пропорцій, цілей, пріоритетів і кінцевих результатів розвитку формує логіку регіонального планування та програмування туризму.

Основними принципами регіонального планування та програмування в туризмі є:

– принцип узгодження інтересів усіх суб'єктів ринкових відносин (туристичних фірм, туристів, державних інституцій);

– принцип зіставлення (врахування показників соціально-економічного та культурного розвитку регіону при розробці регіональних та муніципальних програми розвитку туризму);

– принцип комплексності (системний підхід у вирішенні проблем функціонування туристичної сфери);

– принцип індикативності (варіаційний спосіб визначення цілей і пріоритетів розвитку туризму і розробка способів їх досягнення на основі аналізу особливостей впливу регіональних факторів);

– поєднання планового і ринкового регулювання в туризмі;

– принцип безперервності процесу планування і програмування, орієнтації на комплексне вирішення проблем регулювання розвитку туристичної сфери.

При розробці регіональних (муніципальних) програм розвитку туризму доцільно використовувати аналітичний, нормативний, балансовий, статистичний, географо-математичний, а також логічний та інші методи наукового дослідження.

Основний зміст. Планування і програмування в туризмі носить рекомендаційний характер і передбачає наукове обґрунтування мети,

основних орієнтирів і пріоритетів, пропорцій і структур соціально-економічного і суспільно-географічного розвитку туристичної сфери на перспективу і розробку способів їх досягнення. Основними рівнями планування в туризмі є загальнодержавний, регіональний, локальний і рівень окремих підприємств (їх об'єднань).

Загальна схема регіонального програмування в туризмі та реалізація його результатів передбачає, на основі науково обґрунтованих цілей і пріоритетів розвитку туристичної сфери, визначення його пропорцій і структури, обґрунтування засобів і способів досягнення мети з урахуванням впливу економічних, правових і адміністративних чинників.

Ознакою ефективного державного регулювання туристичної галузі є визначення основних напрямків у державній політиці, аналіз ситуації, що склалася в туризмі, і розробка відповідних заходів. Все це відображається в державних, регіональних і муніципальних програмах розвитку туризму.

Особливо важливим є підготовка регіональних програмах розвитку туризму, оскільки саме на регіональному рівні з більшою ефективністю можна застосовувати регулюючі заходи стимулюючого або обмежувального характеру. На регіональному рівні можна об'єднати спільні інтереси держави та регіону, об'єднати кошти, отримані з різних джерел, для розвитку пріоритетних для жителів регіону напрямків розвитку туризму.

Класифікацію регіональних програм розвитку туризму можна провести за статусом, напрямками функціонування і термінами реалізації. Такі підходи до класифікації дають можливість чітко визначити цілі, завдання, методи і способи регулювання туристичної сфери.

Основними завданнями, на реалізацію яких спрямовані регіональні програми розвитку туризму є наступні:

- визначення масштабів і рівня розвитку туристичної діяльності;
- оцінка умов і факторів розвитку туризму;
- оцінка потенціалу туристичних ресурсів регіону та ефективності його використання;
- аналіз функціональної структури туристично-рекреаційного комплексу регіону;
- дослідження територіальної структури туристично-рекреаційного комплексу регіону;
- виявлення основних проблем і недоліків розвитку туризму в регіоні;

– обґрунтування напрямків сталого розвитку туризму в регіоні на перспективу;

– прогноз впливу туризму на соціально-економічний розвиток регіону.

Регіональні програми розвитку туризму спрямовані на виконання завдань, визначених Законом України «Про туризм», і є механізмом реалізації державної політики сприяння розвитку туризму.

Програми розробляються, виходячи з основних параметрів соціально-економічного розвитку регіону в попередні періоди, з урахуванням прийнятих на загальнодержавному та регіональному рівнях державних, галузевих, регіональних програм і прогнозних показників, спрямованих на забезпечення стабільного економічного і соціального розвитку регіону. Проекти регіональних програм розвитку туризму мають розробляються регіональними міжвідомчими робочими групами.

Висновки. Таким чином, регіональне планування розвитку туризму є системою взаємозалежних обґрунтувань, що мають спільну мету і визначають терміни, методи та шляхи досягнення поставлених цілей для послідовного виконання розроблених програм та прийняття рішень.

Регіональні (муніципальні) програми розвитку туризму спрямовані на забезпечення подальших перетворень в сфері туризму, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу та посилення соціального захисту населення. Необхідною умовою їх реалізації є тісний взаємозв'язок політики розвитку туризму, економічної та регіональної політики держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Saichuk V. S. Tourism as an object of regional planning and programming / V. Saichuk // Proceedings of the Fourteenth International Conference of Science and Technology “AVIA-2019”, National Aviation University, Kyiv, Ukraine on April, 23-25, 2019. – P. 33.22 – 33.25.

*Сеньків Мар'яна Ігорівна, кандидат географічних наук, асистент
Думич Вікторія Анатоліївна, студентка,
НУ «Львівська політехніка»*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ КИТАЮ

Під час останніх десятиліть туризм в Китаї розвивався стрімкими темпами. Цьому багато в чому сприяла політика китайського керівництва, спрямована на зростання доходів середнього класу і зменшення кількості обмежень на відвідування Китаю іноземцями. У 2017 р. голова КНР Сі Цзіньпін представив черговий п'ятирічний план країни, який передбачав зниження залежності від імпорتنих товарів, дерегулювання цін і підвищення рівня захисту навколишнього середовища. Туризм є ключовою опорою китайської економіки, і на додаток до політики та ініціатив, спрямованих на розвиток туризму, були зроблені значні інвестиції в покращення інфраструктури і стандартів [3]. Висунута в Китаї ще у 2010 р. ініціатива «Один пояс і один шлях», спрямована на розширення міжконтинентальних торговельних потоків на євразійських маршрутах, з 2014 р. була оголошена ключовим напрямком зовнішньополітичного курсу країни.

Загальний внесок туризму у ВВП Китаю у 2017 р. становив 9,5%, прямий внесок – 2,9%. Загальна зайнятість у туристичному секторі Китаю у 2017 р. становила 79,9 млн. ос., пряма зайнятість – 28,25 млн. ос. За прогнозами, загальна зайнятість у туристичному секторі країни у 2028 р. становитиме 116,49 млн. ос., пряма – 34,41 млн. ос. [4].

Завдяки зростанню ВВП на одну особу і кількості домогосподарств з високим доходом, Китай, за прогнозами, до 2030 р. стане найбільшим джерелом виїзного туризму в світі. Країна також стане найбільшим ринком в'їзного туризму. Щодо внутрішнього туризму, то в Китаї він становив 4,7 млрд. поїздок у 2018 р. і, за прогнозами, досягне 6,7 млрд. до 2023 р. [3].

У 2018 р. кількість іноземних туристів у Китаї становила 62,9 млн. ос. (четверте місце у топ-10 DESTINATION Світу), що на 3,6% більше, ніж у 2017 р. Основні країни-джерела в'їзного туризму Китаю у 2018 р.: М'янма, В'єтнам, Південна Корея, Японія, США, Росія, Монголія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур, Індія, Канада, Таїланд, Австралія, Індонезія, Німеччина і Великобританія. Серед туристів, що прибували, найбільшу частку (49,9%) становили особи у віці від 25 до 44 років. Огляд визначних пам'яток, як і раніше, був головним мотивом подорожей до Китаю. Найбільш популярні серед іноземних туристів

китайські міста: Шеньчжень, Гуанчжоу, Шанхай, Ханчжоу, Пекін, Сямень, Чунцин, Тяньцзінь, Ченду, Ухань. Однак саме Гонконг китайська влада виділяє в якості локомотива розвитку туризму в регіоні (у 2018 р. Гонконг був найпопулярнішим серед туристів містом світу за даними організації “Euromonitor International”). Надходження від міжнародного туризму в Китаї у 2018 р. становили 40 млрд. дол. (десяте місце у топ-10 DESTИНАЦІЙ СВІТУ) [1].

Близько 10% з 1,4 млрд. населення Китаю подорожують по всьому світу. Очікується, що вже до 2022 р. Китай випередить США і Німеччину за обсягом виїзного туризму. Зростання прогнозується високе – 8,4% протягом 2017-2022 рр. За межами Азії, США і Франція, ймовірно, отримають найбільше вигод від цього, тому що вже готові приймати китайських туристів, які, до речі, є лідерами у світі за обсягом витрат під час закордонних поїздок. У 2017-2022 рр. вони витратять ще на 10,9% більше, головним чином, за рахунок зростання ВВП і рівня доходів сімей середнього класу. У 2018 р. під час закордонних поїздок китайські туристи витратили 277 млрд. дол. (перше місце у топ-10 країн світу) [2]. Активне збільшення кількості китайських туристів у 2013-2017 рр. спостерігалось в Японії. Середньорічний темп зростання при цьому становив 54% – шість мільйонів туристів прибули з Китаю завдяки спрощеному візовому режиму і низькому курсу єни. У зв'язку зі зростаючим напруженням у відносинах між Китаєм і Південною Кореєю, китайський уряд обмежив продаж турів в Південну Корею – у 2017 р. країну відвідало на 39% менше китайських громадян. Погіршення відносин з Тайванем також стало причиною зниження туристичного потоку з Китаю. Топ-10 країн для виїзного туризму Китаю у 2018 р.: Таїланд, Японія, В'єтнам, Сінгапур, Індонезія, Малайзія, США, Камбоджа, Росія і Філіппіни [1].

У Китаї функціонують понад 300 тис. підприємств сфери туризму, зокрема: 283,8 тис. готельних комплексів, з яких 10 тис. вже досягли рівнів міжнародних стандартів; 14 тис. туристичних агентств та операторів, серед яких 1484 мають міжнародні сертифікати та дозволи на здійснення туристичної діяльності, 12 тис. – відповідні документи на здійснення туристичної діяльності у межах країни; понад 3610 популярних туристичних об'єктів; більше 158 транспортних компаній туристичного спрямування (наземний і водний транспорт); 315 пам'ятних та 344 зразкових туристичних міст.

Туристичні агентства розташовані у всіх великих містах Китаю. Серед них слід виділити три основні, що обслуговують іноземних туристів:

- “China International Travel Service” – туристичне агентство для обслуговування іноземних туристів. Штаб-квартира розташована в Пекіні, а відділення в усіх провінціях, автономних районах, муніципалітетах і деяких відкритих для відвідування іноземцями містах;

- “China Travel Service” і “Overseas Chinese Travel Service of China” – обслуговують зарубіжних китайських резидентів, «компатріотів» з Гонконгу, Макао і Тайваню, а також китайців, які живуть закордоном і відвідують своїх родичів. Штаб-квартири обох агентств розташовані в Пекіні, а відділення – у відкритих китайських містах, а також у вигляді постійних представництв в Гонконзі, Макао і Тайваню;

- “China Youth Travel Service” – турагентство, розташоване в Пекіні, обслуговує переважно іноземну молодь, китайців, які проживають закордоном і «компатріотів» з Гонконгу, Макао і Тайваню.

Слід також згадати про такі великі туристичні компанії, як “China International Sports Travel Company”, “China Culture Travel Service”, “China People’s International Travel Company”, “China Tian’s International Travel Company” і “China Women’s Travel Service”, які також обслуговують іноземних туристів.

Для Китаю характерна друга модель управління туризмом, яка передбачає активний вплив держави на розвиток туристичної сфери шляхом використання ефективних механізмів державного регулювання. Цей принцип потребує розробки, впровадження та фінансування спеціальних бюджетних програм. Передбачає наявність міністерства, як сильного та авторитетного центрального органу, який здійснює контроль над усіма туристичними підприємствами країни. Інструментарієм державного управління є: фінансові вкладення, рекламна та маркетингова діяльність, залучення інвестицій в туристичну індустрію. В Китаї функціонує Міністерство культури і туризму – міністерство Державної ради КНР, яке відповідає за культурну політику, діяльність і туризм в країні. Утворене в 2018 р.; попередньо існувало Міністерство культури та Державне управління у справах туризму. Штаб-квартира знаходиться в Пекіні.

Донедавна місцева влада та регіональні відділення Державного управління у справах туризму КНР у межах своєї компетенції приймали нормативні акти з регулювання туристичної діяльності в провінціях і муніципальних утвореннях, розробляли і реалізовували плани розвитку туризму в конкретних регіонах. У зв’язку з включенням Державною радою КНР туризму до стратегічних опорних галузей китайської економіки, постало питання про законодавче й інституційне забезпечення подальшого прогресу галузі: збалансованого і сталого

розвитку туризму у національному масштабі. Оприлюднене Державною радою КНР концептуальне бачення майбутнього національного туризму полягає у реалізації ідеї узгодженого розвитку туристичного комплексу і найважливіших секторів китайської економіки.

У 2016 р. Китай і США спільно працювали над досягненням знакової Паризької угоди про клімат. Однак після цього президент США Дональд Трамп оголосив про свій намір вийти з угоди, надавши Китаю можливість підтвердити свої зобов'язання і взяти на себе провідну роль. Образи сильного смогу у великих містах Китаю поширені по всьому світу, що дає Китаю репутацію сильного забруднювача. Не дивно, що питання охорони навколишнього середовища займають важливе місце в порядку денному керівників країни. З 2017 р. Китай змінив курс і розглядає збереження, різноманітність культур і природне середовище як важливі аспекти єдиної туристичної пропозиції. У той же час, країна розглядає туризм як спосіб стимулювання сільської економіки [3].

Одним з прикладів того, що збереження навколишнього середовища стає пріоритетним, є популярний в Китаї додаток, в якому потенційно скорочені викиди конвертуються у справжні посаджені дерева. Мільйони китайців використовують додаток з метою озеленити країну. Додаток працює на базі "Alipay", найпопулярнішого платіжного сервісу в Китаї, і підраховує всі корисні для середовища дії користувача, конвертуючи їх у так звану «енергію». Поїздки на велосипеді або автобусі, замість водіння власного автомобіля, піша прогулянка, купівля квитків в кінотеатр онлайн, або продаж речей, що були у використанні, в мережі – все це розцінюється як допомога та винагороджується «енергією». Таким чином, накопичена «енергія» дозволяє користувачеві посадити власне віртуальне дерево. Регулярно поливаючи дерево, користувачі стимулюють його зростання, а як тільки дерево виростає – це означає висадку живого саджанця в китайських пустелях. Виходячи з даних додатку "Ant Forest", зараз в ньому налічується понад 280 млн. активних користувачів, 65% з яких – люди молодші 28 років. Додаток було запущено в серпні 2016 р. і з його допомогою вже висаджено понад 12 млн. дерев в районі Алашань і Ордоса.

Список використаних джерел та літератури:

1. China Tourism Facts & Figures / Travel China Guide [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.travelchinaguide.com/tourism/2018statistics>.

2. International Tourism Highlights 2019 / UNWTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>.

3. Megatrends Shaping the Future of Travel / Euromonitor International [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://go.euromonitor.com/wtm2018-megatrends-shaping-the-future-oftravel.html>.

4. Tourism industry in China – Statistics & Facts / Statista [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statista.com/topics/1210/tourism-industry-in-china/>.

*Суматохіна Ірина Миколаївна,
кандидат географічних наук, доцент кафедри географії
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

РЕГІОНАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНО- ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Перетворення, які нині наполегливо та послідовно відбуваються в соціально-політичній сфері нашої країни, призводять до впровадження у життя реформ місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Це впливає на забезпечення відповідності інтересів територіальних громад загальнодержавним інтересам, кооперації та координації цих інтересів на різних рівнях виконавчої влади і створює передумову стабільного розвитку суспільства та ефективного функціонування держави в цілому. Досягненню успіху у цьому сприяють усі типи децентралізації. Адміністративна децентралізація реалізується через передачу на місця повноважень приймати рішення, ресурси і відповідальність за роботу різних служб і департаментів відповідальних за соціальний розвиток регіону, а фіскальна дозволяє делегувати фінансові ресурси та повноваження. Наслідком цього є позитивний результат управління бюджетними практиками з урахуванням декількох факторів, серед яких – взаємозв'язок регіонів, доступність ресурсів і місцеві можливості управління [2, с. 13].

Отже, в умовах децентралізації суттєво підвищується спроможність територіальних громад формувати збалансований розвиток у різних векторах, приділяючи особливу увагу соціальній складовій. Розширення рекреаційно-туристичного потенціалу є одним із актуальних напрямків соціально-економічного розвитку регіонів з різною спеціалізацією. Однак, в промислових регіонах, в порівнянні з

аграрними, формуються більш сприятливі умови і можливості для цього за рахунок фінансової децентралізації й формування необхідного ресурсу. Одним із старопромислових регіонів є Дніпропетровський, який має нагальну потребу покращення екологічних показників та забезпечення умов для відновлення фізичного та емоційно-духовного стану населення і, одночасно, має можливості для створення необхідних для цього умов.

Останніми роками в Дніпропетровському регіоні найбільш помітні трансформації спостерігаються у просторовому плануванні та структурі рекреаційних зон, що пов'язано із наявністю ресурсу, волі та бажання представників місцевого самоврядування та громадськими ініціативами. В регіоні розроблена та поступово втілюється у життя стратегія активізації туризму шляхом розширення рекреаційного потенціалу та інноваційних нововведень [3-5]. Так, в містах та районах області реалізуються логічні та послідовні заходи, спрямовані на розвиток рекреації з одночасним покращенням екологічної ситуації, основними серед яких є такі:

- збільшення коефіцієнту заповідності за рахунок створення нових природоохоронних територій;
- створення одного з перших в Україні приватних авторських садів з використанням туристичних інновацій, відкритих для відвідування;
- реновація у промислових містах рекреаційних зон, міських парків, скверів тощо;
- створення нових рекреаційних зон на основі використання природних елементів урбанізованого ландшафту, таких як коси, острови, заплави великих і малих річок, озера, піщані масиви (кучугури), фрагменти мальовничих ландшафтів вододілів;
- створення нових рекреаційних локацій у містах на основі використання природно-антропогенних об'єктів, наприклад, затоплених гранітних та піщаних кар'єрів;
- масштабне озеленення вулиць, пришкільних та придомових територій;
- реконструкція та нове будівництво сучасних туристичних атракцій та рекреаційних локацій, таких як стадіон пляжних видів спорту, гребний канал, гідропарк, інклюзивний дитячий парк тощо;
- розвиток велоінфраструктури (велодоріжки, велосмути, велопаркінги, велопрокат тощо).

Зміни у просторовому плануванні рекреаційних територій відбулися в результаті створення регіонального ландшафтного парку «Дніпрові пороги» та приватного ландшафтного парку Світлани

Кульбашної у с. Військове. На території промислових міст Дніпро, Кам'янське, Кривий Ріг, що характеризуються найбільшим рівнем забруднення атмосферного повітря в Україні, створюються нові рекреаційні локації на основі існуючих озер (Московське та Куряче у Дніпрі) та колишніх гранітних і піщаних кар'єрів (Єлізаветівський поблизу Кам'янського, Миколаївський у Кривому Розі, Червонокам'янський та Старокодацький у Дніпрі), які стають популярними серед місцевого населення й активно використовуються для літнього відпочинку.

Серед інновацій слід відзначити створення нового культурного хабу «Habitat» на основі об'єднання можливостей «Арт-центру «Квартира» та авторського ландшафтного парку Світлани Кульбашної, які перетворюються відповідно на зимову та літню локації для проведення різних культурних заходів – музичних фестивалів, мистецьких виставок, зустрічей творчих людей тощо. Важливою атракцією для відпочинку й розвитку особливих дітей став перший в країні інклюзивний дитячий парк у місті Дніпро. В обласному центрі регулярно проводяться й набувають популярності тематичні івенти за напрямками концептів (Comіc-Con, Техфест, Робот-фест, ІТ-фест, Comіc-Con, Техфест, Робот-фест, ІТ-фест, Індастріалнайт) [1, 4].

В результаті формування базового рівня велоінфраструктури у містах зростає культура велосипедного руху і популярність рекреаційних пересувань велосипедом, поліпшується ділова активність і туристична привабливість міст. Однак, найщільнішою мережа велосмуг залишається переважно в центрі міст та вздовж набережної Дніпра.

В перспективі планується продовжити процес розширення рекреаційного потенціалу області за рахунок створення нових природоохоронних територій та нових туристичних локацій. Наприклад, планується організація у Дніпрі історико-культурних центрів «Парк тоталітарного періоду», «Стара Самарь», які стануть відображенням різних історичних віх розвитку міста.

Дотепер перешкодами на шляху активізації туристичної діяльності є недостатня розвиненість інфраструктури засобів розміщення, відсутність міської мережі туристичної навігації (інформаційні туристичні стенди, карти, маркування туристичних маршрутів) [1].

Висновки. В Дніпропетровському регіоні реалізується стратегія активізації рекреаційно-туристичної діяльності, яка ґрунтується на спрямуванні фінансового ресурсу на розширення рекреаційно-туристичного потенціалу регіону, посилення конкурентоспроможності та диверсифікації туристичного продукту. До основних напрямків активізації туристичної діяльності у регіонів належать: подальша

диверсифікація туристичного продукту міст, впровадження громадських проектів та ініціатив, налагодження роботи туристсько-інформаційного центрів міст, формування мережі туристичної навігації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Агентство розвитку Дніпра. – [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <https://dda.dp.ua>
2. Лелеченко А. П. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] – К. : – 2017. – 110 с.
3. Стратегія активізації туристичного потенціалу м.Дніпра на 2018-27 роки. – [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: http://dda.dp.ua/wp-content/uploads/2017/12/16_27.pdf
4. Програма економічного і соціального розвитку міста Дніпро. – [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: <https://dniprorada.gov.ua>
5. Програма розвитку велоінфраструктури міста Дніпропетровська. – Дніпропетровськ, 2013. – 32 с. – [Електронний ресурс]. – Спосіб доступу: http://praslin.com.ua/files/ПРОГРАММА%20-%2029_07_13.pdf

*Теодорович Лариса Віталіївна,
кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму
НУ «Львівська політехніка»*

РОЗВИТОК ПРОБЛЕМНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

На сьогоднішній день в Україні сформувались окремі проблемні – депресивні та слаборозвинуті території, що характеризуються сповільненням соціально-економічного розвитку. Це призводить до зростання безробіття, зниження рівня доходів та реального споживання місцевого населення, посилює соціальну нерівність між міським і сільським населенням, призводить до зменшення кількості та густоти населення[1].

При виділенні проблемних регіонів використовують два основних підходи. Перший складається з оцінки ступеня кризової ситуації, виділяючи райони з глибоким постійним економічним занепадом, конфліктні території, регіони стихійних і техногенних катастроф. У другому підході виділяють головні об'єкти державної регіональної політики, наприклад, відсталі, прикордонні, старо-промислові регіони, райони нового освоєння.

Слаборозвинені (відсталі) регіони – території, що мають традиційно низький (порівняно з іншими регіонами країни) рівень економічного розвитку і життя населення. Для них характерні стагнація, або занепад економіки, низький рівень науково-технічного прогресу, панування відсталих екстенсивних технологій, підвищена бідність населення, здебільшого підвищена криміногенна ситуація, можливі етнічні, релігійні та інші конфлікти.

Депресивні регіони відрізняються від слаборозвинених тим, що вони, як правило, раніше були високорозвиненими, але в умовах науково-технічного прогресу почали відставати у своєму розвитку. Для них також характерні нижчі за середні по країні показники соціально-економічного розвитку, технологічна відсталість. Проте вони накопичили значний виробничий потенціал, мають досить розвинену інфраструктуру, якісні трудові ресурси [4].

Нині важливим завданням залишається забезпечення комплексного і збалансованого розвитку всіх регіонів України. Ще з кінця дев'яностих років минулого століття, формуючи державну регіональну політику, уряд України став зосереджувати увагу на проблемах певних територій. Але депресивність та відсталість розуміли на субрегіональному, місцевому рівні. Весь час увага зосереджувалась саме на політиці стосовно територій з соціально-економічними проблемами місцевого характеру, не йшлося про їхній регіональний розвиток у системі загальнонаціонального розвитку всіх територій держави. Не була сформована чітка програма, спрямована на подолання місцевої депресивності, не призначались асигнування чи фінансові зобов'язання [3].

Однією з галузей світової економіки, яка динамічно розвивається та стимулює економічне зростання, сприяє соціально-культурного розвитку, є туризм. В більшості країн, які стимулюють розвиток туризму, державна туристична політика проводиться в межах регіональних програм економічного розвитку і спрямована на те, щоб розвиток туризму сприяв економічному зростанню проблемних регіонів. Україні необхідна загальнонаціональна програма розвитку туризму, акцентована на проблемних територіях, адже регіональний аспект функціонування туристичної галузі має винятково важливе значення в економіці держави.

Регіональна туристична політика є комплексом заходів правового, економічного і організаційного порядку, підкріплена відповідними управлінськими інституціями, діяльність яких охоплює усі управлінські рівні та спрямована на узгодження місцевих, державних і бізнесових інтересів на ринку туристичних послуг. [2]

Для формування регіональних програм розвитку туризму та визначення перспектив в тому чи іншому регіоні необхідно зробити оцінку відповідності матеріально-технічної бази потенціалу туристичних ресурсів, а також попиту на певний туристичний продукт. Крім цього, слід враховувати та оцінювати туристичну інфраструктуру, транспортне сполучення, наявність (чи можливість залучення) кваліфікованих кадрів, безпеку туристів в регіоні, доступну цінову політику тощо. Також необхідно розуміти що капіталовкладення в туристичний бізнес становлять певний ризик для підприємців, оскільки туристичний попит підлягає сезонним коливанням та впливу політичних чинників.

Основними етапами формування регіональної туристичної політики повинні бути:

- оцінка природних та історико-культурних ресурсів як потенційних туристичних ресурсів;
- економічний аналіз і оцінка розвитку господарського комплексу регіону, виділення основних видів туризму;
- вибір типу базової стратегії структурних перетворень регіону;
- вироблення основних напрямів та механізмів реалізації.

З метою підвищення ефективності капіталовкладень і оптимального використання туристичних ресурсів при прийнятті рішень про виділення коштів на будівництво матеріально-технічної бази туризму було запропоновано наступну класифікацію всіх туристичних районів:

- райони, які мають великі туристичні ресурси, де туризм повинен стати домінуючою галуззю регіональної економіки;
- райони, які мають багаті туристичні ресурси, але в них туризм повинен розвиватися нарівні з іншими галузями;
- райони, які мають туристичні ресурси, але в яких розвиток туризму буде залежати від розвитку інших галузей.

Ця класифікація може лягти в основу планів будівництва матеріальної бази туризму [5].

Проаналізувавши особливості та оцінивши можливості територій, можна обирати відповідні різновиди туристичної діяльності в регіоні.

Якщо в регіоні є місцевості з відповідними природними ресурсами (ліси, водойми, цікаві форми рельєфу чи мальовничі пейзажі) можна розвивати сільський зелений туризм, геотуризм, утилітарний туризм (риболовля, полювання, збирання грибів, ягід), кінний та велотуризм. При відсутності засобів розміщення можна організувати авто- мото- кемпінги, наметові містечка.

Буручи до уваги етнічні відмінності регіонів України можна організовувати пізнавальні та гастрономічні тури, акцентуючи увагу туристів на місцевих традиціях, обрядах та кухні. Залучати до таких видів туризму можна не тільки музеї та ресторани заклади, але й місцевих майстрів та звичайних мешканців, бажаючих за відповідну плату продемонструвати місцевий колорит, почастивавши чи розмістивши у себе гостей.

Практично у всіх регіонах можна знайти можливості для розвитку подієвого (івент-) туризму, спрямованого на відвідуванні культурних подій та заходів, які відбуватимуться у регіоні. Розвивати такий туризм досить перспективно, адже є можливість швидкої оборотності капіталу та високої прибутковості. Крім цього це матиме позитивний вплив на формування іміджу та популяризації регіону як місця відпочинку, сприятиме запровадженню культури організованого масового відпочинку, стимулюватиме розвитку інших сфер діяльності та зростанні кількості робочих місць.

Звичайно, розпочинати туристичну діяльність в кожному регіоні потрібно з просвітницької роботи серед місцевого населення, проводячи консультації в громадах, а також тренінги з планування розвитку туризму для обраних лідерів громади. які здобувши нові знання, зможуть передавати їх місцевим активістам туристичного бізнесу.

Крім цього туризму у регіоні повинен базуватись на засадах сталого розвитку. Управління сталим розвитком туризму слід будувати, виходячи з таких принципів як:

- 1) залучення населення до планування та управління туризмом;
- 2) орієнтація на цілі, що забезпечують зв'язок між елементами, при якому зберігаються довгострокові перспективи розвитку;
- 3) забезпечення екологічної стійкості шляхом сумісності розвитку з підтриманням базових екологічних процесів, біологічних ресурсів та біологічного різноманіття;
- 4) соціальна і культурна стійкість, яка забезпечує збереження культурних цінностей, традицій та місцевої самобутності;
- 5) економічна стійкість, яка забезпечує економічну ефективність розвитку, а також збереження та можливість використання ресурсів майбутніми поколіннями;
- 6) моніторинг факторів внутрішнього та зовнішнього середовища;
- 7) регулювання та обмеження масштабів туристичної діяльності до оптимальної величини;
- 8) платне використання туристичних ресурсів, співвимірне з їх цінністю;

9) відповідальність за порушення норм та умов використання туристичних ресурсів;

10) ефективна участь та взаємодія державних (центральных, регіональних та місцевих), громадських та бізнес-організацій в регулюванні сталого розвитку туризму.

Список використаних джерел та літератури:

1. Завадських Г.М. Диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів України та шляхи їх зниження /Завадських Г.М. //Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) №2(26), м. Мелітополь, 2014. – С. 76–79.

2. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) / О.О. Любіцева- 3-тє вид., переробл. доп. – К.: Альтерпрес, 2005. – 436 с.

3. Максименко С. Подолання диспропорцій у розвитку регіонів в Україні – виклики та можливості / Сергій Максименко. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/0B_dGB2YS6enfMmV3ckRFTmlXdGs/view

4. Регіональна економіка: Підручник /за ред. Є.П. Качана. – К.: Знання, 2011. – 670 с.

5. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія./ Н.В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

*Ткачук Леоніла Миколаївна,
кандидат географічних наук, доцент
Національний авіаційний університет*

АКТУАЛЬНА ГЕОПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ ЯК ЧИННИК РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Туризм є одним із найбільших і найдинамічніших секторів світової економіки. Разом з тим нестабільна міжнародна та внутрішньополітична ситуація в деяких державах, військові конфлікти різного масштабу або загроза їх виникнення, тероризм, етнічні та релігійні колізії завдають значної шкоди туристичному бізнесу. Зазначені події спричиняють суттєві зміни у розподілі потоків подорожуючих, а отже виявляються чинником регіонального розвитку для територій, що спеціалізуються на туристичній діяльності. Масштаби і характер їх впливу в окремих країнах і регіонах різняться та залежать від багатьох чинників, це вимагає не тільки пильної уваги практиків туристичного бізнесу, але й теоретичного осмислення. Окреслена проблематика розглядається у роботах українських та іноземних

вчених: Ігоря Вінніченка, Валентина Стафійчука, Леоніли Ткачук, Майкла Холла, Даллена Тімоті, Девіда Дюваля, однак дослідження здебільшого являють собою ситуаційний кейс-аналіз і потребують узагальнення.

Політика та туризм тісно взаємопов'язані. І йдеться не про подорожі до офшорних зон з метою відмивання грошей, але про той вплив, що його зчиняють на соціум політики та їх діяльність. Споживацька поведінка формується та відтворюється у процесі соціальної взаємодії тому нерідко уявлення та вподобання туристів артикулюються політичним контентом, рішеннями чи судженнями одіозних лідерів. Для прикладу, результати виборів у США й окремі ініціативи президента Дональда Трампа спричинили низку трансформацій на національному туристичному ринку і завдали удару по туристичному бренду США. Частка США на світовому ринку подорожей знизилася з 13,7 % у 2015 р. до 11,7% відсотка у 2018 р., згідно з даними U.S. Travel association [4]. І якщо у 2017 р. найбільші занепокоєння викликали агресивна антиміграційна політика (побудова стіни на кордоні з Мексикою, заборона на в'їзд мусульманам з окремих країн Близького Сходу) та расистські висловлювання президента, то у 2018-2019 рр. – ускладнення двосторонніх відносин з КНР. Протягом 2019 р. уряд КНР вже кілька разів висловив застереження своїм громадянам щодо поїздок до США. Три міністерства КНР – закордонних справ, освіти, культури та туризму – окремо попереджають бізнесменів, студентів та відпочивальників про ризики відвідування США, зокрема почастищення там випадків "перестрілок, грабежів і крадіжок" [2]. За даними U.S. Travel association у 2018 р. країну відвідали близько 3 млн туристів з КНР, витративши при цьому 36,4 млрд дол. – китайські туристи зайняли 5-е місце за чисельністю, але 1-е за витратами (з урахуванням видатків на освіту). [4].

Не тільки окремі країни, але й цілі регіони стають заручниками політичного іміджу. Так Близький Схід у міжнародному політичному дискурсі асоціюється окрім величезних запасів енергоносіїв з політичною нестабільністю, тероризмом, екстремізмом, міждержавними, етнічними та релігійними конфліктами, часто за участі іноземних контингентів. Попри багатющу історичну і культурну спадщину та унікальні природні рекреаційні ресурси частка регіону у міжнародних туристичних прибуттях залишається найнижчою (4%), незважаючи на те що в'їзний потік поступово зростає і вже досяг 60 млн відвідувань. Геополітичний чинник є визначальним і у розподілі потоку всередині регіону. Зокрема у 2010 р., до початку Арабської весни і активізації ІДІЛ, беззаперечним лідером за кількістю міжнародних

прибуттів був Єгипет (14,7 млн), серед менш популярних destinations виділялися Саудівська Аравія (10,8 млн) та Сирія (8,5 млн). Нині ж першість утримує ОАЕ (16 млн) у конкуренції з Саудівською Аравією (15,2 млн), натомість Єгипет все ще не відновив втрачені позиції (11 млн), а Сирія, Ірак, Лівія, Ємен, Кувейт через збройні дії, теракти, автаркію правлячих режимів практично недоступні для іноземних відвідувачів [3].

Критичний аналіз актуальних тенденцій розвитку світової системи дозволяє виділити ті з них, що зумовлюють трансформації регіональної структури туристичної діяльності на глобальному рівні. Однополярний світ американської гегемонії кінця ХХ початку ХХІ ст., що тримався на військовій могутності США, наявності американських військових баз по всьому світу та концепті гуманітарної інтервенції, поступився місцем менш стабільній та передбачуваній багатопольній системі, у якій все більшу роль відіграє економічна взаємозалежність і конкуренція, а у якості альтернативного лідера постає Китай. У середньостроковій перспективі стабільність багатопольного світу залежатиме від здатності Китаю підтримувати динаміку розвитку глобальної економіки та від ролі, яку ця країна буде відігравати на світовій арені та у відносинах з США. У туризмі означені трансформації знайшли відбиток у збільшенні частки країн, що розвиваються, а особливо держав Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР), у структурі міжнародних туристичних прибуттів та доходів від них. Частка країн, що розвиваються у міжнародних туристичних прибуттях зросла з 38% у 2000 р. до 45% у 2015 р. і за прогнозами досягне 57% у 2030 р., при цьому АТР нині консолідує вже 25% міжнародних туристичних прибуттів та 30% доходів від міжнародних подорожей [3].

Актуальні концепції критичної геополітики наголошують, що гегемонія (лідерство) базується тепер на інформаційному верховенстві, здатності створювати й поширювати політичний контент. У зв'язку з цим основним видом експансії нині є інформаційна, яка доповнюється і посилюється економічною, військовою, культурно-цивілізаційною, релігійною. Концепція суцільного контролю змінилася концепцією контролю над "лініями" — комунікаціями, матеріально-речовими й інформаційними потоками та над світовими містами як вузловими елементами просторового каркаса сучасної світової системи. Тому важливим геополітичним чинником розвитку міжнародного туризму стає політичний дискурс подій та явищ, їх глобальний резонанс, який забезпечується прогресом інформаційних технологій.

Узагальнюючи данні емпіричного аналізу можна стверджувати, що політико-географічні відношення, які сформовані під час взаємодії

елементів політичної сфери з інтегральним геопростором, формують середовище розвитку туризму. При цьому, які б політичні події (внутрішні чи міжнародні) не розглядалися як чинники впливу, середовищем функціонування системи міжнародного туризму є політико-географічний простір глобального та макрорегіонального рівнів. Відкритість системи туризму дозволяє на кожному ієрархічному рівні дослідження конструювати міжсистемні зв'язки, розкриваючи механізми та параметри впливу конкретних політичних процесів, явищ, інститутів на її функціонування. Отже, стає можливим обґрунтувати конкретний зміст категорії геополітичний чинник розвитку туризму. Геополітичний чинник туризму розкриває як дії суб'єктів міжнародних відносин (з використання даностей підконтрольного їм геопростору), направлені на забезпечення власних інтересів у різних сферах, впливають на розвиток туризму на певній території [1].

У конкретних випадках в якості геополітичного чинника можуть розглядатися:

- закономірності та тенденції функціонування світосистеми, роль окремих держав у глобальній та регіональній геополітичній динаміці;
- конфлікти чи напруження у відносинах між державами;
- зовнішньополітичний курс держави та окремі зовнішньополітичні рішення (наприклад: позаблоковий статус, підписання міжнародних угод, введення санкцій, лібералізація візової політики);
- внутрішньополітична ситуація;
- релігійна та етнонаціональна політика;
- рівень розвитку демократичних інститутів; здатність держави забезпечити низький рівень злочинності та високий – екологічної та інформаційної безпеки;
- міжнародна відкритість, розвиток транскордонного співробітництва, прокладання територією країни транскордонних транспортних коридорів та комунікаційних ліній, створення міжнародних хабів;
- діяльність на певній території терористичних угруповань, функціонування громадських рухів, базування урядових і неурядових міжнародних організацій,
- ставлення населення до іноземців, тощо.

Характеризуючи вплив геополітичного чинника, слід враховувати зростання рівня взаємозалежності та ускладнення ієрархії у сучасному глобалізованому світі. Зовнішньополітичні рішення світового гегемона, регіонального лідера чи ізольованої (автаркічної) держави будуть мати

різні наслідки для міжнародного туризму. З іншого боку, суб'єктом регіональної геополітики виступають політико-територіальні складові держав, це дозволяє нам аналізувати геополітичний чинник і для пояснення особливостей розвитку внутрішнього туризму.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ткачук Л.М. Політико-географічна проблематика у дослідженнях туризму/ Л.М.Ткачук // Економічна та соціальна географія: наук. зб. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. – Вип. 2 (70). – С. 32-39.
2. Travel China Guide. Tourism statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.travelchinaguide.com/tourism/2018statistics/>.
3. UNWTO Tourism Highlights, 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>.
4. U.S. Travel association **Fact Sheets** international inbound travel (2018). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ustravel.org/research/international-inbound-travel-market-profiles>.

***Фастовець Оксана Олексіївна,**
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму,
Національний університет фізичного виховання та спорту
України*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В САУДІВСЬКІЙ АРАВІЇ

Дослідження стану розвитку туризму, з'ясування трендів та тенденцій сфери туризму країн регіону Близький Схід, сприятиме розвитку культурного співробітництва, встановленню більш тісних стосунків України з одним з туристичних лідерів регіону Близький Схід – королівством Саудівська Аравія. Саудівська Аравія є унікальною державою: теократична абсолютна монархія, що заснована на релігійних традиціях ісламу та зберігає основні святині ісламського світу. Традиційно Саудівська Аравія була найважливішим центром паломництва для мусульман світу. Разом з тим, уряд Саудівської Аравії вважає необхідним робити кроки у напрямку зняття залежності економіки країни від продажу нафти. При цьому основним напрямом перетворень та диверсифікації національної економіки обрано туристичну діяльність. Також уряд планує активно розвивати внутрішній туризм, розраховуючи залучити частину коштів, які мешканці країни традиційно витрачають за кордоном. Необхідно

зазначити, що країна активно приймає іноземних відвідувачів, проте переважно це іноземці-мусульмани, які прибували з метою паломництва. Так 2010 р. до Саудівської Аравії прибуло більше 10,85 млн. іноземних відвідувачів, а у 2018 р. 16,1 млн. іноземців відвідали Саудівську Аравію [4]. За планами на 2022 р. планують обслуговувати 64 млн. внутрішніх та іноземних туристів.

Тривалий період в'їзд іноземців до Саудівської Аравії був можливим лише з метою здійснення хаджу, а також з особистою або діловою метою, для підтвердження яких була необхідна велика кількість документів, а також свідоцтво від громадян країни. Організацією прийому потоків паломників займається спеціально створене Міністерство по справам паломників. У 2000 р. була створена Верховна комісія по туризму і старожитностям Королівства Саудівська Аравія. Основними завданнями комісії з туризму та старожитностей є визначення напрямів та стратегії розвитку туризму, що враховує специфіку країни як колиски ісламу, оцінку туристських ресурсів країни, вивчення її географічних особливостей, аналіз цільових ринків, а також розробку стандартів туристичної діяльності в країні [1]. Комісією розроблені спеціальні правила поведінки іноземних туристів у країні, що враховують національні та релігійні особливості Саудівської Аравії. Вони виходять з того, що релігія відіграє визначну роль у житті саудівського суспільства, тому повне та безперечне дотримання релігійних вимог та поважання релігії громадян країни є основним для туристів. Поряд з особливими правилами поведінки та одягу, важливим є необхідність отримувати дозвіл на фотографування людей та інших об'єктів.

За участі Комісії з туризму та старожитностям внесені зміни у правила отримання віз на в'їзд до країни. Введені короткотермінові візи, що поділяються на туристичні, ділові та гостьові – в залежності від мети поїздки до країни. Особливий тип віз представляють візи, що видаються паломникам, які прибувають для здійснення хаджу. Електронна туристична віза буде надана за 7 хвилин та її отримувачами стануть туристи з 49 країн (в т.ч. і українці). Термін дії візи не більше 90 діб на рік, дозволено відвідувати королівство кілька разів. Проте залишається заборона не мусульманам на відвідання Мекки та Медини. Раніше Саудівська Аравія не видавала туристичні візи. Лише з грудня 2018 р країна почала видавати дозволи на в'їзд тим, хто збирається відвідати концерти або спортивні змагання в країні. Проте з вересня 2019 р. надано право відвідати мусульманське королівство, сплативши за туристичну візу 80 доларів. Проте, необхідно одночасно оплатити

страхування, тому вартість становитиме близько 117 дол. (440 саудівських ріалів).

Зайнятість у сфері туризму в 2010 р. становила 491,8 тис. осіб, що складало більше 6 % від загальної зайнятості населення країни. Загальна чисельність зайнятих у туризмі зростає високими темпами (в півтора рази за останні 5 років) [2]. Зростає і чисельність зайнятих в туризмі громадян Саудівської Аравії, які поки складають не більше чверті зайнятих в туризмі, проте саме вони займають керівні посади на підприємствах туристичної індустрії (керівники туристичних агентств, власники готелів) або у ключових галузях (наприклад, в авіаперевезеннях). У туристичному секторі, як і в більшості галузей господарства, зайняті трудові мігранти, переважно з азійських та африканських країн. Уряд країни разом із Комісією з туризму та старожитностей втілює курс на «саудизацію» туризму, що передбачає зростання зайнятості громадян країни, в першу чергу, молоді, в туризмі.

Тип розміщення, що використовують туристи під час поїздки, відрізняється в залежності від мети подорожі. Як основний тип розміщення туристів в Саудівській Аравії використовуються готелі. Загальна кількість готелів в країні сягає 1140, кількість кімнат в них становила – 102 305. Більшість готелів розташовані в Мецці (58,2 % від загального числа), Медині (17,2 %) та столиці країни Ер-Ріяді (7,9 %).

Окрім готелів, в країні активно використовуються такі засоби розміщення як мебльовані апартаменти, число яких досягло 4423, а загальна кількість кімнат в них – 101 536. Середній показник заповнюваності кімнат в готелях підвищився з 50,6 % до 54,6 % [1]. Необхідно зазначити, що за останні роки спостерігається зростання в Саудівській Аравії кількості готелів, які належать великим світовим готельним мережам (HolidayInn, Intercontinental, Best Western Hotels, Sheraton, Radisson и др.) Свої готелі світові готельні мережі відкрили в Мецці (об'єдналися у потужний готельний комплекс Абрадж-эль-Бейт) та у Медині.

Потенціал сектора мусульманських подорожей впливає на розвиток індустрії гостинності в цілому, тому стає важливим в першу чергу адаптувати засоби розміщення до цього ринку та мати можливість задовольнити потреби мандрівників за шаріатом. До основних вимог мусульманських мандрівників до готелів відносять: наявність халяльних ресторанів; широкий асортимент безалкогольних напоїв; окремі СПА, басейни, фітнес-зали для чоловіків та жінок; можливість здійснити намаз (мечеті, молельні кімнати); дрес-код персоналу; молитовна атрибутика; відповідний інтер'єр номерів.

На території Саудівської Аравії розташовано близько 70 музеїв. Окрім музеїв, в країні багато пам'яток культурно-історичної спадщини різноманітної тематики: пам'ятки архітектурної спадщини; традиційні звичаї та цінності; місця, присвячені історії ісламу; місця, пов'язані з історією країни; традиційні народні промисли. Саудівська Аравія в останні роки проводила активну політику з включення своїх культурно-історичних об'єктів до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Туристична адміністрація країни швидко усвідомила, що наявність на території країни пам'яток такого рангу є гарантією високого значення такого об'єкту для історії та культури країни.

У 2009 р. до списку ЮНЕСКО було внесено археологічний об'єкт Аль-Хіджр – набатейське місто Мадаін Саліх, розташоване в 300 км на північ від Медини, аналогічне Петрі в Йорданії. У 2010 р. до числа об'єктів ЮНЕСКО долучили місто Дірайя, що розташоване в 30 км від Ер-Ріяда – першу столицю династії Саудів. На сесії ЮНЕСКО у липні 2011 р. включено центр історичного міста Джидди до об'єктів Всесвітньої культурної спадщини як пам'ятки, що найбільш вдало демонструє особливості традиційної для Саудівської Аравії міської архітектури [2].

Необхідно зазначити, що включення до Списку ЮНЕСКО пам'яток Мекки і Медини не розглядається. Вони не відносяться до туристичних об'єктів та продовжують залишатися повністю закритими для не мусульман. Аналіз розподілу іноземних туристів за регіонами країни свідчить, що половина туристичного потоку спрямована до Мекки, значна частина відвідувачів спрямована на провінцію Еш-Шаркійя (східна область країни, яка виходить на узбережжя Перської затоки, адміністративний центр – Дамам), а також провінції Ер-Ріяд та Медину.

Зараз на північному-заході країни почав реалізовуватися проект Red Sea Project в межах якого планується будівництво величезного туристичного кластера на березі Червоного моря. Вартість інвестицій за 10 років перевищить 40 млрд. дол. Проект включає прокладку екскурсійних маршрутів по історичним атракціям в тому числі Набатейського царства, будівництво курортів на численних островах вздовж узбережжя та будівництво футуристичного міста Неом, який повинен перетворитися на цент науки культури та мистецтва. Всього на території королівства знаходиться 5 пам'яток із Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: найбільша із збережених будівель набатейського періоду Мадан Салех в Аль-Уле, історичний центр Джидди, розписана скеля в провінції Хаїль з наскельними малюнками, що мають вік 10 тис. років, найбільший у світі оазис Аль-Ахса, а також район Аль Тариф в

Ер-Ріяді. Проте найбільшу зацікавленість для туризму та бізнесу має розвиток пляжного напрямку. Проект Амаала охоплює 50 островів вздовж узбережжя Саудівської Аравії. Проект передбачає будівництво курортів преміум класу, яхтних марин. Ця місцевість вирізняється протяжними піщаними пляжами із пологим заходом та красивими кораловими рифами. Фактично Амаала повинна стати преміальною альтернативою курортам Єгипту. Причому обслуговуватися курорт може і через аеропорт Каїру до якого всього 3 години. Близько 2-х років тому Королівство запустило масштабний проект в Єгипті який передбачає будівництво швидкісної автостради з Каїра через Південний Синай та затоку Акаба до території Саудівської Аравії. З єгипетської столиці до Аравійського півострова можливо доїхати за 3 години. Також в обмін на інвестиції, Єгипет передав Королівству два острови біля узбережжя Південного Синаю Тиран і Санафір. Через них пройде міст, що поєднає дві країни.

Отже, сучасний розвиток сфери туризму в Саудівській Аравії почали орієнтувати на диверсифікацію туристичної діяльності. Розпочато розвивати такі види туризму як: пізнавальний; шопінг та розваги; різноманітні види спорту (особливо дайвінг); пригодницькі тури пустелею, екологічні тури (спостереження за тваринами, відвідання національних парків, ботанічні та інші маршрути); пішохідні маршрути у межах активного туризму (гірські, рівнинні, спелеологічні тощо). Проте переважає в'їзд іноземців до Саудівської Аравії з метою здійснення хаджу, а також з особистою або діловою метою. [3]

Список використаних джерел та літератури:

1. Офіційний сайт Комісії по туризму та старожитностям Саудівської Аравії [Електронний ресурс]. URL: <http://www.mas.gov.sa>.
2. Офіційний сайт Центрального департаменту статистики та інформації Саудівської Аравії [Електронний ресурс]. URL: <http://www.cdsi.gov.sa>.
3. Sadi, Muhammad Asad, Henderson, J. Tourism in Saudi Arabia and its Future Development [Електронний ресурс]. URL: <http://qspace.qu.edu.qa/handle/10576/8105>.
4. Tourism Highlights 2019. Офіційний веб-сайт Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.world-tourism.org>.

*Яворська Оксана Григорівна,
кандидат біологічних наук, доцент кафедри історії України і туризму
Київського національного лінгвістичного університету*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ У СУЧАСНОМУ РЕГІОНАЛЬНОМУ КАДРОВОМУ ПЛАНУВАННІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Відмінності у процесах відновлення від наслідків глобальних економічних криз як у різних сферах господарства, так і у галузі туризму та гостинності в різних частинах світу, викликали суттєві зміни в питаннях моделювання та прогнозування розвитку туризму на місцевому, регіональному та національному рівнях. Менеджерами визнано необхідність розгляду інтелектуального капіталу та цінності професіоналів (власне людських ресурсів) у розробці стратегії розвитку організації, регіону чи держави. Як відомо, на початку ХХ ст. було запропоновано вважати капіталом все те, що відповідає критерію генерування потоку прибутків, а Е. Брукінг передбачив, що у третьому тисячолітті найвищу цінність матимуть кваліфікація персоналу, відомість торгової марки, передові технології та корпоративна культура; відтак, інтелектуальний капітал – новий капітал, якого не існувало раніше [16]. Суттєвим є твердження, що вираження дане поняття знаходить у формі ринкових переваг, цінностей, прибутку, вартості, інноваційного розвитку та інтелектуально-інноваційної продукції, проте з обов'язковою складовою соціо- та людського капіталів. Важаємо перспективним підхід щодо розуміння інтелектуального капіталу як складної динамічної системи, оскільки такий дозволяє аналізувати та досліджувати доволі значущий та унікальний синергетичний ефект від спільної взаємодії як нематеріальних активів, так і традиційних капіталів суб'єктів підприємницької діяльності [17].

Стратегічне планування як складова стратегічного управління у сфері туризму і гостинності визнає необхідність побудови проєкцій розвитку нематеріальних активів підприємств для виживання таких у швидкозмінному та нестійкому економічному середовищі.

Зростаюча кількість публікацій та результатів економічних звітів, що були заявлені у економічній та науковій літературі, описує процес і результати стратегічного планування організацій. Кадрове планування зі стратегічної точки зору розвитку людських ресурсів прагне враховувати конкуренцію і зміни, викликані конкуренцією, нові тенденції і зрушеннями у соціально-економічному середовищі.

У сфері туризму та гостинності дослідження з вищезначених проблем переважно представлені наробками на макрорівні,

фокусуючись на аналізі спожитих клієнтами туристичних і готельних послуг. Особливої актуальності серед сучасних наробок фахівців у сфері дослідження інтелектуального капіталу та вивчення людських ресурсів підприємств та фірм у галузі туризму та гостинності як в Україні, так і у світі, заслуговують наробки з питань створення проєкцій на рівні рівня, набору та змісту вмінь та навичок майбутньої робочої сили [с. 501, 4; 22-27, 7]. Так звані "workforce" проєкції макрорегіонального рівня для регіонів і країн прагнуть оцінити та змодельовати майбутню структуру зайнятості, застосувавши цілу низку теоретичних і модельних підходів з прогнозування розвитку трудових ресурсів [3-7; 14].

Між тим, починаючи з кінця ХХ століття, література зі стратегічного планування доволі бідна на дослідження з питань оцінки людського капіталу з використанням проєкційних методів, а у сфері туризму, гостинності та готельної справи розрив між теорією та практикою являє собою питання особливого занепокоєння [с. 11, 1; с. 27-28, 5; с. 77, 8; . 1143, 9]. Ціла низка зарубіжних дослідників звертали неодноразово увагу на відсутність досліджень з питань людського капіталу у сфері туризму, зазначаючи при цьому на безспірну необхідність такого у процесі поточного та довготривалого планування й управління галуззю на регіональному рівні. Зовсім недавно, Д. Солнет, Р. Форд, Р. Робінсон та інші відзначили, що увага науковців до питань розвитку та формування робочої сили у туризмі є катастрофічно недостатньою [11]. Р. Харрінгтон, П. Чатот, М. Оттенбахер та інші закликали фахівців та економістів проводити дослідження з вищезначених питань стратегічного управління у сфері гостинності й туризму [6].

Власне людський капітал та комплексний його аналіз сучасного стану є однією з найважливіших складових розвитку ринку праці у майбутньому. Розуміючи, що стан розвитку туризму та гостинності на регіональному рівні є важливою складовою можливістю існування конкретно взятого підприємства у даній галузі економіки загалом, все більшої актуальності набувають питання з аналізу інформації стосовно інтелектуального та людського капіталів підприємств не лише як важливої складової, але й незамінного компоненту стратегічного планування всіх рівнів. Прогнози щодо розвитку ринку праці та попиту на робочу силу є необхідною вимогою з планування розвитку туризму на національні та регіональному рівнях. На сьогодні загально визнано, що наближені до реальних процесів прогнози з планування та прийняття рішень у сфері туризму є важливими [15]. Прогнози щодо можливих сценаріїв розвитку туризму ґрунтувалися переважно на

вибудові проєкцій, які брали до обрахунку число туристичних поїздок, розмір доходів та витрат туристичних фірм (турагентів та туроператорів), а також, так званий, мультиплікаційний економічний ефект від туризму та гостинності [13].

Набагато менше уваги було приділено дослідженню щодо вибудови проєкцій та прогнозів з оцінки інтелектуального капіталу та людських ресурсів у сфері туризму. Дослідження з питань розвитку туризму праці, як правило, зосереджувалися на економічній оцінці зайнятих у сфері туризму, питаннях мобільності робітників даної галузі, а також окремих аспектах примноження людського капіталу, нових формах роботи.

На нашу думку, прогнози та аналіз розвитку туризму і гостинності в Україні, враховуючи світовий досвід, має здійснюватися з залученням фахівців-практиків з питань управління інтелектуальним та людським капіталами як провідними ресурсами економічного зростання у майбутньому. З іншого боку, усвідомлення важливості туризму для економічної життєздатності регіонів та держави, повинні заохочувати уряд сприяти розвитку досліджень в цій області, оскільки результат може допомогти як окремому підприємству, так і галузі в цілому.

Список використаних джерел та літератури:

1. Cappelli, P. (2009). A supply chain approach to workforce planning. *Organizational Dynamics*, 38(1), 8–15.
2. Cermack, T. J., & Swanson, R. A. (2008). Scenario planning: Human resource development's strategic . *Advances in Developing Human Resources*, 10, 129–146.
3. Costa, J. (2007). Scanning the business environment. In M. Olsen & J. Zhao (Eds.), *Handbook of hospitality strategic management* (pp. 15–37).
4. Davidson, M. C., McPhail, R., & Barry, S. (2011). Hospitality HRM: Past, present and the future. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 23(4), 498–516.
5. Fein, E. C. (2009). Using global performance dimensions in human resource development and workforce planning. *International Employment Relations Review*, 15(2), 26–37.
6. Harrington, R. J., Chathoth, P., Ottenbacher, M., & Altinay, L. (2014). Strategic management research in hospitality and tourism: Past, present and future. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 26(5), 778–808.
7. Haven-Tang, C., & Jones, E. (2006). Learning provision, the labour market and skills needs of the tourism and related sectors in Wales. *Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism*, 5(2), 13–35.

8. Holloway, C., & King, W. R. (1979). Evaluating alternative approaches to strategic planning. *Long Range Planning*, 12(4), 74–78.
9. Ladkin, A. (2011). Exploring tourism labor. *Annals of Tourism Research*, 38(3), 1135–1155.
10. Phillips, P. A., & Moutinho, L. (2000). The strategic planning index: A tool for measuring strategic planning effectiveness. *Journal of Travel Research*, 38, 369–379.
11. Solnet, D. J., Baum, T., Kralj, A., Robinson, R. N., Ritchie, B. W., & Olsen, M. (2014). The AsiaPacific tourism workforce of the future: Using Delphi techniques to identify possible scenarios. *Journal of Travel Research*, 53(6), 693–704.
12. Solnet, D. J., Ford, R. C., Robinson, R. N., Ritchie, B. W., & Olsen, M. (2014). Modeling locational factors for tourism employment. *Annals of Tourism Research*, 45, 30–45.
13. Song, H., & Li, G. (2008). Tourism demand modeling and forecasting: A review of recent research. *Tourism Management*, 29, 203–220.
14. Szivas, E., Riley, M., & Airey, D. (2003). Labor mobility into tourism: Attraction and satisfaction. *Annals of Tourism Research*, 30(1), 64–76.
15. Witt, S. T., Song, H., & Wanhill, S. (2004). Forecasting tourism-generated employment: The case of Denmark. *Tourism Economics*, 10(2), 167–176.
16. Брукинг Е. Интеллектуальная собственность / пер. с англ. под ред. Л.Н. Ковалик. – СПб.: Питер, 2001. 288 с.
17. Яворська О.Г. Розгляд теорії інтелектуального капіталу в постнекласичній науковій реальності // Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Економічні науки. – 2018. – № 3. – С. 106–111.

***Якуніна Алла Олександрівна,**
кандидат історичних наук, доцент кафедри соціології
Сугаль Сергій, студент
Дніпровський державний технічний університет*

РЕГІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

В умовах глобалізації економіки туризм набуває ознак однієї з провідних, високоприбуткових та найбільш динамічних галузей світового господарства. Специфічною рисою туристично-рекреаційної сфери є те, що вона поєднує в собі понад 50 суміжних галузей: культуру, мистецтво, науку, освіту, спорт, готельне господарство,

медицину, торгівлю, харчування, транспорт, зв'язок, фінанси, народні промисли, розваги, будівництво тощо. Кожна країна, регіон намагаються пропагувати та популяризувати свою інвестиційну привабливість через розвиток туризму.

Сучасний туризм функціонує в умовах конкуренції. І для того, щоб туризм став одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки держави та її регіонів, необхідна інтеграція зусиль багатьох сфер діяльності. За прогнозом Всесвітньої туристичної організації до 2020 року Україна може увійти в першу двадцятку країн з найбільш популярними напрямами туризму [1, с.82].

У ситуації, коли українська економіка перебуває у вкрай складному становищі, слід звернути увагу на нетрадиційні джерела стимулювання національного розвитку. Одним з них могла б стати вітчизняна туристична індустрія [2,с.184]. Однак, природно-ресурсний потенціал, культурна спадщина та найцінніші природні території нині не ефективно та не раціонально використовуються — рівень розвитку туристичної індустрії не відповідає наявному потенціалу.

Іншою загрозою є потенційний випереджувальний розвиток безпосередніх конкурентів України в галузі туризму, передусім, країни-сусіди ЄС, а також країни, що спеціалізуються на окремих видах туризму, наприклад, гірськолижного, пляжного відпочинку тощо.

Стратегією визначено цілі державної регіональної політики, до яких відносяться підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, що передбачає такі операційні цілі (у сфері туризму) та завдання [3, с.78]:

- раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, збереження культурної спадщини та найцінніших природних територій;
- застосування об'єктів культурної спадщини для провадження туристичної діяльності; розвиток зеленого туризму в сільській місцевості;
- удосконалення нормативно-правової бази розвитку туризму та курортів, зокрема шляхом розроблення і затвердження Державної цільової програми розвитку туризму і курортів України на період до 2022 року;
- створення якісного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів, визначення зон пріоритетного розвитку туризму шляхом туристичного районування регіонів; формування позитивного іміджу регіонів у сфері туризму на зовнішньому та внутрішньому туристичному ринку; створення загальнодержавної інформаційної мережі у сфері туризму та курортів,

зокрема шляхом розвитку відповідної мережі інформаційних центрів у регіонах.

Указом Президента України від 12 січня 2015 № 5 схвалено Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”, метою якої є 35 впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід держави на провідні позиції у світі. Задля цього руху перед здійснюватиметься за чотирма векторами: розвитку, безпеки, відповідальності, гордості.

У рамках названих векторів руху передбачена реалізація 62 реформ та програм розвитку держави, зокрема і програми розвитку туризму. Серед першочергових визначено і реалізація Програми популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі. Зокрема, ця програма фокусуватиметься на забезпеченні формування і просування бренд-меседжів про Україну, серед яких Україна — країна, приваблива для туризму; Україна — країна із визначними культурними та історичними традиціями.

Метою програми є створення в Україні можливостей для розвитку конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках національного туристичного продукту, розширення внутрішнього та збільшення обсягів в’їзного туризму, забезпечення на цій основі комплексного розвитку курортних територій та туристичних центрів з урахуванням соціально-економічних інтересів населення, збереження та відновлення природних територій, ремонт і реставрація об’єктів культурної спадщини [4, с.18].

Ця програма спрямована на реалізацію напряму “Раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, збереження культурної спадщини та найцінніших природних територій” операційної цілі “Підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку регіонів” стратегічної цілі 1 Стратегії “Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів” та таких завдань:

- збереження в регіонах біологічного та ландшафтного різноманіття, відтворення природних комплексів, земельних та водних ресурсів, формування національної екомережі;
- визначення економічного механізму стимулювання розвитку природно-заповідного фонду України;
- збереження історико-культурних цінностей та природної спадщини, забезпечення в регіонах доступності до культурної та природної спадщини;
- залучення інвестицій у створення електронних каталогів 36 музейних експонатів, пам’яток історії та монументального мистецтва,

архітектури, археології створення умов для збереження в регіонах самобутньої народної культури, звичаїв, традицій, обрядів, у тому числі національних меншин;

- застосування об'єктів культурної спадщини для провадження туристичної діяльності; розвиток зеленого туризму в сільській місцевості;

- удосконалення нормативно-правової бази розвитку туризму та курортів, зокрема шляхом розроблення і затвердження Державної цільової програми розвитку туризму і курортів України на період до 2022 року;

- створення якісного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів, визначення зон пріоритетного розвитку туризму шляхом туристичного районування регіонів;

- формування позитивного іміджу регіонів у сфері туризму на зовнішньому та внутрішньому туристичному ринку;

- створення загальнодержавної інформаційної мережі у сфері туризму та курортів, зокрема шляхом розвитку відповідної мережі інформаційних центрів у регіонах.

Важливе значення у рамках даного напрямку має збереження об'єктів національної наукової і культурно-історичної спадщини, які одночасно використовуються як об'єкти туристичного показу, зокрема таких, як національні заповідники, історичні центри міст, замки, фортеці, палаци тощо, формування біля цих об'єктів необхідної туристичної інфраструктури.

Сучасні тенденції розвитку туризму вимагають формування та просування туристичного продукту, скерованого на конкретного споживача, який сьогодні є більш інформований, незалежний, розкутий, критично й вибагливо відноситься до пропонованих йому товарів і послуг. Формування туристичного продукту у відповідності до потреб споживача потребує запровадження ефективної системи маркетингу та просування [5, с.130]. Розбудова інформаційного простору повинна передбачати створення єдиної системи, здатної ефективно та надійно функціонувати, забезпечуючи свій постійний розвиток у інтеграції різних регіонів країни та зарубіжжя.

Створення цієї системи сприятиме відкриттю нових можливостей для залучення вітчизняних та закордонних інвестицій. Важливо при цьому застосовувати сучасні канали поширення інформації, зокрема такі як спеціалізовані багатомовні туристичні сайти та мобільні додатки, інтернет- довідники, соціальні мережі.

Для підвищення туристичного потенціалу необхідно:

- розвиток інфраструктури у сфері туризму і рекреації в Україні;
- формування ефективної системи економічного стимулювання розвитку туризму та рекреації для активізації створення закладів розміщення та відпочинку туристів в Україні;
- підвищення привабливості та збільшення кількості та протяжності туристичних маршрутів в Україні, в тому числі міжобласних; збільшення площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- кількість створених та функціонуючих екологічних стежок, еколого-інформаційних центрів, музеїв, спеціально облаштованих місць для відпочинку на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;
- створення ексклюзивного туристичного продукту для розвитку туризму в Україні;
- активізація використання механізмів державно-приватного партнерства у сфері інфраструктурних та туристичних проєктів;
- збільшення кількості сучасно облаштованих туристичних, екскурсійних об'єктів та історико-культурних пам'яток, відпочинкових територій, туристських притулків в Україні;
- кількість місць у засобах розміщення, в т. ч. у готелях, мотелях, туристичних базах, інших закладах розміщення туристів;
- кількість рекламно-інформаційних кампаній в Україні та закордоном про туризм в Україні;
- кількість центрів та пунктів туристичної інформації, що застосовують сучасні комунікаційно-рекламні технології;
- кількість учасників семінарів та курсів підвищення кваліфікації працівників туристичної галузі; кількість зайнятих в галузі туризму та супутніх послугах.

Таким чином, розвиток туризму в Україні істотно впливає на такі сектори економіки як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку, і є одним з найбільш перспективних напрямів структурної перебудови економіки.

Саме туризм часто є каталізатором, що спричиняє як активний розвиток окремих галузей економіки, так і соціально-економічний розвиток цілих країн. Туристична галузь набуває дедалі більшого значення для розвитку економіки та соціальної сфери в Україні, стрімко інтегрується у світову туристичну індустрію. Пріоритетний напрям розвитку в'їзного та внутрішнього туризму є важливим чинником підвищення якості життя в Україні, створення додаткових робочих місць, поповнення валютних запасів держави та підвищення її авторитету на міжнародній арені.

Список використаних джерел та літератури:

1. Саричев В. І. Стан та перспективи світової та національної сфер туризму в контексті людського розвитку / В. І. Саричев // Статистика України. – 2014. – № 2. – С. 80–84.
2. Іванова З. О. Концепція удосконалення інструментарію управління розвитком туристичної привабливості вітчизняних територій / З. О. Іванова // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 8. – С. 183–186.
3. Бондаренко М. П. Динаміка конкурентоспроможності індустрії туризму / М. П. Бондаренко // Економіка та держава. – 2012. – № 6. – С. 77–80.
4. Малишева О.В. Державне управління сферою туризму та охороною культурної спадщини (регіональний аспект): автореф. дис. к.держ.упр.: 25.00.02. - Харків, 2008. - 20 с.
5. Кифяк В.Ф. Розвиток рекреації і туризму як один із чинників формування інвестиційної привабливості регіону // Економіка та право. – 2013, №1. - С.128-132.

*Набока Юрій Васильович,
викладач кафедри готельно-ресторанного бізнесу
Дніпровського гуманітарного університету*

ЗАСТОСУВАННЯ СЦЕНАРНОГО ПІДХОДУ В МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ РЕКРЕАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

При здійсненні маркетингової діяльності на ринку медичного туризму рекреаційні підприємства використовують різні методологічні рішення в сфері планування, прогнозування та програмування. Одним із визначальних питань постає вибір базового підходу до здійснення, як тактичної, так і стратегічної маркетингової діяльності. А саме, йдеться про обрання одноваріантних або багатоваріантних механізмів діагностики, управління та розвитку.

На ринку медичного туризму наприкінці другого десятиріччя ХХІ ст. бізнес-середовище є високодинамічним. Перманентно з'являються нові послуги, змінюються технології обслуговування, оновлюються учасники ринку. Даний ринок є дуже залежним від міжнародних та національних факторів впливу. Так, військові конфлікти, революційні події, теракти, екологічні лиха, проблеми з транспортом, політичні протистояння, зниження добробуту населення тощо, можуть протягом декількох тижнів і навіть днів створити колапс у сфері туристичної

привабливості регіону та обмежити рух медичних туристів, що спостерігалось у досліджуваному періоді в Єгипті, Росії, Таїланді, Туреччині, Україні. Відповідно, при здійсненні маркетингової діяльності на ринку медичного туризму сформувався імператив застосування сценарного підходу, на відміну від одноваріантних підходів, які доцільні у сталому середовищі [3].

Сценарний підхід інтерпретується по-різному. Це формування певної статичної картини майбутнього, або гіпотетична послідовність подій у часі, або план дій на майбутнє, або пояснення причинно-наслідкових зв'язків [2]. Сценарний підхід допомагає, з одного боку, передбачити у майбутньому можливі варіанти подій, стан середовища, зміни у складі та поведінці суб'єктів ринку тощо, а з іншого, пропонує адекватні альтернативні заходи.

У сфері маркетингу набули відомості багато форм застосування сценарного підходу, а саме: сценарний аналіз та сценарне планування (один з перших фундаторів Г. Берже); матриця BCG (застосовується 2 параметри і виокремлюється 4 сценарії); багатофакторна матриця GE або матриця McKinsey (застосовується 2 параметри і виокремлюється 6 сценаріїв); ситуаційний або SWOT-аналіз (застосовуються 4 параметри і виокремлюється 4 сценарії); PIMS-аналіз (у розрахунок приймається 37 факторів та змінні величини згруповані в 5 класів); Матриця Ансоффа (застосовується 2 параметри і виокремлюється 4 сценарії); стратегічна модель та матриця Портера (застосовується 2 параметри і виокремлюється 4 сценарії); STEEP аналіз (застосовується 5 параметрів); PEST-аналіз (застосовується 4 параметри); SNW-аналіз (застосовується 3 параметри); методика квантово-економічного аналізу (застосовується 3 параметри і виокремлюється 60 сценаріїв); метод аналізу ієрархій (MAI) Т. Сааті (передбачає індивідуальну матричну ієрархізацію критеріїв); дерево цілей (визначаються пріоритети цілей); метод морфологічного аналізу Ф. Цвікі (виокремлення характеристик та атрибутів й перебирання множини можливих рішень); теорія розв'язку винахідницьких задач або алгоритм розв'язання винахідницьких задач Г. С. Альтшулера (комплексний підхід до наукової творчості); синектика В. Гордона та Дж. Прінса (методика з 10 кроків); латеральне мислення Е. де Боно (ставляться під питання вихідні умови, наприклад техніка шести капелюхів); когнітивне моделювання Р. Аксельрода, засноване на побудові когнітивних карт Е. Толмена; експертні оцінки (індивідуальні експертні оцінки, метод мозкового штурму А. Озборна, метод Дельфі й інші).

Відповідно, при застосуванні сценарного підходу розроблюються сценарії на основі широкої низки минулих, наявних і нових (можливих)

факторів впливу, що дозволяє розробити корисні превентивні заходи майбутнього розвитку підприємства [1].

Для покращення якості результатів застосування сценарного підходу в маркетинговій діяльності рекреаційних підприємств на ринку медичного туризму, нами надаються наступні рекомендації:

- ідентифікація системних факторів (природних, біологічних, технічних, економічних, соціальних, управлінських);
- врахування структурних факторів впливу (суб'єкти, тенденції, загрози, ризики, проблеми, виклики);
- деталізація опису ресурсів підприємства (людських, речовинних, неречовинних, фінансових, часових);
- виокремлення сфер формування маркетингової політики (товарної, цінової, збутової, просування, процесної, кадрової та нематеріальних аргументів);
- формалізація реалізації сценаріїв підсистемним та функціональним забезпеченням підприємства (діагностика, планування, прогнозування, програмування, фінансування, організування, мотивування, контролювання, регулювання, координування).

Список використаних джерел та літератури:

1. Кадыкова И. Н. Использование сценарного анализа при управлении отечественными компаниями в современных условиях / И. Н. Кадыкова, В. А. Триусова // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2011. – № 3(15). – С. 27 – 42.

2. Переверза Е. В. Сценарный подход в задачах анализа сложных социальных систем / Е. В. Переверза // Системні дослідження та інформаційні технології. – 2011. – № 1. – С. 133 – 143.

3. Сардак С. Е. Періодизація та прогноз глобальної динаміки розвитку людських ресурсів / С. Е. Сардак, В. Т. Сухотеплий // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 3-4. – С. 3 – 6.

ІНШІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

*Медведська Людмила Євгенівна, кандидат історичних наук,
доцент кафедри політичних наук і права
Київського національного університету будівництва і архітектури*

УКРАЇНСЬКА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА БЛОГОСФЕРА: РИТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасні засоби масової інформації постають перед новими викликами у контексті соціокультурного та політичного оцінювання їх ефективності українським суспільством. Політична заангажованість, неприховане обслуговування інтересів олігархів, зниження професійного рівня та нехтування стандартами журналістики, оціночні судження, пропаганда, розпалювання міжнаціональної та міжрегіональної ворожнечі, відхід від об'єктивності в процесі висвітлення подій, маніпулювання свідомістю громадян — ці та інші явища спостерігаються в інформаційних продуктах і діяльності низки видань та телеканалів. Це дискредитує роль традиційних ЗМІ в українському соціумі, внаслідок чого нещодавно Міністр культури, молоді та спорту України Володимир Бородянський заявив про намір ініціювати запровадження кримінальної відповідальності журналістів за неправдиву або маніпулятивну інформацію шляхом реєстрації законопроекту про відповідні зміни до Адміністративного та Кримінального кодексів України [2]. Також Міністр пропонував ввести кримінальну відповідальність за “свідоме спотворення громадської думки засобами масової інформації” [3]. Таким чином, ситуація навколо забезпечення свободи слова в Україні загострюється через низку причин, одна із яких — навмисне порушення журналістських стандартів.

З іншого боку варто зазначити, що на представників засобів масової інформації нерідко чинять тиск (прямо чи опосередковано) власники цих ЗМІ, керівництво, чиновники, представники кримінальних структур тощо. З метою забезпечення конституційного права на свободу слова, налагодження ефективної взаємодії державних органів, засобів масової інформації, інститутів громадянського суспільства, зокрема щодо запобігання перешкоджанню законній професійній діяльності журналістів Президент України підписав Указ про створення Ради з питань свободи слова та захисту журналістів [5].

Жорсткі умови й складні обставини, в яких доводиться працювати журналістам, призводять до того, що частина талановитих представників цієї професії обирає інші шляхи самореалізації. Одним із найбільш популярних серед таких шляхів — своєрідна “кар’єра” блогера. Створення власного каналу, трансляція стрімів, відеооглядів, коментарів, інтерв’ю — формат блогу дозволяє його автору бути суб’єктивним, давати власні оцінки подіям та явищам, висловлювати думки у будь-якій формі, зокрема - з уживанням нецензурних слів. Здавалося б, блоги повинні суттєво поступатися за популярністю провідним телеканалам, проте кількість підписників сторінок та каналів деяких блогерів суттєво перевищує аудиторію традиційних ЗМІ. За останні роки неодноразово проводилися рейтингування найавторитетніших блогерів України [4] за участю експертного журі та з урахуванням народного голосування. Цьогоріч лідерами рейтингу “ТОП-100 блогерів України” стали різні особи — думка журі та народний вибір не співпали [4]. При оцінці об’єктивності рейтингування слід враховувати також фактори «регіональних симпатій» та споживацької толерантності до продукту видання, яке оголошує рейтинг, що суттєво впливає на вектор голосування.

Серед основних причин поступального успіху блогерів у мережі Інтернет та, як наслідок, його умовної монетизації (економічної, політичної, іміджевої тощо) можна виділити такі:

- Втрата довіри українського суспільства до ЗМІ, зумовлена численними випадками маніпуляцій свідомістю громадян, замовчування інформації про корупцію та ігнорування розслідувань злочинів, розпалювання ворожнечі між різними соціальними групами та представниками регіонів України, відверта пропаганда, так звані “фейкові” новини тощо;

- Посилення тенденцій до трансформації образу сучасного споживача інформаційних та розважальних послуг, заміни застарілих форматів комунікації між людьми, активізація впливу блогосфери та ролі інтернет-культури загалом у сучасному соціумі;

- Зростання запиту суспільства на оперативні, прозорі й емоційні способи донесення інформації, незважаючи на їх суб’єктивність, аматорство та іноді й відверту провокативність;

- Роль харизми відеоблогера, його манера звертатися до аудиторії, характерний “почерк” висвітлення тем, вільний (стислий або навпаки — розширений) формат викладу матеріалу, яскраво підкреслена індивідуальність особи, яка створює цей контент, та інші особливості, що відрізняють відеоблоги від традиційних засобів масової інформації;

- Серед популярних блогерів сьогодні ми бачимо не тільки журналістів та ведучих популярних телепередач [9], голів новостворених політичних партій [1], але й народних депутатів, які інформують свою інтернет-аудиторію іноді безпосередньо із Верховної ради України [7];

- Плюралізм української блогосфери дає можливість для самовираження будь-кому у довільній формі. В сучасних умовах не лише лідери думок, хедлайнери чи визнані авторитети можуть підвищувати свій рівень популярності та монетизувати цей успіх. Заявити про себе у відеоблогосфері може будь-хто із пересічних громадян, для цього досить лише затребуваного контенту та красномовства. А іноді харизма оратора, його екстравагантний вигляд або ексцентрична поведінка можуть завуалювати навіть відверто банальні сюжети чи плагіат.

Ораторська майстерність сучасного блогера може набувати різноманітних форм та викликати інтерес у потенційної аудиторії. Загалом риторичний аспект розвитку української блогосфери має низку особливостей. Коротко їх можна охарактеризувати наступним чином.

- Риторика блогерів - представників різних регіонів України — іноді постає як риторика антагоністів, особливо щодо гострих соціально-політичних проблем на кшталт: Схід-Захід, “Мирне урегулювання” - “Ні капітуляції”, тотальна українізація — боротьба за навчання мовами національних меншин тощо.

- Висловлювання частини блогерів та стиль комунікацій з їх прихильниками, опонентами чи пересічними коментаторами вирізняються саркастичним ремарками, висміюванням, різкою критикою або й ненормативною лексикою. Парадоксально, але це не відштовхує потенційних підписників, а іноді й приваблює: ймовірно, це пов'язано із гострою затребуваністю оперативного та максимально об'єктивного інформування суспільства, про що вже зазначалося.

- Престижність таких відомих майданчиків для обговорення актуальних крос-культурних проблем як TED [8] та популярність жанру стендап, який поступово виходить за межі лише комедійного поля, вплинули на специфіку поведінки й українських відеоблогерів. Розкутість, дружнє звертання до аудиторії, мотиваційні заклики (іноді — з елементами провокації), активне залучення до обговорення, вільний стиль спілкування, форсоване апелювання до емоцій дозволяють блогерам ефективно впливати на формування думок з приводу конкретних питань.

Проте, найбільший вплив на зростання популярності блогерів в Україні, безумовно, здійснили політичні події останніх 5-ти років,

проблема об'єднання країни та консолідації регіональних еліт. Демагогія політиків поступається красномовству блогерів. І якщо у світовому співтоваристві “П'ятою владою” називали організацію WikiLeaks [6], сьогодні є підстави, що в Україні таку символічну назву невдовзі може отримати блогосфера.

Список використаних джерел та літератури:

1. Анатолій Шарій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/user/SuperSharij>.
2. Бородянський виступив за введення кримінальної відповідальності для журналістів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/news/2019/11/06/441528_borodyanskiy_vistupiv_vvedenny_a.html.
3. Бородянський запропонував ввести кримінальну відповідальність для ЗМІ за "спотворення громадської думки". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukr.lb.ua/news/2019/10/10/439497_borodyanskiy_zaproponuvav_vvesti.html.
4. ТОП-100 блогерів. Рейтинг Факти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bloggers.fakty.com.ua/>.
5. Указ Президента України «Про Раду з питань свободи слова та захисту журналістів» №808/2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.president.gov.ua/documents/8082019-30265?fbclid=IwAR1C8T9GAR3DakZ-IFkXEYavWbMeMx72o69KEgmegc_uuImWDLXdsw6Art4.
6. Creating a Prologue for 'Fifth Estate' – NYTimes.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nytimes.com/2013/10/06/movies/creating-a-prologue-for-fifth-estate.html?_r=2&.
7. DubinskyPro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UCkSEiqZZeAGyADNJwLd-Wjg>.
8. TED [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ted.com/talks?language=uk>.
9. Yanina Sokolova [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/user/YaninaSokolova>.

Мельничук Олег Володимирович, аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою НАДУ при Президентіві України, ORCID 0000-0003-3615-3730

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: БАЗОВІ МЕТОДИ ТА КРИТЕРІЇ

Сучасне суспільство потребує надання послуг та обслуговування життєдіяльності на протязі вього свого циклу існування. Для цього створюється інфраструктура з безперебійним функціонуванням, яка сприяє також поліпшенню загального добробуту суспільства і його подальшому розвитку. Однак, інфраструктурі у всьому світі постійно загрожує значна кількість взаємодіючих антропогенних небезпек і природних явищ, які можуть привести до збою роботи окремих її об'єктів або всієї системи інфраструктури в цілому. Навіть, якщо така подія малоїмовірна, необхідно враховувати, що її наслідки можуть бути величезними, зокрема, у вигляді людських, економічних втрат, екологічних катастроф, тощо.

Розвиток критеріїв критичності або критеріїв ризику, пов'язаних з інфраструктурою, є постійною діяльністю в багатьох країнах, наприклад, Канада, Нідерланди, Швейцарія, Сполучене Королівство Великобританії, США, Німеччина, а також значної кількості проектів та міжнародних організацій, що сформувались протягом останніх десятиліть. У США розроблено методологію оцінки ризиків і загроз електроенергетичній системі на рівні всієї енергосистеми, підсистем і регіональних сегментів, а також окремих об'єктів.

Існують основні методологічні підходи до ідентифікації об'єктів КІ, а саме: *ризик-орієнтований, модельний, експертний, соціологічний та комбінований.*

В основі *ризик-орієнтованого* підходу до ідентифікації об'єктів КІ є розрахунки частоти проявлення небезпек, тобто ймовірнісний аналіз небезпеки, та наслідків. За цим методом до переліку «критичних» об'єктів будуть віднесені ті об'єкти інфраструктури, які отримують найвище значення за результатами оцінки «критичності». Для визначення кількісної оцінки «критичності» слід пам'ятати, що поняття «критичність» завжди асоціювалося з імовірністю несприятливих подій і їх наслідків. Тому розрахункова формула, може бути представлена, в мультиплікаційній формі, що дозволяє оцінити «критичність» об'єкта інфраструктури: $C_r = | M_n \cdot I_n \cdot V_n |$, $n=1,2,3,4$, де

C_r - Кількісна оцінка «критичності», що визначається;

M - Можливі наслідки, n – тип сценарію (незначний; значний; небезпечний; катастрофічний та ін);

I - Ймовірність того, що нещасний випадок відбудеться за n - им сценарієм (мала; низька; середня; висока та ін);

V – Вплив об'єкта на роботу сектору інфраструктури, n – тип сценарію (низькій; середній; високий).

За результати оцінки «критичності» об'єктів інфраструктури, ті об'єкти інфраструктури, які отримали найвище значення балів підлягають включенню до переліку критичних об'єктів інфраструктури.

Заслуговує окремої уваги і *модельний* підхід до ідентифікації об'єктів КІ. Суть даного підходу полягає в тому, що об'єкти дослідження, особливо якщо вони недоступні чи втручання в їх роботу неможливе, замінюються відповідними моделями, за допомогою яких вивчається їх характеристики, поведінка та реакція при зміні параметрів внутрішнього і зовнішнього середовища. При цьому проводиться побудова моделей впливу взаємозв'язків секторів КІ, їх сегментів, об'єктів, елементів та небезпек як на окрему людину, так і на групи населення.

Зрозумілим є те, що інфраструктура, може бути розглянута всебічно, як будь-яка система, з окремими секторами, сегментами, об'єктами та елементами, що пов'язані між собою через різні види зв'язків, кожен з яких має перну структуру. При моделюванні та аналізі критичності об'єктів інфраструктури суттєві наслідки має відповідний часовий діапазон, що може змінюватись від секунд до годин і років. Саме він може визначати, чи має певна взаємозалежність відношення до критичності об'єкту інфраструктури.

Всебічне дослідження інфраструктур і взаємозалежностей має в першу чергу оцінити важливість всіх зазначених чинників та визначити окремий їх перелік для проведення детального аналізу, за результатами якого може бути здійснена ідентифікація об'єктів КІ.

Експертний метод ідентифікації об'єктів КІ або метод експертних оцінок, відомий як метод Дельфі, полягає у визначенні ймовірності критичності різних об'єктів інфраструктури досвідченими спеціалістами-експертами.

Цей науковий метод базується на індивідуальних думках різних експертів, або може складатися з думки колективних експертів. Кількість експертів можливо визначати за допомогою коефіцієнта помилки результату експертного аналізу, також потібно враховувати рівень важливості рішення та точності результатів, що можуть бути виражені у відсотковому значенні від 0 до 100%, що і визначатиме необхідну мінімальну кількість експертів.

Зрозумілим є те, що мінімальна кількість експертів призводить до висновку групи експертів, що не завжди є найкращім, порівняно з

висновком більшої кількості експертів. Крім того, при опитуванні декількох експертів розбіжності в їхніх оцінках неминучі, однак величина цих розбіжностей має важливе значення. Групова оцінка експертів може вважатися достатньо надійною, тільки за умови узгодженості відповідей окремих фахівців.

Соціологічний підхід до ідентифікації об'єктів КІ, базується на проведенні соціологічного дослідження з метою вирішення наявної соціальної проблеми. Предмет соціологічного дослідження містить в собі ключове питання проблеми, пов'язане з припущенням щодо можливості виявити закономірності чи основну тенденцію об'єкта дослідження.

В залежності від масштабності та складності питань дослідження можливо проведення різних типів соціологічного дослідження: пілотного, описового та аналітичного. Пілотне дослідження має на меті отримання оперативної первинної інформації. Описове дослідження передбачає збір емпіричної інформації з використанням одного, або декількох методів збору даних. Аналітичне дослідження включає опис структурних елементів та характеристик об'єкта дослідження з виявленням причин та залежностей, що полягають в його основі.

Перевагами соціологічного методу є: неможливість для дослідника вплинути на поведінку або відповіді респондента; більш висока об'єктивність дослідження при правильному складанні об'єктів виборки; врахування впливу навколишнього середовища; можливість сприяння більш обгрунтованим відповідям та появі нових ідей. Враховуючи те, що соціологічний підхід активно використовується при дослідженні питань безпеки в усьому світі, він може бути актуальним і при ідентифікації об'єктів КІ.

Комбінований підхід до ідентифікації об'єктів КІ заснований на поєднанні індивідуальних та колективних експертних оцінок і передбачає використання дослідницьких способів, що включає в себе одночасно два або більше із вищезазначених методів. Він базується на аналізі та синтезі, порівняльному аналізі, дедукції та індукції, включаючи системний аналіз та синтез.

Комбінований підхід передбачає багатоопераційність, що вимагає значних витрат часу і коштів. Однак, він має значну перевагу щодо достатньої гнучкості, яка дозволяє виключити помилки при обговоренні на початку дослідження та підвищити достовірність результатів та їх відтворення.

Розглянувши методи ідентифікації об'єктів КІ, залишється питання що саме вважати «критичним», тобто які критерії застосовувати при ідентифікації об'єктів КІ?

Багато інфраструктур є важливими, але вони можуть бути віднесені до критичних лише тоді, коли досягли певної межі, що, зазвичай, передбачає зміну стану. Критичність об'єкта інфраструктури пов'язана з дослідженням характеристик, властивостей, процесів і взаємозв'язків об'єкта в нормальному робочому стані, та в разі невдачі. Наслідками в разі невдачі можуть бути кількість загиблих, шкода людям, економічні та репутаційні збитки, тощо. При проведенні дослідження щодо критичності об'єкта інфраструктури інтереси дослідників можуть бути зосереджені як на одному з можливих наслідків, так і на їх комплексі. Більш звужене коло об'єкту дослідження передбачатиме більш точний результат. Потрібно розуміти, що в певний вирішальний момент, у випадку невдачі, одна з цих характеристик, властивостей і взаємозв'язків об'єкта і буде вирішальною та характеризуватиме інфраструктуру як критичну.

Критичність об'єкта інфраструктури може бути досліджена через: внутрішню системну спроможності об'єкта, яка визначається внутрішніми особливостями, що можуть відбутися при порушенні робочого стану; оцінку зовнішніх впливів на об'єкт; розгляд взаємозв'язків з іншими об'єктами та інфраструктурами з огляду на запобігання виникнення «каскадного» ефекту наслідків в разі невдачі. При цьому, необхідно враховувати, що критичність має три загальні характеристики: критичні складові, час та якість.

Тому при проведенні оцінки критичності об'єктів інфраструктури, потрібно враховувати необхідність коригувань щодо: наслідків, пов'язаних з погіршенням чи збоєм в роботі об'єкта інфраструктури, виключивши не прямі наслідки таких невдач; зовнішніх ефектів, які виходять за межі місця невдачі; впливу результатів оцінки взаємозалежності та каскадних ефектів на об'єкт інфраструктури.

Список використаних джерел та літератури:

1. ДСТУ ІЕС/ISO 31010:2013. Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику (ІЕС/ISO 31010:2009, IDT). Чинний від 01.07.2014. Київ, 2015. 73 с. (Інформація та документація).

2. Корченко А. О., Козачок В. А., Гізун А. І. Метод оцінки рівня критичності для систем управління кризовими ситуаціями. Захист інформації. 2015. № 1, т. 17. С. 86 –98.

3. Мельничук О.В. Управління критичною інфраструктурою держави: базові методи та критерії ідентифікації об'єктів. Державне управління та місцеве самоврядування. ДРІДУ НАДУ 2019. № 3(42), С.82-87.

4. Пашков А. П., Щаслива Л. А. Управління еколого-економічною безпекою на засадах ризик-орієнтованого підходу. Безпека життєдіяльності. 2017. № 9. С. 32 –35.

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ

*Бакр Аліна,
студентка архітектурного факультету
Київського національного університету будівництва і
архітектури
Науковий керівник: д.і.н., проф. Деревінський В.Ф.*

АРХІТЕКТУРА ЯК СПОСІБ ПЕРЕДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ТРАГЕДІЮ, ВІЙНУ

До середини 19 століття війна була “театром”. Власне вмираючи, солдат відчував себе на сцені і вся дана культура звеличування війни, була культурою того часу. Однією із головних задач архітектури та скульптури, що була пов’язана з війною того часу, було возвеличити цю трагедію. І все дев’ятнадцяте століття знадобилося для того, щоб “театральність”, “краса” “парадність” таких зникла зі свідомості суспільства. Це такий процес гуманізації громадськості, коли світ нібито стає більш мирним, але насправді лише так званий поріг страждання в культурі поступово знижується. У середині 19 століття ставлення до людського життя, до болі, спричиненою людиною все-таки змінюється. Наприклад, на картинах Верещагіна бачимо, що замість “величі” та “парадності” вже набагато більш трагічне переживання війни («Після атаки. Перев’язний пункт під Плевною», 1881, «Апофеоз війни», 1871-1872, «Шлях військовополонених», 1879). Звичайно, метаморфози у ставленні до війни відчувались і у інших формах мистецтв (літературі, скульптурі, а також і у архітектурі), бо зображення війни в меморіалах - важливий приклад того, як в ХХ столітті працюють з трагедією.

Тут можна виділити кілька етапів. Пам’ять про Першу світову упередметнюється в основному в традиційних формах героїчного монумента, які можна побачити на території усїєї Європи. Головна різниця цих меморіальних комплексів та монументів від майбутніх була в тому, що вони, зазвичай, не викликають у глядача відчуття смутку та печалі від подій, а лише усвідомлення подвигу співвітчизників та гордість за їх звитяги на війні. Наприклад, Оссуарій в Дуомон (Франція) - той випадок, коли архітектура покликана надати певний сенс тому, чому сенс надати неможливо. Він присвячений Верденським подіям, коли за рік боїв загинула величезна кількість людей з обох сторін, а

лінія фронту практично не зрушила. Це неймовірної краси монумент в стилі ар-деко.

Але ми тут же виникає запитання: хороший в архітектурному сенсі монумент - це добре? Якісний, стильний монумент - це той випадок, коли архітектура працює швидше як інструмент забуття, ніж як інструмент пам'яті: такі архітектурні надбання власною красою, помпезністю та розкішшю не залишають усвідомлення того, що ця споруда призначена для увіковічення трагедій та катастроф, які людство має ніколи знову не повторити. Такі пам'ятки архітектури впливають емоційно на глядача так само як і пам'ятки, зовсім не пов'язані зі зображенням війн (Пам'ятник солдатам Першої світової війни, Бургундія, Франція, Воєнний меморіал в Черноббю, Ломбардія, Іспанія). Виходить, що монумент стає засобом забуття, а не увічнення пам'яті. Найчастіше на таких монументах також закріплені і меморіальні таблички з іменами односельчан, що померли у цій битві. Але ці імена не несуть емоційного навантаження не те що для туристів або ж іногородніх, але і для місцевих селян у наступних 2-3 поколіннях. Але усе змінилось у архітектурі, пов'язаній з війною після настання Другої світової війни та тих лих, які вона з собою принесла (Голокост, вивезення заради примусових праць, геноцид проти національних та етнічних меншинств тощо).

Монументи Другої світової - вже інші; вони побудовані на принципі повернення імен жертв, тому що справжня трагедія - це, по словам Бродського, «загибель хору», втрата людських якостей на війні. Упродовж минулого та сьогоdnішнього століття людство стає все більш нечутливий до тонких почуттів, що намагаються передати автори різних мистецьких шедеврів. Тому у ХХ столітті архітектору доводиться шукати все сильніший інструментарій для того, щоб зачепити глядача. Інакше виходить черговий монумент, який не зобов'язує до переживання (як на Поклонній горі, Москва, Росія, де глядач, незнайомий з тематикою побудови, не зможе зрозуміти послання архітектора). «Розумний» монумент робить так, що ви не можете відсторонитись від оточуючого середовища, ви один на один з переживанням. (Єврейський музей у Берліні, арх. Даніель Лібескінд, 1992-1998 рр.). Досягаються емоційне враження більш не зображеннями та візуальною частиною споруди, бо людина з плином часу навчилася сильніше абстрагуватись від візуальних образів, а формою. Даніель Лібескінд при побудові використовував гострі кути, нахилені стіни та стелі, прямі коридори, які нібито ведуть далі відвідувача, тому сам відвідувач від усього не може відсторонитись. На цьому і побудована ідеологія сильних деконструктивістських монументів, коли архітектор

ставить вас в фізично незручне становище, контролює ваш рух, позбавляє свободи переміщення (Музей Другої світової війни, Гданськ, Польща, Музей Другої світової війни, Берлін, Німеччина, Меморіал жертвам Голокосту, Берлін, Німеччина, Національний музей звільнення 1944-1945 рр., Гросбек, Нідерланди).

На даний момент Україна має перейняти досвід західноєвропейських країн у побудові меморіальних комплексів. Головна проблема в тому, що зараз більшість таких пам'яток були побудовані у роки СРСР і вони не несуть так ж емоційне навантаження, характерне для іноземних споруд. Наприклад, музей Другої Світової Війни у Києві, Пам'ятник Воїну-визволителю у Харкові, Батьківщина-Мати у Києві, Гостра могила у Луганську не викликають таких же емоцій як пам'ятники та меморіали, створені на таку ж тематику подій у Європі. Ці меморіали не дають певного емоційного тиску, бо всі вони були побудовані по одній однаковій схемі. Після 50-х років минулого століття вже з'явилась певна форма для побудови таких меморіалів, тому влада не хотіла підтримувати щось нове, інноваційне. Меморіальні комплекси того часу усі мали зірки та стелу посередині, бюсти та пам'ятники були вироблені із міді, люди на скульптурах мали однаковий вираз та тип обличчя тощо. І якщо у той же самий час у всьому світі не можна було знайти двох однакових монументів, то на території СРСР усі меморіали були схожі одне на одного. Ось чому зараз людина не зможе відчутти емоційного напруження від радянських пам'яток, як від європейських.

Хоч і на питання, чи повинен бути монумент розумним або сильним, грати на тонких асоціаціях або давати глядач шок та сум'яття, теж немає відповіді. Але одне можна сказати точно: міжнародний досвід у цьому питанні має бути досить докладно вивчений та застосований у наших реаліях.

Список використаних джерел та літератури

1. Девід Уоткін. «Історія західноєвропейської архітектури»
2. Роберт Вентурі. «Складнощі і протиріччя в архітектурі»
3. Володимир Паперний. «Культура Два»
4. «Architecture Theory since 1968» by K. Michael Hays
5. Ковпаненко Н. Г. Верещагін Василь Васильович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2003. — Т. 1 : А — В. — С. 482. — ISBN 966-00-0734-5.
6. Гончаренко М. І. «Архітектура Радянської України» // Енциклопедія сучасної України / Національна академія наук України, Наукове товариство імені Шевченка, Координаційне бюро енциклопедії

сучасної України НАН України. — Ред. І. М. Дзюба, А. І. Жуковський та ін. — К. : [б. в.], 2001. — Т. 1: А. — 825 с. — 10 000 прим. — ISBN 966-02-2075-8. —

*Богомаз Анна,
студентка архітектурного факультету КНУБА
Науковий керівник: д.і.н., проф. Деревінський В.Ф.*

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА АРХІТЕКТУРУ УКРАЇНИ

Охарактеризувати термін глобалізація можна як процес універсалізації, становлення єдиних для всіх на Землі структур, відносин і зв'язків у різних сферах життя. Феноменом цього процесу, що сприймається як об'єктивна реальність, є замкненість глобального простору, єдине світове господарство, всезагальна економічна взаємозалежність та, звісно, глобальні комунікації.

Насправді це поняття з'явилося лише у 1980-х. Американський соціолог Р.Робертсон вперше вжив його у 1985-му році, а у 1992 році навіть видав книгу з такою назвою.

Дослідити, як світова глобалізація впливає на Україну, її містобудування та архітектурне проектування.

Глобалізація формує спільну мету та інтереси у людства, враховуючи, усвідомлення єдності суспільства перед зростаючою загрозою його виживання. Безсумнівно, що вона має високий ступінь впливу на наші норми, ідеї, правила співпраці, конкретних стандартів спілкування, але можлива лише у високоцивілізованих країнах.

Дати чітке визначення цьому поняттю складно, адже вона охоплює всі сфери життєдіяльності у поєднанні з соціокультурними, економічними, технологічними й політичними чинниками загострює дискусію щодо соціальної цінності і збереження різноманітності міських просторів.

Варто врахувати фактор буття сучасного українця у глобалізованому світі, виходячи також із перспективи. Безперемінне втілення курсу інтегрування до ЄС забезпечуватиме гарантію верховенства права, плюралістичну демократію, дотримання прав людини, розвитку в Нашій державі громадянського суспільства, побудову соціально-орієнтованої ринкової економіки, формуванню національної ідентичності.

Позиція нашої держави у глобалізаційному процесі залежить від маси факторів, найбільш визначальними серед яких, на мою думку, являються природно-ресурсні та людські потенціали, ступені

економічних і науково–технологічних прогресів, напрямки спеціалізацій, стан інституціональної системи і зовнішньоекономічної інфраструктури.

Розвиток медіатехнологій і впровадження масової культури в архітектурне середовище міста як результат глобалізаційних процесів може являти певний ризик для його іміджу. Полягає він, насамперед, у тому, що глобалізація культури та естетичних стандартів може призвести до все більшого розповсюдження ситуації, коли визнані експерти в галузі архітектури та містобудування в результаті постійного відтворення та повторення одних і тих же архітектурних зразків продукують по всьому світові схожі (якщо не ідентичні) архітектурні об'єкти, зводячи до мінімуму візуальну унікальність міського середовища, що так необхідна для успішного іміджу певного міста.

В добу пост-громадянської війни були використані старі проекти періоду сецесії. Найяскравішою, але останньою самотбною подією архітектури того часу став конструктивізм. Пізніше, за етапу «Хрущовської відлиги» для вирішення проблем простих людей в умовах дефіциту продуктів харчування та дефіциту житла, було запроваджено такий напрям в архітектурі як функціоналізм. За часів СРСР такий напрям мав доволі прості і примітивні форми, які були висміяні режисером фільму «З легким паром» Ельдаром Рязановим.

Пізніше почались власні пошуки архітектурних форм та естетики, але у радянські часи архітектура України все ж була глобалізована зі світовою. Можна навіть прослідкувати, чим в той час надихались київські архітектори, але варто додати, що іноді запозичення є прямим та чітким, в інших випадках – лише візуальна схожість.

«Будинки ромашки», що знаходяться на Оболонському проспекті були спроектовані Михайлом Буділовським. Їхня особливість – виступаючі напівкруглі балкони, що розміщені по циліндричній формі житла, тому їх і почали називати «ромашками». Але, річ у тому, що перша з таких будівель в Києві з'явилась у 1981-му році, а комплекс Marina City в Чикаго, який отримав таке ж прізвисько, був зведений у 60-х роках ХХ ст.

Також, у Києві знаходиться культурна пам'ятка, присвячена 65-ій річниці Жовтневого перевороту – Арка дружби народів. В цілому скульптура символізує «дружбу», але вона включає в себе ще два вкрай важливі елементи: вирізана з каменю сцена переяславської ради і монумент з робочими. Складно повірити, але ця архітектурна композиція з'явилась також під впливом глобалізаційних процесів. У місті Сент-Луїс, США, у 1965-му було побудовано монумент «Ворота на захід». Ця металева конструкція має висоту в 142 метри і була

спроєктована у 1947 році Еаро Сааріненом, в той час, як в Україні спорудження арки було завершено у 80-х.

Отже, глобалізація на сучасному етапі формування України має як палких прихильників, так і опонентів, цей процес відзначається спільним споживанням культурних продуктів, тому, як висновок, варто сказати, що архітектура в наші часи має абсолютно вільні форми, та все ж через вплив історичних процесів і розвиток новітніх технологій архітектор не працює над змінами моделі, а лише регулює її параметри.

*Козенко Вікторія,
Помазуновська Тетяна,
студентки будівельного факультету КНУБА
Науковий керівник: к.і.н., доц. Ярошук Інна Володимирівна*

КОРУПЦІЯ У ВІДНОСИНАХ МІЖ ДЕРЖАВНИМИ СТРУКТУРАМИ ТА БІЗНЕСОМ Порівняльна характеристика України та Сінгапуру

Постановка проблеми. Після президентських та парламентських виборів в Україні почалися кардинальні зміни в законодавстві України. Пропрезидентська партія набрала більше половини голосів, а тому може приймати закони без підтримки опозиції. Актуальним питанням є, який досвід інших країн ми можемо взяти для України. Для цього розглянемо одну з найбагатших країн світу – Сінгапур.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над питанням подолання корупції у відносинах між державними структурами та бізнесом працювали такі науковці: Андрущенко Л., Вдовиченко Є., Задорожній С.А., Прохоренко О., Серьогін С., Михненко А.М., Шевчук І.В.

Стрімку модернізацію Сінгапуру сьогодні в світі прийнято оцінювати не інакше як диво. Світовий Банк характеризує Сінгапур як найкраще місце у світі за легкістю ведення бізнесу. ВВП країни на душу населення, що становить 58247,90 доларів США станом на 5 липня 2019 р., робить її однією з найбагатших країн світу.

Впродовж 140 років Сінгапур був британською колонією, у 1959 році отримав статус «самоврядної держави» і лише у 1965 році здобув повну незалежність. Тоді це була маленька бідна країна, яка не мала багатих природних ресурсів і залежала цілком від імпорту – імпортувала навіть прісну воду і будівельний пісок. У Сінгапурі був високий рівень безробіття, не вистачало землі, а люди проживали у

бідності. Окрім цього, на її територію зазіхали сусідні країни – Індонезія та Малайзія, а третина громадян симпатизувала комуністам.

Значна частина міжнародної спільноти скептично оцінила шанси маленької держави вижити на теренах Південно-Східної Азії. Проте, незважаючи на труднощі, Сінгапуру вдалося не тільки зберегти незалежність та вижити, але й стати одним з найбільш динамічних економічних регіонів.

Творцем «сінгапурського дива» вважають першого прем'єр-міністра Сінгапуру – Лі Куан Ю, який займав свій пост з 1959 до 1990 року. Стратегія економічного розвитку уряду Лі Куан Ю будувалася на перетворенні Сінгапуру на фінансовий і торговий центр Південно-Східної Азії, а також на залученні іноземних інвесторів.

Роботу у цьому напрямі прем'єр-міністр розпочав із боротьби з корупцією – були спрощені процедури ухвалення рішень, скасовано дозволи та ліцензування, викорінено «двозначність» в законах. Зарплати державних службовців зросли до рівня топ-менеджерів корпорацій – у підсумку в державному секторі почали працювати кращі спеціалісти. Крім того, в Сінгапурі був створений незалежний орган з метою боротьби з корупцією у вищих ешелонах влади. Агенти Бюро з розслідування корупції (Corrupt Practices Investigation Bureau) перевіряли банківські рахунки, майно не лише самих чиновників, але й їх дітей, дружин, родичів і навіть друзів. Якщо клерк і його родина жили «не по кишені», бюро автоматично розпочинало розслідування. У результаті Сінгапур відповідно до міжнародних рейтингів став однією з найменш корумпованих держав світу [1].

Рейтинг сприйняття корупції: оцінка ІСЦ стосується уявлення про ступінь корупції, що спостерігається діловими людьми та аналітиками в країні, і коливається між 100 (дуже чистий) і 0 (сильно корумпований). В табл. 1 представлено порівняння Сінгапуру та України за рейтингом сприйняття корупції, а також графічне відображення на рис. 1.

Таблиця 1

Порівняння Сінгапуру та України за рейтингом сприйняття корупції

Період	Сінгапур		Україна		Різниця, пункти
	значення	зміна, %	значення	зміна, %	
2007	93,00		27,00		66
2008	92,00	-1,08%	25,00	-7,41%	67
2009	92,00	0,00%	22,00	-12,00%	70
2010	93,00	1,09%	24,00	9,09%	69
2011	91,67	-1,43%	22,97	-4,30%	68,7
2012	87,00	-5,09%	26,00	13,20%	61
2013	86,00	-1,15%	25,00	-3,85%	61

2014	84,00	-2,33%	26,00	4,00%	58
2015	85,00	1,19%	27,00	3,85%	58
2016	84,00	-1,18%	29,00	7,41%	55
2017	84,00	0,00%	30,00	3,45%	54
2018	85,00	1,19%	32,00	6,67%	53

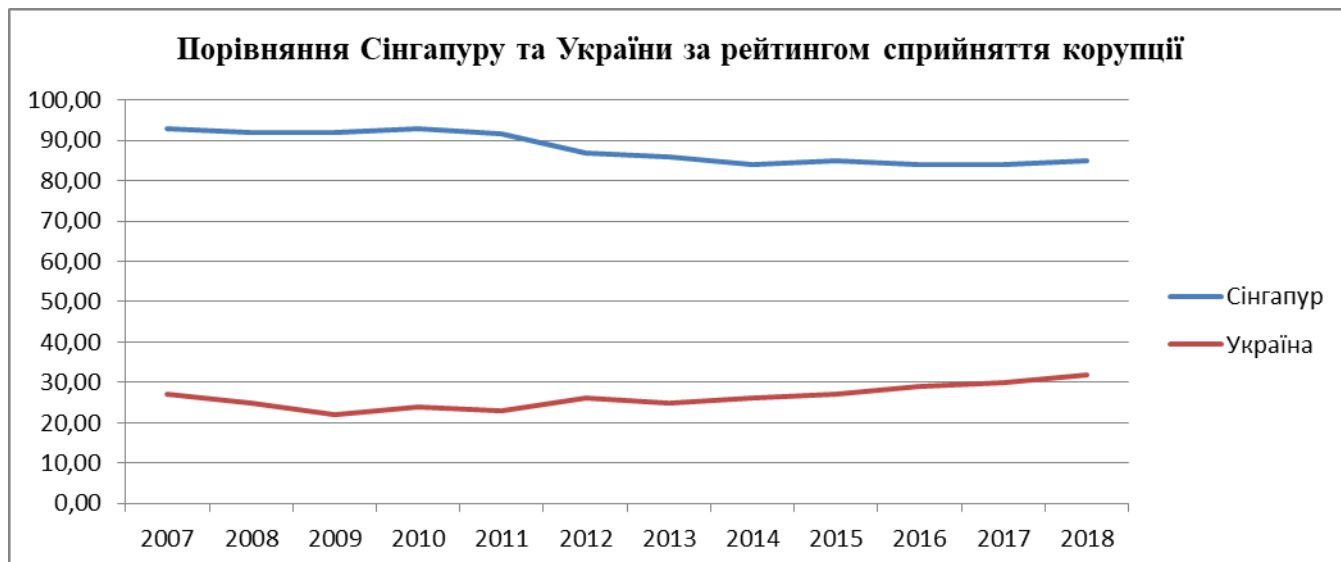

Рис. 1 – Графік порівняння Сінгапуру та України за рейтингом сприйняття корупції.

Бачимо, що різниця у рейтингу величезна, вона почала скорочуватися з 2010 року, але це відбулося не тільки за рахунок покращення ситуації в Україні, а й збільшення недовіри в Сінгапурі. Незважаючи на це, країна залишається взірцем у подоланні корупції.

Україна також може подолати корупцію та стати однією з кращих країн світу. Так за 2018 рік Україна піднялася на десять позицій – зі 130 на 120 місце – в глобальному рейтингу «Індекс сприйняття корупції», отримавши 32 бали.

В цілому, відзначають аналітики, в Україні спостерігається «певне зменшення рівня корупції у відносинах між бізнесом та державними структурами». «Transparency International Україна» відзначає, що позитивний вплив справила введення процедури автоматичного відшкодування податку на додану вартість, розширення сфер діяльності системи ProZorro і діяльність інституту бізнес-омбудсмена.

Transparency International рекомендувала Україні в 2019 році перезапустити Національне агентство з питань корупції (НАПК), впровадити належну автоматичну перевірку декларацій та моніторинг рівня життя декларантів. А також наголошують на забезпеченні ефективної роботи реєстру бенефіціарів, посиленні контролю за фінансуванням політичних партій. Для України необхідно також продовжити реформу державних закупівель та корпоративізувати і приватизувати держпідприємства.

17 жовтня 2019 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції». Законом визначено правовий статус викривачів корупції, їх права та гарантії захисту; забезпечено умови для розкриття інформації про корупцію.

Законодавчим актом унормовано порядок розкриття викривачем корупції інформації; звільнено від юридичної відповідальності викривачів корупції за розкриття інформації про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення; забезпечено державний захист викривачів корупції, зокрема, захист їх трудових прав.

Законом також встановлена виплата винагороди викривачу. Згідно із новою статтею 130 Кримінального процесуального кодексу, «за повідомлення про корупційний злочин, активне сприяння його розкриттю, якщо грошовий розмір предмета злочину або завдані державі збитки від такого злочину в п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, викривачу виплачується винагорода у вигляді 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або від завданого державі збитку».

При цьому Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та інші спеціально уповноважені суб'єкти цієї сфері зобов'язані створити захищені анонімні канали зв'язку (канали онлайн-зв'язку, анонімні гарячі лінії, електронні поштові скриньки та інше), через які викривач може здійснити повідомлення, гарантовано зберігаючи свою анонімність. Вимоги до захисту таких каналів зв'язку визначає НАЗК. Цей закон набуває чинності з 1 січня 2020 року.

Крім цього, шостий Президент України В.О. Зеленський закликав громадян України «жити по закону». У своєму зверненні він каже, що шлях до успіху – це дорога з двостороннім рухом. Вони, як влада, будуть працювати чесно, але потрібно, щоб і народ відповідав взаємністю. «Ми не зможемо перемогти корупцію, якщо ви будете закривати на неї очі або ставати співучасниками розпилу державних коштів. І зараз я звертаюся до громадян: якщо від вас вимагають хабар, пропонують «відкат» або будь-яку іншу корупційну схему – будь ласка, не мовчіть. Правоохоронні органи будуть реагувати і карати. Давайте пам'ятати, що Європа починається не з кордону, Європа починається з недопалка, який летить в смітник, з пристебнутого ременя безпеки, з оплачених комунальних послуг та податків, з відповіді "ні", коли вашій фірмі пропонують на тендері "нагнути" державу. Давайте кожен день робити маленькі кроки на зустріч іншій ментальності» – стверджує

Президент. Лі Куан Ю був раціональним державним менеджером, і його загальновідомий вислів, що починати боротися з корупцією треба з того, щоби посадити трьох друзів, можна тлумачити не тільки з точки зору моралі.

Висновки. Отже, країна починається з кожного з нас. Для того, щоб країна процвітала і розвивалася, була конкурентоспроможною та пододала корупцію, треба працювати над собою кожного дня, протягом всього життя. Відмовитися від своїх старих звичок (давати і брати хабарі, зловживати владою наданою державою, красти тощо), щоб усі «красиві» слова, які нам кажуть політики з телеекранів не були популізмом, а стали нашим реальним майбутнім. Приклад Сінгапуру показує, що все реально. Країна, яка менша за розмірами, ніж Київ, не мала ніяких ресурсів, була спустошена після Другої світової війни перетворилася на одну з найбагатших країн світу. Україні слід вчитися на історії інших країн та розробити власний план з викорінення корупції та процвітання. Один з перших кроків, який слід зробити на нашу думку, це навести порядок у законодавстві, щоб не було «двозначності» у трактуванні законів, які стають підґрунтям для корупційних схем та шахрайства.

Список використаних джерел та літератури

1. Інформаційне управління апарату Верховної Ради України. Прийнято Закон "Про внесення змін до Закону України "про запобігання корупції" щодо викривачів корупції" // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/novyny/182921.html> (дата звернення 28.10.2019).

2. Лоссовська Н. Немислимий стрибок з «Третього світу» в «Перший» // Електронний журнал «День». URL: <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/svitovi-dyskusiyi/chy-mozhna-singapursku-model-zastosuvaty-v-nashiy-krayini> (дата звернення 28.10.2019).

3. Мазипчук М. Урок Сінгапуру: із третього світу – в перший./ Чубата М. // Ресурсний центр ГУРТ. URL: https://gurt.org.ua/recipes_success/22814/ (дата звернення 28.10.2019).

4. Світовий атлас даних. Сінгапур – Рейтинг сприйняття рівня корупції. Україна – Рейтинг сприйняття рівня корупції// KNOEMA. Світова та регіональна статистика. URL: <https://knoema.ru/atlas> (дата звернення 28.10.2019).

5. Світовий банк. World development indicators// URL: <http://datatopics.worldbank.org>.

ЕНЕРГОВИТРАТИ ТРАНСПОРТНОГО ПОТОКУ ЯК КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ РІВНІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ ВУЛИЧНО-ДОРОЖНЬОЇ МЕРЕЖІ МІСТА

Питання енергоефективності завжди буде актуальним так, як ми живемо у світі з вичерпними ресурсами. І тому дуже важливою стає проблема їх економії та збереження для подальшого використання. Транспортна галузь в Україні тісно пов'язана з майже усіма виробничими та невиробничими галузями. Дуже часто більшу частину вартості продукту складають транспортні витрати, які в свою чергу залежать від енерговитрат транспортних засобів на ВДМ міста.

Мета роботи – обґрунтування критерію енерговитрат транспортного потоку в системі оцінки рівнів обслуговування вулично-дорожньої мережі міста.

Об'єкт дослідження – ВДМ міста.

Предмет дослідження – енерговитрати транспортного потоку як критерій оцінки рівню обслуговування.

Методи дослідження – методи порівняльного аналізу, методи структурного аналізу, метод моделювання.

Аналіз сучасного стану

Питання енергоефективності та методика розрахунок витрат енергії на транспортно-планувальних вузлах в своїй роботі розглядав Тарасюк В.П. [1]. В даній роботі розглядається питання витрат енергії на ВДМ міста на прикладі Повітрофлотського проспекту від Севастопольської площі до проспекту Перемоги, в залежності від режиму руху транспортного потоку.

На даний момент в Києві налічується 1630 км доріг, 150 мостів і шляхопроводів, 221 підземний пішохідний перехід. Протяжність магістральної вулично-дорожньої мережі складає 624,8 км з них Повітрофлотський проспект складає – 6.1 км.

За рівнем насиченості території дорожньо-транспортною мережею Київ істотно поступається більшості європейських столиць і великих світових міст. Щільність магістральної вулично-дорожньої мережі в Києві становить 2,13 км/км² (у Москві – 4,4 км/км², Лондоні – 9,3 км/км², Парижі – 15,0 км/км²) [3].

Повітрофлотський проспект відповідно класифікації вулично-дорожньої мережі згідно ДБН [2] відноситься до категорії - магістраль районного значення регульованого руху та має наступні характеристики:

- Ширина магістралі в межах червоних ліній 40 - 50 м. (відповідає вимоги ДБН [2])
- Кількість смуг руху в одному напрямку 2 - 4 (відповідає вимоги ДБН [2])
- Ширина смуги руху 3,75 м. (не відповідає вимоги ДБН [2])
- Ширина розділової смуги 2 м. (не відповідає вимоги ДБН [2])
- Ширина технічної смуги 5 - 8 м. (відповідає вимоги ДБН [2])
- Ширина тротуарів $\geq 2,25$ м. (відповідає вимоги ДБН [2])
- Уширення по 0,5 м. (не відповідає вимоги ДБН [2])

Також Повітрофлотський проспект має важливе значення так як цією магістраллю здійснюється сполучення центру міста з міжнародним аеропортом «Київ» та приміські сполучення (Вишневе, Крюківщина, Гатне).

Вітчизняний та закордонний досвід оцінки рівнів обслуговування ВДМ

Як показав аналіз закордонної практики, зокрема, в США, при оцінці ВДМ в якості основного застосовується інтегральний критерій - показник рівня обслуговування (Level of Service, скорочено LOS). Методика його застосування входила в усі чотири видання (1950, 1965, 1985, 2000) керівництва з оцінки пропускну здатності Highway Capacity Manual (СНМ) [6] і безперервно удосконалюється. Сфера використання цього критерію охоплює всі стадії - планування, проектування, експлуатацію [4].

Рівень обслуговування (Level of Service, або LOS) запозичений з теорії масового обслуговування і використовується для оцінки умов руху транспортних засобів. Основні характеристики системи масового обслуговування (довжина черги в певний момент часу, тривалість періоду, протягом якого n-а вимога очікує обслуговування, середня тривалість перебування заявки в системі і т.д.) іноді вимагають складних обчислень. Тому виникла ідея використовувати для оцінки умов руху транспортних потоків таку просту характеристику, як коефіцієнт завантаження (1):

$$k = N / P, \quad (1)$$

де N - інтенсивність надходження вимог; P – інтенсивність обслуговування вимог.

В країнах пострадянського простору цей показник став використовуватися для оцінки умов руху на автомобільних дорогах загального користування і отримав назву "рівень зручності" табл. 1 [4].

Градації рівнів обслуговування і рівнів зручності

Рівень обслуговування	Рівень завантаження	Характеристика умов руху	Рівень зручності	Коеф. завантаження	Характеристика умов руху
A	$<0,1$	Вільний потік	A	$<0,2$	Вільний потік
D	$\geq 0,1$	Стійкий потік	Б	0,2-0,45	Частково зв'язаний потік
C	$\geq 0,3$	Стійкий потік	В	0,45-0,7	Зв'язаний потік
D	$\geq 0,7$	Наближається до нестійкого	Г-а	0,7-1,0	Насичений потік
E	$\geq 1,0$	Нестійкий потік	Г-б	$\geq 1,0$	Щільно насичений потік

Отже основні критерії на яких базується LOS це:

- Швидкість руху
- Затримки часу
- Свобода маневру
- Перебої в русі
- Комфорт та зручність руху
- Безпека руху

Щодо вітчизняного досвіду, то нажаль на даний час в Україні не використовується система оцінки рівнів обслуговування на ВДМ міста, а також немає нормативного підґрунтя для її впровадження.

Енерговитрати в системі оцінки рівнів обслуговування

Серед основних критеріїв на яких базується LOS одразу складно виділити такий показник як витрати енергії на ВДМ так як він пов'язаний з великою кількістю показників, а саме швидкість руху, затримки часу (з системи LOS) та складом транспортного потоку (ТП), структурою ТП, режимом руху ТП, характеристиками руху ТП, геометричними параметрами ВДМ.

Кількість витраченої енергії на певній ділянці ВДМ міста – складний та багатогранний показник на який впливає велика кількість факторів.

На сьогоднішній день для розрахунку великої кількості показників, які характеризують ВДМ, імітаційного відтворення руху транспорту та визначення ефективності прийнятих рішень використовують моделювання як на мікро- так і на макрорівні. Хоча в діючих нормативах [2] моделювання має лише рекомендаційний характер.

Завершальним етапом донного дослідження буде моделювання в програмному комплексі PTV Vissim, який дозволяє відтворення імітаційного руху на мікрорівні.

При визначенні енерговитрат ТП за допомогою програмного комплексу PTV Vissim спочатку необхідно створити, відкалібрувати та перевірити точність моделі розрахунку об'єкта дослідження. Після виконання наведених операцій можна здійснювати моделювання руху, а, отже і визначати енерговитрати ТП в межах обраного об'єкта дослідження [5].

Список використаних джерел та літератури:

1. Тарасюк В.П. Енергетична оцінка як критерій обґрунтування вибору інженерно-планувального рішення перетинів міських магістралей / В.П. Тарасюк // Енергоефективність в будівництві та архітектурі. - 2018. - Вип. 11. - С. 22 -30.

2. В.2.3-5:2018 Вулиці та дороги населених пунктів. - К.: Мінрегіон України, 2018. - 55с.

3. Проект Генерального плану розвитку Києва до 2025 р. (розвиток дорожньо-транспортної інфраструктури) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://kdmp.com.ua/ua/npravleniya_deyatelnosti/generalnij-plan-kijeva.html.

4. Михайлов А.Ю., Головных И.М. Современные тенденции проектирования и реконструкции улично-дорожных сетей городов. – Новосибирск: Наука, 2004. – 267 с.

5. Тарасюк В.П. Принципи і методи оцінки впливу енергоефективності транспортного потоку при обґрунтуванні вибору інженерно-планувального рішення транспортно-планувальних вузлів (на прикладі м. Києва) : дис. канд. техн. наук : УДК 625.712 / Тарасюк Володимир Петрович – Київ, 2018. – 150 с.

6. Highway Capacity Manual 2000. – Transportation Research Board, National Research Council. – Washington, D.C., USA, 2000. – 1134 p.

*Макаренко Анастасія,
студентка архітектурного факультету КНУБА
Наук. керівник: к.і.н., доц. Єгоров В.В.*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ІВАНА МАЗЕПИ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ТА АРХІТЕКТУРИ КІНЦЯ XVII – ПОЧАТКУ XVIII СТОЛІТТЯ

Весь час на розвиток культури народу безпосередньо впливають різноманітні обставини, події, що відбуваються в певний період. Про архітектуру кінця XVII – початку XVIII століття неможливо не говорити без імені Івана Мазепи. Він – меценат, людина, за власні кошти якого було побудовано і відреконструйовано велику кількість будівель у Києві, Чернігові, Переяславі, Батурині, Глухові. Гетьман прагнув залишити культурну спадщину для нащадків. Адже українське бароко містило у собі не лише європейські риси, а й власний самобутній стиль, характерний лише для українського народу.

Українське бароко не було схоже на західноєвропейське через поміркованість в декоративності та вираженість форм. В українських землях воно поширилося наприкінці XVII–XVIII століття. На Правобережжі бароко розвивалося на основі європейських тенденцій (Успенський собор Почаївської лаври, церква св. Юра у Львові). У Гетьманщині та Слобідській Україні під впливом канонів давньоруського мурованого будівництва та традицій дерев'яного народного конструювання сформувався оригінальний варіант барокової архітектури, що отримав назву «козацького» бароко (Андріївська і Покровська церкви в Києві, Троїцький храм у Чернігові). Мазепинським ж його назвали через активну участь Мазепи в будівництві храмів, церков та інших споруд.

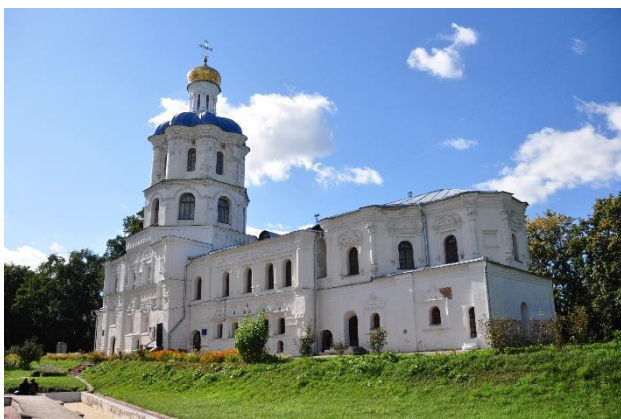
Вклад великого гетьмана досить важко оцінити в повній мірі. Адже в кожній галузі культури можна помітити роль мецената чи то безпосередніми фундаціями, чи організаційними засобами. Велика частина церков періоду українського бароко були побудовані або відреставровані саме за сприяння І. Мазепи, а розміри й наповненість його бібліотеки справляли незабутнє враження навіть на самого Петра І. Досить складно перерахувати всі церкви й монастирі, які були споруджені за сприяння гетьмана: в Києві - Печерська лавра, Пустинно-Миколаївський, Братський, Богоявленський, Кирилівський, Межигірський, Золотоверхо-Михайлівський; Чернігівський Троїцько-Іллінський, Лубенський Мгарський, Прилуцький Густинський, Батуринський Крупицький, Глухівський Петропавлівський, Домницький, Микишинський, Бахмацький, Лубенський.

Гетьман протягом всього свого життя опікувався мистецтвом, літературою, наукою. Відомо, що він витратив на будівництво й реставрацію архітектурних споруд суму, яка перевищувала 10 річних бюджетів Гетьманщини. Саме тому Федір Ернст, відомий історик-мистецтвознавець, стверджував, що доба правління Мазепи характеризується надзвичайним піднесенням всіх галузей мистецтва: архітектури, різьби, малярства.

Споруди, побудовані за фінансування І. Мазепи

Чернігівський колегіум

Дана споруда розміщена в центрі міста Чернігова, на краю валу колишньої фортеці. Багато років тому вона входила до резиденції чернігівських архієпископів. Колегіум складається з двоповерхового

Чернігівський колегіум

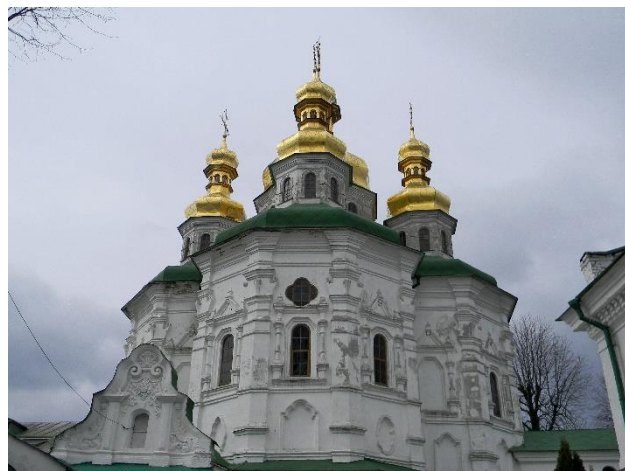
корпусу, дзвіниці та трапезної. Розбудовував кафедру Лазар Баранович, що приїхав у Чернігів у 1672 р. У 1700-1702 рр. за фінансування І. Мазепи до неї було прибудовано дзвіницю.

Про меценатство гетьмана свідчить дошка дзвіниці з його гербом та записом про пожертвування.

Колегіум був першим навчальним закладом вищого рівня на Лівобережжі. Він діяв з 1700 по 1786 роки і був заснований з ініціативи політичних та церковних діячів. Принцип організації, навчальні програми колегіуму наслідували західноєвропейські навчальні заклади.

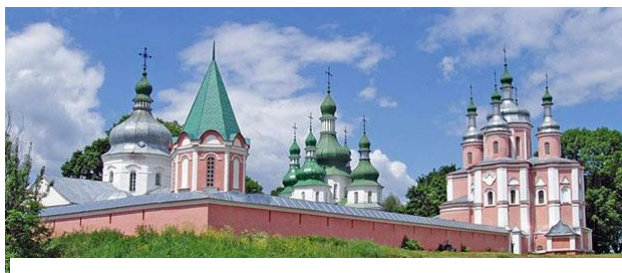
У колегіумі вчили латинської, грецької мов, історії, географії, математики, філософії. Учнями ставали діти козацької старшини та заможних міщан Лівобережної України.

Таким чином, вже з самого початку свого існування Чернігівський колегіум завдяки І. Максимовичу, А. Страховському, іншим викладачам перетворився в значний осередок просвіти на Лівобережжі, який був єдиним на цих територіях аж до утворення Харківського колегіуму.

Церква Всіх Святих у Києві

Церква Всіх Святих. Церква Всіх Святих - храм, що входить до складу Києво-Печерської лаври. Розташований на північній території верхньої території Лаври над Економічною брамою. Церква зводилась в один час з брамою на кошти І. Мазепи в 1696 – 1698 р. Автором проекту вважають Дмитра Аксамитова – російського архітектора. Розписи споруди, що збереглись до наших днів, належать учням Лаврської іконописної майстерні під керівництвом видатного художника І. Їжакевича.

Густинський монастир в Прилуках
герб гетьмана І. Мазепи.

Архітектура храму складається з елементів хрестовокупольної дерев'яної церкви і рис мурованих споруд в стилі бароко. Побілені фасади оздоблені вишуканим пластичним декором з використанням лише геометричних орнаментів. На північному фасаді знаходиться

Прилуцький Густинський монастир – жіночий монастир, що знаходиться в селі Густиня, біля міста Прилуки чернігівської області. Засновником святині вважають ченця Йоасафа. Першу згадку про церкву зафіксовано в 1614 році. В 1675 році Троїцька церква була освячена архієпископом Лазарем Барановичем. У 1670 – 1680 роках монастиреві всіляко допомагали гетьмани Іван Самойлович та Іван Мазепа, Лазар Горленко. На цей період припадає час найбільшого розквіту Густині. Монастир прикрашався чудовими спорудами, отримував нові володіння.

Крім Самойловича й Мазепи, інші гетьмани та козацька старшина дарувала храму землі, села та хутори. В середині XVIII століття монастир володів більш ніж трьома тисячами десятин в Чернігівській губернії та більш ніж трьома тисячами душ селян. Багатствами Густиня поступалася лише Києво-Печерській лаврі. Гетьман Мазепа збудував на цих землях кам'яну церкву Успіння Богородиці.

Висновки.

1. І. Мазепа зробив величезний вклад в історію розвитку української культури та мистецтва завдяки меценатству, численним побудовам та реконструкціям храмів, опікуванню над українською освітою.

2. За допомогою Мазепи та інших діячів у XVII – XVIII відбулися помітні зрушення у всіх сферах мистецької діяльності.

3. Характерними рисами культурного процесу доби бароко були урізноманітнення форм культурного життя та методів і засобів

художнього самовиразу; підвищення рівня освіти; поступове витіснення у сфері культурн релігійних підвалин світськими; помітний вплив європейських культурних процесів і тенденцій.

4. Українське бароко відрізнялося від західноєвропейського більшою поміркованістю в декоративності, виваженістю форм. Найпомітнішим був місцевий вплив в архітектурі, менш відчутним – у скульптурі та живописі.

Список використаних джерел та літератури

1. Верстюк В. Ф., Дзюба О. М., Репринцев В. Ф. 1995. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник.

2. Грабовський С., Ставроян С., Шкляр Л. 1995. Нариси з історії українського державотворення.

3. Ісаєвич Я. 1994. Історія української культури.

4. Ульяновський В., Крижанівський О., Плохій С. 1999. Історія церкви та релігійної думки в Україні.

5. Черепанова С. О. 1994. Українська культура: історія та сучасність.

*Гриднева Ангеліна, студентка,
Київський національний університет будівництва і архітектури
Науковий керівник: д.і.н., проф. Деревінський В.Ф.*

ІСТОРИЧНІ ХРОНІКИ ЦЕРКВИ СВЯТОГО ІВАНА БОГОСЛОВА

Розглянемо саомбутню перлину Луцька – церкву Івана Богослова. На жаль, час зруйнував величну будівлю і від неї лишилися руїни, які знаходяться під металевим куполом посеред замка Любарта.

Церкву збудували в другій половині 1170-х років за часів правління Ярослава Ізяславича. Споруда має розміри 10x11 метрів, у своєму складі містить високоякісні плінфи (плоска цегла) на твердому розчині, які має рожевий колір. З огляду на архітектуру, церква є одна в своєму роді. Особливістю будівлі є наявність тільки однієї апсиди, також у середині будівлі були ніші в стінах, невідомого призначення. Ще одна відміна риса від типічної архітектури того часу були закруглені стіни без жодного гострого кута, а відсутність штукатурки свідчить про те, що це був перший нерозписаний храм.

Функції храму

Оскільки церква Івана Богослова знаходилася у центрі замку, вона виконувала релігійну і державну роль, ба більше була громадським центром для горожан. Також вона слугувала замковою канцелярією, де

містилися документи, з яких сучасні вчені запозичують інформацію про побут, життя і порядки у Луцьку й, навіть, на Волині.

Науковці ретельно досліджували документи і знайшли один цікавий факт: у прибудові, що була зроблена під час капітального ремонту, відбувалися судові засідання і проводили свою діяльність гродський, земський та каптуровий суд. Кримінальні справи розглядав гродський суд, земський – клопотався над цивільними питаннями шляхти, а каптуровий виконував юридичні функції для всього населення та воєводства. Існувало ще два суди які діяли в приміщенні поруч з церквою - підкоморський та трибунал. Місцеві урядовці повині були дати клятву біля вівтаря церкви Івана Богослова на чесну службу громаді.

Цікаво, що саме тут відбувалися так звані «депутатські сесії», які називалися сеймиками. Депутатами були шляхтичі. Вони збиралися у соборі і вирішували нагальні питання тих часів, також, вибирали представника, який рекомендує інтереси на загальнодержавному сеймі у Варшаві. Вибрані делегати були шановані люди у суспільстві.

Релігія

Наприкінці XVI століття сталася важлива подія – у 1596 році була підписана так звана Брестська унія. Звісно, це вплинуло на церкву Івана Богослова, храм став греко-католицьким, або уніатським. Кирило Терлецький, який був луцько-острозьким єпископом, став одним із перших зачинателів. Більшості шляхти не сподобалися зміни, тому вона перестала підтримувати єпископство. Всі ці події спричинили духовний й економічний занепад храму. Прикладом слугує те, що з 1621 року церкву здавали в оренду і навіть віддали під заставу.

Завдяки збереженим документам ми довідуємося про те, що православна частина Волині продовжувала вести політична боротьбу. Коли Владислав IV став королем Речі Посполитої, то депутати домоглися свого, а саме відновили права своїй церкві. Відбулися зтяжні баталії, коли місце єпископа зайняв Афанасій Пузина, який всіляко воював за храми з греко-католиками у Луцьку. У цей період відбулося багато крадіжок, бійок за храм, навіть була спроба виламати двері у святиню. Під натиском народу храм знову став православним.

Занепад церква Святого Івана Богослова

У 1648 році відбувся напад козаків на Луцьк. Вони увірвалися у Верхній замок і підпалили собор. На реконструкцію храму виділили 300 золотих, але гроші не використали і руїни собору стояли ще довго. Вчені припускають, що у 1715 році відбудували, та ще й кардинально змінили – на верхівку храму прибудували бароковий купол. Але кінець

храму настав у 1776, коли величезна кількість руйнування і ремонту знесли стіни храму, що призвело до руїни.

Церква Святого Івана Богослова мало досліджена, і зберігає в собі багато таємниць. Сподіваємось, вчені будуть надалі вивчати історію собора, і дізнаватися все більше цікавих подій, які відбувалися в той час.

Список використаних джерел та літератури

1. Хроніки Любарта: Котик О. Підземний собор: що треба знати про найстарішу будову Луцька. [Електронний ресурс] // Хроніки Любарта. – 2015 – 24 – грудня - Хроніки Любарта, 2003. Режим доступу: <http://www.hroniky.com/articles/view/126-pidzemnyi-sobor-shcho-treba-znaty-pro-naistarishu-budovu-lutska?fbclid=IwAR2muN7mlPLYusrFzrO4i16XBaq-Ff5A0QRUKamzCOSrFRmL4w1Ml6AvxuU>.
2. Колосок Б. В. Луцьк: Архітектурно-історичний ескіз / Б. В. Колосок, Р.Г. Метельницький, 1990 -192с.
3. П. Троневиц Короткі оповідання з давньої історії Луцька / П. О. Троневиц-Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006.-106 с.
4. Троневиц П.А., Хілько М.В., Сайчук Б.Т. Втрачені християнські храми Луцька / П.О.Троневиц, М.В. Хілько, Б.Т. Сайчук - Луцьк, 2001, -80 с.
5. Терський С. Історія Луцька, Т. 1, Львів, 2007, с.104-111.
7. Троневиц П. Луцький замок в історії України. — Луцьк, 2007. — с.99
8. Беднов В. Православная церковь в Польше и Литве. Катеринослав, 1908, с.267,278
9. Колосок Б. В. Римо-католицькі святині Луцька / Б. В. Колосок. — К.: Техніка, 2004 – 224 с. - (Національні святині України).

*Катаной Анастасія,
студентка Національного Авіаційного Університету
Науковий керівник: к.геогр.н., доц. Ткачук Леоніла Миколаївна*

БРЕНДИНГ МІСТА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТУРИЗМУ (на прикладі туристичного бренду м. Києва)

Інтенсивний розвиток туристичної індустрії в Україні і світі стимулює державні органи влади використовувати усі наявні засоби для вдосконалення управління цим процесом з метою збільшення кількості внутрішніх та зовнішніх туристів, які відвідують Україну та її міста. У

міжнародній практиці широкого використання набув брендинг, мета якого – пропагування переваг конкретних туристських destinations. Бренд території – це оригінальний, впізнаваний і, що найважливіше, позитивний її образ. У зв'язку із розвитком урбанізації часто конкретна територія, регіон асоціюється з містом або містами, які є історичними, культурними, економічними і, в окремих випадках, політичними її центрами.

Вивченню проблем підвищення конкурентоздатності і брендингу територій, їх туристичної привабливості присвятили свої роботи такі іноземні і вітчизняні вчені і практики як С. Анхольт, І. С. Важеніна, С. Девіс, М. Данн, О. Л. Житар, А.Н. Кульман, Н.А. Львовчикіна, Г.Ю. Никифорова, С.Г. Нездоймінов, А.П. Панкрухин, І. Предик, С.П. Станішевська, Ж. Торрес, Н.П. Шалигіна, Ф. Шарков, І.М. Якупова і ін.

Брендинг передбачає розробку бренду міста, інакше кажучи, його унікального ідентифікатора, культурного іміджу. За визначенням І. Предик, бренд міста – це сума всіх матеріальних і нематеріальних характеристик міста, емоцій, викликаних цим містом, а також репутація і спосіб його рекламування. Бренд міста розглядається як сукупність вічних цінностей, що відображають його неповторні оригінальні споживчі характеристики, які отримали суспільне визнання і користуються стабільним попитом туристів [3, с. 134].

Брендинг – це також стратегічне просування міста з метою його розвитку. Використовується для зміни зовнішнього сприйняття міста з метою заохочення розвитку туризму, збільшення в'їзної міграції, залучення інвестицій. Важливою специфічною рисою міського брендингу є створення нових пам'яток, будівель і споруд. Розвиток міст як затребуваних туристичних продуктів призводить до конкуренції між ними за інвестиції і державне фінансування.

Спробуємо розкрити бренд Києва за методикою британського незалежного політичного радника з питань побудови національного бренду – іміджу території С. Анхольта. Оцінимо Київ за шістьма категоріями: міжнародне значення, місце розташування, соціально-економічний потенціал, умови приживання, люди та ритм [1].

Одним із головних чинників міського бренду його розташування. Київ розташований на півночі України, на межі Полісся і лісостепу, по обидва береги Дніпра. Площа міста близько 90 тис. га, з них забудована територія складає 33 тис. га. Зелена зона займає в загальних межах міста майже 56 тис. га. Клімат Києва помірно континентальний, із м'якою зимою і теплим літом. Київ має вигідне положення в Східній Європі на перетині шляхів, які з'єднують Європу і Азію.

Київ має великий соціально-економічний потенціал. Це найбільший економічний центр України. У 2017 році валовий регіональний продукт міста Києва склав 702.7 млрд. грн., це 24% від загального показника по Україні. Частка доходів від туризму в ВРП міста Києва активно зростає: у 2016р. – 1.4%, у 2017р. – 2,6%.

Для туристів у Києві є достатня кількість місць у колективних закладах розміщення, усього 24 тис. В структурі закладів розміщення домінують апартamenti. З урахуванням кількості номерів ситуація зворотна – номерний фонд готелів складає 84,5% ринку. Загальна кількість готелів – 164. Вартість проживання в готелях досить широко диверсифікована. Середнє медіанне значення вартості проживання в готелях столиці України – 1050 грн за добу. Апартamenti трішки дешевше.

Загальна кількість закладів харчування – 4.5 тис. це найбільше по Україні. Експерти USB банку підрахували що Київ одне з найдешевших міст світу 75 місце з 77 можливих за вартістю місячного споживчого кошику.

У Києві розвинені сучасні форми автомобільних перевезень (Uber, Uklon), метрополітен, трамвай, тролейбус. Також працює фунікулер та міська електричка.

Дуже важливим чинником формування бренду є люди. Київ густозаселене місто, тут проживає майже 3 млн людей. Місцеві жителі є дуже гостинними. Пріоритетний напрямок розвитку в Києві за міською цільовою програмою розвитку туризму на 2017-2018 рік: розбудова безпечного і привітного міста «KYIV – SAFE AND NICE». Однак за рейтингом найкомфортніших міст у 2018 році Київ зайняв лише 118 місце. Низький рейтинг Київ отримав за параметрами: безпека, інфраструктура та культура і екологія. Зростання населення здійснює тиск на застарілу транспортну та комунальну інфраструктуру міста, хаотична житлова забудова перешкоджає забезпеченню високої якості життя, зокрема: знищуються пам'ятки культури, зводяться лісопаркові зони, через велику кількість приватного автотранспорту погіршується стан повітря та утворюються чисельні затори на вулицях.

Важливим чинником бренду міста є його глобальне позиціонування. Київ – одне з найбільших і найстаріших міст Європи. Центр православного світу. Це знаходить підтвердження, в тому що об'єкти Києва віднесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: Києво-Печерська лавра; Софійський собор; Церква Спаса на Берестові, у так званому попередньому Списку (перелік об'єктів, що пропонуються включити до Списку всесвітньої спадщини) фігурують ще три київські «святині» - Кирилівська Церква оздоблена фресками

роботи Михайла Врубеля, Андріївська Церква, споруджена за проектом видатного архітектора Бартоломео Растреллі, а також Астрономічна обсерваторія Київського національного університету. Столиця України – великий науковий і культурний центр світу. Славу Києву у різні роки створювали видатні науковці, архітектори, лікарі, літератори, живописці, спортсмени: Ігор Сікорський, Микола Бунге, Михайло Булгаков, Євген Патон, Олег Антонов, Микола Амосов, Валерій Лобановський, Олег Блохів, Андрій Шевченко, Віталій та Володимир Клички, Ада Роговцева.

Для киян характерний динамічний темп життя. Жителі столиці і гості міста мають змогу відвідувати виставки, кінотеатри, театри, цирк, спортивні змагання тощо. У місті постійно проводяться численні фестивалі, марафони, свята. Зокрема такі масштабні міжнародні заходи, як Евробачення 2017р., Фінал Ліги чемпіонів УЄФА 2017/2018.

Важливим аспектом територіального брендингу є візуалізації туристичного бренду. У логотипі «Київ – місто, де все починається», створеному А. Федоровим, чотири графічних елемента, що означають символи Києва: синя «крапля» символізує р. Дніпро та легенду створення міста; зелений «каштан» характеризує Київ як місто-парк; жовтий «купол» засвідчує велику кількість святість у місті і релігійну культуру киян; червоне «серце» показує Київ як добре, гармонійне і комфортне для життя місто, позбавлене урбаністичної агресії мегаполісів [2].

Для оцінки сильних та слабких рис туристичного бренду Києва було проведено SWOT-аналіз. Сильними сторонами розвитку Києва як туристичної дестинації є: зручне розташування та транспортна доступність; розмаїття ландшафту (зелена зона, парки, ботанічні сади, схили Дніпра; динамічний розвиток бізнес-інфраструктури; багата культурна спадщина. До слабких сторін відноситься: хаотична забудова, продовження втрати історичного обличчя міста; сильно зношена інженерна і транспортна інфраструктура; відсутність належного позиціонування та просування міста на міжнародній арені; розповсюдження «тіньового» туристичного бізнесу, який не сплачує податки у бюджет міста; відсутність інфраструктури для людей з обмеженими можливостями.

До основних загроз які можуть погіршити сприйняття Києва потенційними туристами відносять: екологічні ризики; порушення цілісності архітектурного ансамблю історичного центру міста; корумпованість органів управління містобудуванням, недієвість генерального плану забудови міста; зростання густоти міського населення; погіршення міжнародного іміджу України і Києва,

зумовлене політичною нестабільністю країни; поширення випадків вандалізму, та інформаційного тероризму.

Таким чином можемо стверджувати, що розвиток туристичного бренду міста є важливим фактором регіональної політики. Оскільки шляхом популяризації міста, покращення його іміджу зокрема і на міжнародній арені, досягається збільшення інвестиційної привабливості території, зростання туристських потоків і зумовлених цих доходів до місцевого бюджету, створюються додаткові робочі місця та поліпшується інфраструктура.

Список використаних джерел та літератури

1. Анхольт С. Создание бренда страны / С. Анхольт // Бренд-менеджмент. – 2007. – № 1. – С. 36–44.
2. Бренд-бук м. Київ [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kievcity.gov.ua>
3. Предик І. Особливості формування туристичного бренду міста / І. Предик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/17179/1/133-136.pdf>

Мирян Д. Й.

Магістр Національного університету фізичного виховання і спорту України

РОЗВИТОК МІСЬКОГО ТУРИЗМУ

Туризм за сучасних умов розвитку суспільства є не тільки сегментом всесвітньої економіки та сфери послуг, а й важливим аспектом інтелектуального, культурного та духовного розвитку людини. У наш час особливої популярності набуває міський туризм. Під міським туризмом прийнято розуміти подорожі та візити з фокусом на міські напрямки. Швидко зростаюча форма туризму, метою якої є відвідання історичних та культурних пам'яток, а також шопінг та ділові поїздки.

У словнику німецького дослідника Хартмута Лезера (1997 р.) міський туризм визначається як «короткострокове (зазвичай 1–4 дні) відвідування міста з наступних причин: а) інтерес до історії та культури б) участь у подієвих заходах; в) придбання різноманітних товарів. Часто така подорож здійснюється у формі екскурсії на вихідних та може відбуватися як індивідуально, так і у групі; як організовано (через турфірми та з екскурсоводами), так і самодіяльно» [1].

Німецькі дослідники Генріх Нойенфельдт та Олаф Розе додають, що туристи також відвідувати місто як з особистих причин, так і через інші обставини. Пізніше Даніель Клук та Крістіан Кестеркон (Великобританія) конкретизуючи визначення міського туризму, поклали

у його основу відвідування міст з культурнопізнавальною метою, подієвими та бізнесовими інтересами. Болгарські науковці М. Нешков, С. Ракаджийска, Т. Дъбева в підручнику «Вступ до туризму» класифікують туризм за різними ознаками. Однією з них зазначено географічне розташування туристичного місця. Автори виділяють поряд з морським, річковим, озерним та гірським туризмом, також сільський і міський види туризму.

Вчені з Європейського інституту порівняльних міських досліджень (Euricur) (Роттердам, Нідерланди) Лео ван ден Берг та Ерік Браун у монографії «Міський туризм: ефективність і стратегії в восьми європейських містах» порівняли вплив туристичної діяльності на міста країн ЄС.

Звіт ґрунтується на широкомасштабному дослідженні, проведеному Програмою партнерів-членів ЮНВТО серед 20 найпопулярніших міст світу, що забезпечує розуміння їх стратегій та пріоритетів міського туризму [1]. В умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій усі міста мають рівні можливості для розвитку міського (урбан) туризму. Особливо привертають увагу міжнародних туристів світові (глобальні) міста, що вирізняються високим ступенем ділової активності та політичним, економічним та культурним потенціалом. Про це свідчить рейтинг ТОП-20 найвідвідуваніших міст світу. Це такі міста як: Бангкок (Таїланд), Лондон (Велика Британія), Париж (Франція), Дубай (ОАЕ), Нью-Йорк (США), Сінгапур (Сінгапур), Куала-Лумпур (Малайзія), Стамбул (Туреччина), Токіо (Японія), Сеул (Південна Корея), Гонконг (Китай), Барселона (Іспанія), Амстердам (Нідерланди), Мілан (Італія), Тайбей (Тайвань), Рим (Італія), Осака (Японія), Відень (Австрія), Шанхай (Китай), Прага (Чехія).

У наш час місто є матеріальним, соціальним та політичним, тобто є найдосконалішим культурним продуктом цивілізованого співіснування. Місто – частина нашої культури, нашої історії; це епіцентр багатьох наших традицій. Всі ми живемо і працюємо в містах, але все ж відвідуємо інші міста у вільний час. Оскільки суспільство постійно змінюється, так і міста, намагаючись адаптувати та задовольнити потреби жителів та відвідувачів, а також роблять його привабливим місцем для майбутніх відвідувачів. Це унікальна економічна та соціальна можливість; це приносить динамізм і життєву силу, ріст і розвиток, і стає важливим елементом у житті людей [2]. Міста постійно змінюються: вони будуються, трансформуються і постійно зростають. Міста також зайняті різними типами груп, і кожен використовує місто по-різному, породжуючи просторову організацію,

якусь житлову диференціацію, яка також створює невидимі межі, що відображають структуру цього суспільства. Міста також можуть допомогти зменшити трансакційні витрати, такі як інфраструктура та послуги; вони поводяться як соціальні мережі, що надають інформацію та сприяють розповсюдженню знань.

Міський туризм завжди був важким завданням як для державного, так і для приватного секторів. Його багатофункціональний характер ускладнює процес планування та управління. Столичні райони швидко зростають, виникають нові проблеми та виклики. Недостатня кількість літератури також сприяла нерозумінню туризму та його впливу на розвиток міст, отже, необхідність вивчити та визначити ці нові виклики та можливості, які постає міський туризм у поточному десятилітті [3].

Міський туризм стає зоною інтересу протягом 80-х років. Саме в цей період почали з'являтися публікації, пов'язані з міським туризмом, які також ідентифікують це як складне явище, що впливає на багатьох зацікавлених сторін у ланцюжку вартості. Міста приваблюють широкий ринок, до них легко дістатися, і в них є що запропонувати, це також приносить новий режим витрат, який може перейти від тих, хто зупиняється в бюджетних готелях, до клієнтів п'ятизіркових готелів, але всі мають на увазі одне : вони хочуть відкрити та відвідати інші міста. Міста повинні оцінювати свою продукцію і розуміти, яка з пропозицій їх продукції подобається ринку.

Міські туристи можуть принести значну економічну вигоду містам. Це факт, що економічний вплив на будь-яке велике місто домінує над соціальним та політичним впливом, і це цілком може бути наслідком необхідності кількісної оцінки повернення кожної інвестиції, особливо з точки зору зайнятості та економічного впливу. Туризм приносить нові зразки та зміни міському ландшафту, такі як глобалізація, явище, яке зачіпає не лише великі міста, а й середні та малі розміри; його вплив найкраще визнається в секторі гостинності, де номери та ресторани готелів однакові в Лондоні, Парижі, Гонконзі чи Нью-Йорку. Міста постійно зростають і перебувають у постійному стані змін, щоб надати своїм відвідувачам досвід та продукти, які вони очікують, і ці продукти та досвід також постійно змінюються, щоб адаптуватися до зростаючого попиту. Все це викликає постійні інвестиції в інфраструктуру, просування та збереження, в кінцевому рахунку, виграючи туристам та місцевим жителям. Туризм є дуже важливим фактором у всій політиці, пов'язаній з міським розвитком, це не просто стратегія забезпечення конкурентоспроможного продукту для задоволення очікувань відвідувачів, а спосіб розвитку самого міста та забезпечення більшої та кращої інфраструктури та умов життя для

жителів. Сьогодні, перед багатьма і такими швидкими змінами – соціальними, економічними, технологічними та екологічними – що відбуваються перед нашими очима, ми відчуваємо необхідність глибокого розуміння очевидних складностей та невизначеності сучасного контексту, що стосується також туристична діяльність, яка відбувається в містах [4].

Отже, міський (урбо)туризм передбачає поїздки, коли метою подорожей туристів є міста або місця з великою густотою населення та базується на комплексному використанні ресурсів міста. В умовах глобалізації та стрімкого розвитку технологій усі міста мають можливості для розвитку міського (урбан) туризму. Перспективними напрямками в розвитку міського туризму є: економічне стимулювання та розвиток міст; якість життя місцевих мешканців; взаємодія та розвиток шопінгу туризму і міського туризму; взаємодія та розвиток культурно-пізнавального та міського туризму; поєднання ділового та міського туризму.

Список використаних джерел та літератури

1. Гаталяк О., Ганич О. Теоретичні підходи до визначення поняття туризму в містах / О. Гаталяк, О. Ганич // Географія. Економіка і туризм: національний та міжнародний досвід. Матеріали XI наукової конференції з міжнародною участю. – Львів, 2017. – С. 50–55.
2. Смирнов І.Г. Брендинг міста у туризмі: концептуальні підходи / І.Г. Смирнов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id1680/>.
3. Нешков М. Въведение в туризма / М. Нешков, С. Ракаджийска, Т. Дъбева и др. – Варна: Наука и икономика, 2007. – 299 с.
4. Dictionary of Travel. Tourism and Hospitality [Електронний ресурс] / Ed. S. Medlik. – London: ButterworthHeinemannEtd. – 1993. – P. 43. – Режим доступу до ресурсу: www.mu.edu.et/iphc/images/Tourism/Dictionary_of_Travel_Tourism_Hospitality.pdf.

*Михальчук Ірина, студентка факультету міжнародних відносин,
кафедра міжнародного туризму та країнознавства
Національного авіаційного університету
Науковий керівник: к.е.н. Беркова О.П.
доцент кафедри міжнародного туризму та країнознавства НАУ*

НАПРЯМКИ СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ТУРИСТИЧНОГО ІМІДЖУ НА ПРИКЛАДІ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Поняття імідж регіону можна визначити як відносно стійку сукупність емоційних переживань, раціональних уявлень, що відтворюються в масовій і індивідуальній свідомості, переконань і відчуттів людей, які виникають з приводу особливостей регіону, складаються на основі всієї інформації, отриманої про регіон з різних джерел, а також власного досвіду і вражень [2].

Формування іміджу кожного регіону України і, таким чином, посилення упізнаваності українських земель серед громадян інших країн є досить важливим завданням. Це дозволить залучити додаткову увагу до регіонів, дасть можливість покращити інвестиційний клімат та отримати додаткові ресурси задля розвитку регіональних економік та інфраструктури. Разом з тим, створення іміджу регіонів полегшить процес у формуванні іміджу України в цілому, що дасть змогу визначити унікальність вітчизняних туристичних ресурсів порівняно з країнами-конкурентами [2].

Для того, аби сформувати імідж регіону, слід активно використовувати його історію, культуру, розташування, регіональні особливості тощо.

В ході дослідження було проаналізовано імідж Рівненського регіону. За даними Головного управління статистики у Рівненській області було визначено, що Рівненщина не є надто популярним напрямком серед туристів. З кожним роком даний регіон відвідує все менша кількість як вітчизняних, так і іноземних туристів (табл. 1) [1]. Це можна пояснити тим, що в регіоні сформувався негативний імідж, причинами якого виступають:

- низький рівень розвитку економіки регіону;
- забрудненість північної частини області радіоактивними речовинами внаслідок Чорнобильської аварії;
- незаконний видобуток бурштину;
- занедбаність історичних і культурних пам'яток;
- недосконала інфраструктура та інші.

Таблиця 1

Туристичні потоки у Рівненській області

Роки	в'їзні (іноземні) туристи	внутрішні туристи
2000	2040	25412
2001	2117	27313
2002	3352	31778
2003	2241	34036
2004	2999	38127
2005	3108	41740
2006	3528	43584
2007	3685	43343
2008	2600	47629
2009	1221	37309
2010	1341	31906
2011	65	4360
2012	6	5694
2013	5	5229
2014	-	1434
2015	1	1236
2016	-	1450
2017	-	1335
2018	-	1680

Також нейтрального забарвлення області надають стереотипи стосовно бідності та необлаштованості сіл, а також неосвіченості сільського населення. Причому, чим географічно далі розташовані інші регіони стосовно області, тим більш негативних установок існує. Це пояснюється тим, що населення у східних та південних областях недостатньо поінформоване стосовно особливостей життєдіяльності населення, культури, традицій, історії та природи Рівненщини [4]. Тому для формування позитивного іміджу регіону слід працювати над збільшенням кількості та якості позитивно забарвленої доступної інформації.

Деякі негативні стереотипи мають можливість змінитися, якщо інформацію про них надавати більш правильно. Наприклад, багато хто сприймає болота Рівненщини як негативний фактор, проте, насправді вони є унікальними, естетично привабливими об'єктами, які можна використовувати у різних видах туризму, а окремі з них відносяться до складу заповідних територій.

Одним з найперспективніших видів туризму на Рівненщині є сільський туризм. Цей вид відпочинку має неоднозначний імідж. Зазвичай Рівненщина сприймається як аграрний регіон, де зберігся сільський уклад життя, не знищена природа та гостинні господарі. Проте, з іншого боку, туристів не приваблює відносно низький стандарт житла та не завжди достатня технічна забезпеченість. Приїзду іноземних туристів перешкоджає відсутність знання господарями іноземних мов. Дослідники свідчать, що потенційними відвідувачами таких українських сіл є прихильники «сентиментального» туризму, а саме українська діаспора. Тому слід проводити навчання іноземним

мовам для власників агросадіб. Але якщо власники агроосель, сільських громад не зроблять зустрічних кроків щодо покращення житла, забезпечення його санітарно-гігієнічного стану, благоустрою села, впорядкування привабливих місць, то відпочинок на сільських територіях регіону не зрушить з місця [4].

Величезним багатством Рівненської області є її неповторна природа. Її територія є найбільш залісненою в Україні, а саме 40%. Площа природоохоронних територій регіону становить близько 170 тис. га (це 8,3% території області, що більше ніж вдвічі перевищує середній показник по Україні). Унікальними природними об'єктами регіону є: Надслучанський регіональний ландшафтний парк, Рівненський природний заповідник, Дермансько-Острозький національний природний парк, Базальтові стовпи, о. Біле та ін.

У Рівненській області діє Обласна програма охорони навколишнього природного середовища на 2017-2021 рр. [3]. Її метою є поліпшення екологічного стану довкілля та зниження екологічних ризиків шляхом забезпечення охорони, раціонального використання природних ресурсів, зокрема підвищення якості атмосферного повітря, зменшення кількості відходів та їх негативного впливу, підвищення захисту території від затоплень та ін.

Наявність унікальної природи та програм щодо її збереження безперечно впливають на формування у населення образу Рівненщини як екологічно чистого регіону. Проте, аби остаточно сформувати позитивний імідж, слід розробляти спеціалізовані екологічні стежки та маршрути.

Наступний чинник, який може вплинути на формування туристичного іміджу території – велика кількість подій та фестивалів. Місцеві жителі щиро дотримуються націоналах звичаїв і традицій, тому часто проводять різноманітні гуляння, ярмарки та концерти, на яких збирається велика кількість відвідувачів з різних регіонів України: «Красносільські вітряки», «Медове Коло», «Золотіївські ряди», «Тарас Бульба». З поміж усіх святкувань виділяються – гастрономічні. Особливості поліської кухні обумовлені середовищем, способом життя, історичними аспектами та традиційними і характеризуються великим різноманіттям та унікальністю.

На Рівненщині налічується велика кількість культурно-історичних ресурсів. Більшість з них зосереджені у стародавніх історичних центрах- в м.Дубно, м. Острозі, с. Пляшеве, с. Пересопниці, смт. Гощі та ін.. Чимало пам'яток мають Всеукраїнське значення, наприклад: Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви» — місце вшанування пам'яті тисяч козаків і селян, що брали

участь у Берестецькій битві 1651 року під час національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького; городище літописного міста Дубена (Дубно); село Пересопниця, що пов'язане з істрією створення Пересопницького Євангелія та ін..

Проте, не зважаючи на велику кількість культурних пам'яток, більшість з них знаходяться в занедбаному стані, що негативно впливає на імідж регіону.

Слід проводити заходи щодо збереження, підтримки належного стану та модернізації пам'яток, які несуть пізнавальний інтерес.

Отже, регіональний імідж впливає на формування загального враження про країну. На сьогодні імідж Рівненської області є не достатньо задовільним. При формуванні іміджу території необхідним є застосування системного підходу, який охоплює і створює єдину систему розвитку всієї території. Таким чином, слід визначити основні проблеми, що стримують розвиток туристичної галузі та негативно впливають на імідж регіону; сформулювати цілі та основні напрямки щодо їх вирішення; оцінити всі можливості регіону для здійснення туристичної діяльності та звернути увагу на найбільш унікальні та впізнавані об'єкти; здійснити заходи щодо покращення, вдосконалення та модернізації туристичних ресурсів та інфраструктури регіону за підтримки державних та місцевих органів влади, а також шляхом залучення інвесторів; обрати маркетингові інструментарії формування іміджу, в першу чергу, засоби комунікацій, де дуже важливим засобом є реклама. Також одним із найважливіших напрямків формування та просування позитивного туристичного іміджу регіону є його участь у різноманітних форумах, виставках національного та міжнародного характеру.

Список використаних джерел та літератури

1. Державна служба статистики України. Головне управління статистикою в Рівненській області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.gusrv.gov.ua/>.

2. Значення туристичного іміджу для розвитку Закарпатської області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17072/1/stya%20Uliganets1.pdf>.

3. Стратегія розвитку туризму Зеленого шляху "Медове коло" на 2018-2022 рр. [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://oblrada.rv.ua/documents>

4. Туристичний імідж регіону як передумова розвитку туризму [Електронний ресурс] // ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний

університет імені акад. С. Дем'янчука. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/27685/1/077-120-121.pdf>.

5. Щелкунов В. Маркетинг регіонів: інвестиційні аспекти / В. Щелкунов, Ю. Каракай. – Київ, 2005. – 164 с. – (Наукова Думка).

*Мішкіна Руслана,
студентка будівельного факультету КНУБА
Науковий керівник: к.і.н., доц. Ярошук Інна Володимирівна,*

НАДАННЯ ЖИТЛОВИХ ПЛОЩ ДІТЯМ – СИРОТАМ ТА ДІТЯМ ПОЗБАВЛЕНИМ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Розглядається нормативно-правовий аспект надання дітям-сиротам житлових приміщень. Показані проблемні аспекти і запропоновані шляхи вирішення наявних труднощів. Автором з'ясовано вимоги щодо житла, яке може бути надано дитині-сироті.

Постановка проблеми. Держава має надавати своїм громадянам соціальні гарантії. Це основна мета її створення та існування. В першу чергу дана обставина проявляється, коли мова йде про найбільш незахищених. А в їх число входять діти, які в силу різних обставин залишилися без турботи батьків.

Однією з найскладніших проблем для молодих громадян цієї категорії є набуття власного житла.

Однією з основних додаткових гарантій щодо соціальної підтримки дітей-сиріт, дітей, які залишилися без піклування батьків, осіб з їх числа, які не мають житлового приміщення, є позачергове надання їм жилого приміщення за договором соціального найму.

У кожному суб'єкті України прийняті відповідні нормативно-правові акти, що регулюють зазначену соціальну гарантію.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над питанням надання житлових площ дітям сиротам працювали такі науковці: О. Бурлака [1], Г. Гаро [2], О. Шнипко [5], А. Юлін [6].

Метою роботи є дослідження особливостей надання житлових площ дітям сиротам у 2019 році.

Під категорії «дитина-сирота» та «дитина, позбавлена батьківської опіки» підпадають особи, які не досягли 18-ти років, у яких фізичні батьки: пішли з життя, позбавлені судовим рішенням права піклуватися про нащадків, втратили дієздатність, покарані за злочин і перебувають у в'язниці, мають недугу, що не дозволяють виконувати обов'язки щодо

дітей, визнані безвісно відсутніми, тобто правоохоронні органи ведуть їх розшук [6, с .13].

Слід відмітити, що з метою забезпечення збереження майна дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, районна, районна у м. Києві держадміністрація, виконавчий орган міської, районної у місті ради за місцем знаходження майна, вживає заходів до встановлення опіки над майном. Рішення про встановлення опіки над майном приймається за місцем знаходження майна за поданням служби у справах дітей.

Забезпечення житлом може бути реалізоване двома шляхами: виникненням права власності на житло та отриманням житла на праві користування. При цьому забезпечення житлом на праві власності можливе в результаті здійснення індивідуального будівництва, укладання цивільно-правових договорів. Слід зазначити, що такі правовідносини засновані на приватно-правових засадах, і тому не забезпечуються державними гарантіями. Критерієм участі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у зазначених правовідносинах є: наявність обсягу повної цивільної дієздатності. Але такі способи забезпечення мають суто теоретичний зміст, оскільки можливості бути учасниками цих правовідносин зазначена категорія дітей позбавлена. За таких обставин більш реальним видається державне забезпечення житлом, тобто надання соціального житла з державного чи комунального житлового фонду. Основною вимогою для такого забезпечення є відсутність будь-якого житла у дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування.

Відповідно до ст. 29 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» у разі встановлення факту відсутності батьківського піклування щодо дитини орган опіки та піклування зобов'язаний протягом одного дня забезпечити тимчасове влаштування такої дитини до вирішення питання про форму її влаштування [5]. До переліку документів, які засвідчують статус дитини, належать документи, що підтверджують відсутність батьків або неможливість виховання ними своїх дітей: копія свідоцтва про смерть, вирок або рішення суду, довідка про хворобу, розшук батьків тощо. Передбачається наявність опису належного дитині майна, у тому числі житла, та відомості про осіб, які відповідають за його збереження [5].

Раніше дітей-сиріт не ставили в чергу, а відразу давали ті приміщення, що були у муніципалітеті. Якщо до 23-річчя сирота житловими метрами не забезпечувався, її знімали з обліку та оформляли житло, площею в порядку соціального найму [3, с. 131].

У 2019 році в Державному бюджеті України на будівництво та придбання житла для дітей-сиріт передбачено 517,7 млн. гривень. За інформацією Мінсоцполітики станом на 01.01.2019 кількість дітей-сиріт та осіб з їх числа, які перебувають на квартирному обліку як такі, що потребують поліпшення житлових умов, становить 6062 особи.

Як зазначає дослідник О.Терновець у праці «Сирітство як соціальна проблема», допомогу в тимчасовому забезпеченні житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, й молоді з числа таких дітей покликано надавати соціальні гуртожитки [4]. Їх діяльність регулюється Типовим положенням про соціальний гуртожиток [2]. За даними щорічної Державної доповіді про становище дітей в Україні забезпечення тимчасовим житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснюється через мережу соціальних гуртожитків, кількість яких лишається незмінною з 2010 року та нараховує станом на 2019 рік 20 гуртожитків [1]. На кінець 2018 року соціальні гуртожитки діють лише у 20 областях України і покривають лише на 13% потребу для дітей, які випускаються з інтернатних закладів. Коментуючи заходи з вирішення житлових проблем сиріт, уповноважений Президента України з прав дитини зазначив на необхідності розширення мережі соціальних гуртожитків для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [6]. На жаль, можемо констатувати, що на сьогодні дане положення лишається лише декларативним, оскільки їх кількість є недостатньою для забезпечення тимчасового влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

В ході розгляду різних ситуацій було з'ясовано, що подібні правила відкривають можливості для махінацій. Зокрема, молоді люди, які отримали «дармову» житлоплощу продавали її, спокусившись чимось менш цінним, але на даний момент бажаним, або передавали шахраям під впливом їх тиску.

За чинними в 2019 році нормами законодавства відповідальність за збереження зазначеного житла і повернення його дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, а також особам із їх числа після завершення їх перебування у відповідному закладі, дитячому будинку сімейного типу, прийомній сім'ї несуть місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування (за місцем проживання дітей до їх влаштування у відповідні заклади).

Сам механізм забезпечення будинками громадян даної категорії зазнав серйозних змін. Торкнулися вони практично всіх аспектів питання, крім головного - одержувача державної допомоги.

У 2019 році житлом забезпечуватимуть молодих людей, що підпадають під наступні критерії: мають статус сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування; вік громадянина повинен знаходитися в проміжку від 18 до 23 років; заявивши офіційно про те, що потребує державної підтримки щодо вирішення житлової проблеми.

Кожен з критеріїв однаково важливий. Якщо не дотриматись хоч одного, то держава зніме з себе відповідальність за те, де буде сирота жити. Причому це виявиться цілком законним актом.

У деяких ситуаціях сирота просто не може скористатися тією площею, на яку має право. Це теж враховано в законодавстві. Так, було введено поняття «неможливості проживання на нинішньому місці». Пов'язано воно з виявленням обставин, що шкодять сироті, що ущемляють її права [1, с. 89].

До таких обставин відносяться наступні: проживання претендента на державну підтримку в одній квартирі з особою, ураженою тяжким недугом. Ця людина потребує постійної турботи, не може самостійно себе забезпечувати, крім того, невиліковна.

Також, якщо сироті доводиться ділити квадратні метри з батьками, позбавленими своїх прав щодо неї. Коли дана житлоплоща за законом визнана непридатною для цільового використання (йде під знесення, наприклад), а також коли квартира не відповідає санітарним вимогам [4, с.8].

У зв'язку з тим, що забезпечення сиріт квартирами та іншим окремим житлом входить в компетенцію регіонів, вони самі розробляють порядок роботи з цією категорією громадян. У тому числі, доручають роботу по цьому напрямку різним департаментам. Як правило, нею займається орган опіки та піклування.

Щодо житла, яке може бути надано дитині-сироті, в законодавстві також передбачено ряд вимог. Зокрема, до них відносяться такі умови: квартира або будинок повинні знаходитися в тому населеному пункті, де дитина до цього проживала або перебувала під опікою. Приміщення не повинно бути старим або перебувати в аварійному стані, представляючи загрозу для життя і здоров'я дитини. Також житло не повинно бути розташоване в напівпідвальному або цокольному поверсі.

Однією з умов є наявність певних комунікацій. Зокрема, в квартирі або будинку повинно бути водопостачання, водовідведення та електрика.

Дана норма для соціального житла розраховується і визначається органами місцевого самоврядування і залежить від того, скільки осіб буде проживати в квартирі. У більшості випадків вона така ж, як і для випадків з договорами соціального найму. Також варто врахувати, що

надаватися повинна окрема квартира або будинок. Що стосується кімнати в комунальній квартирі або ліжко-місця, то такий вид житла сироті пропонуватися не може [2, с.17].

Ці зміни спрямовані, перш за все, на захист інтересів самих власників житла. Крім цього, також покращилися вимоги до приміщень: тепер вони обов'язково повинні бути окремими і упорядкованими згідно з певними критеріями.

Підводячи висновки слід зазначити, що держава проводить необхідну роботу для забезпечення дітей, позбавлених батьківських турбот і підтримки, окремою жилою площею. З цією метою у 2019 році внесено зміни у відповідні законодавчі акти. Вони дозволили удосконалити механізм надання квартир та захистити дітей - сиріт від підступів шахраїв і власних помилок.

Правилами передбачено забезпечення квадратними метрами сиріт і прирівняних до них осіб, які заявили про свої проблеми. Крім того, на житлоплощу за рахунок коштів бюджету можуть розраховувати тільки ті пільговики, у яких немає власного житла.

Проте, хотілося б наголосити на тому, що в першу чергу про захист прав дітей, в тому числі і житлових, мають дбати саме їх батьки, які повинні докладати всіх зусиль, щоб їх діти не опинилися в тій життєвій ситуації, коли вони на законних підставах будуть відноситися до категорії дітей, позбавлених батьківського піклування. Адже, ані турбота держави в цілому, а ні її окремих представників, не замінить дитині саме сімейного виховання, батьківського піклування та турботи, які є такими невід'ємними складовими для формування її особистості та майбутнього життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Бурлака О. Види соціальної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування [Текст] / Ольга Бурлака // Підприємництво, господарство і право. - 2016. - № 11. - С. 89-93
2. Гаро Г. Патронат над дітьми - законодавчі зміни [Текст] / Ганна Гаро // Юридична газета. - 2016. - № 29/30 (12 лип.). - С. 13, 20.
3. Петрова С. М. Особливості укладання договорів у сфері житлово-комунальних послуг [Текст] / С.М. Петрова // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2011. - № 2. - С. 131-133
4. Терновець О. М. Сирітство як соціальна проблема [Текст] / О. М. Терновець // Соціальна педагогіка: теорія та практика. - 2012. - № 1. - С. 4-10
5. Шнипко О. С. Модернізація фінансово-організаційних механізмів надання соціальних послуг вразливим категоріям дітей [Текст] / О. С. Шнипко // Фінанси України. - 2013. - № 12. - С. 42-52

6. Юлін А. Отримати житлову субсидію - місія здійснення [Текст] : (коментар до постанови КМУ "Про удосконалення порядку надання житлових субсидій" від 28.02.15 р. № 106) / Антон Юлін // Все про бухгалтерський облік. - 2015. - № 37 (22 квіт.). - С. 13-15

*Невмивака Єлизавета, студентка
Київський національний університет будівництва і архітектури
Науковий керівник: д.і.н., проф. Деревінський В.Ф.*

РОЗВИТОК МАЛИХ МІСТ, ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ, ЇХ ВИРІШЕННЯ

Анотація: Досліджуються проблеми розвитку малих міст і сільських районів в умовах переходу до інноваційного типу розвитку економіки. При розробці методів стимулювання інноваційних процесів співвіднесено соціально-психологічні, організаційні та економічні методи мотивації з рівнем сприйнятливості регіональної системи до даних перетворень. Планування міст пов'язана з соціально-культурними показниками й характеризується ступенем насичення міського простору соціокультурними функціями з метою управління конфігураційними властивостями території. Розробка інноваційних практик в міському середовищі й моделей стратегічного розвитку малих міст з урахуванням активного залучення культурної спадщини в економічну діяльність поліпшить життя населення, допоможе оптимально розв'язувати проблеми соціокультурної сфери, що сприяють сталому розвитку території міста.

Виклад основного матеріалу: У сучасній соціології місто не випадково стало об'єктом великої кількості досліджень, різних за підходами, цілями й методами. Міська проблематика вже тривалий час являється однією з найскладніших, її актуальність обговорюється і досліджується в системі наукових знань. Інтерес до неї обумовлюється тією роллю, яку місто відігравало і відіграє в соціальному розвитку суспільства. Протягом більшої частини історії людства місто, виявляючи свою соціокультурну сутність, інтегрує досягнення розвитку цивілізацій. У сучасних умовах міська проблематика привертає особливу увагу у зв'язку з інтегруванням культурного, інтелектуального й економічного потенціалу суспільства. Розкриття особливостей сучасної ситуації й тенденцій соціального розвитку суспільства вимагає розуміння місця і соціальної ролі міста в тих складних і значущих, процесах, що мають освітній характер та реалізуються в наші дні.

На актуальність соціально-економічного розвитку малих міст вказує велика кількість проблем, більшість з яких наявні ще з радянських часів, інші з'явилися у пореформений період. Поняття стратегії включає: сукупність цілей, які передбачаються забезпеченням їх досягнення з урахуванням основних ризиків, що існують на шляху реалізації поставленої мети, їх пріоритети в технології, комплекс цільових програм, проектів, заходів, які дозволяють досягти поставлені цілі, сукупність ресурсів різного роду, які необхідні для реалізації стратегії. Розробка стратегічного плану розвитку малих міст повинна бути основана на загальнолюдських гуманістичних принципах, а її реалізація повинна забезпечити новий рівень життя населення, створити необхідні умови для всебічного і гармонійного розвитку особистості територіальної спільноти. У житті малих міст відчутна наявність кризових проблем (складності з працевлаштуванням, самореалізацією, нерозвиненістю соціально-побутової сфери, погіршення екології, не соціально орієнтоване будівництво тощо). В процесі роботи над стратегією розвитку малих міст резонно враховувати кризові та передкризові, як реальної, так і можливої при реалізації певної стратегії, проблеми. При розробці загальної стратегії важливою умовою і результатом є кадрова складова, враховуючи загально відоме гасло «Кадри вирішують усе!». Необхідний аналіз кадрового забезпечення малих міст, в тому числі сфери управління. Тим часом при розробці різноманітних проектів і програм питання кадрового забезпечення виникають часто або серед останніх, або тоді, коли виявляється, що проект не реалізований і починається пошук винних. Невдачі, здавалося б, необхідних реформ частіше є наслідком того, що був відсутній кадровий потенціал, який міг би ефективно і відповідально реалізувати необхідні перетворення. Тому потрібне розширення використання кредитної системи для цільової підготовки фахівців, розробка стратегії в кадрових питаннях як в цілому, так і на галузевому рівні. Потребує спеціальної уваги підготовка кадрів для управління малими містами.

Не менш важливим питанням є виявлення і використання наявних ресурсів для майбутнього розвитку. Стратегія розвитку малих міст повинна враховувати ресурси різного роду: інформаційні, інтелектуальні, людські, політичні, адміністративні, фінансові, матеріальні, культурно-історичні тощо. У малих містах зосереджені значні інтелектуальні ресурси молодого покоління, які можуть бути використані на користь міста. Однак, не знайшовши сфери самореалізації, більшість молодих людей є джерелом поповнення і розвитку більших населених пунктів і мегаполісів. Труднощі при

виробленні стратегій розвитку малих міст обумовлені головним чином недосконалістю механізму їх розробки й реалізації. Використовуваний в даний час місцевими органами влади механізм базується на радянському досвіді складання генеральних планів, якому в сучасних умовах вкрай проблематично слідувати при стратегічному управлінні процесом соціально-економічного розвитку. Разом з тим у зв'язку з відсутністю ефективного механізму розробки й реалізації таких стратегій у багатьох малих містах не розробляються стратегії соціально-економічного розвитку, замість них є набори різних за контекстом міських цільових програм. Слід враховувати, що стратегія як управлінська технологічна самоціль, а спосіб оптимізувати розвиток міста. Стратегія — це мережева система, де всі елементи пов'язані між собою і зміни в будь-якій точці призводять до корективів усієї системи.

Можливий і інший підхід у виборі стратегії: експерти пропонують можливі варіанти вирішення, а остаточний вибір типу стратегії залишається за керівництвом малих міст. У цьому варіанті вихідним є вибудовування ієрархічної системи пріоритетів, в рамках якої розв'язання провідних проблем забезпечить успіх всієї роботи в цілому. Водночас для того щоб було ясно, чи допомагає вироблена стратегія оптимізувати розвиток міста, паралельно повинні вивчатися альтернативні сценарії розвитку зі звичайним цільовим плануванням. Малі міста — один із найважливіших факторів життя країни, котрий повинен бути включений в аналіз паралельно з розвитком суб'єктів, до яких вони належать. Тому будь-які варіанти стратегії розвитку малих міст повинні вписуватися в загальнодержавну стратегію розвитку, враховувати її в цілому і в деталях. Звідси з'являються вихідні принципи для розробки стратегії розвитку малих міст:

- головний ресурс — людський капітал малих міст;
 - орієнтація на сталий розвиток малого міста;
 - вбудовування в стратегію розвитку малих міст антикризових стратегій розвитку містоформувань підприємств;
 - включення інтегрованих стратегій розвитку малих міст та інших населених пунктів в стратегію розвитку того чи іншого суб'єкта країни;
 - узгодження стратегії малих міст з перспективами розвитку країни;
 - облік регіонального досвіду та тенденцій розвитку.
- На основі врахування цих принципів розробляються варіанти бачення майбутнього образу малих міст:
- з позицій бізнесу — привабливий інвестиційний клімат;
 - з позицій населення міста — населений пункт, зручний для життя, з хорошою екологією, соціальною та дозвільно структурою

- з позицій держави — територіальна спільність з розвинутою політичною, інформаційною, науковою і культурною інфраструктурою.

Ключовими пріоритетами стратегічного розвитку малих міст є:

- інтеграція різних підходів до розробки стратегії;
- забезпечення пріоритету функцій найпоширенішого типу поселень

- створення спільно державною і регіональною владою механізмів реалізації функцій малих типів поселення;

- реалізація антикризових стратегій містоутворювальних підприємств як основу збереження і розвитку територіально-поселенських функцій малих міст.

Сьогодні навіть ситуація збереження наявних переваг передбачає забезпечення умов для випереджувального розвитку, вироблення стратегій, що дозволяють помножити соціальний і економічний капітал малого міста. І все ж перспективним виглядає варіант реалізації проривних проектів, здатних вивести мале місто на принципіально новий рівень. Необхідно вимагати від муніципальних органів влади постановку амбіційних задач, вміння мислити глобально, розуміючи та враховуючи наслідки теоретичних змін.

Адекватне ставлення до власних умінь, правильна постановка цілей, вміння концентрувати ресурси здатні стимулювати рішення задачі соціально-економічного розвитку даних типів поселення. У малих містах є можливості й ресурси для якісного зміцнення своїх позицій, муніципалітетам слід лише більш раціонально використовувати створені обставини.

Список використаних джерел та літератури:

1. О.А. Чернова Региональная экономика: теория и практика, 2009.
2. Т.Г. Лаврова Вестник Томского государственного университета, 2005
3. Зиммель Г. Большие города и духовная жизнь, 2002
4. Вебер М. Город. Образ общества. 1994
5. Арманд А.Д. Города на грани тысячелетий 1993

*Паньків Давид,
студент архітектурного факультету КНУБА
Науковий керівник: д.і.н., проф. Деревінський В.Ф.*

АРХІТЕКТУРА ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЯЦІЇ

Ми міряємо архітектуру власним тілом. У Генріха Вельфліна є гарне визначення, що лягло в основу сприйняття архітектури в текстах кінця XIX – початку XX століття. «Ми сприймаємо речі в аналогії із власним тілом». То, як ми відчуваємося у просторі, ми переносимо на навколишні об'єкти. Уявлення людини про своє положення в просторі має велике прикладне значення з програмуванням деяких архітектурних ефектів. Наприклад, усе, що стосується розмірів в архітектурі та великих, в прямому сенсі, архітектурних форм.

Існує дуже важливий у класичній архітектурній теорії перехід від горизонталі до вертикалі. Доречно було б згадати легенду, яку розповідає Вітрувій, про те, що в основу доричної колони покладено пропорційну закономірність чоловічої атлетичної фігури, в якій стопа 7 разів поміщається в її зріст. Таким чином, ми отримуємо гармонійну колону, нижній діаметр якої вкладається 7 разів в її висоту. Отримуємо перехід від плану до вертикальної проєкції. Це лягає в основу логіки проєктування та осмислення архітектури за Вітрувієм. Цей рух у просторі є тим, що дозволяє співвідносити себе з довколишнім світом.

Але простір є також дуже важливим інструментом політичного контролю та його технологією. Для сприйняття предмету у просторі людині важливо знати її розмір, розташування у цьому просторі та співвідношення, які закладені у побудову цього предмету. В архітектурі XX століття ми спостерігаємо жагу різних політичних режимів, різних майстрів до створення найбільшого та найголовнішого пам'ятника всіх часів та народів. Особливо яскраво ми бачимо це змагання між тоталітарними режимами. В нацистській архітектурі це було прагнення побудувати найграндіозніший Палац з'їздів та реалізувати відомий проєкт Альберта Шпеера з реконструкції Берліну під всесвітню столицю. Це саме проєкт зі створення чогось грандіозного. Сама технологія програмування вражень в архітектурі добре розроблена та проста.

XX століття досконало освоїло технології програмування різних вражень і емоцій: ми знаємо, як поставити стіл в кабінеті начальника, щоб підлеглий відчував себе ніким; як пофарбувати стіни, щоб приміщення здавалося більше або затишніше тощо. Також можна згадати історії про довгі, гнітючі коридори Рейхсканцелярії, спроектований Шпеером. Поки іноземні послы доходили до кабінету

канцлера, який знаходився в самому кінці будівлі, вони відчували страх. Ці ефекти – те, з чим архітектура ХХ століття сильно пов'язана.

В період змагання між собою тоталітарних режимів або наддержав того часу важливу роль грали розміри будівель. В цей час радянська архітектура горить ідеєю «Дворца Советов», який неодмінно має стати показником величі радянського союзу. І, звичайно, бути вищим за диво тогочасної інженерної думки Емпайр-Стейт-Білдінг. В Німеччині на противагу цьому проєкту розробляли не найвищий, але найбільший за площею зал з найбільшим куполом. Це може здатися дрібницями, та в ідеологічному плані це має величезне значення. Коли йде мова про створення грандіозного, ми розуміємо, що це заклик до придушення. Ваша свобода стає побічним ефектом від цієї грандіозності.

Як приклад, можемо згадати стадіони ХХ століття. Головною метою походу на стадіон був виплиск емоцій. Це головна причина любові до футболу серед простих людей. В умовах тоталітаризму, скутості та нестачі свободи це був ледве не єдиний спосіб розрядки. Особливо після війни, коли люди були налякані жахіттями, що ставалися на їх очах, поверталися у світ, де їм доводилося стискатися, прогинатися під систему. Тому потрібно було місце, де можна було б виплеснути свої емоції. Стадіон був саме таким місцем. В 1950-х роках на стадіоні імені Кірова був встановлений рекорд з кількості вболівальників – 110 тисяч осіб. Внаслідок великого натовпу зменшувалась можливість контролю. Підтвердженням цього є картинка з чоловіком, що єдиний з натовпу не вітає спуск на воду військового судна на нацистському з'їзді. Натовп надає деякий простір свободи.

Водночас простір та розміри є не тільки інструментом програмування емоцій, а й політико-економічного контролю. Як можна керувати людьми у ХХ столітті? По-перше, політично, через певні політичні партії. По-друге, економічний контроль. Про це гарно писав Бродський у творі «Путешествие в Стамбул», що певний рівень бідності людей, змушує їх проводити життя у певному мінімальному рівні існування.

І є третій важливий тип контролю. Просто змусьте людей усе життя ходити. Це просторовий контроль. Коли простір виступає соціальним регулятором. Дуже сильно це помітно у Версальському парку з його гігантським каналом. Ви розумієте, що відстані такі, що з однієї точки в іншу вам треба йти щонайменше півгодини. І одразу люди починають поділятися на тих, хто піде пішки, а хто буде верхи. Це і є соціальним регулятором. Одразу виникає нерівність між людьми і це тільки через відстані.

Кожна культура має якісь стандарти часу, які вважається допустимим витратити даремно. Скажімо, коли ви купуєте нерухомість, 15 хвилин від метро – нормально, а 20 – вже забагато. Так й величезні площі, на подолання яких вам потрібно 30 хвилин (наприклад, в радянських проєктах середини століття) – теж інструмент соціального контролю, соціального поділу. Тому технології роботи з простором дуже багато говорять про культуру, для якої вона створена.

Через здатність архітектури до програмування певних емоцій та налаштування людей на певний ідеологічний устрій її можна назвати засобом маніпуляції, який широко використовувався на службі у тоталітарних державах ХХ століття.

Список використаних джерел та літератури

1. Михайлов Б.П. Витрувий и Эллада. Основы античной теории архитектуры. — М.: Стройиздат, 1967. — 280 с
2. Шпеер, Альберт / Матвеева А. Г. // Шервуд — Яя. — М. : Большая российская энциклопедия, 2017. — С. 91. — (Большая российская энциклопедия : [в 35 т.] / гл. ред. Ю. С. Осипов ; 2004—2017, т. 35).
3. Залесский К. А. Кто был кто в Третьем рейхе: Биографический энциклопедический словарь.. — М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Издательство Астрель», 2002. — С. 750–753. — 942 [2] с.
4. Рыков А. В. Формализм, авангард, классика. Генрих Вельфлин как теоретик искусства
5. Барбишев Е. Формообразующие структуры и архитектурная форма / Е. Барбишев, Г. Сомов — М.: Архитектура СССР. 1990 — 80 с.

*Пешкова Александра,
студентка архітектурного факультету КНУБА
Науковий керівник: д.і.н., проф. Деревінський В.Ф.*

ВПЛИВ МАСОНСТВА НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ У ХХІ СТ.

Масонство – це морально-етичний рух у вигляді закритої організації. Членами масонських лож стають люди-шукачі, які прагнуть самовдосконалення і прагнуть відстоювати свою систему поглядів на світ. Ці братства є інтернаціональним феноменом.

Згідно з законопроектом Тараса Чорновола, «вступ у масонську організацію декларує відмову від виконання законів України» і є

фактом державної зради», оскільки масонство завжди було об'єднанням впливових людей та осередком вільнодумних ідей, що здатні змінити державний устрій, зруйнувати пануючу ідеологію у суспільстві. Тому дослідження діяльності масонських лож є перспективним напрямом вияву чинників впливу на громаду. Шляхом аналізу науково-історичних джерел і публіцистичних праць було розглянуто яке місце займають українські масони у суспільстві в наш час.

Напрями діяльності масонів в Україні в 21 столітті

На сьогоднішній день на території України діють декілька масонських організацій. «Велика Ложа України», яка була офіційно визнана іншими Великими Ложами світу у 2005 році, до складу якої входить тринадцять Достойних Лож [1].

Взагалі, українське масонство за походженням є іноземним, тому воно на початку свого розвитку мусило рахуватися з українськими особливостями і розглянути національне питання, щоб визначити напрямок руху і мету створення такого об'єднання.

Масонство в Україні почало виходити з меж невиразного містицизму й набувало виразно політичних форм, разом з тим такі братства виявляють тенденцію стати українськими зі щиро національною метою визволення свого народу. Певна річ, що такий напрям викликав незадоволення уряду. Вони відчували небезпеку і заздальгідь дали собі з нею раду своїм звичайним методом. Тому останніх етапів своєї еволюції масонство в Україні не дійшло, а перетворилося на відомі вже нам таємні товариства, які є темою табу. Таким чином, більшість масонів абстрагувалися від політики, обравши для себе шлях найменшого супротиву, а саме вплив на громадську думку через культурно-просвітницьку діяльність з метою розвитку, самовдосконалення й познання навколишнього світу для створення у майбутньому досконалої держави.

Рисунок 1. Трикутник масонів на монеті номіналом 1 гривня.

Основні принципи вільного мулярства на українських землях у 21 ст.

Кожна масонська ложа існує і діє за набором античних принципів, відомих як ландмарки масонства. Ці принципи поки що ухиляються від будь-якого загально визнаного визначення.

Одним з авторитетних джерел масонського права є Конституції Андерсона, опубліковані Великою Ложею Англії (сучасна) 25 березня 1722 р. Нею користується і Велика Ложа України [3].

Кожен масон шанує Бога, до нього звертаються, як до «Великого Будівельника (Архітектора) Всесвіту», і допускається сповідання будь-якої релігії [1].

Символіка веде початок від знарядь праці каменярів-будівельників. Найпоширенішим є зображення «Всевидючого Ока» (провидіння) і трикутника (має значення руху життя й Трійці).

Символіку Великої Ложі України можна знайти на українських

Рисунок 2. «Всевидюче Око» на купюрі номіналом 500 грн.

грошах, що ще раз підтверджує існування масонів в українському суспільстві і показує можливість їх впливу на суспільне життя нації. (рисунок 1,2).

Наявність символіки таємної організації на речах щоденного користування українців - це привід припустити, що зараз масони можуть

бути серед уряду України і займати впливові керівні посади. Звісно, такий статус не оголошується, але і не заперечується. Таку тему намагаються обходити стороною.

У наш час масони практично не викликають політичних розладів в суспільстві. Наприклад, в наукових історичних джерелах є інформація щодо звернення до київських масонів за допомогою у часи кризи 2000-2001 років. Це не принесло результату. Мулярі зайняли нейтральну позицію, пояснюючи її тим, що вони проти справ політики, але завжди на боці закону. Цікаво, що в середовище масонів приходять люди успішні, думаючі та відомі широким масам. До них належать такі українці як нині опальні політики Дмитро Табачник, Раїса Богатирьова і навіть Микола Азаров, який нині перебуває в розшуку Інтерполу. А ще масонами називають усіх «незручних» владі політиків, щоб зіпсувати їхній імідж в очах необізнаного з проблемою електорату. В свою чергу, опозиція використовувала цей самий інструмент проти влади, правда трохи з іншою аргументацією. Як наслідок, в українському суспільстві склалося декілька думок щодо явища масонства. Через незнання істинної суті появи Лож українці сприймають їх як ворожі таємні організації, тому ідеї масонів у 21 сторіччі не набули широкої популярності.

Висновки

1. Масони – це таємниче товариство (вільні муляри, каменярі), чиєю метою є взаємодопомога і братерство.

2. Робота на користь суспільства вважається однією з масонських основних заповідей, а це реалізується їх участю у благодійній та культурно-просвітницькій діяльності.

3. Дуже багато лож невідомі, діють як підпільні організації, або факт їх існування замовчується владою, але вони неодмінно мають своє місце у загальній культурно-просвітницькій роботі і можна припустити, що їхні члени усвідомлюють необхідність постановки і розробки правильної стратегії відродження нації .

4. У 21 сторіччі масони в Україні не виявляють активної діяльності й не становлять великого значення на формування національної свідомості українців. Достовірну інформацію про такі організації уряд намагається приховати, бо у нашій країні не люблять інакодумців, а прояви впливу «вільних каменярів» на життя нашої країни виносять у маси, як легенди й «дикунські казки».

Список використаних джерел та літератури

1. Масонство. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Масонство> (дата звернення: 30.10.2019).

2. Єфремов С. (2000). Масонство на Україні Оpubліковано в журналі Хроніка-2000, випуск 23-24.

3. Mackey, Albert (1879). *An Encyclopædia of Freemasonry and its Kindred Science*. Moss & Company. Archived from the original on February 15, 2018.

4. Крижанівська О. О. Таємні організації в громадсько-політичному житті України (масонський рух у XVIII-на початку XX ст.). Київ 1998.

5. Кустов В. Новейшая история тайных и закрытых обществ Украины II пол. XX — нач. XXI в. в фактах, документах, фотографиях. — Киев, 2013. Геопринт, страниц: 156.

6. Онуфрійчук Т. (2010). «Українські масони чи масони на землях України?». URL: <https://tyzhden.ua/Publication/7535>.

7. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо членства в масонській організації). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=14183.

*Плетяк Валентина,
студентка ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В КИЇВСЬКОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ ІНСТИТУТІ

Київський комерційний інститут (засновано 1906 р.) був першим вищим навчальним закладом в Україні в якому слухачі здобували вищу економічну освіту. Він виникає як заклад із статусом аналогічним нинішній середньо-спеціальній освіті під назвою Вищі комерційні курси, проте, вже 1908 р. трансформується у вищий навчальний заклад під назвою Київський комерційний інститут. При цьому відбувається стрімке зростання чисельності слухачів.

Метою дослідження є аналіз досвіду організації та практики функціонування студентського самоврядування в Київському Комерційному інституті у 1908-1914 рр. Власне, цей навчальний заклад, зважаючи на його потужну місію у забезпеченні передумов українського модерного державотворення, став одним із інтелектуальних середовищ у якому були сприятливі умови формування організованої української інтелігенції. Тому потребує дослідження особливості процесу формування такого середовища.

Київський комерційний інститут (далі ККІ) стає потужним центром студентської суспільної активності. Прагнення студентів до самоорганізації й створення організацій за інтересами в цілому віталіся адміністрацією навчального закладу, проте, за умови їх аполітичності й цілковитого узгодження ними діяльності із адміністрацією. Так, Українській громаді ККІ доводилося брати дозвіл Директора інституту на організацію лекції викладача 1-го Комерційного училища Г. Стешенка на тему «В. Винниченко як художник і мораліст», не зважаючи, що ці заходи відбувалися не в приміщенні ККІ, а в приміщенні Громадських Зборів (Общественного Собрания – рос.). [1, арк. 37]. При цьому, на кожен студентських захід мало бути призначено відповідального професора, якого шукали самі студенти, оскільки такий контроль й відповідальність були умовою для надання дозволу на проведення студентського заходу. При цьому, у стінах Інституту проведення будь-яких заходів було заборонено постановою Ради Міністрів і відповідно до розпорядження Міністра торгівлі й промисловості під погрозою виключення в адміністративному порядку[2, арк. 11 а].

Кількість студентських організацій у ККІ складала декілька десятків, зокрема, Радою Інституту було затверджено статuti трьох

національних студентських організацій – «Товариства польської молоді», «Українського гуртка» і «Групи великоросів». При цьому, перші дві організації були реально діючими, про що свідчить чисельність матеріалів у архівних справах, які висвітлюють їх діяльність. У справі «Групи великоросів» наявний лише її статут і у той час як статuti польського і українського товариств було затверджено Радою Інституту (польського 21 жовтня 1908 р. і 25 травня 1910 р. перезатверджено, а українського було затверджено також 21 жовтня 1908 р. і перезатверджено вже 1911 р.) на 1910 р. статут «Групи великоросів» формально ніби було затверджено 21 жовтня 1908 р., проте, на переліку студентських організацій ККІ була позначка про відсутність «відмітки про затвердження»[3, арк. 1]. Це говорить про винятково політизовані мотиви створення товариства великоросів і слабкий інтерес студентів до нього.

В Інституті функціонувало понад 20 земляцтв, які об'єднували слухачів за принципом походження із відповідного регіону колишньої Російської імперії. Представлено було не лише регіони України, а й «Прибалтійське земляцтво», «Кавказьке земляцтво», «Донське земляцтво», «Костромське», «Смоленське», «Варшавське» та ін. У проханні до Директора інституту від 9 жовтня 1913 р. містяться підписи представників «Сибірського земляцтва», «Кримського земляцтва», «Уральського», «Одеського», «Північно-Кавказького»[4, арк. 30]. Слід принагідно відзначити, що суть цього прохання полягала у тому, щоб отримати додатково три дні для представлення інформації дирекції інституту про матеріальне становище членів земляцтв. Це була одна із найбільш вагомих функцій студентських організацій в інституті, оскільки саме за клопотаннями земляцтв та інших організацій студентам надавалась матеріальна допомога, пільги в оплаті навчання тощо.

Крім земляцтв, діяло декілька гуртків за інтересами, серед яких були гурток «Зелена зірка» (об'єднував бажаючих вивчати штучну мову Есперанто), «Вокально-літературний драматичний гурток», «Французький літературний гурток», «Студентських хор». Доволі цікавим явищем була діяльність таких гуртків як «Гурток любителів грузинської літератури» і «Гурток вивчення єврейської літератури». Ці студентські організації мали явний національно-політичний характер. Існували й наукові товариства, як «Гурток вивчення філософії», вивчення статистики та ін.

Також діяли товариства, які були спрямовані на надання студентам матеріальної допомоги, як «Каса товариства взаємодопомоги», «Товариство допомоги імені М. В. Гоголя» тощо.

Цікавим явищем були студентські видання, як збірник «особистих вражень із екскурсій в Ясну Поляну» (маєток графа Л. Толстого), який згадується у зверненні до Директора ККІ ініціативної групи. Ця група зверталась із проханням дозволити збори з метою утворення редакційної колегії збірника й вирішення питання матеріальної сторони видання[5, арк. 20]. Подібних прохань було декілька і це вказує на складний досвід самоорганізації студентських ініціатив.

У зв'язку із революційною ситуацією в колишній Російській імперії було встановлено ряд запобіжників щодо участі студентів у різноманітних організаціях. Тому в ККІ участь студентів у організаціях які діяли в інституті віталась за обов'язкового затвердження статуту організації Радою інституту. Таким чином, фактично, студентські організації та їх члени мали перебувати під круговим і адміністративним наглядом та контролем. Водночас, перебування студентів у складі організацій за межами навчальних закладів було можливим лише на підставі положень, визначених у статутах закладів навчання.

4 березня 1906 р. Указом імператора було затверджено тимчасові правила про союзи і товариства і цими правилами встановлено підстави перебування студентів у складі членів організацій поза навчальними закладами. Цим положенням, фактично, відповідальність за громадську діяльність студентів поза навчальними закладами було покладено на самі ж заклади. Тому 4 листопада 1913 р. Рада старійшин Київського суспільного товариства «Вісник знання» звернулася до Директора ККІ із питанням чи можуть студенти інституту вступати до цього товариства, додавши до свого звернення статут товариства[6, арк. 32-32]. ККІ, зі свого боку, відповів, що його статут не містить спеціальних статей які би регулювали членство студентів у товариствах поза інститутом, а тому він не заперечує щодо членства його студентів у товаристві «Вісник знання» якщо немає обмежень у статуті товариства[7, арк. 33].

Отже, студентське громадське життя в ККІ було доволі активним завдяки сприяння зі сторони адміністрації. Головною метою адміністрації було охопити громадською діяльністю максимальну чисельність студентів. Водночас, студентська громадська діяльність та самоорганізація перебувала під пильним контролем. Проте, досвід самоорганізації, здобутий у студентські роки, вміння вирішувати організаційні питання на конкурентних засадах у відповідному інтелектуальному і соціально активному середовищі, дав свої результати у процесі Української революції й державотворення.

Список використаних джерел та літератури

1. Его Превосходительству господину Кіевскому Губернатору (від – В. П.) Директора (ККІ – В. П) 16 ноября 1912 г. // Державний архів міста Києва (далі – ДАК) – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 8.
2. Объявление. 5 сентября 1911 г. // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 331.
3. Перечень студенческихъ организацийъ состоящихъ при Кіевскомъ коммерческомъ институтѣ // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 320.
4. Его Превосходительству господину Директору Киевскаго Коммерческаго Института Представителейъ землячествъ при Киевскомъ коммерческомъ институте Заявление. 9 октября 1913 г. // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 320.
5. Его Превосходительству господину Директору ККИ Прошение // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 320.
6. Его Превосходительству господину Директору Г. Кіескаго Коммерческаго Института (від – В. П.) Кіевского общественаго союранія «Вѣстникъ знанія». 4 ноября 1913 г. // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 320.
7. Г. Предсѣдателю Кіевскаго Общественаго Собранія «Вѣстникъ Знанія» (від – В. П.) И. о. Директора (ККІ – П. В.) // ДАК. – Ф. 153. – Оп. 8. – Спр. 320.

*Пустова Оксана,
студентка факультету міжнародних відносин
(кафедра міжнародного туризму та країнознавства)
Національного авіаційного університету*

РЕГІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Розвиток курортно-туристичної сфери значно впливає на соціально-економічне становище кожної країни світу. З отриманням Україною незалежності туристичний ринок нашої держави тільки починав розвиватися. Сьогодні – це одна з найперспективніших сфер соціального та економічного розвитку країни. В цілому, можна сказати, що робота туристичного ринку України впливає на діяльність майже 40 економічних галузей країни та на 10-15 % жителів нашої країни [5].

Однак варто зазначити, що становлення туристичної галузі країни неможливе без її регіонального розвитку. Адже у своєму функціонуванні та розвитку туризм спирається насамперед на природні

ресурси та умови регіонів розміщення, визначні культурно-історичні, археологічні, архітектурні та інженерні об'єкти як туристичні атракції, трудові ресурси та інфраструктурне забезпечення територій. Від їх наявності та синергетичного впливу залежать спеціалізація та ефективність галузі туризму, її конкурентоспроможність та перспективи розвитку на регіональному, державному, глобальному рівнях організації та управління. Це ще раз указує на актуалізацію регіонального підходу в забезпеченні розвитку галузі туризму та обґрунтуванні механізмів удосконалення її структури.

Питання формування системи регулювання туристичної діяльності на рівні регіону, визначення методів регулювання розвитку туризму, використання програмно-цільового підходу до розвитку туризму та розробка відповідних програм як механізму регулювання туристичної діяльності, неодноразово привертала увагу як зарубіжних, так вітчизняних науковців. Дослідженням туристичної галузі з точки зору її регіонального розвитку займалися такі зарубіжні науковці, як Дж.К. Холлоуей, Н. Тейлор, К. Адамс. Серед публікацій вітчизняних науковців слід відзначити роботи О. Любіцевої, Л.Дідківської, М. Мальської, О. Сарапіної, Л. Мармуля, Д. Стеченко та ін.

Зокрема, Л. І. Дідківська зазначає: «Програмно-цільовий метод – розробка важливих програм вирішення найактуальніших соціальних, економічних, екологічних, науково-технічних, регіональних проблем розвитку суспільства» [1, с. 68].

Тому однією з головних умов регіонального розвитку туризму має бути активна, виражена та науково обґрунтована регіональна політика розвитку суб'єктів рекреаційно-туристичного господарювання з урахуванням галузевих та регіональних особливостей цієї сфери економіки. Варто зазначити, що одним з найважливіших інструментів реалізації регіональної політики є, зокрема, відповідні регіональні програми (обласні, місцеві тощо). Так звані Концепції сталого розвитку туризму або ж Стратегії розвитку областей (що містять маркетингові плани розвитку туризму та рекреації) являють собою узгоджені за ресурсами, виконавцями і термінами реалізації комплекси заходів, спрямованих на створення необхідних правових, фінансових, соціально-економічних, організаційних та інших умов розвитку рекреаційно-туристичної індустрії в регіонах України.

Для деталізації даної проблеми розглянемо Стратегію розвитку Львівської області до 2020 року [4], а саме її туристичний напрямок.

Перш ніж перейти до аналізу стратегії, варто зазначити, що Львівська область входить до п'ятірки найбільш привабливих та популярних туристично-рекреаційних регіонів України. Туризм на

Львівщині стрімко інтегрується у світову туристичну індустрію, набуває все відчутнішого значення для місцевого господарства і характеризується за останнє десятиліття, за винятком кризового 2009 р., позитивною та сталою динамікою. Головне управління статистики Львівської області [3] інформує, що упродовж 2018 року у Львівській області діяли 342 суб'єкти туристичної діяльності. Їхніми послугами скористалися 182 тис. осіб, що на 4,1% більше порівняно з 2017 роком. У 2018 році туристичні підприємства Львівщини надали послуги 7,6 тис. іноземних туристів із 31 країни світу, серед яких переважали громадяни Польщі, Азербайджану та Австрії. Загалом у 2018 році Львів відвідали 2,2 млн туристів. Слід також додати, що торік на Львівщині діяли 104 готельні заклади підприємств, послугами яких скористалися 547 тис. туристів, зокрема 129 тис. іноземців.

Тож Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року визначає розвиток туристично-рекреаційної сфери як один з пріоритетних напрямків соціально-економічного та культурного розвитку регіону.

Важливість стратегічної цілі «Туристична привабливість» визначається значним туристично-рекреаційним потенціалом Львівщини. Це не лише історико-культурні й природні ресурси - ліси та гори Карпат чи мінеральні води, а й туристично-рекреаційні продукти цих ресурсів - гірськолижні курорти, туристичні маршрути Карпат та Розточчя, відомі далеко за межами України бальнеологічні лікувальні курорти Моршина, Трускавця та Східниці, туристичні центри з багатою архітектурною спадщиною тощо.

В рамках цієї Стратегічної цілі для подальшого підвищення конкурентоспроможності туристично-рекреаційної сфери регіону (включаючи курортну) та утримання її стійких позицій на ринку було поставлено наступні завдання: поліпшити транспортну доступність туристично-рекреаційних і курортних центрів; сприяти розвитку мережі туристично-рекреаційних об'єктів та туристично-рекреаційної й курортної інфраструктури; ініціювати необхідні зміни у законодавчо-нормативному забезпеченні та розвивати сільський зелений туризм; формувати та просувати нові туристичні продукти, зокрема з ділового, фестивального туризму, поєднання туристичних та лікувально-оздоровчих послуг, транскордонного туризму; забезпечити проведення масових культурних, ділових, спортивних та туристичних заходів міжнародного й міжрегіонального рівня; вдосконалити підготовку професійних кадрів для туристичної галузі; розробити та впровадити систему маркетингу туристичного потенціалу області, розширити мережу туристичних інформаційних центрів для забезпечення якісної та

достовірної інформації, інтенсифікації інформаційно-рекламної діяльності; забезпечити збереження та раціональне використання цінних рекреаційних ландшафтів, курортних факторів, автентичних екосистем, збереження культурно-історичних пам'яток; забезпечити розвиток територій та об'єктів природно-заповідного фонду, природоохоронних територій, екосистем.

Розглянувши Аналіз виконання Стратегії розвитку Львівської області [2] варто зазначити, що 17 проектів із 38 виконуються повністю або частково, що є доволі непоганим результатом.

Успішними можна назвати наступні проекти: Створення туристичних притулків для мандрівників на основних туристичних шляхах; Створення мережі туристичних шляхів загального користування для активного туризму, як складової загальноєвропейської; Комплекс інформаційних гідів туристично-привабливими місцями Львівської області; Розвиток та промоція екологічних видів туризму; Проведення щорічних виставок туристичних можливостей Львівщини та традиційних фестивалів; Маркетингове та інформаційно-аналітичне забезпечення розвитку туристичної привабливості Львівської області.

Натомість проблематичною виявилась реалізація таких проектів, як: Окремі локальні проекти в туристичних місцях (Моршин, Дрогобич, Трускавець); Нові технології в туристичних центрах; Проект розбудови велосипедних трас PrimachTeam; Створення мережі автокемпінгів та автомобільних туристичних шляхів дерев'яної архітектури області на основі; Реставрація окремих пам'яток архітектури; Розробка проекту створення інфраструктури індустриального туризму в м. Борислав та м. Новий Розділ.

Ступінь виконання Стратегічної цілі «туристична привабливість» Львівської області відбивають її індикатори. В цілому позитивними показниками реалізації даної стратегії є покращення туристично-рекреаційної й курортної інфраструктури; розвиток мережі туристично-рекреаційних об'єктів; підвищення якості послуг у сфері туризму. До негативних слід віднести: створення нових туристичних продуктів; розвиток маркетингового комплексу туристично-рекреаційної сфери.

Отже, проаналізувавши Стратегію розвитку Львівської області на період до 2020 року можна зробити висновок, що актуальним у сучасних умовах є алгоритм розробки, обґрунтування та прийняття управлінських рішень, удосконалення методів організаційного та фінансово-ресурсного забезпечення розвитку рекреаційно-туристичної галузі як на макро-, так і на мікрорівні. Активізація діяльності підприємств рекреаційно-туристичної сфери повинна ґрунтуватися на

розширенні можливостей регіонального управління інвестиційними процесами у зазначеному напрямі та поєднання ефективного державного регулювання економіки з ринковою саморегуляцією.

Список використаних джерел та літератури

1. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Дідківська Л. І., Головка Л. С. – К. : Знання-Прес, 2002. – 214 с.
2. Аналіз виконання Стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року у 2017-2018 роках (в контексті підготовки Стратегії до 2027 року). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://loda.gov.ua/VykonannyaStrategi2017_2018.pdf.
3. Головне управління статистики у Львівській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/report/media.php?ind_page=media&vid=8&id_news=11572&show=1.
4. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2016/05/146_dod_Strategiya_2020.pdf.
5. Туристический бизнес в Украине: трудности и перспективы. Информационный портал о финансах и кредитовании. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dpa.cv.ua/ekonomika/turisticheskiy-biznes-v-ukraine-trudnosti-i-perspektivy.html>.

Сутика Світлана, студентка

Національного університету фізичного виховання і спорту України

ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО «ЗЕЛЕНОГО» ТУРИЗМУ

На сьогодні туризм є галуззю, що динамічно розвивається і приносить високі прибутки у світову економіку, водночас виступаючи одним із найважливіших чинників соціально-культурного розвитку, що сприяють підвищенню рівня та якості життя населення. Спектр виконуваних функцій туризму дає можливість використовувати його в якості дієвого інструменту стимулювання соціально – економічного зростання на макро- та мезорівнях господарювання.

Сталий туризм – це такий вид туризму, при якому забезпечується оптимальне використання ресурсів навколишнього середовища, підтримуються соціально-культурні особливості туристичних дестинацій та спільнот, які там проживають, забезпечується

життєздатність довгострокових економічних процесів з огляду на їхню вигоду для всіх зацікавлених кіл. Сталий розвиток в туризмі передбачає позитивний загальний баланс екологічних, соціально-культурних та економічних ефектів від туризму, а також позитивний вплив відвідувачів один на одного [1, с. 78].

Нині постає проблема у великих туристичних містах світу. Це так званий «надмірний» туризм. За даними Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO) за 2018 р., чисельність туристів, які відвідали Європу становить 710, 0 млн. осіб, що на 6% більше ніж у 2017 р.[6].

Причинами цього явища є: ріст середнього класу, здешевлення авіа перельотів, маркетингові зусилля міст та розвиток соціальних мереж.

Незважаючи на розвинену туристичну інфраструктуру, зростання потоку гостей стало проблемою з якою зіткнулися такі міста як: Париж (Франція), Рим (Італія), Барселона (Іспанія), Прага (Чехія), Торонто (Канада), Ванкувер (Канада), Сан-Франциско (США), Амстердам (Нідерланди), Стокгольм (Швеція), перераховують дослідники Всесвітньої ради з туризму і подорожей (WTTC) у своєму звіті «Туристичні напрямки 2030»[7]. У зв'язку з цим, кожна з країн розроблює свою стратегію для того, щоб зменшити чисельність туристів на популярних дестинаціях.

Таким чином, туристичні потоки зменшаться, але потреба до подорожей у туристів залишиться.

Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що одними з ефективних напрямів розвитку територій є формування і розширення ринку туристичних послуг. Останнім часом у всьому світі дедалі більшу популярність здобувають відносно малобюджетні види туризму, зокрема: екологічний, пізнавальний, спортивно - оздоровчий, етнографічний, сільський та ін. Для їх розвитку не потрібні значні інвестиції, при цьому вони можуть досить швидко забезпечити прибутковість[3].

Окрім відносної дешевизни, даним видам туризму притаманна екологічна орієнтація («зелений» туризм), що робить їх привабливими для значної частини населення розвинутих у соціально – економічному плані країн, а також держав із «західною» ментальністю[4, с. 33].

Такий вид дозвілля вже зайняв певну нішу на ринку і постійно набуває популярності. За даними компанії «Бізнес – ресурс», 35% міського населення Європи надають перевагу відпочинку на природі, переважно в сільській місцевості [5]. Розвиток сільського («зеленого») туризму не тільки допомагає збереженню природних територій,

забезпечує роботою місцеве населення, але й сприяє наповненню бюджетів країн і регіонів.

Наприклад, у Франції дохід від нього до загальнодержавного бюджету становить понад 1 млрд. євро, а до бюджетів регіонів – 2 млрд. євро; у бюджеті Сербії він перевищує 100 млн. євро, або 15% надходжень від усіх видів туризму, що розвиваються в країні. Ці дані свідчать про великі перспективи (за належної організації туристичного бізнесу) залучення досить значних цільових груп споживачів, що, у свою чергу, здатне створити передумови для сталого розвитку регіонів України [2, с. 115].

Таким чином, формування, просування та вдосконалення такого виду туризму, як сільський («зелений») може стати гідною альтернативою для туристів. Внаслідок більшої популяризації – менша завантаженість міст. Тобто рівномірний розподіл по світових дестинаціях. Така стратегія надасть змогу відкрити нові місця та атракції, що добре з фінансової точки зору. Наприклад, замість того, щоб велика чисельність туристів перебувала в столиці, вони будуть розподілені по всій території країни з врахуванням своїх вподобань.

Список використаних джерел та літератури

1. Горішевський П. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності / П. Горішевський, В. Васильєв, Ю. Зінько. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. – 148 с.

2. Миронов Ю. Б. Матеріали наукової конференції "Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах євроінтеграції" / Ю. Б. Миронов, І. І. Тучковська. // Львів: ЛТЕУ. – 2017. – С. 440.

3. Рибак Л. Х. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. – Вип. 163, частина 1.

4. Ілляшенко С. М. Економіка України / С. М. Ілляшенко, Н. С. Ілляшенко, В. О. Щербаченко. – 2013. – №8. – С. 33–39.

5. Офіційний сайт компанії: Бізнес – ресурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ubr.ua/analytics>.

6. Офіційне видання Всесвітньої туристичної організації: UNWTO WorldTourismBarometer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.world-tourism.org>. – 2019.

7. Офіційне видання Всесвітньої ради з туризму та подорожей: WTTC TheWorldTravelandTourismCouncil [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wttc.org>.

*Каріне Хачатрян,
студентка архітектурного факультету КНУБА
Науковий керівник: д.і.н., проф. В.Ф. Деревінський*

ВІДОБРАЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ У СУЧАСНІЙ АРХІТЕКТУРІ

Своїм багаторічним талантом український народ створив невмируще мистецтво, зразки якого передаються з покоління в покоління. Найбільш повно життя народу розкриває архітектура, твори якої практично формують постійне середовище людини.

Сучасна архітектура представлена розмаїттям стильових напрямів і традицій. Та на шляху до нових форм в архітектурі та дизайні звернення до традицій національної культури є невичерпним. Сьогодні загальносвітовою тенденцією є пошук інтересу до об'єктів, виконаних в українському етнічному стилі. А творче переосмислення образів та мотивів дають змогу створювати гармонійні сучасні архітектурні об'єкти.

Метою роботи є розкрити особливості відображення українських традицій у сучасній архітектурі.

Особливості архітектурно-побутової спадщини України

Людина завжди вчилася у природи. Народний досвід, вроджений смак і знання місцевої природи, – все це дозволило об'єктивно відтворити характер українського народу, його душу в архітектурі. Цінність пам'яток народної архітектури полягає в тому, що вони досить тонко відображають за допомогою відповідних інструментів культуру минулого, особливості та деталі побуту і звичаїв народу, надають можливість на невербальному рівні «прочитати» важливі сторінки історії своєї країни.

Кожна деталь, кожен орнамент досить тонко відображають специфіку архітектури та побуту. Без будь-яких вагань можна «зчитати» інформацію про власника будівлі, її господаря в тому чи іншому регіоні. Такі матеріали, як глина, камінь, дерево, солома або очерет були базовими матеріалами, без яких не можливо було уявити будь-який будинок.

Спільні типові риси народного житла являються характерними для всіх районів України, зокрема це доволі чітко простежуються в плані житлового будинку, зокрема у використанні окремих приміщень, в принципах архітектурно-художнього вирішення.

Усі архітектурні об'єкти були так чи інакше повернені до джерела енергії, до Сонця, адже у будівлі мало бути якомога більше тепла та світла, позитивної енергії для душі. Компактність композицій

привносила окремий колорит, забезпечуючи цілісність архітектурного вирішення. Конструкції будівель були лаконічними, чіткими і легкими у сприйнятті їх цілісності.

Український стиль в сучасній архітектурі

Традиції українського способу життя досить характерно відображаються в сучасній архітектурі, зокрема в дизайні сучасних приміщень житла, якому здебільшого притаманний етнічний стиль.

На сьогоднішній день сформувалися декілька тенденцій української національної стилістики [1]:

- стилізація (будинки під український стиль як «прототип» використання архітектурно-художніх засобів / форми бароко, як фронтон та аркада);
- імітація (гіперболізація форм «прототипної» народної архітектури / хати чимлина);
- запозичення (застосування зовнішніх характерних форм і прийомів «прототипного» стилю / менше барокко, більше народності);
- інновації (оновлення рис (їх трактування) минулого
- народного зодчества, українського модерну та бароко).

Акцентними є сучасні архітектурні форми, в яких відображається специфіка українського стилю. Це скатні дахи звичайні, із ярусами, трикутними горищними вікнами, щипці трикутні та трапецієві, а також барокові фронтони, вікна та двері шестикутної форми, галереї (відкриті).

У той же час варто відмітити, що архітекторами при проектуванні будинків наразі застосовується принципи «міксування» елементів національної стилістики, без виділення якогось одного. Як результат, сучасні зодчі намагаються втілювати більш гармонійно об'ємно-просторові, архітектурні, а також декоративні форми до їх змісту. Окрема увага приділяється художньому оздобленню фасадів (орнамент, зображувальні форми, сюжетні монументальні композиції, які розроблені на національну тематику).

Сучасні інтер'єри з українським національним колоритом

Кожен національний стиль має специфічні особливості та своєрідну унікальність. До характерних рис національного стильового напрямку варто віднести такі [2]:

- застосування будівельних матеріалів і тканин натурального походження (в пошані льон, кераміка і бавовна);
- грамотна стилізація (елементи вікової історії і побуту не копіюються повністю, а застосовуються фрагментарно для створення атмосфери національного колориту);

–в заміських будинках для автентичності головним декоративним і функціональним елементом вітальні виступає білена піч, декорована національним орнаментом, а також дерев'яні лави і стіл, доповнені вишитим рушником;

–колірна палітра світла, в пріоритеті бежевий і білий основний фон, різні відтінки дерева, а також яскраві акцентні відтінки: червоний, зелений, оранжевий, жовтий, багато текстилю в самих різних варіаціях,

–база стильового напрямку - природність, барвистість, простота і затишок.

Основними матеріалами для будівництва будинків в залежності від регіону виступають глина, каміння і дерево. Сьогодні ж тенденції в світі інтер'єрної моди вітають застосування натуральних будівельних матеріалів. Особливою популярністю користується деревина. Дерев'яні елементи відмінно поєднуються з білосніжними стінами і стелею.

Роль текстилю в українському інтер'єрі неможливо переоцінити. Це тканина із льону та вишивка на ній. Килимки (покриття для підлоги), яке також може бути застосоване у деяких випадках для стін (фрагментарно) виконуються з використанням оригінальних візерунків. В українських плиткових орнаментах найчастіше переважають три кольори: червоний, білий і чорний.

У різних варіаціях вишиті скатертини, рушники та серветки прикрашають кухонні столи, ванні кімнати тощо. Також дуже популярним є прикрашання вшивкою подушок та іншої постільної білизни. Щодо посуду, то тут переважає якісна кераміка.

Національний колорит в інтер'єрі на сьогодні передається також за допомогою різних декоративних елементів: візерунчастих вазончиків, керамічних глечиків та тарілок, букетиків засушених цілющих трав у вигляді екібан, фіранок на дверях, вікнах тощо. Щодо дизайнерських рішень в освітленні, то люстри або світильники декоруються здебільшого дерев'яними елементами.

Тенденція «повернення до джерел» – загальносвітова практика організації предметно-просторового середовища

Український дизайн, зокрема архітектурний, поступово трансформується у річищі глобальних дизайнерських інновацій. Складності творення вітчизняного дизайнерського продукту лежать у трьох векторній площині [3]:

– поверхове накладання візуальних національних стереотипів на дизайнерські форми (врахування менталітету українців);

– висококваліфіковане дизайнерське творення на світовому рівні щодо повторювання модних форм, але, як правило, одна із них є домінуючою, винайдених дизайнерами України;

– високомистецьке дизайнерське творення із залученням глибинних цінностей національної культури України у синтезі їх із найновітнішими досягненнями світової дизайнерської думки.

Традиційна українська будівля (українська хата) в такому аспекті виявляється ідеальним джерелом естетико-культурних і технологічно-інноваційних ідей, придатних для творчого переосмислення на сучасному етапі. Традиційна українська будівля, по праву, являється універсальним екооб'єктом і яскравим прикладом формування й розвитку потужної життєздатної концепції-традиції, основою для актуалізації одного з ключових архетипів української духовної культури.

Отже, намагаючись зберегти цінні зразки народної архітектури для нащадків, створюється за замовчанням пам'ятник «дереву, глині і соломі», їх колишньому повсюдному «життю». Зводячи будівлі, зодчі на сьогодні по всьому світу спираються на попередній досвід, саме тому їхні витвори є такими привабливими та цінними, рухаючись у напрямку «повернення до джерел». Оскільки вони – свідчення рівня «технічної думки» народу на тому чи іншому етапі розвитку, джерело глибокого розуміння епохи, різних аспектів життя та естетичних смаків.

Висновки

1. Завдяки складному історичному шляху розвитку, який пододала Україна, її сприятливим природно-кліматичним умовам та талановитим митцям країна на сьогодні пишається різноманітними формами народної архітектури, які викликають неабиякий інтерес у світі.

2. До характерних рис національного стильового напрямку варто віднести такі: застосування будівельних матеріалів і тканин натурального походження; грамотна стилізація із використанням декорованих національних орнаментів; колірна палітра з переважанням спектру бежевий і білий та акцентних відтінків червоний, зелений, оранжевий, жовтий; база стильового напрямку –природність, барвистість, простота і затишок.

3. Серед головних тенденцій, які сформувалися в українській національній стилістиці варто назвати наступні: стилізація (будинки під український стиль як «прототип» використання архітектурно-художніх засобів / форми бароко, як фронтон та аркада); імітація (гіперболізація форм «прототипної» народної архітектури / хати чимлина); запозичення (застосування зовнішніх характерних форм і прийомів «прототипного» стилю / менше барокко, більше народності); інновації (оновлення рис (їх трактування) минулого народного зодчества, українського модерну та бароко).

4. Складності творення вітчизняного дизайнерського продукту лежать у трьох векторній площині: поверхове накладання візуальних національних стереотипів на дизайнерські форми (врахування менталітету українців); висококваліфіковане дизайнерське творення на світовому рівні щодо повторювання модних форм, але, як правило, одна із них є домінуючою, винайдених дизайнерами України; високомистецьке дизайнерське творення із залученням глибинних цінностей національної культури України у синтезі їх із найновітнішими досягненнями світової дизайнерської думки.

5. Тенденція «повернення до джерел» являється загальносвітовою практикою організації предметно-просторового середовища. Вона яскравим прикладом формування й розвитку потужної життєздатної концепції-традиції кожного народу, який бажає зберегти свою унікальність..

Список використаних джерел та літератури

1. Архітектура будівель та споруд [Текст] : підруч. для студентів ВНЗ. - Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, .Кн. 3 : Історія архітектури і будівництва / В. О. Плоский, Г. В. Гетун, В. Д. Віроцький ; під заг. ред. дійсн. члена Акад. буд-ва України доц. Г. В. Гетун.- Кам'янець-Подільський : Рута. 2016. 814 с.

2. Віроцький В.Д. Історія архітектури і будівництва України [Текст] : навч. посіб. для студентів / В. Д. Віроцький, Г. В. Гетун ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. - Київ : КНУБА. 2016. 133 с

3. Історія української архітектури / Ю. С. Асеев, В. В. Вечерський, О. М. Годованюк та ін.; За ред. В. І. Тимофієнка. К.: Техніка. 2003. 472 с.

*Шашурін Ярослав, студент
Національного університету фізичного виховання і спорту України*

СТАН РОЗВИТКУ ІНОЗЕМНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день туризм займає ключову роль в житті майже третини населення землі. Після закінчення Другої світової війни, міжнародні туристичні прибуття (туристів котрі зупинялись на ночівлю) у всьому світі стали відчутно зростати, досягнувши 1 мільярда та 401 мільйона у 2018 році порівняно з 25 млн. прибуттів в 1950 році. Вони принесли прибутки на суму 1 млрд. 451 млн. доларів надходжень в міжнародному туризмі у 2018 році [3].

За даними Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) найбільша частка міжнародних туристських прибуттів припадає на

Європу – 710 млн., зафіксованих в 2018 році, або 51 % від загальної кількості у світі. Це на 5 % більше порівняно з 2017 роком. Другим за величиною регіоном є Азія і Тихоокеанія, з 348 мільйонами міжнародних прибуттів, зафіксованими в 2018 році, це становить 25 % від загальної кількості у світі. У 2018 році Азія та Африка зазнали найшвидшого зростання серед всіх регіонів світу, з показником збільшення прибуттів на 7 %. У 2018 році Північна та Південна Америка налічували 15 % світових туристів тобто 216 мільйонів прибулих, що на 2 % більше, ніж у 2017 році. Після сильного зростання на (7 %) в Африці зафіксовано 67 мільйонів прибуттів у 2018 році (5 % від світового показника), а на Близькому Сході 60 млн. (4 %) після підвищення на 5 %.

Європа в цілому (як ЄС, так і поза ЄС) залишається найбільш відвідуваним регіоном у світі, до якого надходять 51 % світових туристичних прибуттів та 39 % світових туристичних прибутків, і продовжує зростати. З багатою культурною спадщиною та сприятливим соціально-політичним середовищем Європа може похвалитися тим що до неї прибуває більша чисельність туристів ніж до другого за популярністю регіону – Азії та Тихоокеанії. Однак, так як інші, менш зрілі напрямки, особливо Азія та Тихоокеанія, зростають швидшими темпами, частка Європи у світі з часом поступово зменшується (з 58 % міжнародних прибуттів в 1995 р. до 51 % у 2018 році) [4].

Європейські напрямки прийняли на 36,7 мільйонів туристів більше у 2018 році (+5 %), досягнувши в цілому 710 мільйонів. Це виявляє надзвичайну стійкість туристичного сектору та велику популярність європейських напрямків. Європейці заробили на туризмі 570 мільярдів доларів у 2018 році, це на 5 % більше порівняно з 2017 роком.

ЮНВТО прогнозує що міжнародні прибуття до Європейського Союзу зростатимуть зі швидкістю 1,5 % на рік у період між 2010 та 2030 рр. Основні прогнози на 2030 рік були зроблені в 2011 році, базуючись на 2010 році, після економічної та фінансової кризи 2009 року і тому є досить боязкими.

У «Tourism Towards 2030» йдеться про те, що, за прогнозами, міжнародні прибуття туристів по всьому світу будуть зростати в середньому на 3,3 % на рік за період 2010 – 2030 рр., Очікується, що темпи зростання з часом будуть поступово зменшуватися, з 3,8 % за перші десять років до 2,9 % за останні десять років. Це розраховується на зростаючих базових числах, тому в абсолютних показниках кількість прибутків збільшиться приблизно на 44 мільйони на рік до 2030 року, порівняно з, в середньому, 28 мільйонами на рік в період 1995-2010 рр. За прогнозованими темпами зростання, очікується, що міжнародні

туристичні прибуття по всьому світу досягнуть 1,4 мільярда у 2020 році та 1,8 мільярда до 2030 року [4].

Україна, як частина Європи, має великий потенціал для розвитку та викликає інтерес з боку мільйонів туристів з інших країн. Маючи значний природний та культурний потенціал, має можливість приєднатися до найбільш відвідуваних країн. Туристична індустрія входить в перелік п'яти галузей України, що приносять найвищі прибутки, обігнавши вугільну та автомобільну промисловість.

За даними міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України у першій половині 2019 року країну відвідало 5 мільйонів 871 тисяча туристів, що на 5,6 % менше ніж за аналогічний період минулого року. Лідерами за чисельністю прибулих туристів виявились такі країни: Молдова – 1 мільйон 795,5 тисяч туристів, Білорусь – 909,6 тис., Росія – 623,6 тис., Польща – 513,5 тис., Угорщина – 417,3 тис. та Румунія – 353,7 тис. Збільшився туристичний потік з таких країн як: Литва (32 %), Латвія (18,1 %), Німеччина (17,5 %), Канада (11,4 %), Китай (11,1 %). Продовжується тенденція зростання потоків туристів з Франції (6 %), США (5,6 %), Чехії (5,6 %), Італії (3,9 %), Великобританії (2,7 %), Болгарії (2,4 %) та відновився потік туристів з Грузії (4,5 %) [2].

У 2018 р. Україну відвідало 14 мільйонів 207 тисяч туристів, що в свою чергу менше на 1,5 % ніж у 2017. Прибуток отриманий від приїзду туристів у 2018 р. склав 90,7 мільйонів гривень, що на 20,5 мільйонів більше ніж у 2017. Це свідчить про те, що виникає тенденція до зниження туристичних прибуттів [1].

Існують фактори, що перешкоджають розвитку туристичного ринку в країні, наприклад, несприятлива екологічна ситуація. Рівень забруднення атмосфери в Україні чадним газом досяг дуже високого рівня і зараз приблизно такий, як в індустріально розвинених районах найбільших економік світу – США та Китаю. В Києві за останні 20 років виросла концентрація азоту на 50 %, а формальдегіду – на 200 %. Це пов'язано із зростанням кількості транспортних засобів в місті, які, в свою чергу, збільшують кількість викидів шкідливих речовин.

Ще одним важливим фактором є погано розвинута інфраструктура, особливо це стосується доріг, оскільки величезна частка внутрішнього туризму припадає на автомобільний транспорт. Також розвиток туризму уповільнюють труднощі в проходженні митного контролю, складності візового режиму для іноземних громадян, непростя політична й економічна ситуація, військові дії на території східних регіонів.

В Україні існує безліч архітектурних пам'яток, які можуть бути використані як рекреаційні об'єкти. Але вони потребують реконструкції, кошти на яку з державної скарбниці не виділяються. Такі пам'ятки знаходяться в Межиріччі, Хотині, Ізяславі. Основний розвиток індустрії зосереджено у великих рекреаційних зонах, наприклад, в Карпатах. При цьому не використовується потенціал багатьох міст, де є можливість організувати оздоровчий, промисловий або інші види туризму.

Не зважаючи на все у світовій практиці відомі приклади, коли навіть в умовах кризи країнам вдавалося успішно розвивати туристичну індустрію. Позитивний досвід в цій сфері показали Грузія, Японія, Туреччина та Єгипет. Оскільки туризм займає провідну роль в економіці України, вживаються заходи щодо покращення стану галузі в країні. У 2017 році урядом України було прийнято розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року». Документ розроблено з метою створення умов для забезпечення прискореного розвитку сфери туризму і курортів, перетворення її у високоефективну, інтегровану у світовий ринок галузь.

Природні багатства України дають можливість розвиватися зеленому туризму. Цей напрямок активно формується в Херсоні, Закарпатті, Карпатах, Полтаві, Черкасах. Такий вид туризму приваблює жителів мегаполісів можливістю ознайомитися з сільською культурою, традиціями, народними ремеслами. Найчастіше інтуристів, особливо старшого віку, в Україні цікавлять прояви спадщини Радянського Союзу. У британській пресі співвітчизникам, котрі їдуть до України, рекомендують відвідати в Києві пам'ятник «Батьківщина-мати», Музей Чорнобиля і покинуте місто атомників. Одним з головних факторів зростаючого інтересу західних туристів став британо-американський серіал «Чорнобиль», присвячений аварії на ЧАЕС.

Допоміг зоні відчуження залучити нових гостей і нещодавній указ президента про розвиток територій з радіоактивним забрудненням. У документі вперше на офіційному рівні прозвучало словосполучення «чорнобильський туризм», на це позитивно відреагувала міжнародна громадськість. Основна маса іноземних туристів зосереджена на великих містах з багатою історією – Київ, Львів та ін. В цілому можна сказати що іноземний туризм в Україні знаходиться на етапі сталого розвитку. У подальшому можливе залучення більшого потоку туристів до країни а відповідно і фінансів.

Список використаних джерел та літератури

1. Інформація щодо фінансово-економічних показників сфери туризму та курортів (2016-2018 роки) // Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&isSpecial=True&pageNumber=1&tag=Analitika>.

2. Інформація щодо відвідування України іноземними туристами та виїзду громадян України за кордон I півріччя 2016-2019 років // Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&isSpecial=True&pageNumber=1&tag=Analitika>.

3. International Tourism Highlights, 2019 Edition // UNWTO World Tourism Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284421152>.

4. European Union Tourism Trends // UNWTO World Tourism Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284419470>.

*Михіденко Марта, студентка 5-го курсу, кафедра містобудування,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

ГАРМОНІЗАЦІЯ СЕРЕДОВИЩА У С. ПІРНОВО, КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

*Мы понимаем развалины не ранее,
чем сами становимся развалинами.
Генрих Гейне*

Уявлення людини про красу залишається одним із основних чинників формування простору. Практичність та краса навколишнього середовища – властиве бажання людини. Тяга до естетичної потреби простежується у найвідоміших будівлях, як сучасних, так й історичних; в плануваннях кварталів; в композиційних осях міст та невеликих поселень; в містобудівних рішеннях районів.

Сільське господарство – одна з першооснов життєздатності держави. Для зниження загроз продовольчої безпеки нашої країни процес розвитку агропромислового комплексу повинен бути керованим на основі рішення задачі комплексної і екологічно доцільної функціональнопланувальної організації території сільських поселень. Створення принципово нової доктрини забезпечення продовольчої безпеки і повернення до багатокладності сільської економіки робить це завдання фундаментальним для містобудування [1].

Принципова відмінність між міськими і сільськими населеними місцями полягає у функціональній ролі землі. У містах вона пов'язана з розміщенням на її території виробництва та соціальної інфраструктури.

В сільському поселенні земля є основним засобом виробництва і предметом праці, оскільки бере участь в процесі виробництва продукції сільського господарства.

Середовище більшості малих міст України не відповідає основним вимогам та потребам людини. Комплексний підхід до ревіталізації надає можливість створення якісно нового міського простору, забезпечення новими економічними можливостями, гармонійного і різнобічного розвитку міста через адаптації старих засобів до нових потреб, що зумовлює поліпшення умов життя в місті, охорону і збереження цих засобів, інтеграцію історичних і сучасних форм.

Саме в населених місцях проявляється взаємодія людини, виробництва і природи, яке можна описати поняттям – місце розвитку. Воно було введено ще в 1926 році географом, економістом і соціологом П.Н. Савицьким. Суть введеного ним поняття: «Взаємне пристосування живих істот до одного ... в тісному зв'язку з зовнішніми географічними умовами, створює .. свій порядок, свою гармонію, свою стійкість» [3, с.267].

На сьогодні, при проектуванні нових об'єктів, плануванні міст, проєктанти прагнуть до створення чогось повністю нового, не розуміючи, що місце має свою історію. Результатом такої праці є дисгармонізація простору, яке не може повноцінно існувати й у майбутньому. Такі місця впливають негативно на сприйняття людиною простору і, головне, може призвести до психологічних та фізіологічних захворювань. І ця проблема дає наступний результат: перешкоджання працездатності і зниження якості життя, сильно зростає значимість якості повітря, продуктів харчування і води.

Прикладом таких місцин є село Пірново (Вишгородський р-н, Київська область). За офіційними джерелами, хутір засновано у 1919 році [2]. У вересні 1943 року село було зайнято фашистами. За час їх перебування на території було збудовано ряд об'єктів: водонапірну вежу (що й зараз слугує візитною карткою села), адміністративні корпуси, в'язницю, корпуси лікарні. За часи радянської влади Пірново стає районним центром, розвивається інфраструктура. Відкриваються маслозавод, школа, дитячий садок, кінотеатр, будинок культури, ринок, дорожній відділ, військкомат, літні кінотеатри під відкритим небом, стадіон «Динамо», ряд баз відпочинку, магазини, власна пекарня, птахоферма, лімонадний завод, телеательє, лісгосп, мисливське господарство, поштамт, велика кількість кафе, річковий порт, аеродром напрямку Жуляни-Пірново, автостанція і, головне, Пірнівський орнітологічний заказник. Пірново стає не просто центром району, а туристичним магнітом.

Події 1990-тих років призвели до занепаду інфраструктури. З 2000-тих рр. іде розпродаж земель, орнітологічний заказник знищується. Безвладдя триває, але природа все одно дає підказки щодо естетичного та гармонійного планування житлового середовища.

Для відновлення втраченого та гармонійного оновлення простору, попередньо мають бути проведені дослідження ділянки села, а саме:

- аналіз містобудівного об'єкта;
- структурно-функціональний аналіз середовища (виявлення неузгодженості функціональних процесів, оцінка функціонального потенціалу території);
- композиційний аналіз (природного ландшафту, техногенного ландшафту, візуального сприйняття оточення);
- еволюційно-генетичний аналіз місцевості (аналіз розпланування, аналіз існуючої забудови, аналіз інформації значимої для місцевого населення);
- асоціативно-образний аналіз території.
- проведення екологізації території (відновлення орнітологічного заказника)

Екологізація середовища сільських поселень на територіальному рівні ґрунтується на наступних принципах:

- принцип заощадження цінних сільськогосподарських земель (надземні і підземні споруди, забудова територій, непридатних для сільськогосподарського використання);
- принцип біоадаптивний (створення і збереження можливості перебування диких тварин в своїх природних «нішах»);
- принцип збереження екологічного каркаса (буферний принцип зонування територій, що відповідає принципу екологічної рівноваги, пристрій «зелених коридорів»);
- принцип створення можливостей природного відновлення використовуваних і створення нових сільськогосподарських територій;
- принцип регулювання щільності сільського поселення, щоб уникнути монотонності і одноманітності житлового середовища (формування зонального розподілу щільності населення за принципом близькості до центрів соціально-функціональної середовища).

Дотримуючись таких принципів, оновлення території сприятиме еволюційному розвитку села Пірново та формуванню на його терені гармонійного середовища – зручного та функціонального, естетичного та соціоорієнтованого.

Список використаних джерел та літератури:

1. Васильева, М. А. Региональные особенности архитектурнопланировочной организации сельских населенных мест

(на прикладі Нечерноземної зони РФСР): автореф. дис. канд. архітектури/ М.А. Васильєва. – М., 1981. – 20 с.

2. П'рнівська сільська рада, облікова карта [Електронний ресурс].
– Режим доступу:
<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/A005?rdat1=07.02.2013&rf7571=15566>

3. Савицкий, П.Н. Избранные труды / П.Н. Савицкий. – М.: РОСПЕН, 2010. – 779 с.

*Шуляр Андрій,
студент архітектурного факультету КНУБА
Науковий керівник: д.і.н., проф. Деревінський В.Ф.*

КОНЦЕПЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО РОЗВИТКУ ЖИТОМИРА ДО 2030 РОКУ

Актуальність та проблематика

Ніщо і ніхто не ідеальне, завжди є що покращувати. Особливо для мого рідного міста – Житомира, яке цінує свої споконвічні традиції та віковичний стиль життя. Але в сучасному світі цього може бути замало і молоді ентузіасти взялися вирішити цю проблему сучасним, ефективним і багатообіцяючим способом.

Ще у 2002 р. Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України видало наказ №224 від 29.07.2002 р. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку». Було сплановано також проводити моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів України та здійснювати рейтинг інвестиційної привабливості регіонів.

З 2014 р. розроблена більш конкретна логістика регіональних стратегій розвитку регіонів з включенням грантових проєктів ЕС, методичний та експертний їх супровід. Перші області, які були включені у проєкти ЕС: Сумська, Полтавська, Київська, Рівненська, та Івано-Франківська.

Міська Рада Житомира, очолювана міським головою С. Сухомлином, спільно з командою українських та міжнародних експертів працює над Концепцією інтегрованого розвитку міста Житомир. Ця Концепція 3 січня 2016 р. була представлена на розгляд і обговорення містян під активною назвою: «ЖИВИ ЖИТОМИРОМ – СТВОРЮЙ ЖИТОМИР».

Цей проект був розроблений, щоб дати можливість місту йти в ногу з часом та розкривати свою суть світові. Я вважаю актуальність цього проекту достатньою для негайного розгляду та затвердження.

Концепція інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року – це стратегічний документ розвитку громади Житомира, що визначає просторові та соціально_економічні напрямки розвитку міста на наступні 12 років. Концепція була створена за широкого залучення громадськості. Ця концепція являється узагальненням світового та українського досвіду з розробки та здійснення регіональної політики, просторового планування, управління містом .

Історія Житомира

Житомир належить до найдавніших міст України. Самоврядування у жителів міста в крові ще з часів Середньовіччя. З тих часів й по сьогодні Житомир був адміністративним центром регіону.

З 3 січня 2016 року Житомирська міська рада спільно з командою українських та міжнародних експертів працює над розробкою нової сучасної Концепції інтегрованого розвитку міста Житомир. З цього часу понад 8000 містян взяли участь у різноманітних публічних заходах, форумах, семінарах, фокус-групах. Багато жителів міста і гостей приймали участь у щорічних урбаністично-культурних фестивалях «Майстерня міста».

11 принципів інтегрованого міського розвитку:

- Антропоцентризм усього майбутнього планування розвитку міста;
- Партиципативний характер інтегрованого міського розвитку;
- Довгостроковий характер інтегрованого міського розвитку;

- Об'єднання усіх основних функціональних сфер міста в даному проекті;
- Ефективність та результативність використання бюджетних коштів;
- Неформальність планування розвитку простору, як суть інтегрованого міського розвитку;
- Основа для всіх майбутніх секторальних планів та концепцій;
- Основа для майбутнього генерального плану;
- Інклюзивність та включення гендерних аспектів в інтегральний міський розвиток;
- Інтегрований міський розвиток, як процес просторового і секторального планування майбутнього розвитку міста;
- Базування на міжнародних цінностях і цілях.

В них висвітлюється вплив принципів інтегрованого міського розвитку на життя, добробут та благоустрій громадян мого рідного міста. Також вказані характеристики цього розвитку, їх властивості.

Візія Житомира

Житомир у 2030 році – це зелене, безпечне, спортивне місто, в якому гармонійно поєднуються сучасний дизайн та природні ландшафти.

Комфортне місто

Розвиток житлового фонду на основі сучасних планувальних та технологічних рішень. Досягнення сталої мобільності в компактному місті. Формування та розвиток центрів мікрорайонів набувають пріоритетного значення.

Активне місто

Створення середовища для самореалізації та змістовного дозвілля. Підтримка здорового способу життя містян, масових та професійних видів спорту.

Зелене місто

Формування екологічної свідомості мешканців та бізнесу, якість води, повітря, розвиток зелених зон та озеленення вулиць і прибудинкових територій. Досягнення європейських стандартів енергоефективності та енергозбереження.

Інклюзивне місто

Мешканці Житомира – люди різного віку, статі, фізичних ті фінансових можливостей; і всі вони мають право на якісне життя, право на місто і самореалізацію. Збільшення відчуття соціальної справедливості надає місту та його мешканцям можливості для вищої економічної та соціальної активності і, відповідно, вищої якості.

Просторове планування

Пріоритети , цілі і завдання знаходять своє відображення в розрізі завдань для всього міста та завдань для восьми фокус-зон.

Висновок

Житомирська Концепція ставить людину та її оточення в центр усього майбутнього планування розвитку міста. Житомир – це місто, в якому комфортно для всіх. Житомир – це місто, в якому народжуються і зростають таланти.. Житомир – це місто, яким пишаються і захоплюються. Концепція інтегрованого розвитку – це наше майбутнє і майбутнє міста Житомира.

Список використаних джерел:

1. Проект «Концепція інтегрованого розвитку Житомира до 2030 року»
2. Матеріали Інформаційного центру інтегрованого розвитку Житомира 2030.
3. Інтернет – сторінка; <http://2030.zhitomir.ua>.